

1

Antonij Luschi Vicentini oratoris clarissimi Inquisitio
sup. xi. orationes Ciceronis ad fratrem suum optimum : atq;
charissimum Astolfinum de marionibus.

PREFATIO

Magna res est eloquentia frater insignis atq;
optime : maiorq; profecto q̄ illorum capere
ingenia possint qui secus existimant : qui
facilem quandam dicendi copiam a natura
p̄fectam : ul' exercitio comparatam nulla arte
contineri putāt : nec desiderare aliquam sin-
gularem ingenij facultatem elegantiamq; doctrine : in qua opi-
nionē fuisse nonnullos : & antiquos legimus . Et sunt hodie
forte multi : quoz; hoc maxime loco refutādus est error : ne cū
ij nullam se artem in dicendo contendant . n̄ra hęc artis inqui-
sitio : ul' uana p̄sus ul' inutilis uideatur . Atq; ip̄mis q̄rum ab
antiquis oratoribus teneo : & assequi cōiectura possum . unde
error iste manuerit explicandum est . et enim cum fuerint ho-
mines excedētes īgenio naturę : ui q̄dam sine ullo artificio cō-
secuti : ut ornate & copiose que uellent eloquerent̄ : quod elo-
quentię proprium : est quale; dicebat huius defenforem sn̄ie
Menedem⁹ Antonium quē inter principes romanę eloquētię
floruisse cōstat . Et cum artis scriptores ij quos rhetoricos uo-
cant cognoscerent̄ parum in dicendo ualuisse : facile a multis
est iudicatum : nullam eam p̄sus esse artem cuius exptes ma-
gni quidam oratores extiterint . abundantes uero & p̄cepto-
res nec mediocriter q̄dem difte esse potuerūt : hīcq; ducti sūt
Menedemus et lissias : ut putarent eloquentiā nē esse non artis .
qd' uidelic; omnibus hominibus ēt ip̄itis : ac barbaris a natura
id insitum itelligerent q̄ in se h̄re compta : atq; artificiosa di-
ceret oratio . Conciliare in primis : & blandiēdo allicē eorum
animos a quibus aliquid impetrandum foret narrare . Postea
argumentis istare : & refutare contraria . Postremo concludere
& depreçari quod in epilogis maxime facit orator . Traxit in
hāc quoq; sententiam menedemum Cleantem : atq; alios ip̄i⁹
artis descripta uis : & ius uocabuli limitatum . Cum dicerent

a z

artem esse ab opinione & uarietate seiunctā: non discrepāte;
a certitudie rōnū: ex multis reb⁹ diffinitis & cognitis ad opus
aliquid cōstitutā. In dicēdo uō oīa esse incerta & dubia: neq;
qd' incertis artibus cōspiciat in ptāte consistere artificis certū
finem. Cū sepe orator falsis assentiat: sepe qd' p̄miserit ipse
nō impleat. Addūt enī cuiuslibet artificis p̄prium esse cū suuz
attigerit finē scire: id uero eloquētiam ignorare. Nōnulli autē
cū huic dicendi studio nullam certā; putarent sibi cē mām q̄
singulis sit artibus attributa iudicauerint nulla arte eloquētiam
contineri: p̄fertī uō cū ante lisiā & Coracem & gorgiā sicu-
los p̄mos (ut dicunt artis autores) pleriq; p̄hibeant sīn ullis p̄-
ceptis in dicēdo ingenia exercuisse: ut oīo oīs nequaquā uideat
ab arte esse p̄fecta q̄ ante artes inuēta cōstitit. Nec satis est
huic pulcherrimē atq; amplissimē facultati titulū sciētiae: atq;
eripere quem magni quoq; philosophi: & in p̄mis Aristoteles
libris quos de rōne dicendi ediderāt inscripserūt: liberosq; ap-
pellauerūt de arte rethorica. Non satis est inquā titulum hūc
quē philosophi dant auferre: nisi insup eloquentiam cōuicio
p̄sequant: & dicant eā abūdare mēdaciis oppugnare se ipā;
& plerūq; opus quod fecit euertere. Ideoq; artis eā uacuā quē
soluz uera recipiat sibi ipsa cōsentiāt: quodq; semel effecerit
p̄petua rōe tueat. fuere q̄ nomē artis ab eloquētia s̄trahētes
honestius eā in uirtutum numero collocarēt qd'. M. Nefarcū
fecisse apud Ciceronem in oratore testat Antonius. Sunt p̄tē
rea multa in hāc snām uana: atq; puerilia: neq; digna quē ma-
gnope refellātur. Quib⁹ omissis his quē supra p̄ cōtraria opi-
nionē collecta sūt suo ordine r̄ndēdū est. fuisse siquidē cōce-
do nonnullos quibus īgenij tāta uis affuit: & ad orādum tam
prompta ac pene diuinitus īfusa nā: ut magnā gloria; in dicē-
do nulla arte: sed sola freti exercitatōe: & ingenio cōsequi po-
tuerunt. Cōtra non nego multos in arte p̄stantes quos naturē
uis illa destituit nullam dicendi elegantiam cōsecutos. Sed ue-
lim aliquis hac mihi in pte respondeat: an uerisimile sit eos
illos incōpabiliter futuros fuisse maiores: si artē ad nā; adiū-
gere uoluissent. si illos motus ingenij a nā; datos duce arte ac

2

mg̃ra dirigere studuiffent: ſi deniq; copiã eã dicẽdi ex uſu q̃
tidiano redũdãtem conformaſſent excoluiſſentq; doctrina .
Nam eos q̃ ſola arte laborarũt nullum elegãs genus orationis
attigiffẽ nõ miror. Non p̃pterea tamen artem oĩo ab oratione
ſegregandam puto: qm̃ ita ualet ars plurimũ ſi ad dicendum
apte fuerit adiuncta nature . Alioqñ ſeſe habenti rhetoris fa-
mam dabit oratoris dare non poterit. Nã uero ita demum pa-
rit atq; efficit illã ornatam: atq; uberem illã uere magnificam
atq; mirabilẽ in dicendo facultatem: quã nos eloquẽtiã appel-
lamus cũ fuerit p̃ſidio artis adiũcta: ſine qua in multã laude;
forte perueniret: & ſpẽm oratoris exhibebit. ſed p̃fecto eã que
in uero oratore q̃ritur excellentiam nõ attingẽt. deniq; ſic ha-
beto eloquẽtiã maximã ſine arte eſſe nõ poſſe: ſine natu-
ra nullã p̃ſus exiſtere: ueriffimũq; illud eẽ quod ab eloquen-
tiſſimis uiris eſt traditum: tria reddere oratore; cõſummatũ :
atq; p̃fectũ. Ingenium exercitium & doctrinã. Quod uõ de
cõi hominũ locutionis iſtinctu argumẽtanẽ Menedem⁹ & Li-
ſyas facile concedendũ putarem ſi quotidiani ſmone conſue-
tudinẽ nihil differre ab eloquẽtia iudicarẽ. Neque enĩ nego
q; Ariſtoles confiteſ omnes quodãmo p̃ticipare rhetorica:
& oĩs uſq; ad aliquid exquirere: & ſuſtinere ſermonem & de-
fendere & accuſare conari. Sed altior res eſt eloquẽtia: & a uul-
gari ſmone remotior: que licet plerumq; in ambiguis cõmuni-
buſq; uerſet: ea tñ proprio quodã ac certo iſtituto cõtinetur:
ſuis tempatur legibus: ſuo ſine dirigẽt que ſemp̃ attinget cu;
uoluerit orator. Nam bene ad p̃ſuadendum dicere ſemp̃ põt
qui finis eſt ſuus. Nam ignorabit ſe bene dixiſſe cu; dixerit:
neq; ita falſa recipiet ut ea pro ueris amplectat. Sed ut ueriffi-
milia faciat audienti: que omnia artis eſſe etiam mediocriter
doctus intelliget. his uero qui nullã eloquentiẽ attributa; ma-
teriam opinantur tm̃ abeſt: ut aſſentiar . ut eam p̃re ceteris ar-
tibus uberiore: atq; ampliore uti poſſe materia non negandũ
putem. Nam etiam ſi quis eam generibus ſolum his addixe-
rit q̃ ſibi nemo unq̃ eſt conat⁹ eripere & laudandis uitupãdis
que rebus dicendẽ ſniẽ : & forenſibus cauſis aſtrinixerit: &

a 3

in senatu foro ue conduxerit materię cōcedat satis . Ad mlto plus largiet is q̄ professum eloquētiā estimabit quacūq; de re posse ornate & copiose dicere: idq; ad oratoris infinituz q̄si officium ptinere. Et profecto nihil est uel a philosophia iuentum: uel ab aliqua alia arte tractatum. deniq; tam alicui ppuz disciplinę in quo non possit orator sub quodam iure uersari. Nam quid tā humile: tam obscurū : tam a natura recōditum quod ornatu & grauis erigere. & in lucem trahere atq; illustrari non possit orator. Quare nullo mō dici potest non esse peculiarem mām oratori: q̄ etiā ceterarum quecūq; sit arcuz facere possit suam. Eos uero q̄ ante p̄ma illa p̄cepta doctrinę : uel in populo: uel in foro dixerūt: ut non negauerūt aliquid potuisse propter ingenij uim fortassis: ne ita nequaq̄ concesserūt munus oratorium ipleuisse: & si aliquādo uti mendacio uideatur eloquētia non est ut Quintilianus ait. Turpe tamē ex bona rōne proficiscitur ideoq; nec uicium. Nam & mēdaciū dicere: ēt sapienti aliq̄n concessum est. Bonaz; aut rōnum plena sit eloquentia. oportetq; solius oratoris eē p̄pa. Non est autē orator nisi sit idem bonus. nec ip̄a se oppugnat: sed pugnātes inter se causas secū ipsa composita tuef & p̄tegit. sic ars suprema militię duobus plerūq; contrarijs ducibus una est sic aduersarijs gladiatoribus eadē est gladiatoria disciplina. Sic gubernatoribus nauali pugna certantibus una erit ars nautica . Nec quod fecit eloquētia opus euertit. Est eī; h̄ tertiū qd' cū contumelia obiectū erat. Nā (ut ait Quītilianus) positū a se argumentum non soluit orator. soluit forte contrarius non est tñ q̄ ea que utrūq; instruit doctrina dicēdi suū opus tollere uideat. Nam utrūq; suū est: aut cōfirmet aut diluat. Restat nunc ut Nefarico rñdeā a quo uirtus quedam nō ars eloquētia est appellata: atq; ut oīs ip̄ ius q̄ est apud Ciceronem ab Antonio ī oratore relata. spinosa qdem & ex illis oīo reliquat: qua pbare uoluit oratorem esse sapientem. Cum eo teneamus eloquētiā esse uirtutem. sed sic tamen ut ars esse non desinat. nam & si pleręq; sint artes que stare cum uirtute non possint. multę sunt tamen quas uirtus amplectitur : atque ex illis multo resultat

ornatior inter quas meo iudicio p̄mum eloquētia locū tenet
 et enī cū in his rebus potissimū uirtus sit: in q̄bus hoīes ceteri
 animalibus añcellūt. unde fit ut ponam⁹ in rōne uirtutem: cur
 nō hęc eadē erit in oīoe: p̄ quā etiā multa añalia supamus. Et
 si ad omnes uirtutes q̄si femina quēda; atq; p̄ncipia dedit nā
 nascētibus: q̄ nulla pōt extinguerē: ac penitus extirpare mali-
 cia. Nam & in barbaris & in omni prauitate corruptis hoībus
 appent aliquando q̄dam q̄si simulacra uirtutū: ut ipugnantī-
 ficario fortitudinis similitudo. Et in turba larronū ac pirataꝝ
 q̄ quidē unq̄ rapuerūt inter se eqliter partiūtur imago iusticię.
 Si inq̄ ad uirtutes oīs a nā mortalibus initia data sunt: & nō
 bis nōnullā facultatem: ac stimulos ad orādum p̄ bonis cōtra
 ip̄obos. quidā nāles aī motus p̄stant quos ut p̄fecte id possi-
 mus ars p̄ficit p̄fecto uirtus erit eloquētia: ex qua excellens at
 que p̄fecta manet oīo. Deniq; si sunt idē orator: & eloquens.
 orator autē est uir bonus cū rōe dicendi: cōsequens fit ut sit elo-
 quēs etiā bonus. Erit ergo q̄ talē eū facit eloquentia cu; uirtu-
 te. Nā in hoīe ip̄obro esse poterit deserta loquacitas: & sepe p̄-
 niciofa rei. p̄ eloquētia esse non poterit. Quare dubitandum
 est eā nemini uel uirtutē eē ul' sine uirtute eē nō posse. Ea itaq;
 q̄ dicebā incipiēs magna res est cui⁹ siquidem magnitudinis
 argumētū capit hīc Cicero q̄ oībus eā seculis rari. Seneca uō
 q̄ integrā cōsecuti sunt nulli. Magnū utrūq; magne cuiusda;
 ac pene diuine facultatis iudiciū a duob⁹ illis nō magnis mō
 sed maximis hominib⁹ obseruatū. Et p̄fecto sic est ut ait Se-
 neca. magna & uaria res est eloquētia: neq; adhuc ulli se sic in-
 dulsit ut tota cōtingeret. satis felix est q̄ in aliqua eius pte re-
 ceptus est: nec min⁹ q̄ ait Cicero ueꝝ est qui tāte optimorum
 oratoꝝ in oībus etatibus ac gentib⁹ raritatis: cū in ceteris arti-
 bus multi magni excellētēq; fuissent: uerissimā cām conatus
 elicere. Mai⁹ est inquit hoc q̄dam q̄ qd' hoīes opinātur: & plu-
 ribus ex artibus studiisq; collectū. Quid enī qs aliud in maxi-
 ma discētiū multitudīe amplissimis eloquētię p̄positis p̄mis
 eē putent: nisi rei quādā incredibilē magnitudinē ac difficul-
 tatem. At mea snā & (ut opinor) omniū si quis ulla etate ulla

a 4.

in gente fuit unq̄: qui hoc quo rarissimi cōscenderunt oratori
um culmē attigerūt . Cicero illē fuit cuius splēdor eloquii tuꝝ
in oībus grauibus philosophiē locis emineat: de diis: de fato:
de diuinatōe: de mundo : de legibus: de re. p. de senectute: de
morte de dolore corporis: de egritudine mentis: de pturbatio-
nibus animi: de beata uita: de finibus bonoꝝ & maloꝝ: de pro-
bationibus stoicoꝝ more sentētis: de amicicia: de cōsolatōe:
de laudāda philosophia: de oī genere officioꝝ: de ratione dicē-
di tum inq̄ eloqnētū suę splendor his locis effulgeat . In ora-
tionibus mirum in modū irradiat p̄sus ac fulgurat. Nam in
illis satis duxit oīdere q̄ quis eēt ornat⁹ q̄ philosophus. Qua
in re tam exūdanti nō fuit opus eloquio. In his uō ceterisque
in locis simili rōne tractatis ut iuectiuis uerinis: atq; philippi-
cis patefecit q̄tus q̄q; mirabilis esset orator. In quo genere cuꝝ
fuerint sibi hoīnū aī uel ad irā ad misericordiā cōmouendi :
qd' eloquētię mun⁹ est maximū totis neruis ingeni oībus ar-
tibus ufus est uiribus. Itaq; nihil est his oratoriis operibus ele-
gantius nihil uberius: nihil ornati⁹ & p̄sertim illis oratōnib⁹
quas in uariis causis: atq; temporibus egit: ut reꝝ causazq; ip̄a
uarietas non nihil ornāmēti uideatur afferre. de qbus optime
frater cum sepius incidisset ut loqueremur (ut solem⁹ pleꝝq;)
de doctissimoꝝ hominum studiis deq; oī genere litterazq; loq-
legētēsq; nōnunq̄: & artem quę in eis est acutissima & copiā
& legantiā miremur pluries elegisse te memini: ut qd' occultū⁹
eēt artis in ipsis iquirerem planeq; detegerē. Nec enī dignum
esse dicebas in re tā artificiosa locum aliquem artis icognitū
p̄terire. Eos autē sepe altius latere q̄ ut ab homine licet docto
inter legēdum notari possent atque dep̄bendi & certe sic est.
Nā id maxie artis: et artē nō oītare dicendo sed tegere. Itaq;
(ut dici solet) laboriosam mihi prouinciā cōmisisti. Est eī eas
res inuestigare difficile quas qui iuenit laborauit abscondere.
Sed gerendus fuit mos uoluntati tuę: fuit & tuis suasionibus
obsequendum: tibi deniq; nihil negandum: cum quo amicitie
iure quā sūme ambo cum auuiditate contraximus: omnia mea
debent esse communia uel ingenij sint bñficia ul' fortune. Sed

4

ne probemio tm̄ quantū opi concedamus in q̄ eo peccem⁹: dū de oratoria arte p̄quirim⁹ qd' ab oratoria arte scimus eē damnatū. sinē faciā si seriē prius opis sequētis oñdero. Primo si qdē loco argumētū singulę oratōis est poitum in quo breuiter tota cā cōprehendit̄. Secūdo causę genus inqro qd' uniūsalius est q̄ status. Tertio nām ipius status seu cōstitutōis causę discutio. Et ita p̄us cognito gr̄ali qd' p̄ticulari⁹ est hēf. Est ei ista p̄stantior: & naturę magis accōmodata cognitō. Quarto orationis dispoitō inuestigat̄ ex q̄ p̄tiū orōnis ordo: & numerus cognoscunt̄. Quinto singulę orationis p̄tes ut ex arte cōfectę sunt q̄q; suo loco apiunt̄: & argumēta & loci in cōfirmationibus: & cōfutatōibus oñdunt̄. Sexto de elocutione tractat̄ q̄ ē una ps artis quo loco exornationes quecunq; se mihi legenti semel obtulerūt assignant̄: neq; ei dicē ausum oīs collegisse. Sunt ei; pene ifinite; uixq; locus aliq; uacat exornatōe. & relegens aliqñ cognoui aliquas eē p̄teritas. Et enī fieri uix pōt aliter. Nam in re nō ualde utili diligētia opus est maxia quam ī tenti maioribus p̄stare non possunt. Ex oī siqdem arte h̄ unū est inuestigatu fastidiosum: nec multū cognitu fructuosum. ibi enī potissimū acuendę sunt curę ubi cōflictatō fit locoꝝ. Tantū tamē exornationū indagini ip̄sum est: ut meo iudicio ut pauca frustraſse oculos uideant̄. Vex q̄ exornationib⁹ oratoꝝ scemata tropiq; cōueniunt: alięq; figurę quas gr̄amatici descripserunt cui exornationi qd' scema q tropus que figura cōueniat nō omitterēdū duxi: sed semel oñdisse cōtentus nō quotiēs de simili exornatōe fit mētio. fuisset enī h̄ opus iutile & uanus labor.

Argumentum orationis Pompeianę.

Quicero creatus p̄tor Roman⁹ duo psuadere nitit̄ populo romano seu q̄ritibus apud quos nūc p̄mū uidetur orādi locū atq; aditū huīſſe: ut ip̄e testaē. cuz reliquū añ actū tēpus uitę cōsūpserit in p̄uatis causis: & amicis defendēdis. Sz mō in hac ppli & totius rei. p. cā itēdit duo. p̄mū ut suscipiat bellum contra Mitridatem & Tigranem reges. Cum Mitridate; hostis ppli. ro. legatum romanum excruciatum it̄fecerit: &

per totam Asiam mercatores: & ciues Romanos interfici iussit qui Mitridates cum fuerit a L. Lucullo imperatore romano pulsus e regno sese contulit ad Tigranem regem: & ipsius fauoribus nationumque aliarum recuperauit regnum: & exercitum. L. Luculli ad ultimum trucidauit. Et exinde uideatur hi reges totam Asiam uelle. p. r. prouinciam occupare expulso iam Ario barzane rege socio & amico. p. r. & sic summum afferant rei. p. detrimentum suadet egregie Cicero: ut regibus illis bellum accuratissime inferatur. secundum quod nititur persuadere est ut scilicet. GN. Pompeius illi bello cum summo imperio preficiatur contra sententiam. Q. catulli & .Q. hortensii qui negabant ad unum. Pom. deferri debere uniuersam belli huius curam & administrationem: & negabant dari debere legatum. L. Gabinium. Pom. ipsum specialiter postulanti. qui Gabinius inuitis catullo & hortensio legem ante Gabinam promulgat: qua lege Pompeius profectus fuerat bello piratico unde famosam illam uictoriam reportaret. contra horum sententias Cicero mirabiliter perorat magnū Pompeium non humanis: sed diuinis laudibus extollendo: & nomē suum a rebus quattuor imperatori necessariis commendando. Scia uidelicet rei militaris uirtute auctoritate felicitate quas res summas esse in. Pom. demonstrat: & arguit etiam pro gabino ut detur legatus Pompeio. & exquisitis rationibus diuina pene ac celesti eloquentia contraria argumenta confutat.

¶ Genus cause in quo hec habetur oratio
Hec oratio est notabiliter in duobus cause generibus constituta. Deliberatio. s. & demonstratio. deliberatiuum est quia cum in consultatione. p. r. positum uideatur an sit bellum illud Asiaticum suscipiendum an non. Cicero partem in hac oratione unam uidelicet affirmatiuam nititur persuadere. Demonstratiuum est in ea generis huius specie: que in laude uersatur. quia Cicero Gneum Pompeium summis ornat laudibus ut illi bello potissimum preficiatur imperator.

¶ Constitutio cause in qua hec habetur oratio
¶ Verunt qui constitutionem in huiusmodi causis non quod

rendam existimarent opinanti constitutionem ad iudiciales tantum materias pertinere. unde autem in hunc errorem incidere potuerunt miror cum omnium probatissimorum rhetoricorum hanc rerum opinionem impugnet auctoritas: in quibus Marcianus Quintilianus & Cicero & cum praesertim contra eos adeo manifesta sit ratio: ut qui eam non uiderit: non errantes modo sed ceci esse uideantur. Nemo etenim eorum dubitat deliberatiuum & demonstratiuum genus causam continere: & plerasque causas deliberatiuas & demonstratiuas appellari. Si ergo huiusmodi ipsis etiam fatentibus causae sunt: neque his ullam tribuunt constitutionem: oportet ut sine statu sint causae sine quo causa esse non potest. Sed haec fortassis ita esse putauerunt quod intellexerunt Ciceronem in arte noua constitutiones: & partes constitutionum solum exemplificauisse sub genere iudiciali. demonstratiuum uero & deliberatiuum sine constitutionum mentione tractasse. fecit id autem non quod ea duo genera non habere sub ipsis putaret: sed quod constitutionum exempla iam posita: & reiterare sub illis generibus superfluum iudicaret. Cum dicat in ueteri harum aliquam in omni causae genus incidere necesse esse. Et parum infra arguens contra Hermagoram opinantem demonstratiuam ac deliberatiuam sub constitutione generis partes esse dicit: ac deliberatiua causa simul ex eadem parte eodem in genere: & coniecturalem & generalem & diffinitiuam & translatiuam solet habere constitutionem: & unam aliquando: & plures nonnunquam. Ergo ipsa tria & immediate subiungit. idem in demonstratiuo solet usu uenire tria. Dicendum igitur in quolibet genere causarum constitutionem causae reperiri. Cum enim facti controuersia in omnia tempora conferatur praeteritum & futurum. Nam ut Cicero inquit in ueteri. Quid factum sit potest queri hoc modo. occiderit ne Aiace[m] ulixes & quid fiat hoc modo. Bono ne animo sint erga rem. p. fragellani. Et quid futurum sit hoc modo. Si carthaginem reliquerim? incolumem: nunquid sit incommodi ad rem. p. puertum. Planum est quod in his tribus questionibus triplex coniectura est: quarum illa quae praeteritum tempus respicit cadit sub genere iudiciali. Nam scire debemus ut uictorin? commetator

ait nullam rem in iudiciū. i. genus iudiciale cadere posse nisi de p̄teritis. Quę uero respicit tps p̄ns cadit s̄b ḡne demōstratiuo. In h̄ eī; thēmate (ut idē uictorin⁹ ait) demōstratō cōtinet̄. Nam describendi nobis sunt fregeliani qui semp̄ uidebant̄ aduersi. Altera aut̄ q̄ respicit tps futuz cadit s̄b genere delibe-
 ratiuo. Nam deliberat̄ senat⁹ an carthagini sit parcēdū. Manifestum igit̄ ut cōstitutio cōiecturalis s̄b oī genere inueniat̄. Et Cicero ī philippicis ī cā deliberatiua: & cōstitutōe diffinitiuā oī onē habuit cōn dicētes bellū qd̄ gerebat̄ a Marco Antonio cōn rem. p. tumultū esse non bellū. Oñdit enī qd̄ sit tumult⁹ qd̄ bellū: nec nō idem in philippicis in genere deliberatiuo: & simul in iudiciali cōstitutōe uersatus est. seu legitima ex sn̄a & scripto cū p̄bare niterē statuā debitā Seruio sulphicio q̄ legatus missus ad Antoniū obisset in legatōe. Erat enī lex quę legatis ferro interemptis statuā decernebat. Volebat aut̄ Cicero decerni hūc honorem Seruio sulphicio quē nō ferz̄ sed legatōis labor occiderat. Et Quītilian⁹ libro 3° oratorię īstitutōnis capitulo de laude: & uitupatiōe testat̄. G. Cesarē uituperando Catonem in genere demōstratiuo: tribus cōstitutionib⁹ usuz esse: ut Cicero ip̄e notauerit. Sed cū in deliberatiuo & demōstratiuo generibus locus nō sit accusatori & defensori quem admodū in iudiciali. Quis dicat̄ itēdere: quis depellere uideamus. in d̄ deliberatiuo eī genere dissuasor partes accusatoris uidetur eripe (ut ait Marcianus) Nam q̄ in honestū uel utile id qd̄ dissuadet oportet qd̄ certo ip̄m uideat̄ accusare negocium. Persuasor uero ptes accipit defensoris: & negotij tractatū q̄libet obitioe cōnrietatis absoluit. Ex quo dissuasor itēdē persuasor depellere memorandi s̄. In demonstratiuo uero laudator uicem defensoris: uituperator accusatoris uidetur habere atqui ita illius depulsio huius propria uidetur intentio. his uō ita declaratis de statu: seu constitutione dicendum in quo seu in q̄ ē hęc oī cōstituta. Et p̄ p̄ ut est in ḡne deliberatio: de idē q̄tū spectat ad demōstratiuū cōstitutōes causę apiamus. uī itaq; primo hic cōstitutō causę eē cōiecturalis: cum deliberare de euerū uideat̄: & docē omissio atq; neglecto h̄ Mitridatico

6
bello quantum incōmodum sit ad rem. p. puentuz. Et deīde
cū orōnem psequit̄ in laudem Pompei magnā affert future
uictorię cōiecturā: si Pompeio cōmissū fuerit h̄ bellū: ut con
iecturalis cōstitutō nō īmerito possit appellari q̄tu; h̄ gen⁹ pōt

Quō & quę partes rhetoricę in hac pnt̄ orōne cōsiderari.
Inuentio p⁹ qualis sit: Si quis orōem totā bene cōside
ret clare uidebit & itelliget ipam elegāter in orōnis par
tibus cōsumatā. memorię rō non uenit hic cōsiderāda: q̄ ipa
pertinet ad orationē debentem uiua uoce pferri. Fronūtiatio
similiter nō considerat̄ hic quę ad uocem uiuā p̄tinet: sed dis
positio hic est ab institutōe artis pfecta in p̄tibus orōnis. Pri
mo eī est exordium siue p̄ncipiū: deīde narratō: deīde diuisio:
deinde cōfirmatio: deīde cōfutatio: deinde cōclusio. quę q̄d
partes orationis singulę sunt considerandę.

De partibus orationis exordium
Quāq̄ mibi semp̄ cōspectus uidet̄ x̄. Hic īcipit oratōnis
exordiū in quo sūmatī aliqua cōsiderāda sunt artificio
se tractata. Nā cum huius genus causę honestū sit: q̄ p salute
socioꝝ: p̄ dignitate populi romani: p̄ cōseruatōne puincię: p̄
honore sūmi uiri h̄etur oratio. potuisset exordio abstinere se
Cicero. Quare aut̄ exordiēdū duxit breuiter id p̄tractat iuxta
regulas suas in arte noua. Est p̄terea p̄ter q̄ cā honesta sit
in deliberatiuo genere breuīt̄ p̄tractādum: ut docet ip̄e in par
ticionibus: ut ubi ait illi q̄ audiunt sunt sua cā pati. unde non
uidētur īdigere re cōq̄sita aīoꝝ apparatione: q̄ p̄ exordium sit
itaq̄ breuiter Cicero in h̄ exordio exponit: quibus sit de rebus
dicturus: q̄ de laudibus. GN. Pom. & q̄ honesta sit cā breuīt̄
etiam dicit in qua deesse oratio nemini pōt. Beniuolentiā ele
ganter h̄ captat exordiū: & ab oratoris: & ab auditoris p̄sona: &
a reb⁹ ip̄is. Ab oratoris p̄sona: cū p̄mo cōmemorat qualis ip̄e
in re; p. fuerit: & ī priuatis hominibus defendēdis: laudās sūm
arrogātia officiū suū. Ab auditoris p̄sona colligit beniuolentiā
cū eoꝝ auctoritatē extollit: & ondit q̄ ī se ip̄m b̄nificū fuerint.
A reb⁹ ip̄is: cū cā; sibi talē oblatā dic̄: & attētos ēt fac̄ cū se pol
licet̄ h̄ituz talē orōez ī q̄ sit difficili⁹ exitū q̄ p̄n⁹ iuēire q̄si p̄ h̄

innuat se maxime esse dicturum. Et quod attentos facit dociles etiam redit. nam ut ipse ait docilis est qui attente audit: & sic ut uisum Tullio summo oratori hic complexus est exordium breue sed ualidum: quod quidem & ad demonstratiuum & deliberatiuum genus spectat: quod ad totam orationem que in his est generibus constituta.

Narratio

Narratio huius orationis hic incipit notabiliter a Cicerone tractata secundum artem suam: & regulas ab eodem narrationis arte conscriptas. Est enim breuis dilucida & uerisimilis. Breuis quod unde est necesse incipit ab ultimo initio repetit & summat, non particulatim narrat: & uel quo opus est persequitur: & transitionibus nullis utitur nec deerat ab eo quod coepit exponere: & que pretereunda sunt preterit: nec bis aut sepius idem dicit. Dilucida est quod ut quisque primum gestum est ita primum exponit & res conseruat ordinem & aperit: ut omnibus uideantur esse res gestae: nec perturbat: nec contortat: nec ambigat: nec noue dicit nec in re alia impertinente transiit: nec longum persequitur: nec quidem quod ad rem pertineat preterit: & etiam breuis est unde fit dilucida. Verisimilis est quod personarum dignitates: consiliorum rationes: oportunitates temporum constant que omnes res ut uult Cicero breuem & dilucidam & uerisimilem faciunt narrationem. Et quomodo sint hee res ista si quis eam discutiet aptissime uidebit. Cumque narratio sui natura breuis esse debeat maxime conuenit breuem esse eam que in oratione deliberatiua fit ut Cicero ait in partitionibus. ibi enim aut nulla aut breuis fiat narratio. Consiliabile siquidem est de futuro. sed narratio preteritarum est res. Ergo hac non utitur in hac causa nisi quantum ad consequens factum faciat: & tunc breuis esse ut hic.

Diuisio

Primum mihi uidetur. Hic incipit diuisio pars una orationis magno cum artificio breuiter confecta. Nam ut uides enumerat & exponit succincte de quot: & de quibus rebus sit dicturus. unde tota utitur distributione que diuiditur in has duas partes enumerationis uidelicet que non det plusquam trium partium numero contineri ut ait Cicero sicut hic ab eo fit: & expositio nempe que fit cum orator res de quibus sit dicturus exponit breuiter & absolute ut hic liquido apparet factum. hee enim tres

de quibus se dicturum pollicetur. sunt tres principales orationis partes integrantes. Nam super genere primum belli. deinde super magnitudine ipsius: ut uides ea omnia fundat que principaliter ad deliberatum genus pertinet. Super parte tertia que est de duce deligendo fundat ea que principaliter pertinet ad demonstratiuum genus. Et quando diuidendo dixit belli huius genus in magnitudinem se ducturum impliciter: & breuiter uisus est polliceri se omnium suarum utilitatem suam scire: tum quantum pertinet ad tutam: tum quantum ad honestatem rationem sicut ipse in arte docet diuidi debere orationem deliberatiuam: ut est patet ista de qua ratio tuta: atque honesta in confutatione clarius apparet. Ad demonstratiuam causam pertinet diuisionis pars cum deducere deligendo se dicturum sponte: que ibi demonstratiuo orat. Sic hec diuisio cois est ad totam orationem que partes principales eius colligit: sed particularibus etiam utitur diuisionibus locis suis prefertur in parte tertia cum demonstratione oratio agit de laudibus GN. Pom. ubi appetit propria diuisio que tractanda est quando principaliter agit genus demonstratiuum. Exponit ei ibi quibus super rebus sit. GN. Pom. laudaturus est seruanda diligentissime seruat: ut ibi ostenditur.

Confirmatio deliberatiua in genere belli.

Genus enim est eiusmodi confirmatio in deliberatiuo genere pertractata hic incipit de qua aliqua sunt dicenda: ut appareat quanta ars in hac potissimum parte uersetur in qua parte simul & confutatione de qua post dicitur totam spem uincendi omnemque persuadendi rationem repositam esse uult Cicero. Et quoniam ut antedixi in hac oratione notabiliter diuersa sunt genera: necesse est ut diuersę sint confirmationes & argumenta & loci. Aliter enim confirmantur in iudiciali: aliter in deliberatiuo: aliter in demonstratiuo. Primo ergo dicam de confirmatione generaliter pertinente ad deliberatiuum genus. post dicam de ea que pertinet ad demonstratiuum & tractabo partem confirmatois que ad genus belli refert. deinde eam partem que refertur ad magnitudinem belli. Nam & ex genere & ex magnitudine bellum accurate suscipiendum esse confirmat. nec mirum si in una & eadem ratione propter diuersitatem generis confirmatio sit bimembris & diuersa: & una eius pars ab altera sepeata. que est in oratione una & unius generis principaliter ut

puta in iudiciali diuerſe ſepe cadunt conſtitutiones : & diuſe
 iudicationes ad quas modus diuſus cōfirmādi accōmodatur
 ut Ciceroni placet: etiam ut ipſe inquit in ueteri & noua: & ea-
 dem conſtitutione plures rōes : & conſirmatōes rationum. &
 propterea plures iudicationes fiunt. Sed propositū ſequendo
 perſcrutemur diligenter hanc egregiam ſummi oratoris cōfir-
 mationem in hac oratione tractatam. Prima ergo pars confir-
 mationis quę referē ad genus belli eſt uſq; ad eum locū: quare
 uideē non dubitandum. Vbi incipit conſuſio ſiue epilogus
 partis ipſius. Cicero orator ſummus qđ in arte docet fieri hic
 eleganterr opatur & practicat. docet enim eum qui ſententiam
 dicit in deliberatiuo genere debitum ſibi finē pponere: ad quē
 omnis totius orationis ratio cōferat. finis is aute; eſt utilitas.
 Ad utilitatē ergo omnis eſt cōfirmationis ratio referenda. ſed
 utilitas iſta (ut ait idē Cicero) ī ciuili cōſulatōe diuiditur in tu-
 tam & honeſtam. Arguit itaq; in iſta oratione ex parte utilita-
 tis tute; & ex pte honeſte;. Et primo ut arguat ex parte tute; ui-
 deamus quod clare appet cum liquido ſuadet p iſtantis aut
 cōſequētis particuli uiratōe bellum eſſe ſuſcipiendum: cuz in
 eſſe partem illam tute; utilitatis q̄ uis appellat doceat: ſignifi-
 cādo potētiffimos reges toti aſie cū magnis uiribus iminere:
 & ppter piculū depoſiti: atq; expeti Pom. ducem & periculū
 eē pditionis uectigaliū. Cū oñdat hic eē pte illā tute; utilitatis
 q̄ dol⁹ ſiue cōſiliū appellat: qđ uerſat in rōe pecuniaꝝ p qbus
 hic magnā mētione & curā agit: nulli dubiū eē pōt qn ex pte
 utilitatis tute; elegātiffime cōfirmet. nūc q̄liē cōfirmet ex pte
 utilitatis honeſte; uideam⁹: & pmo ex ea pte q̄ cōtinet ptes re-
 cti: u; prudentiā. iuſticiā. fortitudinē. & modeſtiā. Et p ex pte
 prudētię cui dubiū ē quī arguat elegāter cū oñdat uectigaliū
 p ditorꝝ incōmoda quāta ſint: quātaq; ipoz cōſeruatorꝝ ſint
 cōmoda: & ſbinde cohortat ut declinatīs icōmodis cōmoda
 cōſequāt: ut eoz ſapientię ppum dicit. ut uideat calamitate;
 ciuū a calamitate rei. p. ſeiūctā eē n̄ poſſe: q̄ argumēta de rōe
 prudētię ducta ſūt. deid arguit egregie ex pte iuſticię cū ſua
 det ſalutē amicoꝝ: & ſocioꝝ ppli romani oī ſtudio deſedēdā

Cum demonstrat ulcisci malemeritos oportere Mitridatem .s. & tigranem q̄ multa dedecora: & iniurias itulerunt: ut patet hic in textu .q̄ argumenta ducta sunt de rōne iusticię. deinde arguit ex parte fortitudinis. Cum multis in locis ondit propf̄ gloriam honestatem & dignitatē rei. p. adeunda esse belli pericula: & labores qđ fortitudis pprium ē: & arguit etiam ex pte modestię cū ceteroz̄ quos mittebat in p̄uicias cupiditates: & flagitia detestatur: qbus uiciis ut finis fiat cōcalamitatib⁹ socioz̄ mitti suadet. GN. Pom. pericula tñ ista magis conuenit demonstratio quod genus postea plane ptractat h̄ est in q̄ plane post genere orōem agit. p̄ticulariam tamen hic ex eo genē demōstratō breuissime ut cōueniebat inseruit sic. Si ut uides egregie confirmat hic Cicero oīa ad finem debitum referēdo sed ad utilitatem tutā: & honestā. Veru; quia diuisa honesta res est & in rectum: & laudabile: & clare mōstrauimus qualiter arguit: & ab oībus partib⁹ recti q̄ a partib⁹ prudentię iusticię fortitudinis & modestię. Restat ut sermonem de parte laudabili faciam⁹: non q̄ res aliqua honesta possit esse quā sit ipsa potissimū hac rōe laudabilis. Sed ut Cicero noster ait ī dicēdo tñ seorsum tractādū est h̄ laudabile ab illo recto. Neq; enim solu; laudis causa rectū sequi cōuenit: sed si laus cōsequitur duplicata est recti appetendi uolūtas. Separatim ergo Cicero demonstrat p̄terq̄ q̄ bellū asiaticū suscipi rectum sit ēt esse laudabile. quoniā dicit romanos appetentes glorię: & auidos laudis p̄ter ceteras gentes esse: & ob id delendam esse maculam mitridatico bello superiore susceptam: ut turpis commemoratio deleatur: & consequens sit honesta quod honesti laudabilis proprium est. Et cum eos ad maiores imitandos in gloria & dignitate: & ad conseruandum gloriam relictam ip̄is a patribus. Et cum ad socios & ciues conseruandos p̄ honore rei. p. summis acculeis nititur inflāmare. Quid aliud uult quā Quirites admonē: & icitare ad honestū laudabile cōseruandū & āpliādū! Sic appet quō in ista p̄ cōfirmatōis pte q̄ loq̄ de genere belli Cicero utilitatē tutā: & s̄b eā uim & dolū siue cōsiliū ptes tutę: & honestū & s̄b ea rectū ptes q̄ recti u; prudētiā

iusticiam. fortitudinem. & modestiaꝝ. & secundaꝝ honeste rei partem. s. laudabile orando mirabiliter fit complexus.

¶ Epilogus confirmationis premissæ

¶ Vare uideate num dubitandum ẽ. Hic est Epilogus huius primæ partis confirmationis: quæ tractata est per rationem belli generis: sup quo epilogo notandum est: q̄ est illa pars quam quidam uolunt poni posse post nonnullas orationis partes sicut locis quatuor uti possimus epilogo secundum istos: & adducunt textum Tullij libro secundo artis no uẽ in fine capitulo de conclusione in hac forma. Quatuor in locis uti possimus conclusionibus. s. in principio: Secundum narrationem: secundum firmissimam argumẽtationem in conclusione. Alij uõ uolũt neq; hunc esse textũ: neq; sententiam Ciceronis sed supaddituꝝ litteræ ab his qui contrarium opinãtur. & Ciceronem ipsum in oppositum nituntur adducere in illa littera subsequente eodem capitulo paulopost: ubi de ista cõclusionẽ loquens sic ait. In qua curandum est: aut ne ab exordio: aut a narratione repetatur enumeratio orationis. ficta eĩ & deducta opera comparata oratõ uidebitur esse artificij significandi ingenijq; uendicandi: & memorię ostendo causa quã propter initium enumerationis sumendum est a diuisione. de inde ex ordine exponendę res sunt quę tractatę erunt in cõfirmatione & cõfutatione. hęc ille. & hęc littera uidetur priori eẽ contraria. Sed quicquid de hoc sit ad alium dicendi locuꝝ pertinet. Nam hic non docemus ipsam artem sed quõ ars in Tullij orationibus consummata est. Conclusio autem siue epilogus est hic post confirmationem & argumentationem firmissimã collocata: quod fieri posse immo debere dubitat nemo. Et cũ huiusmodi conclusio uel epilogus constet ex enumeratione amplificatione: & cõmiseratione. hic utitur enumeratione quę hic uidetur idonea: & quę ualet ad reformãdum i dictis memoriã auditoris. Breuissime siquidem propositum suũ concludens colligit in generali res de quibus uerba facit cõfirmãndo. Nam cum argumenta fecerit ad suscipiendum bellum pro conseruatione glorię nominis romani pro salute socioruꝝ

Epilogus totius confirmationis deliberatiue & demonstratiue

Quare cum & bellum 22. Hic est epilogus generalis toti confirmationis tam deliberatiue quam demonstratiue: in quo epilogo Tullius propositum suum concludens recolligit generaliter & succincte ea que superius late tractauit adiungendo: & facilitatem oblatam cum Pompeius accipere faciliter possit exercitum pre. p. defendendi: ut hoc bellum dijs ducibus Pompeio committatur. Et sic quod in arte docuit hic exercet egregie. Dicit enim utendum esse enumeratione ad exitum cause. itaque hac in fine precedentis confirmationis eleganter enumerat: & necessitatem belli & magnitudinem ipsius & uirtutes eximias. Pom. & sic concludit ut dixi facilitate coniuncta cum etiam dicat Cicero in causa ista conclusionibus breuibus esse utendum: hoc ipsum exercet egregie in parte illa superius. Et quisquam dubitabit qui huic tantum bellum 22. & ibi. Et quisquam dubitabit qui uirtute profecturus. In his duobus locis signanter breuibus illis conclusionibus usus est: quas ego in aliarum numero non signaui: cum mihi non multum principales sint uise sed sic breuiter ad quasdam particulas interiecte.

Confirmatio.

Tenim uir clarissimus 22. Confutatio con. Q. catullus & Q. hortensium est usque ad eum locum. Que cum ita sint 22. Vbi post incipit ergo generalis orationis interiecte sunt etiam conclusiuncule siue epilogi ad partes in hac confutatione positas ibi uidelicet. Quare nolite dubitare 22. & ibi iuxta principale conclusionem. Quare uidete 22. Quomodo ergo hec confutatio pertractetur: & quibus argumentis & rationibus aduersariorum intelligenti facile est uidere. Mei autem propositi est litteram non exponere & secundum exponendi diuidere quod est officium commendantis. ego enim quod possum artis expro non expono orationem. Sufficiat ergo confutationem. Tu que argumenta confutet intelliges statim orationem prospecta. Et licet hic sit illa confutatio separata. tamen etiam multa sunt per orationem dispersa: que sunt de ratione confutationis: ut argumenta multa que fieri consueuerunt contra tacitas interrogaciones:

b

& etiam contra expressas. Etenim q̄ aliena cōfutat sua ualde confirmat. unde fit ut sepe confirmemus & confutemus s̄i hoc est in confirmatione confutationis particulas inducamus

¶ Generalis conclusio orationis.

Quæ cum ita sint x̄. Hic est conclusio generalis & sexta pars orationis quæ est artificiosus terminus ipsius. in qua Cicero pro tota oratione cōcludit approbando legem. C. Manilij quam fere nitebatur de bello præficiendo Pompeium. eaz ergo legem uebementissime comprobando cōcludit generaliter se laudaturum suscipi bellum & Pompeium præfici in imperatorē: propter quæ duo oratio tota facta est: & dicit magna cum arte summo cum ingenio se sic orasse tantummodo causa rei. p. & deos adducit testes ut populus omni alia suspitiōe liberatus orationi & uoluntati suæ facilius cōdescendat. & sic de huius orationis partibus breuissime dictum sit.

¶ Argumentatio

Nunc restat ut de argumentatione quæ licet non sit uel pars principalis ulla artis uel instrumēti: artis tamen in partibus instrumēti hoc est in cōfirmatiōe & confutatiōe tractatur. unde ipsius regulas tradēs Cicero post exactas has partes loquitur de ipsa in arte. Restat inq̄ ergo de argumentatiōe huiusmodi aliquid nunc inserē ut ex hac uolenti argumentationes inuestigare quæ in orationib⁹ crebre sunt modus sit facilior cognoscendi: & siquidem hic in confirmatione ad gen⁹ belli pertinente perfectissima distributa in partes quinque. uidelicet propositionem. rationem. confirmationem. rationis exornationem. & complexionem ut clare apparet. Nam propositio incipit in principio primæ partis deliberatiuæ per quam summam ostendit quid sit quod probari uelit ex genere belli arguendo. probare siquidem uult genus id esse belli quod animos romanorum maxime incitare & inflammare debet. Et est hæc propositio ab eo loco qui incipit. Genus est enim huiusmodi x̄. usq̄ ad perticula; subsequenter scilicet tradita est x̄. ubi incipit ratio quæ demonstrat uerum esse id quod intendit breui subiectione. Nam cum tradita dicat & agat sal⁹

fociorum cum agatur certissima & maxima uectigalia: & cū agantur bona multorum ciuium non est dubium quin uerum appareat: quod intendebatur. Et quoniam semper appetentes laudis ȳ. hic est confirmatio rationis quę pluribus argumentis corroborat breuiter expoſitam rationē. Nā hic apparet quō eam ualde corroborat per mltā argumenta quę hic ponuntur usque ad eum locum qui incipit. Sed uestri imperij dignitate atque gloria ȳ. ubi est exornatio qua utitur rei honestandę & colluplectādę causa confirmata argumentatione. honestat eĩz & ampliat & exornat causam suam: & rationem confirmataz comparando: & inducendo exempla maiorum: & de periculis & imminentibus incommodis admonendo ut patet hic in littera . Quare uidete num dubitandum ȳ. hic est complexio argumentationis quę concludit breuiter colligens partes argumentationis . Nam colligit incumbendum esse omni studio ad bellum illud. & sic repetita est propositio: & etiā partes reliquę argumentationis collectę sunt per uerba sequentia si bene consideras. Nec enim conuenit q̄ ista particula quę est cōplexio argumentationis alio etiam loco signata p̄ epilogo primę partis confirmationis . Quoniam cum argumento confirmatio mera sit argumentatione siquidem confirmamus poterit esse & epilogus confirmationis ipsa met complexio argumentationis.

De elocutione

Ultimum est ut uideamus de reliqua parte rhetoricę quę elocutio nominat quomodo in hac oratione sit illustris & splendida. Et primo de genere elocutionis considerandum est. Cum enim in elocutionē tria sunt genera. tres figurę. tres stili: grauis scilicet mediocris: & attenuatus. hęc in signis elocutio ingraui est: & altissimo stilo confecta . quoniam constat ex uerborum grauium magna ornataq; constructōne: & res habet quas omnis perfecta elocutō habere debet scilicet elegantiam. compositionem & dignitatem: quarum reru; primaz in rectissima latinitate & clarissima explanatōne cōsiderabis. Secunda etiam nota est quia uicia illa cessant quę ipsam habent impedire: cum partes omnes sint equaliter ppolite

b z

similiter est quę dignitas appellatur quę consistit in sententiarum & uerborum exornatione: de quibus hic accuratissime uidentur: ut hęc scilicet sint exornatiões in hac oratione disperse ipsi oratōni elocutiōis dignitatem amplissimam & suauitatem dulcissimam afferentes. Dicit tantum Cicero in oratore. in laudando Pompeio temperata oratione ornandi copiam fuisse persecutum: quod est contra id quod supra dicitur. hanc scilicet orationem esse in altissimo stilo confectam. Sed illi eloquentię principi: & quasi diuino homini Ciceroni uisū fortasse fuit hoc temperatū; & mediocre dicendi genus quod omnibus uidetur altissimum. Et mea quidem sententia omnes suę orationes in supremo sunt stilo: licet aliquando particulę in ipsis temperatius & humiliter exprimantur ratione materię id exigētis: ut est in Miloniana illa simplex mutatio Milonis: et uxoris suę comparatio ibi calceos & uestimēta mutauit. Totum enim eum locum non solum temperate sed humiliter tetigit: & sic in alijs orationibus sepe facit.

Colores

Multo iocundissimus. Hic est color qui dicitur similiter cadens. plura enim similiter isdem casibus efferuntur. uidelicet iocundissimus amplissimus ornatissimus.

Conuenit cum scemathe omoapthothon.

Bitynię quę nunc uestra prouincia est. Hic est color qui dicitur dissolutum. hęc enim particula narratiua coniunctionibus uerborum sblatis e medio partibus separatis effertur ut uides. potest etiam notari color ille sententię quę breuitas appellatur. hic est enim ipsius: ipsa tamen uerbis necessariis expedita ut dissolutum est. Cōuenit cum schemate dialithon: & asinethon: ut autem breuitas cōuenit cū schemate Brachyologia uel cum tropoali pomenon.

Causa quę sit uidetis. hic est color: qui transitio nominatur hic enim cum ostendat breuiter quod dictum sit proponit item breui quod consequatur cum dicit nunc quid sit agendū considerate.

Excitare atque inflammare. translatio est. transfertur enim

hoc uerbum ad animum & recte audiendi causa.

Aguntur certissima populi romani uectigalia ꝛ. Hic est color repetitio. sumitur enim bis principium ab uno & eodeꝫ uerbo. potest etiam dissolutum notari: quia dictiones incopulate proferuntur. ut agitur aguntur. ut est repetitio conuenit cum schemate anaphora.

Regnat. ut regnat ꝛ. Hic color est conduplicatio. est enim ratione amplificationis eiusdem unius uerbi iteratio. ut enim ait

Cicero ubi in arte noua de isto colore pertractat uebementer audicionem commouet eiusdem reintegratio uerbi: & uulnus magis efficit in contrarium causeꝫ q̄si aliquod telum sepius pueniat in eadem parte corporis. Ipso itaque colore opportune hic usus est: ubi magis aiorum commotio expediens uideatur.

Conuenit cum schematibus anadiplosis & epynalensi.

Maiores nostri ꝛ. Hic est color contentio sententiarum cum interrogacione permixta. hic enim modo interrogacio sententiaꝫ contrariaꝫ ex comparacione referuntur usque ad locum qui incipit: uidete ne ut illis ꝛ. uel meliꝫ potest dici q̄ hic est color contrarium. nam hic ex rebus duabus diuersis alteram breuiter & facile confirmat. potest etiam repetitio connotari propter reasumptionem istius pronominis uos: & exemplum propter allegatam maiorum auctoritatem: ut uel contentio uel contrarium est. Si uenit anthitheton. ut autem exemplum est conuenit cum tropo paradigma.

Regno expulsus est Ariobarzanes ꝛ. Hic est color dissolutus: plures enim orationes sine coniunctionibus preferuntur usque ad locum illum. Eiusmodi in prouintiam homines ꝛ. & ut est uidere perfacile: quoniam hec exornatio acrimoniam habet in se. ea loco idoneo usus est Cicero cupiens populum romanum ad iracundiam incitare.

Tantam temperantiam ꝛ. Hic est articulus grauis. Plures enim dictiones incopulate proferuntur. uidelicet temperantia mansuetudine humilitate. Conuenit cum schemate Dyaliton uel assintheton queadmodum conuenit dissolutum.

Que si propter socios ꝛ. Hic est color contrarium ex rebus eius

b 3

161
duab⁹ diuersis: atque contrariis alteram breuiter & facile confirmat. In hac exornatione semper includitur argumentum p locum a maiori uel a minori: & est exornatio efficax ad breuiter concludendum. per hanc ergo hic egregie ifert Cicero qd intendit. Potest etiam hic color exemplum denotari propter maiorū allegatā auctoritatē: & articul⁹ est ibi. Cū Anthioco. Philippo ꝛ. ppter dictiones sine coplā prolata. Itaq; tres colores denotātur usque ad eum locū presertī cum de maximis. Tamen pecora relinquuntur ꝛ. Hic est color disiunctō. Nam hic eorum de quibus dicitur unumquodque certo uerbo concluditur. Et est etiam dissolutum: quia usque ad eum locum Ita neque ex portu ꝛ. orationes plures sine coplā proferuntur: nec conuenit in eadem constructiōe exornationem utramq; comprehendi: ut disiunctio est conuenit cum schemate quod Ipoceus dicitur.

¶ Quo tandē animo ꝛ. Hic est color interrogatio quę ut sit grauis & concina subdit inferius: quę propositum suum confirmat ibi cum duo reges ꝛ. conuenit cum pisma.

¶ Et enim si uectigalia ꝛ. Hic est color conclusio breuiter quidem conficit quod necessario consequatur. hoc est ordinem exercentium uectigalia recte dicit firmamentum ordinum ceterorum. conuenit cum schemate quod epilogus dicitur:

¶ In quo gloria nominis uestri ꝛ. Hic est color frequentatio. Nā res disperse coguntur unum in locum. Superius enim confirmauit bellum accipiendum propter gloriam nominis romani salutem sociorum utilitatem uectigalium. fortunas plurimorum ciuium: & dignitatem rei. p. Et argumenta ista dispererat: quę modo recolligit in epilogo premissę confirmationis.

¶ Notandum qd hęc exornatio quę frequentatio dicitur ualde ē ad naturam conclusionis accommodata ubi strictim recolliguntur quę fuerint lata premissa. Immo epilogus & frequentatio realiter idem sunt: sed differūt secundum appellatōne; gręcā & latinā & schema. epilogus sic conuenit cum frequentatōe quę admodum cum conclusione. potest etiam hic color articulus denotari: quia plures dictiones sine coplā proferūtur usq;

ad eum locum. Quare de genere belli ꝛ.

Quoniam de genere belli ꝛ. Hic est color transitō. ostendit ei breuiter uel quicquid sit dictum proponit: itē breui qd' consequatur ut per hanc exornationem cōmoneat quę antedixit: & ad reliquum comparat auditorem ad quę duo hęc perficit exornatio: ut ipse Cicero testat ī arte ubi de isto colore ptractat. Quā. L. Lucullus uirtute ꝛ. hic est color articulus cum dictiones hic aliquę proferantur incopulate ut uirtute assiduitate consilio ꝛ.

Primum ex suo regno sic Mitridates ꝛ. hic est color similitudo. traducit enim aliquid simili ex re dispari similitudinem faciens de fuga mulieris ad fugam regis ante oculos ponendi cā per collatōnem. Cum fuga per omnia comparatur ad fugam. uel hic potest color exemplum designari: quia est propositio facti cuiuspiam cum nomine auctoris: Cum de medeę fuga mentionem facit. Conuenit cum tropo qui dicit omozeusis & proprie cum suis speciebus ycon. uidelicet & parabola.

Hic iam plura non dicam ꝛ. hic est color significatio. nam pl9 in suspitione relinquit q̄ ponatur in oratione cum loquitur de maturo reditu militum romanorum: & est significatō per ambiguum. potest enim accipi in uarias sententias q̄ dicit de maturo horum reditu ab eis quęsito. uel potest hic color occupatio denotari: cum dicit se plura non dicere. etiam tamen subiūgit fuisse extraneum ut ex his locis reditus magis maturus q̄ pgressio longior a militibus quęreretur. ut occupatio est cōuenit cum tropo qui aposiopsis dicitur: sed magis pprie qm̄ est significatio per abscisionem.

Sinite hoc loco Quirites ꝛ. hic est color occupatio. nam cum dicat se p̄terire uelle calamitate; rei. p. eam maxime dicit asferens causam fuisse tantam ut eam ad aures. L. Luculli imperatoris non ex p̄lio nunci9: sed ex sermone rumor afferret Multa p̄tereo consulto ꝛ. hic est color occupatio. nam subiungit quod p̄terire se dixit. Quantum u; bellum.

Quod coniungat reges potentissimi ꝛ. hic est color dissolutū plures enim orationes sublatis e medio uerboru; cōiūctiōib9

b 4.

effertur usque ad eum locum.

Satis mihi multa ꝛ. est hic preterea color frequentatio. nā res disperse superius unum hic in locum colliguntur. superius eiz disperse monstrauerat belli magnitudinem ex regum potentissimorum cōiunctione: & quia ad nationes agitare remouēt & quia gentes itegre suscipiant. & quia uetere expulso exercitu nouus bellum id imperator accipiat. Et modo per hanc exor nationem hęc omnia simul epilogat ꝛ.

Satis mihi multa ꝛ. hic est transitio. Nam ostendit breuiter quod hic sit dictum: & proponit breuiter quod consequatur & hoc agit usque ad eum locum utinam Quirites ꝛ.

Antiquitatis memoriam ꝛ. hic est color denominatio. Nam res non est suo uocabulo appellata. Cum intelligatur supasse homines qui antiquitatis memoria celebrentur. ꝛ. Cōuenit cū tropo qui dicitur metonomia.

Scientiam rei militaris ꝛ. hic est color articulus. nam dictōnes hic plures sine copula proferuntur. uꝫ scientiam rei militaris uirtutem auctoritatem felicitatem ꝛ.

Qui e ludo: atque puericia disciplina ꝛ. hic est color repetitio propter replicationem istius relatiui qui.

Qui sepius cum hoste confluit ꝛ. hic est color dissolutum.

Nam orationes plures sine coniunctione proferuntur usque ad eum locum cuius adolescentia ꝛ.

Ciuile africanum ꝛ. Hic est color articulus propter nonnullas dictiones incopulatas.

Labor in negociis fortitudo in piculis ꝛ. hic item est color articulus est in simul similiter cadens & similiter desinens cū hic aliqua nomina: & uerba similiter terminentur ut patet intuenti. ut est similiter desinens conuenit cū schemate omoleothon

Testis est italia ꝛ. hic est color repetitio propter replicationem istius nominis testis ꝛ.

Cinctam piculis ꝛ. hic est color transitio ornādi cā ut planū ē Explicauit ꝛ. aut ab omnibus imperatoribus uno anno: aut oī bus annis ab uno imperatore romano confici posse ꝛ. Hic est color commutatio.

- N**am hic sententię ex transitione efferuntur ut a priore posterior contraria priori proficiscatur. conuenit cum tropo qui antimethabola nominatur.
- F**uit hoc quondam; fuit igitur. hic est color conduplicatio propter uerbum fuit conduplicatum uel iteratum ratione amplificatiōis
- Q**uid ad nos cum ab exteris nationibus igitur. hic est color subiectio usque ad locum illum atque hęc qua celeritate. Querit eĩ; late hoc textu quid dici possit. deinde subicit quod sibi adiumento futurum sit.
- C**um probata molestia quam a p̄donibus patiebantur uelit ostendere eam. GN. Pompe. uirtutem remotam conueuit cuz cataprolensi.
- S**iciliam adiit. africam explorauit. sardinia; cum classe uenit igitur. hic sunt hi colores breuitas similiter cadens dissolutum: ut plane patet intuenti.
- E**xrema hyeme apparuit igitur. hic sunt colores similiter desinēs & dissolutum.
- Q**uibus in rebus temperantiam igitur. hic est articulus ut patet intuenti.
- N**omino neminem igitur. hic est a nominatio litteris commutatis conuenit cum schemate peronomasia.
- N**on auaritia ab instituto igitur. hic est articulus: & similif cadēs ut planum est.
- N**unc denique incipiunt. hic est color repetitio propter replicationem istius aduerbii nunc.
- I**tacq; nō sum p̄dicaturus igitur. hic est color occupatio qm̄ ea se dicit non p̄dicaturum: que breuiter post subiungit.
- N**on modo ciues assenserint. & hic est dissolutum ppter has tres rationes incōiunctas. est quoq; disunctio qm̄ ciues socii hostes certis singulis uerbis concluduntur.
- Q**uare cum & bellum ita sit necessarium igitur. hic est color frequentatio. res enim superius dispersę breuiter hic cogūt usq; ad illum locum. quod si GN. Pompeius.
- I**n quo sit eximia belli scia igitur. hic est articulus propter aliquas dictiones incopulatas.

- U**t in his ipsis locis. Repetitio est item dissolutum. repetitur enim hæc dictio: ut & dictiones incōiuncte sunt aliquę.
- H**onoris fortunę uirtutis ingenij hic est color articulus.
- Q**uid tum per deos mortales ꝛ. hic est color interrogatio.
- C**um populi romani legati ꝛ. hic est color q̄ repetitio nūcupat
- I**taq; una lex ꝛ. hic est articulus.
- G**abinio dicam Pompeio ꝛ. hic dubitatio. Nam hic querere uidet utꝛ sic potissimum obtrectatū cōuenit cū aponidias.
- U**trum ille qui postulat ꝛ. Hic est iterum dubitatio usque ad eum locum de quo legando ꝛ. quare uidetur utrum de his potissimum dicat.
- N**on dico h̄ loco ꝛ. Hic sunt hi colores repetitio propter replicationem illius aduerbij nō. Dissolutum propter orōnes sine coniūctione prolatas. occupatio cū dicat se nō dicē qđ maxie dic
- I**dem cū iugurtha ꝛ. Hic est color repetitio & articulus.
- S**ingulari innocentia grauitate uirtute ꝛ. Hic est articulus & dissolutum propter aliquas dictiones: & orōnes incopulatas
- N**ouerunt enim sociorum ꝛ. dissolutum est.
- M**anus oculos aium ꝛ. articulus est.
- E**t quam putatis auctoritatem coniunctio est.
- E**st uobis auctor ꝛ. Hic est repetitio propter replicationē isti⁹ uerbi est.
- I**ntegritate uirtute constantia ꝛ. articulus est.
- Q**uicquid inest. Repetitio est.
- S**tudij consilij labores ꝛ. articulus est.
- A**uctoritate fide constantia ꝛ. Hic est color articulus.
- F**inis Pompeianę orationis

Argumentum orationis Miloniane

Ritus Anius Milo ciuis romanus sibi infestissimum & inimicissimum Romanum ciuem. P. Clodium habuit multęque inter hos duos altercationes in re. pub. sepe fuerunt. Specialiter uero cum Milo consulatum illius anni peteret: cuius anni præturam. P. Clodius affectabat: adeo ira: & odio motus fuit: ut Milonis competitors modis omnibus

quibus posset iuuaret ad h̄ ut Milone repulso euz cōsulatum alij consequerentur. Nam (ut dicit Cicero) nō potuisset abuti pr̄tura: ut cupiebat consule inimico suo Milone: qui suos furores & rabiem compressisset. Itaq; summo studio nitebatur: ut Milo eo anno consul nō fieret: quod nō uidens se ullo modo obtinere posse: sed Milonem opinione omnium cōsulem esse futuruz; statuit: si Ciceroni credimus Milonem ipsum occidere. & ita res gesta fuit. Clodius enī ex urbe recessit anteq̄ Milo: & ad quandam suam uillam accessit in albanum. unde uesperī rediens uersus romam obuiauit Miloni in uia. Ibat eī; lanubium siue ut quidam textus habent lauinium Milo ad p̄dendum ibi flaminem. Nam erat illius loci dictator: & ibat Milo penulatus in reda cum uxore ancillis & pueris. ueniebat Clodius expeditus in equo cum electa manu uirorum. Itaq; inter eos ante fundum Clodij in uia scilicet Appia congressio facta fuit (ut dicit Cicero) facto in Milonem impetu a Clodianis: & in illo certamine fuit Clodius interfectus: ob quam cedem accusatus est Milo: & a fautoribus Clodij expetitur ab eo penę debite. q̄ contra leges hominem interfecerit. Milo nō negabat occidisse: sed iure se occidisse dicebat. decreuitq; Pompeius ut de morte Clodij q̄reretur ab eo q̄ ex cunctis ordinibus electi sunt iudices qui in hac causa iudicarent. Pompeiusq; ipse armatis cohortibus forū compleuit: ne forte in tāto iudicio ulli populares motus exurgerent. Cicero ergo Milonis amicissimus inimicissimus Clodius pro Milone orationez; hanc habuit insignem atq; notabilem: & summo artificio singularem.

¶ Genus causę in quo hęc habetur oratio.

Hęc in signis oratio est in iudiciali genere constituta. habet enim hęc causa accusationem cum defensione. Nam accusatus Milo q̄ iniuria Clodium occidisset hac oratione a Cicerone defenditur. Itaque genus principale iudiciale est: quanuis alia mixta sint genera. ut puta demonstratiuum pro utraque sui parte. Nam summe hic uituperatur Clodius. Milo laudatur. Deliberatiuum etiam cadere genus uideri possit: ut q̄ quodāmodo uideat̄ in cōsultatōe poni: & discuti an sit

Milo absoluendus an de homicidio: & scelere cōdemnātib⁹.
Quēadmodum genus unum quodq; causę licet proprium & distinctum finem hēat: coassumit tamen iterum fines alios aliorum generum: ut declarat Aristoteles primo suę rhetoricę. Ita unaquęque causa licet hēat proprium & distinctum gen⁹ coassumit & alia genera. ut enim finis directiu⁹ est generum sic genus directiuum est causę. Gen⁹ siquidem alterum finiu; triu; p̄cipaliter spectat. uidelicet honestum: aut turpe. iustū aut iniustum: conferens aut nociuum secundum aristotelem. Et sic causa alterum trium generum spectat principaliter: uidelicet aut demonstratiuum aut deliberatiuum aut iudiciale. unde dicendū est q̄ gen⁹ huius causę est simplex. s. iudiciale quod istud est principale in quo cōficitur. hęc oratio dum u; accusatus Milo defenditur: & duo reliqua genera accidentaliter commiscuntur sicut fere fit in omni iudiciali causa. Nam semper in consultatione uidetur ante iudices poni an condemnandus: an absoluendus sit accusatus. & plurimum accidit q̄ laudetur aut uituperetur accusatus uel accusans. Sed illud p̄cipale: & uerum genus causę in quo principaliter orator uel defendit uel accusat: Aut in quo principaliter laudat uel uituperat: aut in quo principaliter consulendo sententiam dicit principaliter: aut hic Milo ab accusatore defenditur: de peracidens etiam commendat Milo: & Clodius uituperatur: quia ista omnia referuntur ad uirtutem defensionis. unde purum genus iudiciale dici debet. Quod uero in oratione Pompeiana dixerim in duobus illam deliberatiuo & demonstratiuo generibus esse confectam. his dictis non uidetur obstare. Nam illa oratio principaliter intendit sententiam de bello accipiendo suadere: quę pars spectat ad deliberatiuum genus: & principaliter etiam intendit commendare Pompeium: ut imperator illi p̄ficiatur bello: quę pars spectat ad genus demonstratiuum. Ideo cum dixi de orationis illius genere fui locutus ipsam orationem esse notabiliter in duobus generibus constitutā. hęc aut dico in simplici ḡne p̄cipali. Et sic q̄tiēscūq; loquar de ḡne in q̄ sit aliq̄ oratio h̄ita: & constituta loquar ut

15

intelligar de genere principali loqui. de reliquis uero quę inci-
dunt in causa non faciam mentionem nisi illa forte notando
pro ut accidūt: ne forte error iste deciperet ut crederetur quod
incideret esse principale genus.

Constitutio causę in qua hęc habetur oratio
Noticia constitutionis habetur ex prima intentione accu-
satoris: & depulsione defensoris secundum Ciceronem
& alios. ut si dixerit accusator occidisti. defensor respondeat
non occidi. Coniecturalis constitutio nata sit: quia tunc con-
trouersia fit de facto uel non facto: & diligenter aduertendū
est ad cognoscendum constitutionem ex intentione & expul-
sione: quia aliquando uidetur negatio facti esse: & per conse-
quens coniecturalis constitutio: & est solum negatō nominis
& per consequens constitutio legitima diffinitiuā: ut si sic in-
tendat accusator homicidiū fecisti: & defensor dicat non feci
homicidium. potest hic uersari questio nominis etiā & facti.
Questio nominis hoc modo: quia uelit forte defensor dicere
se nō fecisse homicidium quia tyrānum hominē iugulauerit.
Cum tyranni interfectores homicida non debeat appellari &
tunc in diffinitōne huius nominis homicidium questō fit: &
sic diffinitiuā constitutio locum habet. Questio autem facti
in hoc ipso casu est hō mō: quia defensor uelit dicendo se homi-
cidium nō fecisse simplicem afferre negationē. uñ q̄stio facti
fit: & cōiecturalis cōstitutio locum hēt. Itaq; talis est sepe de-
pulsio ad accusationē q̄ nō facit cōstitutionē sbito manifestā.
Sed quō dicet aliquis in tali intēctione & depulsione nūq̄ con-
stitutio cognoscef cuius notitia est necessaria. Dico q̄ cōstitu-
tio cognosci poterit isto mō. u; cū accusator dixerit rōe; ex q̄
& eius infirmatione nascitur iudicatio: quę quidem ratō esset
huiusmodi in hoc casu: quia qui tyrannum interficit homici-
dium non committit. tunc statim apparet cōstitutō quę prius
erat ambigua. apparet enim q̄ est diffinitiuā aut nullā; affert
rationem defensor sed simplici negatione consistet: & statim
similiter constitutio nota erit: quia coniecturalis. Nūq̄ in con-
iecturali ratio & infirmatio rationis afferf: Ideo iudicatio in

illa nascitur ex intentione & depulsione simul cuꝫ ipsa consti-
tutione. Sed his omissis ad spetialem constitutionem cause
accedamus que ex intentione Clodianorum & expulsionem
Milonis nascitur simulque cognoscitur. Intentio enim contra
Milonem erat huiusmodi. Iniuria Clodiuꝫ occidisti. Milonis
uero depulsio talis erat iure occidi. Vide ut hic statim ipsa cō-
stitutio clare apparet que est iuridicialis. Factum enim conue-
nit sed iure: an iniuria factum sit querit. quod constitutioneꝫ
iuridicialem reddit ut uult Cicero. Fatetur certe Milo Clodi-
um occidisse: sed eum iure occidisse contendit. Quia uero iu-
ridicialis diuiditur in duas partes. absolutaꝫ uidelicet & assu-
ptiuam. uideamus in qua parte hec uersetur oratio. uersatur si-
quidem in assumptiuam que est cum per se defensio infirma
est: sed assumpta re extranea cōprobatur (ut ait Cicero) non
enim absolute se milo dicit iure Clodium occidisse sed rem
assumit extraneam ut puta Clodianas insidias quibus Clo-
dius uitam Miloni uolebat eripere. Assumit & utilitatem qua
ostendit hic Cicero: ex morte Clodij rem publicam consecu-
tam. Sed cum assumptiue quatuor partes sint. uidelicet cōces-
sio. remotio criminis translatio. criminis comparatō. Diligen-
ter considerandum est in qua istarum parte hec agatur oratō.
Quod anteq̃ faciamus: pro pleniori noticia dicendorum aliqd
de iudicatione dicendum est: quod quidem nihil est aliud q̃
questio iudicij ex ratione defensorum: & ex firmamento ac-
cusatoris nata quam greci Crinomenon uocant: nos iudicatio-
nem appellamus (ut ait Cicero) & ad eam uelut ad punctum
cause in quo du° tota est omnis orationis uis est referenda. Iu-
dicatio ista quoniam in una causa simplex reperitur quoniam
multiplex. Simplex est quando ad unam defensionem soluꝫ
una ratio affertur: & tunc ex illa ratione & ipsius infirmatione
una tantum nascitur iudicatio: ut uidere faciliter possimus
in casu borestis: ubi accusatus borestes q̃ iniuria occidisset
matrem depulit ita occidi: & iure occidi. Attulitque hanc ratō-
nem. illam enim patrem meum occiderat: quam sic accusator
infirmavit. Attñ a te filio idēnatam occidi nō oportuit. Ecce

quomodo in causa ista unica iudicatio nata est. ista uidelicet cum
 dicat borestes se patrem ulciscendi causa matrem occidisse. re-
 ctum ne fuerit sine iudicio a filio Clitemestram occidi. una
 etiam fuit ratio. debuit itaque simplex emanare iudicatio. Quia
 uero sepe accidit: quod una defensio rationibus pluribus robo-
 ratur. quas etiam pluribus firmamentis accusator infirmat. Plu-
 res hic in causa una iudicationes oriuntur: ut ne longius ascen-
 damus exemplum possumus in hac nostra oratione proferre.
 Milo enim dicens se iure Clodium occidisse. Ad hoc duas at-
 tulit rationes. unam quia uitae suae insidiabatur pro tunc Clodi-
 us. Alteram quia uexasset bonos: & rem. p. seditionibus con-
 turbasset. quas rationes si clodiani ita infirmaret. primam sic.
 Attamen non oportuit a te milo sed a iudicibus damnari Clo-
 dium & puniri. Secundam uero sic. At honestius & utilius fuit
 rei. p. uiuere Clodium & de eo iudices iudicaret quod pro scelere occidi
 Iudicationes duae ex his rationibus milonis & clodianorum
 infirmationibus nascerentur iste uidelicet cum dicat Milo sibi
 insidiantem Clodium occidisse. rectum ne fuerit a milone sine
 iudicio puniri Clodium. Item cum dicat milo se Clodium ue-
 xaturum bonos: & rem. p. seditionibus turbaturum occidisse
 honestius ne & utilius rei. p. fuerit a milone sine expectatione
 iudicij Clodium occidi. An uitam relinquit: & iudicium expe-
 ctari. Et notanter dixi sub conditione si clodiani ita infirma-
 rent: quia ut inferius apparebit non ita omnino infirmauerunt
 milonis rationes. Sed exempla ponimus: non quia uera sint: sed
 quia quod uerum est ostendunt. Manifestum est ergo per praedicta
 quod & quomodo & qua ratione in una causa iudicatio
 quandoque simplex est quandoque multiplex. Sed uiso quo-
 modo in causa una hoc fiat cum sepe una & eadem causa inni-
 tatur constitutionibus. uideamus ulterius an in una simpli-
 ci constitutione plures possint esse iudicationes. Et dicen-
 dum est quod sic quia cum pluralitas iudicationum ex rationum
 pluralitate sequatur: & causae reperiantur quae habent in con-
 stitute simplici plures rationes: necesse est ut habeant plures etiam in una
 & simplici constitutione iudicationes. factum enim unum

atq; idem potest pluribus rationibus rectum: atque probabile demonstrari. Et hoc clare Cicero testatur in ueteri: ibique exemplum ponit in constitutione quam ibi generalem negotialem uocat. Ego uero quia in declaratione constitutionum in quibus aguntur Ciceronis orationes sequor modum artis noue altero utar alterius constitutionis exemplo: ut res clarius uideatur. Sit igitur quod horestes defensionem suam duas rationes attulerit primam scilicet supradictam: & hanc ultra illam. Illa enim ad ultra. cum egisto domum meam infami stupro commacularet. Et hanc rationem accusator similiter infirmavit. Atque a te filio indemnata occidi non oportuit. Nata erat altera iudicatio: haec uidelicet cum dicat horestes se matrem adulteram stupro domum commaculantem suam occidisse. rectum ne fuerit sine iudicio a filio Clitemestram occidi. Et si duae iudicationes hic erunt non solum in una causa: & una constitutione uidelicet iuridicialis: sed etiam una specie constitutionis illius uidelicet translatiua. Nam in hoc casu non negatur factum: sed iure factum dicitur: & crimen in matrem utraque in ratione transfertur. Sic apparet quomodo constitutio una possit continere iudicationes. Non autem una iudicatio potest pluribus diuersis constitutionibus contineri: Immo (ut inquit Cicero) si plures aut constitutiones aut partes constitutionum: Iudicationes quoque plures erunt in una causa. his praemissis quae deinceps ad propositum utilia nobis erunt descendamus ad cognitionem specialem & particularis constitutionis causae miloniane. Cum itaque superius dictum sit constitutionem hanc esse iuridicalem assumptiuam. Et ipsius assumptiuae quatuor partes esse uidelicet concessionem remotionem criminis: translationem criminis: & comparationem uideamus: quae nam harum in hac causa sit. Dicendum est quod hic est constitutio criminis translatiua. Transfertur enim crimen huius caedis in Clodium quia dicitur per insidias milonem occidere uoluisse. Sic quod alieno. i. Clodij peccato coactus Milo dicitur hoc fecisse. Et est etiam constitutio comparatiua propterea quod disputat hic Cicero utrum latius fuerit utiliusque rei. p. id factum esse quod milo reus se fecisse

fatetur: an quod Clodiani accusatores dicant fieri oportuisse. hoc est an fuerit utilius ciuitati a Milone occidi Clodium: an in uita relinqui. Cuius comparationis Cicero partem unam hac oratione artificiose defendit. hic itaque partes istae duae iuridicialis assumptiue translatio. scilicet & comparatio sunt: & per consequens iudicationes saltem duae hic notari posse debent. cum superius dictum plures esse iudicationes in causa si plures sunt constitutiones: aut partes constitutionum. Et essent illae propriae iudicationes quas superius in huius causae exemplo praemisi: sed quia in omni causa ubi ratio defensoris affertur: aut ipsa ratio infirmatur ab accusatore secundum supradictum modum: aut totaliter negatur: & non non bona. id est ad defendendum sed non uera esse dicitur considerandum est in unaquaque defensione an negetur totaliter an infirmetur ratio defensoris. Si infirmatur aperta est statim iudicatio ad quam subito accommodet uim suae orationis orator. Et sic non fit hic. Si uero negatur ratio necesse est: ut altera incidat constitutio: uidelicet coniecturalis per quam probet defensor rationem quam attulit ueram esse: quia ratione per quam suam causam tuetur non probata si negatur perinde esset ac si nullam attulisset rationem sine qua nec parua quidem dubitatio potest remorari damnationem (ut ait Cicero) & ita fit hic. nam Clodiani non uidentur infirmare rationem Milonis in facto insidiarum: sed negare simpliciter Clodium insidias fecisse Miloni. Et uidentur oppugnare e contra Milonem: quod insidiatus fuerit Clodio. unde constitutio coniecturalis hic incidit: an Clodius Miloni: an Milo Clodio insidiatus fuerit. unde Cicero prius confutatis aliquibus cum ratione insidiarum factarum a Clodio attulerit confirmando: ut infra suis partibus apparebit. uertit subito se ad probandum illam rationem adductam propter constitutionem coniecturalem: quae quidem constitutio accidentalis est non principalis in hac causa Milonis. nam principalis est iuridicialis ut supra ostensum est. constitutiones enim quandoque sunt propriae: quandoque accidentales causarum: ut de per accidens coniecturalis hic incidit. iuridicialis uero propria est: Accusatio siquidem principalis est in Clodij cede ob quam principaliter causa est: quae quidem cedes non est a Milone negata sed iure eam a se factam esse confessus est Milo. et non est etiam dubitandum

c

Clodianos rationē alteram Milonis de uexatiōe patrię simpliciter negauisse. unde in ea pbāda Cicero loco suo multa adducit argumenta. Pręterea ultra translationē criminis & cōparatiōis; hic ē una ps cōcessiōnis uidelicet deprecatio' secūdu quā Cicero artificiose erat in fine postulādo ut misereant Milonis: & uelint tales ac tm̄ ciuē in uita et ciuitate suare. sic apparet q̄ principalis cōstitutio hui⁹ oratiōis ē iuridicialis ē assūptiua p̄ trāslatiōē criminis cōparatiōē & cōcessiōē p̄ quāto illa in altera sui pte u; deprecatione uersat. incidēt autē cōiecturalis cōstitutio locū hēt in cōfirmatione oratiōis & etiā iuridicialis absoluta incidit in cōfirmatiōe & legitima cū duabus suis p̄tib⁹ u; trāslatiua: & diffinitiuā ut in ferius ostēdet. uideēt tm̄ Quintilian⁹ libro t̄tio de institutiōe oratoria sentire cōtrariū: & dicere q̄ stat⁹. i. cōstitutio p̄ncipalis cāę Milonis sit cōiecturalis. uult enī statū cāę p̄mū in eo esse qd' potentius sit in causa. unde q̄ maior uis in cā est sup̄ insidiis Clodians: quarū ratio p̄det a statu cōiecturali principalē cāę statū cōiecturalē facit. Ego vō salua tāti uiri auctōitate nō ita. nā cōsidero itētiōē Clodianorū cū depulsiōe Milonis: ex qb⁹ p̄pri⁹ causę status accipit ut plac; Ciceroni. & q̄ p̄ncipalis itētiō uerisimiliter talis fuit: talisq; depulsiō iniuria Clodiū occidisti. iure occidi. Talisq; ratio rei Milonis. Ille enī me p̄ insidias tunc uolebat occidere. apparet q̄ potius cōstitutio seu status p̄ncipalis in causa sit iuridicialis ut supradixi. Deinde q̄ milonis ratio uerisimiliter uera esse negabat a Clodians oportuit statū aliū incidē ad cām u; cōiecturalē. Si tamē uellem⁹ cogitare q̄ alia fuisset itētiō Clodianorū aliaq; Milonis depulsiō. Iste u; insidiatus es clodio. Nō insidiatus sū Clodio. potest principalis cōstitutio coniecturalis dici: nam sēp ea a p̄ma itētiōe: & depulsiōe depēdet. sed Marcian⁹ in rhetorica sua apte sentit principalē statū cāę Milonianę esse ut ego assero iuridicialē: & cōiecturalē incidere. Nā capitulo de demōstratiuo genere causę ostenderes qn̄ simplex aut multiplex q̄stio ē: dicit simplex est cu; unū aliqd̄ ī tota actione disquirīt: ut Clodium Milo: an ne iure necauerit. unde uideēt uelle hanc simplicē principalem esse causę q̄stione; in qua ut patet status cāę ē iuridicialis. deinde s̄iungit. Illud uero qd' p̄ iudicationem priori loco disquirīt uter iuri insidias cōpararit. Nō

cognitis eos: ut facit in odium possit adducē. Dicit enim unum dūtaxat genus hominū eorū quos furor. p. Clodij rapinis incendiis & omnibus publicis exiciis paut sibi esse adūsum: & ī fen- sum. sic ipsos a ceteris distinguendo eos: ut uides in cōdium ra- pit ipsorū perfidiose crudeliter flagitiose facta generali sermōe cōmemorans specialius: qui etiam ipsos his iudicibus adducit in uidiā cum incitationes et clamores eorū hac ipsa pro causa si- gnificat: quasi ostendat eos in eorū superbia & tumultuoso cla- more plusq̄ ueritate confidere. Item beniuolentiā captat a psona Milonis iudices admonendo: ut si qs forte clamor oriatur: eū ci- uem meminerint conseruare qui semper genus illud hominū: & clamores maximos pro eorū salute neglexit. hic est enī. ostēdit breuiter qualis fuerit in rem. p. Milo: & in eos qui audiunt cū di- cat pro salute ipsorum illū pessimorū ipetū neglexisse. & notant & ingeniose hic Cicero distinctionē illā fecit fautorū suorum: & aduersariorum. quia cum assistēs multitudo armatorū esset forte ne iudices cogitarent illam gentē aduersam esse Miloni: & forte etiam ob id pro Milone trepedi redderent: uoluit eos iudi- ces certos facere: q̄ arma illa non erant contra Milonē parata: s; ad p̄sidium: ut sine timore possent quieto animo iudicare. Perti- net enim multū ad exordij rationē metū e iudicib; amouere: iux̄ illud Quintiliani in īstitutiōe oratoria libro quarto capitulo de exordio. Metus etiā nōnūq̄ est amouēdus: ut Cicero pro Milōe ne arma Pompei disposita contra se putarent laborauit. Ceteros uero spectātes dixit uirtuti Milonis esse fautores: ut audacius iu- dices p milone iudicarent. cūq; dicat eos iudiciū expectantes pu- tare ī hac Milonis causa decertari de se ipis de suis liberis de pa- tria de fortunis x̄. tacite captat beniuolentiam a psona Milonis de quo cum sit iudicandū non de eo solo uidetur: s; de unīūsa patria iudicari quasi ipsa in eius salute seruetur. hoc dicit etiam: ut eam opinionem inducat quę facit ad causam iuxta Quintilia- ni sententiam libro. iiii. cap° de exordio qui ait ad causam etiam pertinet tempus. unde pro Clodio locus: pro deiotaro habit; p Milone opinio. itaq; eos hortatur ut timore deposito fortiter iudicent ostendēdo q̄ si locus & potestas unq̄ fuit pro beneme- ritis ciuib; ab electis iudicibus libere iudicandi nō est pro hoc.

captans beniuolentiã a persona iudicũ: & milonis prædicans: tales esse tacite eos. s. electissimos. ipm uero ciuem optimuz. & de patria benemeritum. ac summa cum arte proponit formam futuri iudicij disiunctiuã: cui⁹ pars una honesta sit. altera uero turpis p hoc suam extollendo causam: & aduersam deprimendo a re ipa sibi .tum comparans beniuolos auditores: ubi etiã beniuolentiã captat egregie a persona sua & Milonis: ostendendo quales ipi fuerint in eos qui audiunt : quia. s. semp eorũ auctoritati dediti. Captat quoq; beniuolentiam a persona aduersarioꝝ eos in odiũ adducendo cum ipsos perditissimos ciues uocat. Captat quoq; ab auditorũ persona cum p eorum fidem uirtutẽ : & sapientiam postulat recreari. Captat itez a sua & milonis persona: suẽ in rem publicã sollicitudinis: & exercitationis officiu; commendando. Captat item ab aduersariorum persona eos in inuidiã & odium rapiẽdo cũ dicit se adductos ad rem. p. spe amplissimorum pmi orũ metu crudelissimorũ carere non posse. Innuĩt. n. eoꝝ crudelitatem: uim potentiam factionem. Talia enim in ciuitatib⁹ timeri solẽt. Captat deinde a psona milonis: cum dicit eum semp sensisse pro bonis contra iprobos ideoq; putasse illi semper subeũdas tempestates & procellas popularium cõtionũ . Captat ultio ab auditorũ psona aperiẽdo que de iis existimatio sit cũ dicit se nunquã existimasse in eo iudicio ubi amplissimi uiri: & electi ex cunctis ordinibus iudices iudicarent non modo ad extinguendam salutem Milonis: sed nec ad gloria; infringendam i inimicos milonis spe; habituros fuisse. Sic ut uides hic Cicero artem ab eo traditam in conficiendis exordiis solẽniter practicauit.

¶ Diuisio

Quãquã in hac causa iudices. Hic ẽ diuisio pars una rhetoricę orationis: que ad hoc potissimũ comparata ut auditor intelligat summam cause: & ut uelut quadam admonitione psetiat: super quo sit orandum. Itaq; species una diuisionis hęc facit aperiendo quid nobis cum aduersariis cõueniat: & quid in controuersia relinquat. ita dico si nobis utilia cõuenire poterũt. Sed quedam altera diuisionis species hoc idem facit enumerãdo de quot. Altera species facit hoc exponendo de quibus rebus sit dicturus orator. Et ita uult Cicero in arte qui hic ipsam elegant

c 3

exercens usus est illa diuisionis spē que expositō nūcupatur. Exponit etenim super quo potissimum sit oraturus: dicens se non uelle Milonis foeliciter res gestas ei pro salute rei. p. opitulari: nisi si uiderint oculis insidias miloni a Clodio factas. Nec se esse deprecaturū ut hoc crimen miloni ppter sua merita condonetur. nec postulaturū ut mors. P. Clodij potius uirtuti milonis ascribatur q̄ foelicitati populi Ro. sed obsecraturū obtestaturumq; iudices si insidię Clodianę luce clariores fuerint: tunc saltem impune se liceat defendisse. Sic breuiter & absolute exponit quid acturus sit. quia uidelicet se deprecaturum pro salute milonis si ostenderit luce clariores insidias inimici. Et sicut hic exponēdo denuntiat ita orando exquisite perficit.

Confutatio

CEd antequam ad eam rationem ̄. Hic est confutatio. pars una orationis cum Cicero ad parandum auditorū animos debitum exordiū premisisset exposuissetq; breuissime: quid eēt acturus. antequam ad narrationem ueniret uoluit uti confutatione. Quędam enim erant a Clodianis opposita Miloni q̄ pri⁹ dissoluenda uidebantur. his enim non solutis & confutatis nullus poterat esse locus defensionis. nam cum clodianī dicerēt fas non esse eū qui a se hominem confiteretur occisum intueri lucem: nisi si Cicero hic primitus confutasset & clarissimo demonstrasset iure hominem posse occidi superfluum. & inutile fuisset ostendere insidias fuisse a clodio factas Miloni. & sic fuisset iuutile ante narrare rem: & manifestare crimen insidiarū; Clodij stātes. s. illa sententia clodianorum. Hanc ergo primo confutat: ut uides: & manifestis exemplis & rationibus ostendit aliquando iure hominem posse occidi. propter enim hanc causam non imediate subiecit exordio aut diuisioni narratione. Qd̄ fieri debere aliquibus uisus est: hac motus ratione: ut testatur Quintilian⁹ li. iiii. cap^o de narratione quia cum probemium id circo comparatum sit ut iudex ad rem accipiendam fiat conciliator & itentior Et probatio nisi causa prius cognita non possit adhiberi protin⁹ iudex noticia rerum instruendus uidetur. Sed ut elegāter ait ipse Quintilianus hoc quoq; interdum mutat conditio causarū: Nisi forte Tulli⁹ in oratione pulcherrima quā pro milone scriptā

reliquit: male distulisse narrationem uidetur tribus prepositis que-
 stionibus: aut profuisset exponere: quomodo infidias Miloni
 fecisset Clodius si reus: qui a se hominem occidisse fatetur defen-
 dendi omnino fas non fuisset. aut si iam preiudicio senatus dā-
 natus esset Milo. aut si Gn. pom. qui propter aliam gratiam mili-
 tibus armatis clauserat tanquā aduersus existimaretur hic Quin-
 tilianus. etiam subiicit quod hę questiones in confutatione discul-
 se uim proboemij obtinebūt. quia uidelicet preparatorię sunt ad
 reliquam orationem: quod per probemium fieri solet. Et quia
 Cicero in confutatione huius primę obiectionis nihil aliud intē-
 debat quā generaliter probare contra illorum dicta posse aliquā-
 do hominem iure occidi uti habuit locis: & argumentis consti-
 tutionis iuridicialis absolute in qua constitutione queritur ab-
 solute utrum res aliqua sit quomodo iure fieri possit: licet ho-
 minis specialis occisio defendi non possit in absoluta iuridicia-
 li: eo quod necesse ē assumi aliquid ab extra propter quod iure quis-
 piam dicatur occisus. insipiens enim esse si quis cum hominem
 occidisset se ita defenderet iure occidi: quia hominem licet occi-
 dere: & sic stare uellet in pura absoluta. sed tamen cum genera-
 liter uenit ad questionem: an ullo pacto hominem occidē liceat
 & una pars dicat nullo pacto unquam licere. altera uero dicat quā-
 dam casu aliquando licere. Videtur esse sine dubio constitutio
 iuridicialis absoluta. hic enim queri conuenit iure ne aliquando
 fieri possit. nec obstat si dixeris esse assumptiuam: quia per com-
 parationem translationem criminis relationem criminis: & con-
 cessionem que sunt partes assumptiuę dicatur cedes hominis iu-
 re facta. hoc enim casu non uenit aliqua illarum partium in que-
 stionem: quia non queritur an merito translationis criminis uel
 alterius partis occisio iure sit facta. sed queritur generaliter an si
 adhuc istę quatuor assumptiuę partes cōstitutionis concurrerēt
 possit cedes aliqua iure facta esse defendi: & quia una pars negat
 omnia: altera contradicit: & ambę in iure solum & iuris partibus
 puta uel natura uel lege: uel equo & bono consuetudine iudica-
 to se fundant. nec transferunt: nec referunt crimē: nec comparāt
 nec purgant: nec deprecantur. & per consequens non concedi po-
 stulant. ideo potius in hac generali questione naturam: & statu;

iuridicialis absolute iuridicialis assumptiue uerfari dicamus : & propterea Cicero illam clodianorum generalem sententiam cōfutando locis atq; argumentis absolute iuridicialis hic utitur . Arguit enim primo propositum per locum a iudicato cū ostendit qualiter fuit in facto . M. horaciū qui sororem interfecerat p.r. Comitibus iudicatū : & ut rite Quintiliano placet in hoc loco a iudicato cadit . exemplum maius minoris qd' non est inefficax ad persuadendum . Item arguit per locum a consuetudine cum ostendit in quæstione homicidij solere : aut negari factum aut factum iure defendi : qd' roborat per responsum Scipionis qui respondit tribuno interrogādi qd' sentiret de morte Tiberi graccium iure esse cesum : & roborat etiam per aliqua non tota narrata : sed solum significata exēpla quorundā ciuium : & senatus q' sceleratos ciues occiderunt . quod si esset nefas ut asserbant clodiani essent ciues illi senatusq; nefarij : qd' non est dicendum . itē arguit per locum a iudicato : cum ostendit matris interfectionē uel interfectionem patris ulciscendi causa nō hominum modo sed deę sapientissimę scientia liberatum . Item arguit per locum a lege cum dicit xij. tabulas ex lege permittere casu aliquo hominem iure necari : ut latronem quoquo noctu . interdium uero si se telo defenderit . Et ostēdit q' si causa aliqua leges hoc concedūt maxime hoc sit permittendum : cum uis illata sit defenditur . Itē arguit per locum a iudicato casu aliquo iure hominem posse occidi . cum ostendit qualiter . G. mari⁹ iudicari in causa militis adolescentis qui occidit tribunum uolentem sibi eripere pudicitiam in quo loco est rei gestę exemplum non significatum : sed narratum . Et cum monstrauerit per locum a iudicato iure aliq's esse occisos concludit insidiatori : & latroni iniustam necem afferri non posse . Item arguit per locum a lege uel ab eius intētiōe cum dicit q' non liceret hominibus habere gladios si non liceret ipsis gladiis iure uti . unde apparet q' casu aliquo iure gladio liceat uti : & hominem iugulare . Item arguit per locum a natura cū dicit hanc legem esse nature : quā ab ipsa natura non scripto didicimus : ut si uita nostra in latronum aut inimicorum insidias incidat : honestum sit quoquomodo salutem nostram cōseruare . Arguit item per locum ab equo & bono cum dicit id quod ad

veritatem & communem: utilitatem videtur pertinere: ut. s. non sit expectanda punitio legum contra latrones &c. Quia leges silēt inter arma: nec se expectari iubent: cum si quis uoluerit expectare ei sit insidiis moriendum. Item arguit per locum a lege cum ostendit eam tacite potestatem dare defendi se. Et sic p argumēta quę ipse docet in arte tractari in constitutione iuridiciari absoluta. Princeps oratorū Cicero cōfutata illa generali sententia clodianorum in huius partis confutationis finem concludit insidiatorē iure interfici posse.

Equitur illud quod a Milonis inimicis &c. Haec est pars confutationis in qua confutat Cicero unam obiectionem Clodianorum qua uelle uidebantur ostendere nullo alio iudicō opus esse nisi ut Milo raperetur ad penam: cum iam senatus iudicasset cedem illam contra rem. p. esse factam. uel hic asserebāt ut in iudicando iudices senatus sententiam sequerētur. Et pars ista pro parte uersatur in constitutione legitima translatiua pro quanto Clodiani niti uidentur: ut hęc causa ad senatus sententiā transferatur: dicentes a senatu iudicatum esse contra Milonem ut patet in littera oratiōis. Quod uolens Cicero confutare monstrauit primo illam cedem senatui placuisse: quā senatus studiis comprobauit. Ostenditq; quęstionem istam senatum non constituisse eo q̄ iudicari cedem contra rempublicam esse factam. Et ad hoc declarandum utitur constitutione legitima diffinitiuā demonstrans quid sit aliquam rem factam esse contra rē. p. Itaq; non negat rem ipsam ubi sit uis aliqua esse contra rem. p. s; tamen dicit de crimine esse quęrendum: ut quia cum res in se sic mala circūstātię tñ & causę possunt esse probabiles & honestę Quin etiam ex pompeiana sententia quęri debere: an iure clodi⁹ cesus sit. & sic nititur quātum potest ut in causa iudicetur: ne ut Clodiani uelle uidebantur sine alio iudicō puniatur milo. Cūq; pars ista confutationis in legitima translatiua uersetur: ut dixi ostendit Cicero legibus ac moribus bono & equo. qui loci tractantur legitima translatiua causam hanc milonis transferri nō debuisse a consueto iudicio ad senatum uel populum cum de cedibus clarissimorum ciuium nihil sit unquam eo modo q̄situs. Et ostendit siquid in hac causa a Pompeio præter morem factū

c s

fit assignandum esse nō causę sed tempori: Cōfutat etiam illa; obiectionem qua dicebatur omnes iudices in hac causa amicos Ciceronis electos esse. Et hoc ita cōfutat: ut simul beniuolos faciat iudices: quod in omni parte orationis licet: & prodest. nam ut est apud Ciceronem in oratore hoc agendo melius efficitur: quā rogando: & est illud quod in totam orationem confundē dum & se ipse ualde commendat ut uides. Sic tota hęc confutatio ut plane patet in duabus quę ad causam hanc incidunt constitutionibus pertractatur: uidelicet absoluta iuridiciali & legitima: duabusq; partibus legitime uidelicet translatiua & diffinitiuā. & hęc confutationis particula ut Quintiliano placet utiq; necessaria fuit ante narrationem: ut in ea diuelleret quod de senatus p̄iudicio erat obiectum & ostenderetur non aduersum eē pōpeius;

CEpilogus confutationis.

Quamobrem iudices ȳ. Hic ē confutationis epilogus constans ex enumeratione per quam colligit & cōmouet qb̄ de rebus uerba fecerit cum ordine refert breuissime quicquid est dictum secū dum q̄ ipse docet in arte fieri debere quando partē aliquam orationis conclusione quę constat enumeratione concludimus. Etenim concludens hic cicero q̄ si non est facti confessio inusitata: si non est aliter uel leuius quicquam a senatu iudicatum ac ipsi iudicauerint. Si lator ipse legis nulla facti existēte controuersia iuris disceptationem esse uoluit. Et electi iudices: & p̄positus quęstioni ad disceptandum sunt. Reliquu; nihil aliud sit: quam ut inuestigare debeant uter uteri insidias fecerit sūmatim repetiit: & ad memoriam reuocauit omnia quę diffuse in confutatione sunt dicta. Et propositum suum cōcludit: ut. s. de insidiis quęreretur quas exposuit ante se uelle ex parte Clodij luce clariores ostendere. simulq; ad narrationem imēdiate sequētem iudices facit attentos ac dociles: qđ omni parte orationis efficere bonu; est. nam ut in oratore apud ciceronem inquit Antonius quę precepta principiorum & narrationum esse uoluerūt ea in totis orationibus sunt conseruanda.

Narratio

Publius Clodius cum statuisset ȳ. Hic ē narratō pars una orationis. Postq̄ Cicero egregie confutauit Clodianoru;

obiecta uolentium per illa precipere Miloni locum defensionis
 & ita conclusit confutationem ut nihil esset querendum aliud q̄
 uter uteri fecisset insidias. Se contulit ad planam rei gestę narra-
 tionem ut clare per eam manifestata re posset ualidius confirma-
 re suam causam. Et profecto ista narratio Ciceronis artificii ple-
 na est: ut facile est uidere. Considerauit enim Cicero q̄ iā ante re-
 liquis obiectiōibus confutatis tota uis huius causę constabat
 in probatione insidiarum clodii. Quę tota p̄batio erat tractāda
 in cōstitutione cōiecturali: atq; ideo ita narrauit ut in cā cōiectu-
 rali narrari decet in arte in qua cum aliter instruat̄ur accusator ad
 narrationē. aliē uero defensor. Narrauit hic Cicero ut accusator:
 q̄ lic; in tota causa esset milonis defensor: hac tantū in patre erat
 merus accusator insidiar; Clodij. ideo ut dixi narrauit ut accu-
 sator. Narratio siquidē ut uides habet suspitiōes infiectas: &
 disp̄sas ut nihil actū a clodio uel dictū nūq̄ uētū aut habitū ni-
 hil deniq; factū sine cā esse uideret: quę oīa p̄pria sunt narratiōis
 accusatorię i cōiecturali cā tractare: ut uult cicero q̄ cū dicit tria
 in arte narrationum genera esse: unum uidelicet cū exponim⁹ re;
 gestā: & unūquodq; trahim⁹ ad utilitatem nostrā uincendi causa
 qđ genus p̄tinet ad eas causas de quibus iudiciū est futurū. Alte-
 rum uero intercurrit aliquando: aut fidei: aut criminationis: aut
 transitionis: aut alicuius apationis: aut laudatiōis causa. & tertiu
 qđ ē remotū a cā ciuili iudiciali. p̄mi generis narratiōez hāc habu-
 it i q̄ narratiōe gestā rē exponit: & unūqdq; ut uides ibit ad utili-
 tatē suā cā uincēdi. Et q̄ oīs laudabil̄ narratiō d; ē breuis diluci-
 da & uisimil̄: ut cicero dicit i hac arte. hāc ipa; nōbilit̄ facit h⁹ mōi
 ut possim⁹ apte uidē. Primo. n. nō ab ultio r̄petēs: uide necesse ē
 ic̄ipit. Narratur⁹ siqdē nō ic̄ipit ab atiq; offēsiōib⁹ clodij q̄ p̄ añ
 acta tpa ml̄ta fuerāt. S; ic̄ipit a noua cā & itētiōe qb⁹ clodi⁹ mo-
 uebatur ad cedem Milonis sūmatimq; narrauit: nō p̄tulatim
 eousque quo opus erat prosecut⁹ usque ad Clodij mortem: Nul-
 lisque utitur transitionib⁹: sed ut successiue gesta est narrat nūq̄
 deerrans ab eo qđ inceperit exponere: & omnino non mō id qđ
 obest: sed etiam id quod non obest. nec adiuuat p̄terit. Nihil. n.
 infructuosum: nec bis aut sepius idem dicit ut potest quilibet
 itelligēs qui orationē uiderit iudicare. Et omnia hęc supradicta

elegantē breuē reddūt narratiouem quę ideo dilucida dici debet: quia ut quicquid primum gestum est ita primum exponit. p̄mū quidem motiuas animi clodiani causas: & rationes exponit. De inde quid propter has gessit: & quicquid breuiter de parte in p̄tē consecutum est dicit. propterea rerum ac temporum conseruat ordinem: ut gesta sit res. s. ut quid fecerit clodi⁹. primo ut ad sui libitum p̄tor esset. Deinde quid fecerit ne milo consul fieret. Deinde quid fecerit ut uidit ipsum consensu omnium consule; esse futurum. Et sic per ordinem omnia quę fuerunt narrat usq; ad mortē clodii. Nec pturbate. nec cōtorte. nec noue. nec ambigue quicquam dicit. neq; in aliam rem transit. nec ab ultimo repetens nimis longe prosequitur: ut superius dictum est. nec certe p̄terit rem aliquam pertinentem: et breuem facit narrationem ut superius est ostensum. unde redditur dilucida. Et cum omnis laudabilis narratio uerisimilis esse debeat. talis illa potissimum esse debet super qua fundatur causa coniecturalis. qualis est ista narratio per quam narratur clodium insidiatum esse miloni qđ subsequenter p̄ constitutionis coniecturalis argumenta ualidissime est confirmandum. itaq; narrationem istam multum facit cicero uerisimile; dicit etenim ut mos: ut opinio: ut natura postulat. nam fm mores: & naturam Clodii presertim irritati ira: & odio contra Milonem. Et secundū opinionem etiam quę de ipso habebatur communiter omnia effecta dicit. Et narrādo clarissime demonstrat fuisse spacium temporis ad construendas insidias: cum clodius pridie āteq; milo ab urbe recesserit. Fuisse itē oportunitates locoꝝ: cū milonē āte suu; fūdū iuaferit: & de loco superiore fecerit ī eū ipetū Fuisse. item rationes cōsiliōrū cū accessus clodius fuerit iuidia & odio p̄pter futurum milonis consulum. Fuisse item dignitates p̄sonarū cū instructus ad insidias clodius multis rationibus demōstrare. Milo uero incautus ex mō eūdi: & inprouisus ostēdat. sic ut profecto refelli nō possit. Aut spacium parū tēporis fuisse: aut causam nullam: aut locū idoneum non fuisse: aut homines ipsos facere aut pati non potuisse. q̄ oīa digesta secūdū artē narrationē hāc ita reddūt uerisimile ut nihil uerisimili⁹ eē possit. nā ut ait Quintilian⁹ li. iiii. de instōe oratoria capitulo de narratiōe a Cicerone sunt quidē utilissima

predicta omnia per quę miloni clodius non milo Clodio infidiatus esse uideatur. plurimum tamen facit illa callidissime simplicitatis mutatio. Milo cum in senatu fuisset eo die quo ad senatus est dimissus domum uenit calceos & uestimēta mutauit paulisper: dum se uxor ut fit comparat cōmoratus est. quā nihil festinato nihil preparato fecisse uidetur Milo. quod non solum rebus temporis uir eloquētissimus: quibus moras & lentum p̄fectionis ordinem ducit: sed uerbis etiam uulgaribus ac quotidianis. & arte occulta consecutus ē: quę si aliter dicta essent strepitu ipsum iudicem deinde patronū excitassent. hęc a Cicerone conseruata Quintilianus inquit: ut credibilis esset ista narratio.

Confirmatio

NAec sicut exposui ita gesta sunt iudices x̄. Hic est cōfirmatio pars una orationis in qua quidem confirmatione Cicero primo colligit collectionem illam infidiator superatus uis uicta uis est x̄. quę quidem collectio esse solet in argumētis nunc expositioni artificiose coniuncta: ut Quintiliano placet adducit per colorem qui dicitur occupatio rationem unam quare dicat Clodium iure cesum propter uidelicet utilitate; rei. p. & bonoz. Et aliqua repetit argumenta ex locis iuridicalis absolute cōstitutionis: quę argumenta ante tractauerat in confutatione: cum uoluit cōtra clodianos ostēdere aliquo casu iure hominem posse occidi ut patet supra. ostendit enim per locum a ratione: & necessitate nature: & per locum a consuetudine gētiū; q̄ aut liceat se defendere quocunq; modo contra latrones: aut si non liceat oporteat perire in eorum insidiis: aut iudicum sententiis quorū; certe utrūq; uideri debet absurdum: & caute significat aptabili⁹ fuisse miloni a clodio iugulari q̄ quia non sit iugulatus ab eo a iudicibus condemnari. Afferens tamen q̄ si ita non sentiūt uide licet ut milo potius debuerit iugulum clodio prestare q̄ tueri se in uita non sit absolute quęrendū; an clodi⁹ sit occisus. Quod plane fatentur miloni. sed an iure sit occisus. Laborauit enī; huc usq; Cicero multis & ualidis argumētis ut nō simpliciter q̄ret: an Clodius esset occisus. si. n. ita quęreretur nulla eēt defensio pro milone confesso iam se Clodium occidisse: sed quęreretur solum an iure potuisset occidere. Hac enim in quęstione iuris

optime Milo defenditur. quā quæstionem dicit a senatu a Pom-
peio esse datam. Ideoq; concludit nihil aliud esse querendum q̄
uter utri insidias fecerit quæ quæstio in coniecturali constitutōe
uersatur.

¶ Confirmatio coniecturalis.

Quo nam igitur pacto pbari potest ic̄. incipit hic illa cōfir-
mationis ps quæ nitit̄ pbare illam Milonis rationem: quæ
erat fundata in insidiis Clodianis: quā rationē clodiani nō mō
negare uidebant̄: sed cōtradicere q̄ milo clodio fecisset īsidias.
Discernēdum ergo cū eēt uter utri fuisset insidiatus opus in hac
causa fuit nō solū simplici cōiectura: sed duplici. una per quam
milo īsidias clodij manifestet. altera p̄ quā a se id crimē reiiciat.
unde hic pro milone Cicero tali utitur cōiectura. Studet enī ostē-
dere insidias clodij: & id crimen a milone suo reiicit. sic ista con-
firmationis ps uersatur in constitutione cōiecturali. Ex cui⁹ con-
stitutionis locis Cicero ut debuit argumenta sūma cū eloquētia
& arte capit: ut plane uidebit̄. uolens etenim ip̄e orator⁹ princeps
p̄ locum a probabili a causa mōstrare fuisse causam clodio cur
insidiaret̄ miloni prius ostēdit p̄ locū a pbabili a uita minimas
etiā cās illū clodium ī omne facinus ip̄ellere potuisse: cum dicit
in tā audaci: & nefaria bellua fatis eē docere magnā spē; magna;
causam magnas utilitates in milonis morte p̄positas fuisse: q̄ si
dicat facile eēt docere: ostēdēs illud Cassianū cui bono fuerit ic̄.
habere locū in talibus qualis erat clodius: bis u; qui puo emolu-
mēto ip̄ellūt ī fraudē in quā boni nullo p̄mio rapiūt. artificiosif-
simum enim fuit in primis p̄ locum a probabili a uita roborare
locum p̄ pbabile a causa. quē locum īmediate subsequēt̄ tracta-
turus erat. ipse etiā docet in arte omni mō quo possumus cōma-
culare p̄sonam: ut causę ad peccādū ip̄ulsuē q̄ essēt forte ī alio
leues in ea tali persona grauissime uideāt̄ur. Deinde ualidū ic̄ipit
argumentū a pbabili a causa cōmodorum appetitione & incō-
modorū uitatione: cū plane signat: quid ex morte milonis clo-
dius assequat̄ cōmodi: qd incōmodi declinabat du; u; futurus
p̄tor esset nō solū milone nō cōsule q̄ cōsule nihil ad suū libitū
facē licuiss; s; bis cōsulib⁹ q̄ aut non uellēt: aut nō possent eū a
scelerib⁹ suis cobibē. deīde ostēdit p̄ locū a rūore publico fuisse ī

Clodio hanc commodi appetitionem cū q̄rit a iudicib⁹ an soli ignorarent: qđ oēs p̄dicarent leges u; nonas a Clodio factas eē quas uolebat ip̄onere ciuitati. Deinde ad sextu; clodiū se cōiit & postulat: ut leges has exhibeat quas eū dixit ex icēsa domo publicij clodij rapuisse: & illū sex. clo. ualde & caute uitupat. dū eū cōciliare uideť. Deinde ostendit qđ p̄pter p̄turā. p. Clodij uniuersus populus Milonem cōsulē affectabat: ut duo ex hinc suscipiant argumenta: unū cōtra clodium. alterū pro milone contra clodiū ostēdendo p̄pter hoc sibi fuisse magnā causam ut non sollicito modo niteret̄ contra Milonem ad suā dignitatē defendendā: s; mō quodā feruentiori sic p̄ pbabile a causa inuit: ut fieri docet ī arte clodium insidias fecisse Miloni. argumētū uero p̄ milone hinc tale est quale docet Cicero debere sumi ex pte defensoris ī hac cōstitutiōe: negādo. s. fuisse causā criminis ei qui defendit: aut eā uehemēter extenuādo. Ciceroni siquē cū ut dixi superi⁹ ip̄e habeat ostēdē cōiecturatiue clodianas insidias: & id crimē a milone reicere opus est: ut aliqñ accusatoris: aliquādo defensoris locis utat. Defendit hic igit̄ nō solū negando causā fuisse miloni ut Clodio insidiaret̄: sed qđ ē forti⁹ ostēdēdo causā fuisse Miloni ut Clodius uiueret: cū dicit morte Clodij Milonem illā suam singularē gloriā: quę erat in frāgendis furoribus Clodiana amississe: & caute eos adeptos nequem ciuē āplus metuāt: s; milonem exercitationem uirtutis suffragationē consulatus fontem pennem glorię pdidisse ostendit. itaq; qđ mors clodij nō solum non profit Miloni sed noceat: ut nos in arte docet in hac cōstitutione defendere. Multum siquidē in hac cōfirmatione Tullius accusando clodianas insidias utit̄ partibus defensoris. quia cum constaret insidias esse factas: & solū in dubiū uerteret̄ ab utro factę fuissent. sed id crimē ī defēdēdo a milone reiicit. Nōne accusando iacit in clodium: Et econtra. in utroq; autem occupatus est: ut ostendit uidelicet non insidiari Milonem uoluisse debuisse: & potuisse: s; clodiū. Et postq̄ causā insidiaꝝ fuisse ī clodio. In milone uo nō solū nō fuisse: s; oppositā fuisse mōstrauit. Et h̄ in ābob⁹ p̄ cōmodoru; appetitionē: & icōmodoꝝ uitatiōē. Adhuc demōstrat īsidiatū clodiū nō milonē p̄ locu; iteꝝ approbabili cā cū ostēdit irā nec odiū fuisse ex pte milōis

fuisse autem hic summa hic ex parte Clodij. ira autem & odium
causę uideri debent maxime insidiarum. In eo igitur in quo hęc
passiones fuerunt acriores merito insidiarum debuit acrior causa
esse. arguit deinde per locum a probabili a uita ostendens a re si-
mili Clodium nunquam abfuisse: cum dicit ironice reliquum
esse ut Milo coarguatur ex natura et consuetudine. & ex his Clo-
dus defendatur. Quia uidelicet nil per uim unquam Clodius
omnia per uim Milo. Et cum exempla connumerat uiolentię clo-
dianę in seipsu; primo. Et in quosda; alios bonos ciues asserens
ut purgator atq; defensor nihil a milone unquam simile factum
esse. Facit eni ex arte ut uita Clodij spectetur ex antea actis sicut
propter peccata similia iudicatur fuisse prompta ad insidiandũ.
& milonis uite integritatem: honestatemq; collaudat: cum eius
uim solummodo in eo fuisse asserit occupatam: ne uolentissi-
mus ciuis Clodius rem. p. occuparet. Deinde ut opus erat crimẽ
insidiarum a milone reiicient ut totum uerteretur in Clodium.
arguit per locum ab una parte signi: quę pars appellatur occasio
qua hic utitur: ait defensor cum ostendit nos has milonem insi-
dias uerisimiliter construxisse. cũ ipse occasiones meliores mul-
tos uel res: & aptiores ad Clodium occidendum premiserit. quas
occasiones multis locis: atq; temporibus fuisse cõmemorat: &
concludit: q; illum quem cum omnium gratia noluit interficere:
nunc non sit uerisimile cum aliquorum querela occidere uoluif-
se. & quem iure loco tempore & impune non fuerit Milo ausus
occidere: eundem modo iniuria in quo loco tempore alieno peri-
culo capitis interficere non fuerit ausus. Itaq; ratio ista p milone
artificiose deducta est per locum ab occasione idonea preterita
uel omissa. In qua quide; ratione cõsistit enthymima expugnã-
tibus multiplicatum: ut ait Quintilianus li. v. cap.º enthymimati-
bus. Deinde iterum ut defensor insidiarum crimen remouens a
milone arguit per locum a probabili a causa cũ significat multi-
plici ratione maxime in petitiõe consulatus nõ solum non futu-
rum utile aut expedisse miloni Clodium per scelus occidere: sed
uehemētissime nocitur. & ut accusator ecõ ostēdit: q; q̄ nõ fue-
rit i milone credibile insidiari: ita nõ fuerit i clodio dubitãdũ i spe
cõmodi cupiditatē eiº ostendēs. cũ eũ dicit putasse se regnaturũ

interfecto milone. Deinde arguit per locū a pte signi. h̄ ē p locū a spe pficiendi ppter impunitates confidentiā quā fuisse in Clodio maximam: in Milone uero nō fuisse demonstrat. cum milonem dicit facti: aut p̄clari: aut certe necessarij fieri reum Clodiu; ita cōtemptorem extitisse iudiciorū : ac pe ne ut nihil illū delectaret: aut qđ p natura; fas esset: aut per leges liceret. deinde arguit p locum argumento p̄out sumitur argumentum pro una ex illis sex partibus in quas est cōiecturalis cōstitutionis ratio distributa. arguit enim insidias Clodianas certioribus argumentis : & magis firma suspitiōe firma . & hic aperte p̄teriti cum ostēdit Clodium dixisse. M. fauonio triduo Milonem periturum: & post diem tertiam fuisse rem gestam. quem quidem locum ab argumento corroborat atq; firmat per locum a testibus cum testes appellat. Q. Pecilium: & Catonem: quibus asserit illud Clodij dictum fauonium retulisse. deinde accusans Clodium defendensq; Milonem clare: & aperte demonstrat multis & apertis indicijs Clodium uiam milonis scire faciliter potuisse. Milonē uero Clodii reditum scire nullo modo potuisse. unde per locum a collatione uidetur argumentum cum rem eandem unum scire potuisse: alterum non potuisse demonstrat. Deinde per locum a testib⁹ se ipsumq; milonem defendit ab obiectis eum : ex dictis ipsorum nec testium Clodianorum liquido cōcludit: nec se nec milonem scire: aut suspicari de clodij ad urbem reditu potuisse: cumq; id demonstrauerit īmediate superius per locum a testib⁹ clodianis: ne si dicam tamen eorum firma relinqueret. Apperet nec ipsum Clodium insidias construxisse per locum cōtra testes ipsa dicta . debinc uellicat & īfirmat cum ostendit fieri non debuisse qđ dicāt : ut. s. clodius propter mortem Circi uellet eo tēpore remeare: cum causę nullę subessent propter quas tali prope ratione opus esset. Deinde confirmat adhuc per locum ab occasione idonea p̄terita uel obmissa milonem nō iuisse aīo insidiādi: & sciuisse clodium reuersurum ut ad id melior occasio quę reret: tū loci ipi⁹ natura: tū spe pficiēdi: tū etiā spe celādi: cū ostēdit aut occultatū futurū fuisse facin⁹ aut ī alios uerisilit̄ flectēdū Et sic introgādo cur meliores occasiōes omiserit milo ab eo p locū ab occasiōe p̄terita crimē tollit: totūq; id v̄tit ī clodiū & oīa

summo ingenio & iaccessibili eloquētia: & mirabili facit ex arte

Epilogus ptis confirmationis cōiecturalis.

Ideo adhuc cōstare oīa x̄. hic ē hui⁹ supius in cōstitutiōe cōiecturali pacte partis cōfirmatiōis Epilogus. uidēs enim multis ex locis uaria argumēta sūpsisse: tū ad milonē excusādū: tū ad Clodiū accusādū. Ne iudices horū a curuatione cōfusi memoriā p̄dictorū. hic necessario ē us⁹ epilogo eaq; potissimū pte epilogi: q̄ enumeratio nūcupat: q̄ ad hūc sui effectū in hoc loco sibi necessaria uidebat: ut ea q̄ supi⁹ late dixit ad memoriā reduceret auditorum. Per eā ergo sūmatq; colligit: & ordine: ut ex arte sua debuit omnes locos retulit quibus ē usus p̄bando insidiatorem esse Clodiū: & id crimē a Milone remouendo: ita argumētum compans argumēto ut breuiter reuocata nō reintegra uideat oratio: quo certe nil efficacius est ad memoriā reuocādā.

Prosequitur coniecturalē confirmationem

Ideamus nūc id qd' caput ē: & locus x̄. Debinc Cicero p̄sequens cōfirmationē suā in cōstitutione eadē. s. cōiecturali arguit p̄ locum ab una parte signi: quē ps locus dicit ostendēdo locū ad insidias Clodio fuisse aptissimū: Miloni uero nō aptū. cū ironice dicit dubitādū esse uter ad insidiandū locus fuerit aptior: uel Clodio uel miloni. cum ante fundū Clodij gesta sit res in cuius fūdi in s̄anis substrictiōibus poterant millia hominum collocari. Et cū dicit ironice illum locū electū a Milone ut de excelso possset inuadere imo ueri⁹ locū illū altū electū a Clodio fuisse: cui⁹ loci spe facere ipetū cogitarat. Hac siquidē argumētatione ducta ex loco uehementissime usum melius Ciceronē i hac oratione memorat Quintilian⁹ li. v. īstitutiōis oratorię cap⁹ de argumentis x̄. nā ut ipse Quintilianus ibidē ait hęc et similia frequentius ad cōiecturā ptinent. Deinde arguit p̄ locū ab occasiōe demonstrās in utero occasio fuerit magis idonea ad rē ad oriēdā: an in Clodio: an in Milone. locū hūc roborans ad p̄ficiendi sceleris spē quā esse potuisse in clodio uult intelligi. In Milone uēo nō p̄pt ei⁹ in apparatiōe: cui⁹ ipse ueberet penulatus i redola: una sederet uxor sic q̄ illū oīa q̄ erāt secū facili⁹ ipedirent. Et rē q̄ si añ oculos iudicū ostēdēdo arte cū maxia arguit. Deīde Clodiana insidias p̄ locū ab argumento a pte p̄teriti: cum demonstrat

subitu; egressum eius e uilla pcontatur cur fecerit quicquã preter
 cõsuetudinẽ in alieno tpe necessitate ipsuz; aliqualit nõ urgẽte di
 cens. Quid uesperit? cur necesse ẽ tard? quid cõuenit p̄sertim id tẽ
 poris ẽ. arguitq; p̄ eundem locum a pte p̄teriti cũ ostẽdit fuisse
 Clodiũ i uilla Pompei p̄ter rationẽ: quã ne adduci possit aut de
 uisitacione Põpei: aut de uillẽ spectacione sufficiẽter euacuat:
 & demõstrat Clodiũ locũ illũ tergiũsando & morando relinq̄re
 uoluisse: donec milo cui insidiabat accederet. Deinde iterũ arguit
 p̄ locũ ab occasione etiã roborato .ea magis fuerit ad rẽ ad oriẽ
 dam idonea. in quo enim p̄ficiẽdi spes fuisse mõstrat in eo etiam
 maior arguit fuisse uolũtas iuxta snia; Quintiliani li. iiii. c. de ar
 gumẽtis. uide elegãter cicero p̄ apparatõẽ; Clodij spẽ mõstrauit:
 ut uolũtas fuisse argueret ex spe: p̄miscetq; etiã argumẽtũ p̄ locũ
 ab argumẽto a pte p̄teriti cũ ostẽdit: & compari postulat Clodij
 apparationẽ cũ apparatiõẽ Milonis. & dicit Clodiũ p̄ter cõsue
 tudinẽ sine uxore fuisse sine esoletis: & greçulis: & reliqua tur
 ba uoluptuosa sine qua nũq̄ ire cõsueuerat. Milonẽ uẽo tũc p̄ter
 cõsuetudinẽ ancillarũ greges: & pueros simphonicos adduxif
 se. sic cũ manifestã clodij apparationẽ facit in apparationẽ milo
 nis. Argumẽtũ ut uides capit p̄ locũ a spe p̄ficiẽdi: p̄ quã spẽ ro
 borat locus occasionis idonee. cum uero Clodiũ & milonẽ q̄cũ
 p̄ter cõsuetudinẽ fecisse demõstrat argumentũ accipe p̄ locũ ab
 argumẽto a pte p̄teriti: ut si artẽ bñ cõsidẽas tibi faciliẽ notũ erit

Cur igit uict? est ẽ. cũ Cicero suspitionẽ in clodiũ supin
 duxerit ualidis argumẽtis: & p̄serti; ex apparatiõẽ Clodij:
 & in apparatõẽ Milonis. Quia obiici posset & dici. cur ergo si in
 apparatus erat Milo. Clodius apparatus ille uicit. Ille succubuit?
 atq; occisus est? obiectiõẽ hanc egregie diluit atq; infirmat. In
 firmatq; etiã q̄ sibi possent obiici de manumissione seruorũ ut
 nihil a ppareat ex cõsilio antecedẽti ad insidias factum esse: qd̄
 pãdi p̄ seruos timeret si eos i seruitute reliquisset: cũ oĩa fateat̄
 q̄ possent per seruos. & ostendit eos nõ pp̄t cogitatũ maleficiũ:
 aut timorẽ aliquẽ cõfessionis: sed pp̄t beneficiũ in tali casu do
 mino prestitum fuisse a grato domino manumissos. Deinde q̄
 qdã q̄stiones habite de seruis Clodianis: ex atrio liberatis uide
 bãt ẽẽ cõf Milonẽ: cõf etiã qões & cestes. hic arguit cũ qõẽ; hãc

uituperat. eo q̄ sit contra mores & a plena corrūptela uituperat:
& testes: & testium preductores & questionis illius modum .cō
munes etenī loci sūt ut dicit in arte: tū defensoris tum accusato
ris a testibus contra testes a quēstionibus contra quēstiōes. Cō
tra ergo testes: & quēstiōes hęc dixit ut defensor milonis. Supra
enī ē dcm̄ q̄ aliqñ hic utit̄ Cicero locis accusatoris: aliqñ defēso
ris cū cōstitutio cōiectural̄ hic cōstet ex duplici cōiectura: et etiā
mixta sunt multa de ratione confutationis per quā loci contrarij
dissoluuntur: in hac confirmatione per quam sua argumenta ex
ponunt̄ ut debēt cum asseruatione. Nam cuz semper dissolutio
locorum contrariorū nostrorum faciat firmamentum: in hac po
tissimum causa confutatio Clodianorum obiectionū; Milonis
roborat confirmationem. quia cum aut hic: aut ille insidias fece
rit: & hoc constet qui se tantum a crimine insidiarum purgat ne
cessario culpam flectit in alterū: unde fit in hac confirmatione q̄
dam quę illam roborat confutatio artificiosissime miscentur.

Quod si mundum satis cernitis x̄. De hinc ulterius confir
mando arguit magnam milonis innocētiam per locum a
consecutione ostendens signa innocentie quę sequi solent. Et h̄
loco hic utitur: ut defensor sicuti defensorē uti docet in arte: cū
nō pertimuerit reus. nam ipsum innocentia fretum negat esse cō
motum. Dicit. n. & rogat. ut recordent̄ celeritatis suī redit̄ 9̄ igref
sus in forū curia. tunc maxime ardente magnitudinis animi uul
tus orationis ostendens eum sese propter innocentiam commo
uisse: & tradidisse iudicio. nam id nō fecisset nisi de innocentia
sua confusus fuisset: cuius uim maximam esse dicit x̄. asserens
non sine ratione senatum causam Milonis probasse uidendo
presentiam animi sui & constantiam defensionis. Deinde locū;
hūc ipsū a cōsecutione corroborat per locū contra rumores: cuz
dicit rumores aliquos sparsos de milone a populo: quos fuisse
falsos re ipsa docente demonstrat: asserēs eos futuros ueros nisi
habuisset Milo qd̄ posset uere: & honeste defendere. itaq; ipro
batio rumorū falsorum facta per locum contra rumores dete
git: atq; aperit Milonis inocentiam per locum a cōsecutiōe maxi
me cōprobatam. Deinde ne Clodiani locum a cōsecutione: quē
tetigit possent euellere: aut ifirmare per locum etiā a cōsecutiōe

attributum accusatori contra reum qui se dixerit propter spem:
 & uim innocētię non fuisse cōmotum. Qui accusatoris locus ē
 cum dicat reum usq; adeo p̄meditatū fuisse: quid sibi eff; usu
 uenturum: ut confidentissime resistēs respōderet quę signa sunt
 confidentię non innocētię. Nec igitur isto loco uti possent Clo
 diani contra Milonem Cicero summā cum arte argumentū: &
 eodem loco quo prius. uidelicet a cōsecutiōe ex parte rei suā res
 innocētiam defendentis accepit. sed non contra hoc crimen infi
 diarum: sed contra alia quędam crimina obiecta Miloni. osten
 dit enim quomodo illa sustinuit & cōtempfit: ac pro nibilo pu
 tauit ut cum illa crimīa manifesta fuerint reperta falsa: quę ita cō
 tēpserit uideatur etiā; hoc de infidiis falsum esse qd' simili mō
 contēnant: & sic non confidentię sed innocētię signum esse. Pre
 terea summo cum ingenio exaggerat illa alia crimina dicens ea fu
 isse quę nullus nocēs animo maximo: nullus etiam innocēs nisi
 idem fortissimus uir negligere potuisset propter hoc innocentię
 Milonis accumulans fortitudinem singularē: quę illo casu crimi
 num obiectorum in homine nocente esse nō potuissent. esse au
 tem potuit in Milone qui erat fortis & innocēs: & debinc crimi
 na illa connumerat quę dici non delata solum: sed pene credita
 nec ante repudiata q̄ quę sita: ut ostendat eorum falsitatem nullo
 alio modo nisi inquisitiōe detecta ne possit opponi uera fuisse
 sed non quę sita & inuestigata. ideoq; Pompei diligentiam in tali
 inquisitione significat quā Pompei diligentiam ne illum p̄ntē;
 & audientem notaret ostendens eum fuisse diligentē contra Mi
 lonem. eleganter excusat & laudat eo q̄ regentes rempublicā nō
 audire multa non possunt. & ostendit eundem in aliis fuisse dili
 gentem: ne spāliter contra Milonem uideatur diligentiam exercere
 Et item de alio crimine reprehensu; Milonem a senatore quodā
 dicit quia. s. cum telo esset occulto: nec Miloni ante creditum q̄
 nudatus ipse monstrauit falsum esse ut. s. semper appareat Mi
 loni nihil aliud q̄ puram innocentiam profuisse. cum semper de
 his de quibus accusatus fuerit: fuerit diligentissime perquisitum.
 p̄terea postquā incidit in cōmendationem confidentię Pompe
 ianę & in ipsum pompeium sermonē uertit magna cū industria
 & elegantiā orōnis: ut uidelicet eum miloni multa rōe concilieret

d i

cum possit maxime opitulari uel ut si qua esset suspitio q̄ pompeius preter iustitiã esset Milonis adiutor. hãc diluat apud multitudinem ostendendo quodãmodo se uereri q̄ a nõ nullis suis infitoris prædicetur. Ne Pompeius. s. hęc arma parauerit contra suspensionem & metum. uideturq; multum in horum purgatione laborare: uel ut omnes audientes itelligerēt legis Pompeianę sententiam quã ita ut ipse sentit tulit ut Milonem absolui oporteret ut omnes saltem confitētur liceret. Cum enim ante monstraerit nec debuisse nec potuisse esse suspensionē aut metum. Quia gentes illas Pompeius armasset ostendit in fine causam illam nõ fuisse illorum armorū suspensionem aut metum: Cum dicat Pompeium publici iuris moris maiorum rei deniq; P. peritissimum & cętera. Non fuisse expectaturum armis sibi datis iudicium in eius consiliis iudicandis qui iudicia ipsa tolleret. Quasi dicat si de milone suspensionem aut metum excepisset cum arma haberentur a senatu data pro conseruatione reipublicę cum merito punisset: nec in suis insidiis iudicãdis iudicium expectasset: & merito quia talis esset uir qui tolleret ipsa iudicia: & sic ut etiam quodã loco supra significat arma illa esse parata non ad terrorem inferēdũ sed ad p̄sidiũ: ut in hac causa iudices possint libere iudicare.

Confirmatio in constitutione iuridicali assumptiua cõparatiua. **H**æc uero me iudices Clodianũ crimē. ã. Postquã Cicero (ut uisum est) confirmauit causam Milonis ex fundamento illius rationis: uidelicet quia Clodiũ uitę Milonis insidiantē iure occidisset. Eamq; rationē comprobauit in constitutione cõiecturali. ut superius est ostensum. Incipit nũc confirmare causam eandem ex ui alterius rationis. uidelicet quia cum iure occidere potuit Milo: qui bonos erat contumeliose uexatos: & rem publicã seditionibus turbatur? Hęc enĩ est illa oratio p̄pter quã dictum est constitutionē alterã uidelicet iuridicalem cõparatiua; in hac causa uersari. uidetur siquidem hinc disputatio talis oriri an fuerit utilius ciuitati a Milone occidi Clodium: an in uita reliqui: cui? partē unam uidelicet q̄ utilius fuerit occidi Cicero hac eleganti oratione & in hac orationis parte defendit. Quę quidē pars (ut dixi) in iuridicali cõparatiua tractatur. & quia nõ habet tantam difficultatē hęc constitutio cõparatiua quantam habeat

cōiecturalis: quę ut ait Cicero tractatu difficillima ē breui⁹ hęc pars: & facilius absoluetur. Et notandum est quod Cicero nō utitur absolute hac oratione: quam supra dixi: dicendo quod illa ratione occiderit Clodium Milo. sed ea utitur sub conditione ostendēdo quod si adhuc non uellet aliter diluere crimen: ut diluit posset milonem iure defendere. &c. Nam ut Quintilian⁹ libro quarto. capitulo de partitione egregie Cicero pro milone insidiatorem primum Clodium ostendit: tum addit ex abūdanti etiam si id non fuisset talem ciuem cum summa uirtute interfectoris & gloria necari potuisse. Non enim Tullius in hac defensione tantum ponebat quātum in prima: & ideo hanc solum ratōnem propter conditionē adduxit incipiens. ubi ait. Si adhuc non uellet diluere. &c. tamen impune Miloni palam clamare: & gloriose mentirī liceret occidi. occidi. &c. ubi adduxit exemplum minus maioris hinc enim ostendit fuisse utilius ciuitati Clodium esse occisum cum Milone inducit quasi clamantē & confitentem se occidisse Non S. p. Melium. non T. Gracchum: quorum mors fuit utilis reipublicę: sed occidisse eum. s. Clodium qui multo perniciosior illis fuit. Quod ut sit liquido manifestum multa scelera Clodii aceruat ut a pereat quātum utile fuerit prię tam nephariū ciuem de uita & urbe tolli: & quantā ille perniciē bonis intulisset si fuisset adeptus pręturam qui mala tot & tanta iam fecerat. Exindeque arguit fuisse utilius occidi cum rationem: quę est fundamentum hui⁹ partis adducit: ostendens quantum bonos homines: & patriam ille manu tyrannica lacerasset si uixisset: cum audientes interrogat: quo nam modo ea quę adderāt & impēdebant ipsi depellere potuissent: aut ferre eius imperium si ille fuisset quod optabat adeptus. Et calamitates ostendit in quas illi incidissent: uiuo Clodio. Vnde concludit quod si cruentum gladium tenens Milo uocaret ciues & diceret se Clodium occidisse propter utilitatem reipublicę. cum ab eorum ceruicibus repulissent seruitutem. non eēt tātum timendum quo nā animo id ferret ciuitas cum omnes nunc sentiant. T. annium Milonem cede Clodii plurimum rei publicę profuisse: nec unquā in ciuitate tantam lętitiam extitisse significat. Et ut bene appareat utilitas quā sit ex clodii morte res publica consecuta: dicit uiuo Clodio nūq̄ bona illa in republica

d z

fuisse cernēda quę euentura sperat. Cum ea quę priuare tenerent propria esse eorum non potuissent domināte homine furioso. ita ostendit clarissime rationem illam suam antedictam de turbatione patrię: & uexatione bonorum. ̄. propter quam utili⁹ fuisse persuadet: ut occideretur q̄ ut reliqueretur ī uita. Deinde purgata obiectione breuissime quę opponi possent a clodianis eum uidelicet ista dicere propter odium. non negat fuisse odium: sed propter ipsi⁹ Clodii uitia sibi fuisse cōmune cum omnib⁹. & ut clarius ostendat fuisse utilius eum perire q̄ uiuere. adducit ad iudices illam quęstionē: quę in hac confirmatione constitutionis comparatiue tractanda est: cum dicit ut fingant animo absolui Milonem: ita si clodi⁹ reuiuifcat & absq; eo q̄ ipsos quęrat utilius eos ostendit solum hac conditionis imagine fuisse iteritos ut appareat q̄ damnosum fuerit eum uiuere: & per cōsequēs q̄ utile trucidari. qd' similiter etiam mōstrat auctoritate pompeii quā dicit si ferendo legem. ̄. potuisset Clodium ab inferis uocari: nūquam legem de sua nece fuisse laturum. Et hoc propter reipublicę utilitatem. unde asserens eos iudices eius mortis ultores sedere cui⁹ uitam si putēt per eos restitui posse nolint. ̄. Adducit (ut ait Quintilianus) libro quīto. capitulo de anthimemate probationem expugnātib⁹: quam quidam solum anthimemata uocant. Et deinde qd' Milo cōcludit confiteretur alacriter nec poenam timeret ab eis quos liberauisset. ̄. Deinde monstrata utilitate quam est ex morte Clodii respublica consecuta. Adducit exēpla gręcorū qui summū honorauerūt illos qui ciuos pessimos aut tyrannos occiderūt ut Milonem etiam persuadeat honorari Cōfessurumq; audacter dicit fuisse Milonem si fecisset libertatis omniū causa. Et hic nota ut semper defensionis huiusmodi sibi conditio naturaliter attribuat propter iam dictam causam: & affert magno animi ingenio multiplicem rationem quare confiteri posset hęc Milo: qd' ad salutem publicam factum esset. deinde multis argumentis ostendit hoc beneficium Clodianę cędis fortunę populi Romani & diis esse tribuendum: ut Milo q̄ ipsorum deorum minister in ea cęde fuit nullo dignus supplicio sed honore amplissimo iudicetur. deinde aggregans iterum clodii scelera: & ostendens quę ulterius esset facturus in uitā suam

si eam ulterius pertraxisset. significat fuisse utile reipublice ut occideretur ab illo qui solus eum poterat a furoribus iuis cobibere presertim uero cum ostendat aliter nec rempublicam nec senatum ultionem de eo fuisse capturum: & clarificat calamitates in quas icurrissent nisi dii Clodium perdidissent: nihil aliud uult quam ostendere quod fuerit utilius eum occidi quam in uita relinqui. quod multa quidem & uaria & eleganti hic ratione corroborat: & omnia spectant eo ut mors clodii uideatur utilior & eligibilior reipublice quam eius uita. & per consequens eius occisor magis laude dignus quam supplicio iudicetur. cum fecerit id quod sit utilius ciuitati. qui finis semper inteditur ab eo qui se defendit in constitutione iuridicali compatia uult enim talis semper persuadere utili aut honestius fuisse quod fecerit. & sic fit hic.

Deprecatio.

Sed iam satis multa de causa & cetera. Postquam Cicero confirmauit Clodium iure caesum in constitutione iuridicali per translationem in Clodianas insidias: easque ut ipsa translatio haberet locum accurate confirmando probauit in constitutione coniecturali. Et deinde iterum iure caesum Clodium demonstrauit in constitutione iuridicali comparatiua: ne quid intactum quod cause sue prodesset in hac oratione relinqueret. modo se uertit & confirmationem suam ad aliam constitutionem seu partem constitutionis iuridicalis. que concessio nominatur per cuius concessionis partem: que deprecatio nuncupatur nititur summa arte absolutionem milonis impetrare: & bene sicut supra in diuisione seu expositione: que diuisionis est species predixerat uidelicet se deprecaturum pro salute Milonis si prius ostendisset luce clariores insidias inimici non nisi demonstratis clarissime Clodianis insidiis deprecatur. & quoniam deprecatio fere in iudicium non potest usu euenire nisi quando pro eo dicimus cuius multa recte facta constant. ut Cicero dicit in arte. ideo cum possit multa preclara Milonis opera memorare: ut facit in causa ista iuridicali non indigne deprecatione fuit usus in qua non defensio facti: sed ignoscendi postulatio continetur (ut Cicero inquit) in ueteri qui docet si pro aliquo claro & forti uiro dicamus sub conditione utendum esse deprecatione sic ut non uidearis. Et uti tamen hoc modo

d 3

Quid si iudices hic pro suis beneficiis pro suo studio q̄ in uos
 semp̄ habuit tali suo tempore multorū recte factorū suorū causa
 huic delicto ut ignosceretis postularet tam dignū uestra mā sue-
 tudine q̄ uirtute hui⁹ esset. O iudices a uobis hāc rem hoc impe-
 trari postulante. itaq; in hac oratione ut ignosceretur Miloni: &
 si non totaliter sub conditione: ut in exemplo premissio: tamen
 effectum simili postulauit cum dicit. nō Milonē ueniam postu-
 lare: sed se. hic enī modus sibi fuit uisus honestior ut postularet
 ueniam quasi inuito Milone. ne p̄ hoc siquide; cū significat ui-
 rum fortem etiā ī iustitia & ueritate plene confidere. Deinde etiā
 ut Milo misericordia dignior uideat̄ p̄pter animi sui constan-
 tiam exposcit Cicero: ut nō minus eius misereant̄ q̄ nō ploret. x̄.
 Et probat ex hac sua fortitudine animi magis dignū uenia existi-
 mari. & adducit deinde Milonē uoces fortissimi uiri proferētē
 Deinde per exclamationē cōmemorationē; beneficia: quę patrię
 suę fecisset quo loco in deprecatione maxime utēdum est. & id
 circo in eo mira exornatione se exercet sic: ut saxis posset lachry-
 mas extorquere. Deinde ostenso quomodo secus Milo fortiter
 colloquat̄ ipse cum Milone colloquit̄. Et ostendit q̄ quāto ille
 sit fortior tanto ab eo durius diuellatur: ut habeat̄ cara Milonis
 nobilitas atq; uirtus. qui locus in deprecatione artificiose uersat̄
 Deinde ad iudices uersus eos sibi magna arte conciliat & rogat.
 ut si quid ipsos offenderit potius luat Cicero ipse q̄ Milo. & sic
 usq; in finē multis ac uariis exornatōnib⁹ misericordiā arte sum-
 ma: & elegantia nitiē peruenire.

¶ Conclusio orationis.

Sed finis sit. x̄. hic est cōclusio pars una orōnis & artificio-
 sus ternimus ipsius. cum enī Cicero orationē suam in dep-
 catione cōcluderet uti maxime habuit cōclusionē quę ex conu-
 meratione constaret. Concludens etenī hic misericordiā captat:
 cum ostendit se loqui non posse p̄ lachrymis quibus defendi
 Milo nō uult; ut eum semp̄ ostendat in iure confidere: & uirum
 fortē esse: & se subicit in eorum potestātē: quorū misericordiaz
 uult captare cum orat: & obtestat̄ ut iudicēt: quia uirtutē fidē iu-
 stitiā suā probauit is maxime qui optimū & sapiētissimū quęq;
 legit. per hoc etiā eos sibi consilians audaces ad iudiciū facit ex

uoluntate Pompei qui ipsos iudices in hac causa delegerat. Et sic breuiter cōcludit banc totā orōnē qua nihil pulchri⁹: nil suauius nil subtili⁹: nil deniq; alius: atq; artificiosius fingi pōt.

De Elocutione.

Ultimū ē ut de reliqua pte rhetoricę. uidel; orōis elocutiōe uideam⁹: de qua plane p oīa sic dicēdū: ut dixim⁹ i orōne Pōpeiāna supius. & de h⁹ silr ē exornatōib⁹ pscrutādū colores.

Illa arma cēturiones. &c. hic ē color articulus: cum dictiones hic aliquę incopulate ponātur.

De liberis: de patria: de fortunis. &c. Articulus.

Si unquā. &c. Repetitio est.

Marci oratii fortissimi uiri. &c. Exemplum est.

P. africanū. &c. aut hāc ille seruili⁹ & aliq; quę sequūt. exēpla sūt proponūt enī facta aliqua cū auctoz nōib⁹. ut planū est.

Pudiciā cū eriperet. &c. exemplum est.

Didicimus accepimus legim⁹. &c. dissolutū est.

Arripuimus hausimus expressimus. &c. dissolutū est.

Erant enī leges: erant quęstiones. dissolutū est.

Incēdiū curię oppugnationē odiū cędē hāc unā. &c. articulus ē.

Crimē iudicio reseruau rem notau. &c. dissolutū est.

Quid ergo tulit. &c. subiectio ē: usq; ad locū illū. uidet etiā.

Nūc igit̄ ulla quęstio. &c. hic ē rōcinatio. in hoc enī scipionis exēplo Cicero poscit rōnē q̄re qcq; dicat: ut p; cōuenit sibi exothēa.

Caruit foro. &c. Repetitio est: & dissolutum.

Insidiator erat i foro. &c. frequētatio ē usq; ad locū illū. nisi forte

Qui africanū pōpeiū: nosmetipsos. &c. articulus est.

Non fuit ea causa iudicis nō fuit. &c. Conduplicatio est.

Nisi iusticiā: grauitatē: humanitatē: fidē. &c. articulus ē.

Qz obrem iudicis ut aliqn̄ ad cām. &c. frequētatio ē usq; ad locū illum. quod quo facilius. &c.

Conuocabat tribus. &c. dissolutum est.

Miscebat: cōualescebat. &c. similiter desinens. est.

Fortissimū uirū. Articulus est.

Significauit h̄ sepe in senatu dixit. &c. Dissolutum est.

Solēne: legitimū: necessarium. &c. Articulus est.

Domum uenit. &c. Dissolutum est.

- O**biuā fit ei Clodius. .xx. in hac maxie pte usq; ad finē narratōnis istius color demonstratio ē. nā ita uerbis res exprimit ut geri negotiū: & res añ oculos uideat esse: cū a reb⁹ cōsequētib⁹ & circūstantibus nō recedat. potestq; etiā color idē p totā narrationem assignari cū p eā totā res uerbis sūl^r exprimat: & que ante & post & in ipsa re facta sint cōprehendi possint. posset dici q; cōuenit cū schemate qd' dī cathathiposis in isti⁹ schemate pprietati magis cōuenit color notatio uel effectio.
- I**nsidiator supatus ui uicta uis. .xx. dissolutum ē.
- V**el potius oppressa uirtute audacia ē. .xx. hic est color correctio
- T**ollit enī qd' dictū ē & pro eo qd' magis uideat idoneū reponit cōuenit cū tropo qui athacasis dicit. & cōuenit cū schemate qd' epidio cesisnominat.
- N**ihil dico. .xx. repetitio ē ppter replicationē nihil. Et occupatio ē cū dicat se nihil dicere de eo qd' dicit. ut patet in textu.
- M**agnā enī causam magnā spem. .xx. articulus ē.
- E**xhibe queso sexte: Clodi exhibe. .xx. conduplicatio ē.
- T**u. p. clodii. .xx. repetitio ē. Item dissolutū ē.
- I**maginib⁹: exequiis: pompa. .xx. articulus ē.
- A**t ualuit odiū fecit iratus. .xx. dissolutū ē.
- D**iem mihi credo dixerat. .xx. dissolutū ē. Itē similiter desinens.
- V**idi enī uidi. .xx. Conduplicatio est.
- H**ęc insidiata pōpeio ē. .xx. repetitio est.
- P**otuit ne: potuit ne. .xx. repetitio est.
- V**ltor sceleris illius. .xx. articulus ē.
- I**psē cunctę italię cupiētī. .xx. denominatio ē ab eo qd' cōtinet id qd' cōtinet. nam cōtenti in italia intelligūtur.
- Q**uē igit cū omniū gratia. .xx. repetitio ē. Item cōtrariū ē usq; ad eū locū illum: presertī iudicis. .xx.
- H**unc iūria iniquo loco alieno tpe periculo capitis. .xx. articulus ē
- R**espirauī liberat⁹ sum nō uereor. .xx. dissolutū ē.
- V**ideo adhuc cōstare oīa iudicis. frequētatio ē usq; ad locū illū
- V**ideam⁹ nec id qd' caput est. .xx. Notādū q; exornatio ista hic aptissime & artificiosissime ē a cicerōe collocata. nā ut ipse igt ī arte
- H**ęc exornatio plurimū ī cōiecturalib⁹ cāis opitulat: cū suspitiones q; sepatī dictę minutę & infirmę erāt unū ī locū coactę rē uident pspiciuā facē nō suspitiosa. ut hic optime factū est.

- ¶ Cum penula irretitus. .xx. Articulus est.
- ¶ Adde: adde: adde. .xx. Repetitio est.
- ¶ Pransi: poti ossitantis. .xx. Articulus est.
- ¶ Ne indicaret: ne dolorem. .xx. Repetitio est.
- ¶ Conferuatores dñi ultores sceleris. .xx. articulus ē. Itē silr cadens.
- ¶ Quis eos postulauit appius. .xx. hic ē color cōplexio: nā; idē repetit & ad idē postremo reuertit. cōuenit cū schemate qd' epinalen sis dī: cū quo schemate cōuenit etiā conduplicatio. ut superi⁹ dictum est.
- ¶ Res ipsa & tā claris argumentis signifq; luceat. .xx. Translatio est ante oculos ponēdi causa.
- ¶ Nullo scelere ibutū. .xx. articulus ē. itē repetitio. Itē silr cadens.
- ¶ Neq; uero se populo solū. .xx. hic ē color gradatio q; nō ante ad cōsequēs uerbū descēdit q̄ supius ē consensu; ut hic p; cōuenit cū tropo qd' dī methalēsis & cū schemate qd' ē climax.
- ¶ Cui senatus totā rēpu. oē; italię pubē. .xx. articulus ē.
- ¶ Presertī oīa audiētī. .xx. articulus ē. Itē silr cadens.
- ¶ Facti rationē presentiā animi. .xx. articulus ē.
- ¶ Cederet equo animo legibus. dissolutum ē.
- ¶ Erumpet: occupauit. dissolutum ē.
- ¶ Vt sustinuit diū imortales sustinuit. .xx. conduplicatio ē.
- ¶ Imo uero ut contēpserit. .xx. hic ē color correctio. nā tollit id qd' dictū ē: & pro eo id qd' magis uideēt idoneū reponit.
- ¶ Tuas inq; suspitiones. Conduplicatio ē.
- ¶ Si meliorē: si hunc. .xx. Repetitio ē.
- ¶ Instituta uel iusticia parata intēta. .xx. articulus est.
- ¶ Gneū pompeiū iuris publici. .xx. articulus ē.
- ¶ Occidi: occidi. conduplicatio ē.
- ¶ Eum cui⁹ supplicio senatus. .xx. repetitio ē.
- ¶ Quē senatus quē populus: quē oēs gentes. .xx. repetitio ē.
- ¶ Castris exercita signis. .xx. articulus ē.
- ¶ Qui nō calūnia litiū. .xx. repetitio ē.
- ¶ In rēpublicā ī priuos. .xx. repetitio ē.
- ¶ Quā in n̄ras possessiones: uestra tecta. .xx. articulus ē.
- ¶ Que patēt: que nota oībus: que tenent. .xx. repetitio ē.
- ¶ Vt ius equitas leges. .xx. articulus est.
- ¶ Qui nō p̄bet. .xx. Repetitio ē. Itē interpretatio. nā hic nō iterat

idē uerbū sed id cōmutat alio uerbo qd' idē ualeat: ut iterptatio ē cōuenit cū spē methaplastmi: quę dicit' tantologia.

- P**.r. cūctam italiā nationes oēs. ꝛ. Articulus est.
- O**dio inimicitarū mearū inflāmatu. ꝛ. Translatio est.
- E**uomere uidear. translatio est.
- C**onfiteretur confiteretur. ꝛ. Conduplicatio est.
- P**roposita inuidia morte poena. ꝛ. Articulus est.
- P**opuli grati ē p̄miis afficere. ꝛ. hic ē color qm̄ distributio hic in plures p̄sonas negotia quędam certa disptiūtur.
- Q**ua bala: qua nālica. ꝛ. repetitio est. Item exemplum.
- Q**ui sacra: qui cerimonias: qui auspicia. ꝛ. Repetitio est.
- Q**ua sapimus: qua prouidemus: qua hęc ipsa agim⁹. repetitio ē.
- E**a uis: ea est: igitur. ꝛ. Conduplicatio est.
- V**os enī albani cumuli: atq; loci uos. ꝛ. Cōduplicatio ē. Itē est hic color exclamatio. nam hic conficit significationē indignātis p̄ sacrorū cōpellationē. ut exclamatio ē cōuenit cū tropo quę dī apostropha. uel cū schemate qd' dicitur prophonēsis.
- S**ine imaginibus: sine cantu. ꝛ. Repetitio est.
- P**olluerat stupro. ꝛ. Dissolutum est in multis uerbis.
- C**iuitas italia prouincię regna. ꝛ. Articulus est.
- G**neum reditum in gratiam. ꝛ. Dissolutum est.
- T**emplum sanctitatis amplitudinis. ꝛ. hic est articulus.
- E**xcitate excitate. ꝛ. Conduplicatio est.
- V**ir fortissim⁹ in suscepta cā firmissim⁹. ꝛ. similiter cadens est.
- S**i nostro omniū fletu. ꝛ. repetitio est.
- V**aleant inquit ualeant. ꝛ. Conduplicatio est.
- S**int icolumes: sint florentes: sint beati. ꝛ. repetitio. itē dissolutū
- V**bi nunc senatus est. ꝛ. repetitio est.
- E**quites romani illi illi. Conduplicatio est.
- N**egat enim se negat. ꝛ. conduplicatio ē.
- O**ccurfationes: studia: sermones ꝛ. articulus est.
- N**ullum a me amoris: nullum studii. ꝛ. hic ē repetitio.
- E**go inimicitias potentum. ꝛ. repetitio ē.
- Q**uid nam restat. ꝛ. repetitio ē.
- H**is lachrymis non mouet Milo. hic ē dissolutum.
- V**os uos appello. ꝛ. conduplicatio est: item repetitio

- Expelletur exterminabit proiciet. x. dissolutum est
- Indagavi protuli patefeci extinxi. dissolutum est.
- Minime minime inquit. x. hic e conduplicatio est
- Vestram uirtute iusticia & fidem. x. articulus est.

Explicit Miloniana.

Argumentum oronis Plantiane.

Neus Plantius ciuis Romanus: & equestri ordine & laterensis romanus ciuis nobilissimus e familia consulari in petitione edilitatis competitores fuerunt Et cum essent ambo Ciceronis amici: ut ipse dicit. tamen fauit Plantio in petitione eo q Plantius du esset in Macedonia questor: & Cicero pulsus esset ex urbe iuis setq in macedoniam maxima caritate fuit susceptus: & ptectus a platio unde ei postea rstitutus obstructus ut dicit beneficii me moria in petitione edilitate fauit. faueruntque platio tribus multe Itaq factus edilis fuit preterito lateresi q ppter nobilitatis glo riam no ita humiliter & obnixe populo supplicarat. Sed lateren sis ita preteritus sibi prelato Plantio quem dignitate sanguinis certet: ut extimator e unusquisq sue uirtutis uehemens: sua etiã opinione omnibus uirtutibus excedebat: egre repulsam edilicia tulit. ipsumq Plantiu accusauit q non rite sed iniuria obtinuis set: quia per ambitione & largitiones qua obrem ueniret: merito de crimine ambitus puniendus. Cicero uero Plantium hac egre gia oratione defendit ostendens ipsum debite edile factum nul la largitione nec uitio corruptibile: multa q etiã in seipsum obie cta ppria q ta feruens Plantii fautor eet accuratissime purgat & ad qd se astrictu asserit obnixe pro platio deprecã.

Genus cause in quo hec habetur oro.

Hec oratio in iuridicali genere constituta. habet eni causa accusatione cum defensione. nam accusatus plantius a La terenfi defendit a Cicerone hac oratione. Demonstratiuu genus hic icidit p ea sui pte q i laudatoe consistit. na multu platiu comẽ dat a tullio: ut ondat eu edilitate suis meritis coseq potuisse: ut infra uidebit. s; pncipale gen e iudiciale: ut dictu e. q principi

hic Plantius ab accusatore defenditur. laudatio uero ei⁹ hic incit: quia refertur ad defensionem.

Constitutio causę in qua hec habet o^o.

Cum causę huius Plantianę hec sit principalis constitutio inuestiganda: quę ex prima intētionē accusatoris & defensoris depulsione cognoscit: ut in Miloniana superi⁹ dictum ē. Et enim (ut ait Cicero) cōstitutio est prima depcatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta. uideam⁹ primo quę fuit laterensis intētio: & quę fuit Plantiana depulsio. sed intētio nobis hic aliter nota esse non potest q̄ ex modo depellendi eo q̄ non habemus laterem accusatoriam orationem. Modus autem depellendi talis primo esse uidetur iure & legitime edilis factus est Plantius. populus autem rite creauit eum edilē & potuit quę uoluit facere: quem uoluit preterire. itaq; fm q̄ uideri ex accommodatiōe ad hanc depulsionē potest: iudicaret fuisse huiusmodi laterensis intētio iniuria edilis es factus: ex qua depulsione superius posita apparet q̄ orta est constitutio iuridicialis: quod ut clarius uideamus & etiam ut cognoscamus quę pars iuridicialis sit ad inuicem coniūgamus intētionem cum depulsione & o^o ne depellentis. Erit ergo intentio laterensis iniuria factus es edilis Planti: plantiana depulsio iure sum factus. ratio populus enī hoc potuit. & fm istum modum constitutio esset iuridicialis: quoniam querit an iure: an iniuria factus sit. & cum sit iuridicial' biptita in assumptiuam & absolutam. & assumptiua sit cum est per se infirma defensio: sed assumpta re extranea comprobatur. Absoluta uero cum id ipsum quod factum est: ut nihil aliud foris assumatur recte factum esse dicitur. ut inquit Cicero. quia nihil hic extraneum sumitur sed solum affertur rem iuris. quia absolute dicit iure factus; quod populus fecit & potuit. Manifestū est q̄ constitutio est absoluta iuridicialis. Et nota q̄ qñ dicitur q̄ constitutio causę cognoscit ex intētionē & depulsione itelligi debet uidelicet an sit cōiecturalis an legitima: an iuridicialis. nō autē partes ipsarū constitutionū ut assumptiua & ei⁹ ptes. ptesq; legitime taliter cognoscuntur: sed est opus ad cognitionem ipsarum annexione rōnis gratia exempli. cum sic intendat accusator in Horestem iniuria occidisti matrem: & ita depellat Horestes

occidi: sed iure occidi. hic est intentio & depulsio & per eas nihil
 amplius notum est q̄ q̄ est constitutio iuridicialis. non enim ne
 gat factum: sed iure factum dicit qd̄ satis est ad iuridicialem ha
 bendam. sed cum horestes anteiecit ratōnem depulsioni & dicit
 illa enim patrem meum occiderat manifestum sit quę pars iuri
 dicialis sit. Apparet siquidem q̄ assumptiua est & q̄ etiam pars
 assumptię quia translata criminis. assumitur enim res extranea
 ad defensionem: ut puta alienum crimen & transfertur crimen in
 matrem: & hoc totum apparet per rationem annexam depulsiōi
 Dabit ergo ratio depellentis notitiam partis constitutionis gene
 ralis nisi quis forte diceret q̄ depulsio est non solum hęc pprio
 iure feci: sed connexa secum ratione: & tunc non esset dubium
 q̄ solum ex intentione & depulsione constitutio: & species con
 stitutionis nosceretur. sed sciendum q̄ licet ratio depulsionem
 roboret tamen abiucem distinguuntur: ut apparet per dicta Cice
 ronis tam in ueteri q̄ in noua exemplificans in ueteri constitutio
 nib⁹. ponit primo accusatoris intētionem deinde depulsionem
 Post subiungit quęstionem: post affert rationem & infirmatio
 nem ipsius. deinde iudicatōnem elicit & non ita distingueret de
 pulsione a ratione si essent ambę depulsio. Pręterea dicit in arte
 noua libro primo iuxta finem. constitutione igitur reperta statim
 quęrenda est ratio. x̄. ubi apparet q̄ depulsio est separata a ratiōe
 quia cum constitutio prima saltem sui diuisione generali ex in
 tentione & depulsione reperitur & ea reperta post doceat quęri
 debere rationem: nulli dubium quoniā depulsio fuerit a ratione
 seiuncta licet (ut dixi) nō adiuuet & roboret depulsionem. ipsa
 enim defensionem continet. qd̄ uero dicebam partem & speciē
 constitutionis cognosci a ratione: apparet fuisse de mente Tullii
 qui in ueteri in exemplo iuridicialis absoluta: cum potuisset rati
 onem dixit. ideo se illam subiecisse rationem ut cognosceretur
 genus ipsum causę de quo tunc loquebat horestes absoluta ipsa
 constitutio hęc est iuridicialis de qua tunc agebat. unde apparet
 rationem facere ad cognitionem constitutionis. ut supra dixi.
 Pręterea dicit in eodem loco si supposuisset eam rationem qua
 usu forsan sunt depellentes mutatam constitutionem causę.
 quia fieret constitutio translatiua. unde apparet ex uaria ratione

uariari speciē constitutionis quēadmodum uaria ex intentione & depulsiōe prima constitutio uariatur: quę ideo dicta sunt ut liquido dictum sit oportere me mediū depulsiōis Ciceronis considerare: & rationes suas ad constitutiones pro hac oratione declarandas. Quia ergo Cicero in prima constitutionis parte uidetur ita depellere iure ēdilem Plātium esse factum: & afferre rationem nullam quidem extraneam: sed de ipso populi iure sumptam habemus. dicit quod pro tanto causę Plantianę cōstitutio est iuridicialis: absoluta pro quāto uero depellit & impugnat Cicero modū agendi laterensī: ut patet in ea orationis parte. sed quādo ueniamus ad causam. x̄. ut inferius ostendetur. constitutio ē legitima translatiua. sed dum extenuat Cicero suspicionem largitionis quibus cum dicebat laterensis tribus corrupisse uersatur constitutio coniecturalis. Quę uero principalis cāę constitutio sit. an. s. cōiecturalis an iuridicialis absoluta. nam legitima translatiua nulli dubium quin sit incidentalis non facile est iudicari: cum difficile sit uidere primam intentionem & depulsiōem. si enim laterensis aliter intēderet isto modo: uidelicet tribus & populum largitionibus corrupisti & Plantius ita depelleret: nō corrumpi manifestum esset quod principalis constitutio esset coniecturalis. uerum Cicero defendendo nititur trahere causā ad iuridicialē absolutam: & ad hanc iudicationem: cum populus romanus ēdilem plantium ex equestri loco natum fecerit. laterense uero familię cōsularis pręterierit iure ne id facere potuerit. nam dubitauit enī Cicero si res ad hoc dubiū duceret se facile plantium defensurū. sed utrūque sit prout oratio in uariis tractabitur ita de ipsis iuxta mei possibilitatē loquar inferius.

De rhetoricę partibus hic considerādis.

DE inuētiōe memoria & pronūciatione. hic est dicendum ut dictum ē supra in orōne Pompeiana. sed uideamus dispositionem orationis. Dispositio quidē est in partibus orōnis non ab institutione artis profecta: sed ad casum temporis oratoris iudicio accōmodata. Primo siquidem ponit exordium. Deinde diuisionem. deinde confirmatōnem. deinde confutationē quas duas in uariis constōnibus itermiscet. Et mō uni⁹ ptē ponit mō alteri⁹: & cōfutat mō pro se mō pro Plātio. deinde cōcludit

orationē in deprecatione ut omnia singulariter ostendētur. nam narrationē quę ē una de partibus rhetorici instrumenti & quę pertinet ad causam de qua iudicium est futurum. de industria superfeddit quia per accusatorē causa satis erat nota. neque cum ars precipit: ut narratione semper utamur. sed ut est apud Ciceronem in oratore quādo utendum sit: aut non sit narratione. i. consilii. Neque enī ars precipit ut narratione semper utamur: sed ut est apud Ciceronem in oratore quando utendum sit: aut non sit narratione. i. consilii. Neque enī si nota res est neque dubiū quod gestum sit narrare oportet: nec si aduersarius sic narrauit nisi refellemus. placet hic & Quintilianus libro quarto oratorię institutionis. capulo de narratione sit ait. Sunt aliquādo tam breues causę ut propositiones potius habeāt quā narrationē. id accidit aliquādo utriusque parti uel cū nulla expositio est: uel cum de re constat de iure querit ut apud centūuiros filiū an frater debeat esse ab intestato heres: aut cum est idem narrationi locus sed ante iudici nota sunt omnia: aut priore loco recte exposita. etc. itaque non desiderauit in plantiana causa ista ratio narrationē uel quia causa de se nota iudicibus: uel quia ante esset exposita. etc.

De partibus orationis Exordium.

Cum propter egregiā & singularem. etc. Hic incipit cum oratione orationis exordium quod si sit debite & secundum artē cōfectū & accomodatū orationi: ex genere causę uidendum est. uideamus igitur genus causę. an. scilicet sit honestum dubium turpe uel humile Et quia habet in se causa partē honestatis: & partē turpitudinis dicendum est quod causę genus est dubiū. Pars enim turpitudinis inde est quod quodāmodo turpe uideretur Plantii esse uirum filiū publicani equestris ordinis uiro amplissimo & nobilissimo: ex familia consulari quod uidetur turpius: prelatum largitione non meritis. hęc enim multum auditorū animos uidentur offendere. pars autem honestatis pro quāto uirtutes & merita Plantii ostendunt Et dicitur eis ad dignitatē legitime & ex libera uolūtate populi confendisse. Quapropter dixi dubium genus est causę. Ideoque ex arte sumendum fuit exordium per quod beniuolentia captaret Et ita ab oratorū principe Cicerone elegantissime factū ē. Captat enim prius beniuolentia a persona Plantii ostendendo quilibet fuerit in seipso;

amicū suū in re accōmodata huic rei de qua agitur. Cū uidelicet egregiam & singularem eius in sua custodiēda salute fidem uocat: & dicit propter eam fidem in petitiōe sua habuisse fautores & ex hoc se gaudium percepisse: sic q̄ illam plātii fidem ad istā edilitatis causam accōmodat quātum potest. Deinde captat ab aduersariorum persona eos in odium rapiendo eum crudeliter pfidiose flagitiose. significat a suis iūmicis & emulis noceri plātio eo quia eum conseruauerit & in periculis protexerit. Quid enim flagitiosius & malitiosius esse potest q̄ alicui propter hoc q̄ dūtaxat obesse q̄ alium in uita: & salute seruauerit & presertim Ciceronem? Et deinde captat a iudicum auditorū persona aperiendo quę de iis existimatō & quę iudicii expectatio sit: cū dicit se eorum consensu & conspectu recreari: a quibus cum semper eum saluum esse uoluerint sibiq̄ beneficia multa contulerit nō extimescit: ut Plantio propter salutis suę custodiā noceatur. Deinde tacite & curialiter captat a persona aduersarii laterēsis eum non inaptam inuidiam inducēdo propter aliquā improperationem potentię & factionum ceterarūq̄ rerum quibus aduersarii in inuidiam deducuntur: tamen caute & breuiter idē faciēdo & ostendendo magis ipsum laterensem adiuuētis aliis q̄ ueritate confidere. Cum dicit mirandum poti⁹ q̄re laterensis sibi delegerit Plantium reum q̄ timidum uideatur a iudicibus cum magna rōne fecisse. & hoc breuissime de h⁹ orōnis exordio.

¶ Diuisio.

Quāq̄ mihi non summo tantum. hic est diuisio pars una rhetoricę orationis quę ut dictum est superius in Miloniana ad hoc potissimū comparatur: ut auditor intelligat summam causę & quęstionis: & super quo sit ab oratore dicendum uelut quadam admonitione presentiat: qđ cum uarię species diuisionis uariis modis efficiant: uideamus quę hic diuisionis est species. & causa expositionem esse dicam⁹ per quam Cicero nunc exponit quibus sit de rebus acturus dicens sibi non tantum arrogare ut propter merita in se Plantius absoluaetur. sed eum ostensurum alia propter quę id consequi mereatur uitam. s. integerrimā mores modestissimos: summā fidem: continentia: innocētiam: & pietatē quas si non ostenderit nil recusaturū de poena. si uero

mōstrauerit petiturum postea: ut iudices misericordiam tribuant deprecantis: quę ita de orando perfert sicut exponendo prædicit. Dicit præterea se pro se ipso esse dicturum non solum p̄ Plantio cum in se obiecta pene sint plura q̄ in reum: & inserit quid sibi sit obiectum. u; de nimia gratitudine in plantium: & dicit hæc omnia sibi esse modice tractāda: sed prius tamē respiciendum criminibus ne plantius uideatur plus recordatōe temporum Ciceronis q̄ sua innocentia esse defensus. sic ut plane uides exponit hic omnia super quibus intendit hanc texere orationem

Confirmatio

Sed mihi in causa facili: atque explicita x̄. Hic incipit cōfirmationis pars una orationis. uolens enim Cicero cōfirmare in causa hac planciana pedetētim eam summo cum ingenio: & arte deducit ad iuridicalem absolutam constitutionem in qua de iure populi disputetur: & quodammodo discutatur hæc quęstio. An potuerit popul⁹ quę uoluerit nulla alia re attenda & suo iure edilem facere: & quę uoluerit præterire. Nam multis ostendit rationibus se uelle defendere ab ea contentione ad q̄ ipsum uocat laterēsis: & uelle uenire ad eam ad quam causa ipsa deducit: hoc est ad supradictam de iure ppli quod ideo facit: quia non dubitat in illa re persuadere facile. Et ut supradixit cum loquebar de constitutione causę. hæc ps est tractata in absoluta iuridicali: ut facile est uidere per intentionem & depulsionem: & rationem formaliter superius positas: quę licet non sint ita ad uerbum in oratione: tamen eas sic formari debere dicitur ex modo confirmandi & confutandi. non enim ita formaliter ponuntur in orationibus quemadmodum in rhetoricis pro exemplo: ut res clarius uideatur ostenduntur. Potest tamen uideri per orationem: quę intentio: quę depulsio: quę ratio. Et si utraque habetur ratio accusantis scilicet & defendentis uideretur etiam firmamentum & omnia clarius. Sed utrunq; possumus ex una tantum oratione cognoscere: formamus hæc ut causę constitutionē aliquammodo cognoscamus. Sed ad propositum reuertamur. tractata siquidem hæc pars est in absoluta iuridicali ut supra probatum est. uti ergo

e

habuit locis & argumētis absolute iuridicial: ut facit egregie.
Nam arguit q̄ populus edilem plancium facere potuit ad hęc
si esset non tanti quanti laterensis: quod tamē hic sic esse nō
asserit. Sed de hoc alio loco agendum dicit. Et arguit per locū
a natura: & consuetudine populi cum eum dicit esse aliqñ in/
anem iudicem dignitatum. Aliquando uero non & ostendit ī
quibus mādantis honoribus est: & in quibus non est. Et cum
dicit se de iure populi disputare qui potest & solet preterire nō
nunquam dignos quę omnia uidentur a natura & consuetu/
dine populi continere: ut ipsemet probet exemplo antiquorū
patrum: qui tenere non potuerunt: ut essent hi reprehenses
comitiorū: q̄ popul⁹ semp uoluit quos uoluit facē q̄s uoluit p̄/
terire. Itē arguit per locū a iudicato cuz ostendit q̄ iudicari po/
stulat laterensis eē iniquus ī causa simili iudicatis antiquitus
quia antiquitas solum is non gerebat magistratum qui cepe/
rat a populo sine auctoritate patrum. Nunc autem postulat
ut ex illo creati iudicium populi rescindat. Item arguit per lo/
cum a natura & consuetudine populi. Cū laterensem pulcher/
rime consolatur ostendendo in rebus talibus populi consuetu/
dinem & naturam: & ut prop̄t eam non debeat commoueri cū
non semper commicijs iudicet populus: sed moueatur plerum/
que gratia: cedat precibus. faciat eos plerunque a quibus fit
maxime ambitus: cum etiam si iudicet nō de lectu: aut sapien/
tia ducatur ad iudicandum: sed impetu nōnunquam: & qua/
dam etiam tenuitate cum in eo non sit consilium. non ratio.
non discrimen. nō diligencia. Item arguit per locum a iudica/
to cum dicit sapientes dixisse esse ferenda etiam: sed non lau/
danda: quę fecisset populus. Deinde ostenso q̄ hęc accusatio
potius fit in populum quam in plancium. Arguit iterum
per locum a consuetudine & natura pro populo. & laterensem
caute mitigat: & solatur ostendens qualiter se soleat habere
populus in comicijs edilicijs. Tunc dicit studium eius in tali/
bus esse solere non iudicium: & illa potius eblandita: q̄ enucle/
ata suffragia: & eos qui ferant suffragium deliberare sepius:
quid ipsi debeant q̄ quid a re. p. debeat. Et ob id contradicit

q̄ si adhuc iudicium populi maius esset ferendum est: & hoc
 confirmat p̄ locum a consuetudine clarissimoz̄ & sapientissi-
 morum ciuū qui tulerūt. Item arguit p̄ locum a nā cum dicit
 cōditionem illam esse populorum liberoz̄: & maxime populi
 romani: ut dare detrabere cui uelint possint ꝛ. nec esse faculta-
 tem ciuium ipugnare quod fecerūt. sed allicere uolūtates pla-
 care turbatas ꝛ. Veio nūc ad ipi⁹ populi partes ꝛ. Prosequēs
 Cicero in cōstitutōne eadem u; iuridicali absoluta: ut magis
 appeat cām plus populi esse: q̄ plancij orōnem fingit qua uti
 cōtra laterensem ip̄e populus uideat: in qua quod fecit ip̄e po-
 pulus magna cum arte defendit: & primo laterensem mitigan-
 do eo q̄ non in eius cōtumeliam p̄latus est Plancius: sed quia
 obnixius supplicabat. arguit istius rationis efficaciam per locū
 a nā & cōsuetudine sua cum dicit sibi semper supplicari uolu-
 isse & se rogari: & oñdit sine discrimine p̄sonaz̄ se in edilita-
 te posse p̄ferre quos uelit: & hoc per locum a cōsuetudie cum
 dicit sep̄ in similibus hoc fecisse: ut uiri clarissimi in edilitati-
 petitiōe p̄ponerent ignauis. & exempla cōnumerat. M. sei. C.
 fereni. GN. Manlij qui homines ignaui fuerunt in edilitia di-
 gnitate maximis & amplissimis uiris p̄lati. M. Pisoni. Q.
 catullo. deinde popul⁹ quasi laterensem mitigans & oñdēs cau-
 sam quia sibi non cōtulerit dignitates ne dicere possit lateren-
 sis populum ip̄m iniuria fecisse: quod fecit cum ad petēdum
 hortatur: & admonet ut meminerit popularis illi⁹ nature: que
 uult ut sibi diligentius supplicet queri p̄ locū a nā sua arguēs
 se iure laterensi plancium p̄tulisse qui melius nature populi
 fatiffecisset quia .s. curiosius: & diligentius supplicauit.

Hæc oratio populi est mea uero ꝛ. Ostenso ex p̄ceden-
 ti populi oratione ip̄ius iure absoluto in mandandis ho-
 noribus prosequit Cicero confirmationem suam quam oratō-
 nem a sui ipsius p̄sona cōtinuat: & oñdit in eadem iuridicali
 cōstitutōne absoluta non solum populum creare potuisse que
 uoluit: sed etiam p̄terq̄ in casu largitionis factę populi in iu-
 dicium aduocari non posse. Arguens per locum a consuetudi-
 ne publica quam frangi oportet omnimode si aliter fieret qd̄

e z

demonstrat apte cū dicit: q̄ si quotiēscūq; p̄terit⁹ erit is q̄ nō debuerit p̄teriri totiēs oportebit eū q̄ fact⁹ erit cōdēnari. nihil iā opus erit q̄ supplicet p̄p̄lo. neq; opus erit suffragioꝝ & enūciatōe & illis oībus q̄ cōsuetas sūt fieri. Itaq; cōn oēm cōsuetudinē simulate p̄fessi erūt aliq; sbito cognoscē poterit ex ḡdu familię q̄s debeat optinere: & sic erūt suffragatōes extictę: & similia studia cū p̄p̄li libertate ī mādādis ingratib⁹: mltaq; que numerat accideret cōn solitū ī q̄bus h̄ erit: q̄ nulla erit āplius uarietas comicioꝝ ut. s. eē cōsueuit. Et si laterēsis uellet opponere & dicē q̄ tñ comitia tractari possent cū cōsilio & rōe ut digniores p̄ferrerēt. cōn h̄ arguit p̄ locum a cōsuetudinē dicēs qd̄ p̄sepe accidit ut aliq; factos eē aliq; nō esse mirēt: q̄ri hic cōsuetudinē tritū sit. Et cōn idē; arguit ēt p̄ locū a nā comitorum cū campū comitioꝝ cōpat pelago fluctuanti: & mari p̄fundo: atq; estuanti. sic ut ī illo tāto īpetu: & motu nō possint eē: nec modus nec rō: nec cōsiliū. Deīde arguit p̄ locum a nā p̄p̄li: & a cōsuetudinē campi comitioꝝ nō debere rē hāc ī iudiciū aduocari. Cū eī; dicit gratā eē tabellā p̄p̄lo quē hominū mētes tegit ut. s. possint unū p̄mittere aliud facere: oñdit nām popularē. Et argumētū cōcludēs īterrogat cur exp̄mat laterēsis ī iudicio qd̄ nō fit ī cāpo. u; hęc hic: quā ille dignior oñdit cōsuetudinē cāpi comitioꝝ. & sic finalit̄ cōcludit q̄ non fit ī campo q̄rēdū equū aliter q̄ q̄ ē factū a p̄p̄lo eē si non sit recte factū q̄ p̄plus potuit facere q̄ uoluit ēt si nō debuit: & sic silr̄ nō sit q̄rēdū alit̄ ī iudicio. **C**onfirmatio cōiecturalis.

Quid si p̄p̄li quoq; factū ict̄. Postq̄ superius Cicero artificioissime cōfirmavit ī cōstitutōe iuridicali absoluta demonstrādo p̄p̄līm potuisse creare quē uoluit. hic īcipit confirmare in alia cōstitutōe: u; cōiecturali plāciū nō largitōe s; meritis edilē factū. Et eī; q̄ dicit se uelle defendē factū p̄p̄li h̄ est rite factū eē: & docere plāciū; nō obrep̄sisse ad honorē: sed eo uenisse cursu q̄ semp̄ patuerit hoībus ex eq̄stri loco. h̄ eī; cursu legitimo nihil aliud ītēdit facē nisi negare simplr̄ largitōe; aliquā fuisse. h̄ eī; nullo meli⁹ mō negat q̄ si rōes alias oñdit: q̄bus plācius factus edilis sit. sed negare simplr̄ largitionem

fuisse eam trahere ad constitutionem conjecturalem: quoniam negatio facti est ut clare patet in arte. Est ergo pars ista confirmationis in constitutione conjecturali cuius locis usus est hic Cicero ut materia passa fuit. Hic dico quod non tot locis conjecturalibus tractari potest ista causa: in qua accusator negat quod largitio: quod potuit causa Miloniana tractari: & causas aliam in quas multae & uariae suspitiones incurrerunt. hic ei fere sufficit demonstrare rationes: quibus placitum factum sit edilis: ut omnis sit largitionis extincta suspitio. Sed ad nostram propositum procedamus. Cum ei in conjecturali constitutione accusator suspitiosa esse debeat: defensio uero attenuata suspitionum. Cicero hic primum ut accusator accusationis laterensis eam suspitionem commaculat dicens se mirari cur hunc potius accuset quam alios competidores filios equitum romanorum: ut est placitum quod est ab eo longissime affuit: neque tamen impediuit ut reliqua quae si uelit Cicero in hac sua ad mirationem accusationem laterensis criminari quod uel ob aliam potius causam instituta sit ab eo ut est inferius aptius dicit. Nam ex hoc tamen obtinet Cicero quod ostendit non solum non fuisse largitionem quam aduersarius criminatur: sed et ipsos aduersarios non putare eam fuisse qui insimulentur propter aliud accusare debent.

Sed tamen haec tibi est pars ista. hic tamque defensor placianae causae ut suspitionem largitionis attenuet & extinguit rationes. ostendit quibus potius edilis factus est placitum quam laterensis. Et sic mira cum arte nunc descendit ad illam contentione, comparationis utriusque quam uelle uidebat effugere. Nunc eam tractat quoniam. scilicet iam tractata defensione in iuridicali ab soluta constitutione modo in conjecturali fructuosior sibi fiat illa contentio dignitatis: quam certe hoc loco fugere non poterat ostensurum merita placiana. magna ei auditorum sibi cumulasset inuidiam: nisi est laterensem merita tetigisset: quae est magna ostendit. Sed rationabiliter placiana gratia superata. Itaque pro arguit pro locum a probabili a causa demonstrans non expedisse reo peccare. hoc est non expedisse placitum largitione corrumpe cum ostendit cum licet a laterensi nobilitate gratia superatum magna huic praesidia propter quod edilis fieri sine largitione potuerit. isto enim modo ut defensor detur ex arte negat fuisse causam maleficium hoc est largitionis: quae in causa abicit maleficium est. Nam clare ostendit placitum adiuueta cum dicit suffragia sibi fuisse quae despiciat laterensis: & conferendo utriusque familiam signat tantam nobilitatem: non solum non profuisse

laterēsi: sed etiā; nocuisse cū pauci sint qui nobilitatē amēt ꝛc. Deīde sūma cū eloquētia seriose cōmemorat ad iumēta mltā quidē & uaria: quib⁹ significat potius plātiū quā laterēsem edilē factū: q̄ cū oīa ad unū & eūdē locū & argumētū sūptū. s. a probabili a cā spectēt pticulatī narrare nō expedit. his sigde; oībus Cicero uult hēre nō expediēs fuisse plātio largitōne corrūpe cui tāta fuerūt opitulata subsidia. & sic etiā oīa hęc q̄ de uirtutib⁹ & uita cōmemorat ad eūdē ptinēt locū. Nā uult oīdere Cicero nō fuisse illi causam largitione corrūpēdi: qui potuit in tāta uirtute cōfidere. Itaq; ista pticula de rōne gñis demonstratiui ut dicebā cū loq̄bar de gñe cāę referē ad defēsioē;

Epilogus p̄cedentis ptis cōiecturalis cōfirmatōis
OMnib⁹ rebus igit̄ ornatū ꝛc. hic ē hīte īmediate in coniecturali cōstitutioē epilog⁹ cōfirmatōis quo ex arte post firmissimā argumētatōē; usus ē Cicero. uidēs enī ip̄e uaria & mltā dixisse de meritis plācianis: & cāis honestissimis dignitati suę: ut ea aīs figeret auditorū ad h̄ idoneo ē usus epilogo: & ei⁹ pte illa u; q̄ enumeratio nūcupat̄: p̄quā breuīt colligūt in sūma q̄ dicta sūt. ī ordie referē quicqd ē d̄; uelut si respiceas hīc ī textu accuratissime f̄cm uidebis. **C**onfutatio.

Hnc tu uite splēdorē ꝛc. hic ē Cōfutatio ps una oīois ī q̄ Cicero confutat egregie q̄ obiecta sūt plācio: q̄ qdē a laterēse obiecta ad id uidebāt spectare: ut cū plāci⁹ tū turpissimę uite rōe: tū sordida p̄ris publicani uita: & arrogantia nullo uideri posset legitimo fret⁹ aux⁹: uiderent solum largitōe obtinuisse: & ob id cāę de ābitu cōdēnand⁹: hic ḡ diligēter cōfutata Cicero ne adūsam p̄p̄t istā suspitōē; largitōē; inducāt: & ne p locū a probabili a cā possint oīdē expedisse reo peccare. i. largitōe corrūpe locū illū adūfario; egregie cōfutando dissoluit.

Cōfirmatō ī legitima t̄nslatiua cōstitutōe
Sed aliqñ ueniam⁹ ad cā; ꝛc. Postq̄ Cicero cām Plāci; in cōstitutionib⁹ absoluta iuridiciali & cōiecturali multa arte: mirabili eloquio cōfirmauit: & obiecta aliq̄ in plancium cōfutauit: ut supius ē oīsum. Nūc cām eādē alia in cōstitutōne cōfirmat legitima. s. t̄nslatiua: quā ut uides iter cōstitutōnū

aliarū cōfirmatōes imiscuit: q̄ p se hēt hęc cōstitutō minus fir-
 mitudinis. Cōfirmat autē assūpta alia aliq̄ cōstitutōe ut Cice-
 ro iquit in ueteri & recte. nā mitti solū ī t̄nslatōe eēt p̄ua defē-
 sio q̄ cū aliis adiuncta fit ualida ut hic. Ostendens eī Cicero
 non esse editos iudices quos oportuit: inducit in laterensem
 suspicionem diffidentię ueritati. Et sic etiam defēdit crimen
 largitionis obiectum Plancio: ut in ueteri fieri docet. Dicit eī
 ibi q̄ defensor criminibus defendendis coniecturali constitu-
 tione t̄nslationem confirmabit. Et cū ex t̄nslatione cōtrouer-
 sia nascat tunc aut tēpus differendum: aut accusatorē mutā-
 dum: aut iudices mutādos reus dicit ut inquit Cicero in arte
 noua. hic ex mēbro tertio nata ē. Cūq; in hac cōstitutione ea q̄
 q̄renda sunt ista: u; nū aliq; ei⁹ rei actiōe; aut executōem aut
 petitionē hēat quā; nō h̄re oportet: nū alio mō tēpore loco: nū
 alia lege: nū alio querēte aut agente reperienda sint legib⁹ mo-
 ribus equo & bono. quę quidem sunt aliquę partes ex quib⁹
 constat ius: & ex quibus nonnulli fundantur loci in absolu-
 ta iuridiciali. Videam⁹ hęc quę ad causam hanc incidunt ut
 sūt a Cicerone notabiliter p̄dicata. Arguit primo per locū a
 lege editionem illam iudicum a laterense factam: in qua eē cū
 ostendit cum alias tribus edidisse ad iudicandū in hac causa q̄
 eas quas edere debuit ex senatusconsulto: qd̄ erat ut trib⁹ ille
 potissimū ederentur: quę maxime dicerent largitiōe corruptę
 ad hoc ut illi iudicarent in causa qua possent ip̄met eē testes
 & iudices. Cum autem laterensis ab ijs alienas ediderit tribus
 criminatur eum Cicero q̄ eos non ad legis sententiam: sed ad
 suam spem suoque iudicio delegerit. & sic hanc esse iniquam
 editionem. Deinde per locum a bono & equo arguit editionē
 hanc summam habere acerbitatem. Nam cum id ex equo &
 bono ius constet: quod ad ueritatem & cōmunem utilitatem
 uidetur pertinere (ut ait Cicero in arte noua) quid est magi. cōi-
 ueritatem decernendam: & p̄ cōis cōi ius huiusmōi q̄ deligē
 ad iudicandum iudices passionatos: quod laterensem fecisse
 Cicero criminatur: cum dicit illum ex oī populo deligere iu-
 dices aut suos amicos: aut Ciceronis inimicos: aut q̄s extimet

e 4.

crudeles inexorabiles inhumanos : & aliter passionatos : & cum eos effundat tam repente: ut ante concessum eorum iudicium uideat q̄ qui futuri sint supplicari potuerit : & apud eos null' reiectis causam de fortunis cogat dicere: ex quo apparere potest magna huius editionis acerbitas : cū editio contra ius ex bono & equo taliter sit confecta. Deinde arguit per locum a maioribus reitiendos ex iudicibus editis a laterense cum in interrogatione loquendo nunquid ita ferret hos iudices editos ex omni populo ut neminem reiciat: cum clarissimi ciues nuper nomen editi iudicis non tulerint. Cumque reiecerit reus ex cxxv. iudicibus principalibus equestris ordinis quinque et septuaginta omniaque potius permiserunt quam ei legi conditionique parerent. huc enim in hanc causam ex tali clarissimorum ciuium more sibi trahit argumentum. Deinde arguit iterum per locum a lege iniquitatem editionis cum dicit se nō queri iniquitatem legis: sed docere factum laterensis. i. edictionem a legis sn̄a discrepare: & ostendit quomodo discrepet & quomodo legis sn̄a; fugit. quia maluit uti ignotis iudicibus: & causam in tenebris q̄ in luce uersari. & inducit taliter in laterensem suspicionem diffidentie ueritati pp̄t talē editionem: eum sapienter & modeste interrogans quid dicere posset apud terribiles iudices suos ex quibus nullum posset habere testem.

Deinde approbato. C. Affro in hac causa quesitore edito dicit a laterense non esse seruatum senatus consilium: & subiungit causam ut in ipsum suspitio transferatur diffidentie ueritati: ac sic editionis iniquitatem suspitione iniecta fortificet dicēs:

Quis nunc te audiret illorum ! aut quid diceres! sequestrem ne plantium. Respuerent aures ic̄. hęc cum sibi futura fuisse pdicat si iudices debitos edidisset. Deinde ostenso quorsum ambire licet & que in petitione dignitatum sunt notanda: & que non inuitat laterensem ad modum debitum agendi in hac causa: q̄ si uelit i hac eadē cōstitutione legitima tñslatiua reprehendere non solum editionem iudicū sed etiam accusationis modū. Nam demonstrans que a senatu seueritate; bonorum: uim ac dolorem excitarūt: ad ea docenda laterensem inuitat : & ut in

eo modo accusationis incumbat ut ostendat talia plantium. Comisisse .i. conscripsisse sequestrem fuisse ꝛ. Quid si fecerit se tunc miraturum dicit cur nō usus est armis quę sibi dabat lex: quasi diceret se modo non mirari quod non sit usus: quia uidelicet illa mōstrare non poterat. & ideo ad alia se arma conuerterit. In hoc enim maxime & tacite ut uides editionem suā suspiciosam reddit: quam ut etiam demonstrat inuilem quęrit eum. Cum fugerit illam rationem. s. agendi: & eos edere iudices uoluerit qui sciuisent iudicare quod apud hos dicturus ē iudices qui req̄rerent cur sibi illud onus imposuit. ꝛ. Deinde ratione monstrata perbreuiter laterensi cur obtinuerit Plancius dicit laterense; ut sic ipse demōstret ea de quibus accusat eum ad modum agēdi in ea ista debitum facundis & ualidis inuitando rationibus. ¶ Confirmatio coniecturalis iterum

Sed cur ego sic ago quasi ꝛ. ¶ Confirmata Plancij causa immediate superius in constitutione legitima translatiua. Nunc adhuc regreditur ad confirmatōnem in cōiecturali constitutione breuiter pertractādā. nā cum ex arte sua debeat ita argumenta disponere: ut in principio & infine confirmationis argumēta quę ualidiora suut collocet. In medio uō per se minus firma disponat. Ita hic egregie fecisse uidetur. Nam in primis posita cōfirmatiōe illa preualida iuridicali absolute cōstitutōnis et subsequenter cōfirmatiōe coniecturali: & deinde in medio inserta cōfirmatiōe min⁹ firma cōstitutōis legitime translatiue. Nunc iterum in cōiecturali constitutione confirmat & ex loco forti quem non ante tetigit. Arguit enim plantium non solum non uerisimiliter debuisse: sed nec ēt tribus & populum potuisse corrumpere. & arguit hoc p̄ locum a signo rōne temporis spacij & occasionis. Cum dicit cōsule; rebus in oībus sūma auctoritate & ipsaz legum ambitus autorem huīssē comitia subito: & preter opinionem: ut si etiā cogitasset quod sp̄ia largiri ne daret sp̄atiū cōpādi quod renūtiare trib⁹ ꝛ. sic ut ne minima quę suspitio largitōis eē potuerit. Deinde arguit p̄ locū a pbabili a cā n̄ expedisse plātō largitōe corrūpe cū dic̄ fuisse tantā uī in una centuria p̄rogata: ut nemo p̄or eā

tulerit qui ipse renunciatus sit aut his ipsis comitiis consul: aut certe in illum annum: & ostendit non esse mirandum si plancius obtinuit: in quo non exigua pars populi: sed uniuersus populus uoluntatem suam declarauerit. Et cuius in honore est. Monstrat enim hoc cur non fuit causa plancio largiendi quod supra etiam ut patuit multis rationibus demonstrat. Et sic ratione monstrata: qua obtinuisse dicat plancium. De hic demonstrat causam cur non obtinuit laterensis: quod propter grauitatem & magnitudinem animi noluit populo supplicem se exhibere est. Omnia enim colligit ut appareat causas fuisse alias preteritis laterensis: & unam largitionem quam criminabatur aduersarius nullatenus affuisse.

Confirmatio in iuridicali absoluta iterum.

Queris etiam laterensis est. Hic Cicero multa cum arte regreditur breuiter ad confirmandum in constitutione iuridicali absoluta: in qua causa Plancij sapienter & caute confirmat per locum a consuetudine: & laterensem indignantem se esse preteritum mirabiliter consolatur: eum excitando in spem maiorum dignitatum: cum exempla illa commemorat: & ostendit quot & quanti uiri repulsam edilicium passi sunt qui tamen facti sunt consules.

Confirmatio Coniecturalis.

Note illa argumenta duxerunt est. Regressus Cicero ad confirmationem: quia suspensiones. quedam comitionis que dicebantur facta cum plancio iniecta erant in plancium a laterense. primo confutat eas in constitutione coniecturali. Et quod ex paritate suffragiorum: quia dicebantur ambo tribus una tulisse suspitio inducebatur comitionis. Arguit Cicero ex hoc non debere suspensionem comitionis induci per locum a probabili causa: ostendens hanc comitionem sibi necessariam non fuisse: cum iam factis superioribus comitiis prope iam declarari uenisset: & ostendit hanc etiam paritatem suffragiorum alia causa quam pro comitionem incidere potuisse. hoc a casu cum dicit quod maiores nunquam sortitionem edilicium constituerent: nisi posset accedere: ut competitiones suffragiis pares essent. Deinde quia comitionis etiam suspitio inducebat per dicta laterensis asserenti.

sibi p̄orib⁹ comiciis a Plotio & Plācio cōpetitorib⁹ cōcessas esse tribus. postea ne in angustū uenirēt: ab utroq; euulsos eē dictū h̄ confutat Cicero p̄ locū a probabili a cā: cū oñdit qñ sibi cōcessas dicat: tū fuisse maxie necessarias: qñ uero dicat euulsas: tūc eē necessarias nō fuisse: q; erāt superiorib⁹ comicijs declarati sic ut nō factis appeat uerissimile dēm suū. Deīde q; etiā suspitōe; laterēsis īducebat a testibus cōfutat Cicero per locū cōñ testes: cū oñdit aut eos fuisse corruptos: aut lateren/ si suffragia nō tulisse: quoz; utrūq; & turpitudinē & cōstātiā contra testes arguit. Deinde q; laterēsis suspitōem largitionis induxerat asserēdo nūmos fuisse deprehēsos in circulo flāminio. h̄ cōfutat Cicero p̄ locū cōñ rumores cū de h̄ rumorē flaso fuisse demōstrat: q; rumor cū p̄ caluerit non ita refixerit: ut ipius falsitas cognoscat. Et ex h̄ etiā q; illū q; dicebat fuisse diuisor rez; ip̄e nō fecit r̄. Deinde ī inuidiā deducens insimulat laterensem q; alia poti⁹ mot⁹ rōe Plāciū accusauit. Deinde cōfutat p̄ locū cōñ testes oñdēs eos cupide testificari cū dicit eos cōes rerum oīum inimicos semp de ambitu testimoniuz; dīe: ut aut suis testimoniis amicos moueāt: aut prop̄ dignitatem a pp̄lo consequendā. & demuz; utiē artificiose loco cōi cōñ rumores q; ē. Credi rumoribus nō oportere. Rogat eī iudices ne fictis auditōib⁹ disseminato disp̄loq; fmoni fortunas inocētū s̄bgerēdas putēt: s; inuestigēt fontē & iueniant ueritatē r̄.

Sed uenio nunc ad Lucium Cassium r̄. Prosequens confutationem suam ad L. Cassium se conuertit eique r̄ndet ad illa que in plancium: & se ipsum interrogando coniecerat. Verum lectori in hac confutationis parte sufficiet eam apud Ciceronem uidere. Nam nunc argumenta ex locis colligam ut supra feci: nec qd' est artis excutiam. Quanq; enī apud Ciceronem omnia plena sūt artis: tñ pars ista multū cū confutatione iudiciali recedit. Et solum in quibusdā respōsionib⁹ magis de ratione demonstratiui generis q; iudicialis uersari uiderur. Est enī usus egressione quā aliqui dicunt non debere alteri parti q; narrationi subiungi: illum sibi locum proprium assignātes: cōñ q; ē Quītilian⁹: & recte ut patet ex rōib⁹ suis

li° quarto oratorię institutionis cap° de egressione. Sed in hac egressione sicut ex arte debuit Cicero nō trāscēdit ī rē alienā: sed in rē cāq̄ cōiūctā ut ornaret: & locupletaret oīoe; suā ȳ.

Respōdeo nūc laterēsis ȳ. Prosequēs Cicero cōfutatorē suā cōūtit se ad laterēse: & ipi° ī se obiecta confutat. Et sicut ī hac cōfutatoris pte lectori sufficiat ī oīoe uidē: qđ dicit absq; locoꝝ declaratorē secūdū qđ īmediate supius dcm est. In uno eī uisus ē Cicero ī hac cōfutatorē: ut pp̄t ḡtudinē īnocentiam & uirtutē plācij uideat eum tā accurate defēdē. Cū adūfarij cōiū ista cōtēderēt. un̄ ip̄e seriose narrauit casū suū: & ī eo caū singulare plācij bñficiū quo pie & facūde narratio se conuertit ad dep̄catōē; ut īmediate uidebit̄. ¶ Deprecatio.

Non ego meis ornatū ȳ. Postq̄ sup̄i° Cicero cōfirmādo & cōfutādo & oīa p dignitate & salute Plācij faciēdo maxio īgenio īcredibili eloq̄ntia & pacuta usus ē arte. Quem admodū ī expoītōē q̄ diōis ē sp̄s ip̄e p̄dixerit se factuꝝ: conūtit se ad dep̄catōē; q̄ licet ad iudiciū nō ueniat p se iuncta. tñ cū aliis defēsiōib⁹ maximā hēt uim: & q̄si ab ip̄a nā cōcessā ut cū aliis fuerit cōfirmatōib⁹ addita ml̄ū audiētes īflectat & mulceat: qđ & Cicero ip̄e in suo oratore significat ex ore licet alteri° argumētās facultatē eloq̄ntia a nā p̄fecta: ex sig° maxime qđ nā nō doceat id qđ itēdim⁹ cōfirmare: & qđ cōndērefellere & ad extremū dep̄cari aliqd & conq̄ri. Itaq; qđ dicebā dep̄catō: & cōq̄stio ī fine adiūcta maximā uim hēt a nā darā. Et sic Cicero sepe utit̄ dep̄catōē in oīoib⁹ & hic potissimū ut uides. Nā p narratōē; īmediate p̄cedētē demōstratis legitimis cāis & iustissimis cur debeat p plācio dep̄cari: ut cum uideat̄ cōstare multa ī se effecta. Plācijana dep̄catio ipsa honestior uideat̄ pie: & sūn̄ arrogātia dep̄cat̄: & argumētis his utit̄ magna ex arte qb⁹ maxie docet ip̄e mīam cōmoueri. cū p̄rem p filio dep̄catē oñdit: & aperit qđ fiet ab inimicis & emulis: nisi obtineat & supplicat: & orat. ut uides humiliter. & iudiciū subicit potestati. ¶ Epilogus orationis.

PLura ne dicā ȳ. quāuis pbabilr dici possit totā hāc dep̄catōem eē oīois epilogū & cōclusiōē. Cū p̄f̄tī epilogi

- C**ur tu in iudicio exprimis q̄ non fit in campo. hic ē īterrogatio satis grauis: & cōcina añ ānūciate his q̄ cāē adūfarīj obfūt
- Q**uō est igit̄ equū ī. subiectio est eo modo quo supra in hac oratione ibi uidelicet male iudicauit populus.
- Q**uid id putant eē pulcherrimū q̄ imaginib⁹ ī. Repetitio est
- Q**uorum honoribus agri p̄pe dicā ipi mōtesq; fauerūt ī. suplatio est **N**ā est oīo supans ueritatem augendi cā. Conuenit cum tropo qui dicitur yppole.
- N**ū qñ iudices tusculani aliquē ī. Repetitio est.
- N**on infuscasti maliuolentia non assueta ī. Repetitio est.
- N**emo Arpinas non plancio ī. Repetitio est.
- F**los eīz eqtū romanoꝝ ī. Articulus. Itē translatio est.
- N**on enī opibus non inuidiosa grā ī. Repetitio est.
- S**ed cōmemoratōez bñficij. sed misericordiā. repetitio est.
- A**ppellauī populum tribubus me submisī ī. Cōtrariū est.
- Q**uod Gneum marium ciuili errore ī. repetitio est. Item similiter desinens in aliquibus uerbis itē est hic contrarium.
- H**āc fidē mīaz uirtutē ī. demōstratō ē & poīf cōtinēs p̄ cōtēto
- O**mitto illa q̄ si min⁹ ī. occupatio.
- C**um patruo cum affinib⁹ cū propinquis. Repetitio est.
- O**ccursatio & blanditia pplaris dissolutum ē itē silr desinēs.
- O**īb⁹ igit̄ reb⁹ ornatū ī frequētatō ē usq; ad illū locum hunc tu uitē splendorem.
- M**unicipiū uicinoꝝ societatum. Articulus est.
- H**ūc tu uitē splēdorē macul' aspgis istis ī. translatio est.
- D**e cuius uos pudore interrogate religiōe. Articulus est.
- P**ater ut in iudicio capitis. pater ī. repetitio est.
- T**urpissimus sordidissimus articulus est.
- V**alēt inq̄ cōi sensu omnium cōduplicatio est.
- V**t pater ut auus ut maiores repetitio est.
- P**limaz rez̄ iustissim⁹ & sanctissimus iudex maxīaz societa-
tem articulus est.
- T**ñ his oberit honestissimo filio p̄r cui ī. Cōtrarium est.
- A**t id ipsum non est ferendum. ḡ hi ferendi sunt qui querunt
libertatem eqtis romani se ferre non posse ī. hic est traductō

quoniam positum hic idem crebrius non modo non offendit sed concinorem reddit orationem ut patet . Conuenit cum

- E**ponados & cum schemate polifetō.
- U**bi ille mos. ubi illa eq̄tas iuris. ubi illa libertas repetō ē.
- V**iz omnibus ingenio iusticia integritate p̄stante articul⁹ ē.
- U**t quē fuit olim p̄coni in ridendo. Contrarium.
- S**i fortis nullū crimē in casu si cōsulis ȳ. hic est color diuisio.
- N**am hic rem semouet a re & utrāque absoluit rōne subiecta tu aut laterensis quas tribus edidisti & subiectio est usque ad locum illum. Quid Plancio.
- A**ut amicos tuos: aut inimicos meos ȳ. Contentō est.
- Q**uos inexorabiles ȳ. Repetitio est.
- A**ut uero nuper Clarissimi Ciues. Contrarium est usq; ad locum illum neque c° nunc legis.
- F**ugisti sententiam legis ȳ. Dissolutū item similiē desinens .
- A**ut qui dicens sequestrem ne planciū respuerent subiectio ē usque ad illuz locum. Noli enim putare ȳ.
- N**e obseruent tribulos suos :ne diligant ȳ. Repetitio est.
- H**ęc enim plena sunt officii plena obseruatię articulus item repetitio est.
- D**ecuratio tribulum descriptio populi suffragia ȳ. articulus ē
- H**oc doce ȳ. dissolutum est.
- D**ecuriasse plancium conscripsisse ȳ. articulus est.
- C**ur h̄ sibi omnes imposueris ȳ. Repetitō ē & simili desinens
- Q**uo tu si podales uocas diuisio est usq; ad illum locum iam ut ego doceo.
- Q**uod multis benigne fecerit articulus est.
- N**oli tollere ex ordine nostro. Repetitio est.
- Q**uid taces quid dissimulas quid tergiuersaris. Repetitio est.
- E**tiam atque etiam conduplicatio.
- P**osco atq; flagito Correctio.
- V**ocate trib⁹ latum suffragium dissolutuz est. licet uerbi non sint subintelliguntur tamen & inconiuncta.
- V**adit eī; p̄ tuus appiū repetitō est. Itē ex^o ut aliq̄ q̄ sequūt̄ ī l̄ra L. cesaris. GN. Octauiani. M. Tullii ȳ. articulus est.

- R**utilius rursus. G. fimbria articulus est.
Destitisti denunciaſti diſſolutum eſt
Quam conuenit mundum cognita populi uoluntate. Contra-
 rium eſt uſque ad illum locum & enim uerebantur.
Magne ſunt in te opes late patet gratia x̄. diſſolutum eſt.
Multi amici multi cupidi. Repetitiō eſt item articulus eſt.
Quis noſtrum ſe dicit. M. curio Repetitiō color.
Africano Marcello maximo Articulus.
Virtus probitas integritas Articulus.
Vt nos in mancipiis parādis ſimilitudo eſt. Nam traducit ad
 rem aliquid ſimile ex re diſpari.
Frugalitatem laborem uigilantiā articulus.
Negationibus comis mercationibus iuſtus articulus eſt.
Feci ut poſtea quotidie p̄ntem diſſolutum.
Niſi forte lege neceſſitate articulus.
At ualuit aſſiduitate diſſolutum.
Quāq̄ diſſimilis eſt pecunię debitiō & gratię ſimilitudo eſt
 ordinandi cauſa per contrarium.
Vulnus illud rei. p. dedecus huius imperij articulus eſt.
Viuſ his ſtante urbe curia articulus.
Familiaritate uicinitate articulus.
Ego cum ceteri uera beneficia contrarium eſt.
Cum mihi eras amiſſiſſimus repetitiō eſt.
Sed animo copiis corpore articulus eſt.
Non facis finem ferre non poſſumus diſſolutum.
Tantum periculum tantum laborem articulus.
Hęc eſt enim una uirtus non ſolu; maxima. hic eſt color ſen-
 tentia: quem colorem in duabus prioribus orationibus nullo
 loco ſignaui: q̄ has ſententias ſtatebam relinquendas uariis
 iudiciis uariorum: propterea q̄ ſecundum uaria inſtituta phi-
 loſophorum alię poſſunt appellari ſententię quę apud alios nō
 dicuntur nuuc deinceps conſilium mutare libuit & quas ipſę
 ſententias eſſe credidero ſignare p̄ ſn̄is. Eſt ergo meo iudicio
 hic color qui dicitur ſn̄ia. eſt enim omnino ſumpta de uita q̄
 quid ſit in uita breuiter oſtendit. & confirmatur iſta ſententiā

subiectione rationis ut patet in littera orationis conuenit cū tro-
po qui parabola dicitur.

Nimioq; in eo ipso traductio est cum iocūditate est tibi una di-
ctio reassūpta.

Sed hoc nescio similiē desinēs in uerbis tribus est

A senatu a re. p. a bonis omnibus repetitio est.

Qui exercitibus qui armis .repetitio est.

At tota italia cōuenerat denominatō ē & sumiē cōtinēs p cōtēto:

Sed erat non iure non legibus. repetitio est. item articulus.

Armis fuit armis inquā fuit conduplicatio.

Vbi enim mihi p̄stō fuisse: aut causa fortis ꝛ. ex^o est ut aliq̄
quē sequuntur.

Graues aduersarios paratos interitus. articulus.

Nam qui pro re. p. uitam debeant. sententia est.

Vt iam mihi seruirem consulatur meis dissolutum:

Non dico autorem ducem defensorem ꝛ. occupatō. itē articul^o

Hoc didici hoc uidi dissolutum est.

Rei. p. status indignatio temporum ratio concordie Articulus.

Beniuentiam in me memoriam. articulus

Audi audi atq; attende conduplicatio.

Cum tibi uigilanti articulus est.

Hos hos quomodo enim ꝛ. conduplicatio est.

Quid me aspectus repetitio est.

De cerū desiderio luctu querelis ꝛ. articulus hic est.

Non opibus contendo. Repetitio est item articulus est.

ExPLICIT Plantiana oratio.

Argumentum orationis pro Silla.

Publi^o Silla: & antonius Romani ciues potētes am-
bo consulatum per ambitionem obtinuerunt cōtra
L. torquatum patrem huius torquati: qui hic accusa-
tor est fille. Et ob id tunc de ambitu ambo damnati
grauiterq; mulctati fuerunt iuxta consuetudinem & leges Ro-
manas: quē hodie locum non habent nec habuerūt: ex quo digni-
tates ad arbitria principum Romanorum deuenerūt sed mulctā
illam acerbam superbe & animo iniq̄ atq; infesto tulit Antoni^o

f

Silla uero cū maximo pudore: & magna modestia: & ex illo torquati pater: & filius inimici Sillę fuerunt. Vnde torquat⁹ hic iunior accusauit eum: q̄ fuisset in quadam coniuratione quę antea fuerat scā patre suo consulę designato. Lepido: & uolcatio cōsulibus. Et in ista oratiōe. Q. hortēsius orauit pro Silla non Cicerone. nam in illis temporib⁹ hortēsius in re. p. uersabatur: & sciebat iudicia illius cōiurationis: quorū iudictorum Cicero qa tūc non ita erat in. r. p. erat ignarus. Et accusauit etiam torquatus Sillam: q̄ simul cū antonio erat de coniuratis in coniuratione catiline: qui Antonius de eo crimine fuerat damnatus. Et huius criminis torquatus in Sillam uisus est suspitiōes adducere. Itaq; ipm Ciceronem grauitet est inuectus: quoniam in crimine illius coniurationis Sillam defendebat. Cicero uero se honeste id facere arguit: & tanquā ille qui uere sciat ueritatē de coniuratis in illa cōiuratione quā ipse consul aperuit & indicauit. Sillam hac insigni oratione defendit

U Genus causę in quo hęc habetur oratio.

Hęc oratio est in iudicabili genere cōstituta. habet. n. hęc causa accusationē cum defensione. Nam Silla accusatus a torquato a Cicerone defenditur hac egregia oratione de genere demonstratiuo qđ incidit dicendum: ut alias dictum est: q̄ non habet commutare principale genus causę.

Constitutio causę in qua habetur hęc oratio

Quoniam ex hac oratione faciliter cōphendi pōt torquati intentio: Sillęq; depulsio ī ista causa. ideoq; faciliē cōstitutio nota erit. Intētio siquidē ista torquati fuisse uidetur cōtra Sillam ut eā breuiter attingamus Cōtra re. p. cōiurasti. Sille uēo depulsio. Non coniurauī. unde q̄ negat factū: est cōstitutio cōiecturalis in qua quidem constitutione oratio ista defendit Sillā quātū attinet ad catiline cōiurationē. qua aut in causę cōstitutione uersata fuerit hortensii defensio: licet hic plane nō pateat tñ est uerisimiliter cogitandū q̄ fuerit in eadem cōstitutione cōiecturali. Non uidet. n. qua alia ratione possit crimē cōiurationis q̄ mera facti negatione defendi. nā ut apud Ciceronē ī oratore inqt Antonius nostrę fere causę: quę siquidē sūt criminū plerq; infirmatione defendunt. nam de pecuniis repetundis: q̄ maxime sūt

negāda fere sunt omnia . Et in ambitu raro illud datur ut possit liberalitatē ab ābitu atq; largitionē seiūgere. De sicariis: de uene ficis: de peculatu. inficiari necesse est. hęc illa q̄ cū ita sint q̄to ma gis hoc erit faciendū in accusatione cōiuratiōis cōtra rem. p. quo nullū graui⁹: nullū p̄culosius crimine est: sed solū hic agitur de constitutione causę in qua habita ē hęc p̄ns Ciceronis oratio: q̄ constitutio ut dixi coniecturalis ē.

De rhetoricę partibus considerandis.

Que in uentiōe memoria: & p̄nūtiatione dicendū ut in p̄opera nam superius: sed consideranda dispositio oratōis. Dispo quidē ē in partibus orationis nō ab institutione artis p̄fecta: sed ad casū t̄pis oratoris iudicio accōmodata. p̄mo siquidem ponit exordiū. deīde diuisionē. deīde cofutationē: p̄ quā nūc in se. nūc in Syllā obiecta confutat. deinde cōcludit orationē in deſcatōe nō enī hic plurib⁹ orationis p̄tibus usus ē Cicero exigente id cāe ratione ut inferius ostendetur.

De partibus orationis exordium.

Maxime. uellē iudices ̄. hic oratō incipit: & orationis exor diū: qd' ex genere cāe: ut sit artificiose tractatū discutiēdū ē. Genus autē causę dubiū esse dicamus: ut ē fere in omni defen foria oratōis Ciceronis quā p̄ manibus habem⁹. Et ratio: qm̄ in qualibet tali iudiciali cā ad quā ratio defensionis admittit: accu satio & defēlio criminis cōtinet. & p̄ quāto crimē accusatur ap paret qdā turpitude ī cā. p̄ quāto uero refellit: qdā in lucē uide tur honestas: p̄sertim anteq̄ ab utraq; p̄te sit oratū auditorib⁹ ad huc inē utrūq; p̄dētibus. q̄uis enī in se & secūdū ueritatē cā est honesta uel turpis sicut omnis ē cā: tñ p̄ dubia uideat̄ habēda añ snīam nisi ueritas plane pateret: & tūc fere in qōnē res trahi pōt. S; ad cā; quę habenda p̄ dubia ē: debitū orator ex arte accōmo dare dēt exordiū. uerbi gratia in oratione p̄nti. Cui. P. Sylla esset omniū forte q̄ sibi obūcerēt ignar⁹ & innocēs: sua cā eēt hone sta. Si uero fuisset cōiuratiōis cōsciū turpis esset. sed cū dubiū; h̄ maneret apud iudices habuit cicero exordiri ut ī genere cāe du bio p̄ exordiū. s. beniuolētię captatiuū: ut elegāter hic facit. Et oībus illis modis qb⁹ beniuolētia a p̄sōa nostra captat̄. difficulē hic posset cicero a Syllę p̄sona captare: qm̄ erat iudicio supiore dānatus afflictus & mis: quib⁹ potuit mōis captauit ex inimica

f z

Syllę ipsius psona pferendo ipsius incōmoda : & calamitatem cum mētionē facit de casu ipsius infesto : & de sua euerfione : & fortunę suę reliquis miseriis : & afflictis : quę mala ne uideātur sibi merito cōtigisse : & sic non solū non captari ppter istam beniuolentiā auditorū : sed etiam odium irritari : caute iterferit malorum suorū causam cōis scz ambitionis. In inuidiā & odiū Antonij singulare : ut appareat in cōmuni peccato & odio alteri⁹ esse euersum. fuit enī simul cū Sylla de ambitu dānatus Antoni⁹ qni odio habebatur ab omnibus. Captat tamen & in pncipio altero modo a Syllę psona cum modestię suę intētionē facit : dicēs se uelle maxime ut Sylla fructū aliquem suę modestię pncipere potuisset. Deinde captat a persona aduersariorū eos adducendo in odium cū significat : atq; innuit crudelitātē eorū asserens eos nō posse supplitio Syllę faciari qua nulla pōt esse maior crudelitas. Deinde a psona sua Cicero beniuolētiā captat cū de leuitate atq; misericordia sua oībus quondā nota sed acerbitate tēporū int̄missa facit mētionē. Et dicit ī malis Syllę cū modestia capiat. facile tñ pati tempus sibi oblatū in quo boni leuitatē suā cognoscāt zc. Et sic ostēdit egregie qualis in. r. p. fuerit cū sibi misericordiā animi atq; uehemētiā p statu. r. p. fuisse significat. Et sic breuiter de hoc exordio dictum est.

¶ Diuisio

Sicut qm̄. L. Torquatus zc. Hic est diuisio una oratiōis pars secūda illā sui spēm q̄ expositio nūcupat. hic enī qb⁹ de reb⁹ ē dictur⁹ exponit breuiter & absolute: dicēs se cōiūcturū de fensionē sui officij cū ppulsiōe periculi cāmq; demōstrat q̄re sit ita factur⁹. non me fallit quibusdā posse uideri p̄ticulā eē de exordij ratione p̄ quā Cicero dociles faciat auditores sūmā causę sic breuiter exponēdo. Tñ mihi cōuenienti⁹ uisū ē assignare pro una alia pte orōis ut ē oratō plib⁹ suis ptib⁹ munita eē uideat. Et q̄ non est eiufmodi generis hoc exordiū p̄ qd̄ potissime docilitas uel attentio q̄ri ex arte debeat : sicut in humili genere fit q̄q̄ uideant̄ etiā in dubio genere esse pficue. Sed tm̄ uolo q̄ ubi cāq; dubium genus sit beniuolētia sufficient̄ ex arte captata siqua sic ps ut hic quę p̄ specie diuisionis possit intelligi : & possit etiam exordio cōuenire melius : & p̄ pri⁹ assignat̄ diuisioni q̄ exordio. p̄ hoc enī orationis pars una cōficitur : & exordiū recedit a uitio

45
plexitatis: & sicut hic dicitur ita dici posset in alijs quibusdā orationibus quā oīa speculari lektor nos ad alia transeam?

Confutatio.

T primū abs te ̄. Hic est cōfutatō ps una oratōis. Postquā Cicero debitū p̄misit exordiū: & eleganter exposuit: se illico trāsfert ad hanc cōfutatōnē maximā omniū obiectōrū: nequaquā narratione & cōfirmatiōe sepatim duabus ptibus orōis iductis: cuius dispositiōis & modi aliqualis rō reddenda est. Et de narratione primo. Cicero enī cū hic Syllā defenderet: nō habuit tractare seorsum illā narrationē sup̄ qua iudiciū fūdabat. Nam cū iā scirēt iudices s̄bstitiā cāe ex accusatiōe torquati: nō habuit Cicero nisi p̄ accusatorē narrata purgare. Preterea cū narratio illa ī quā cā ip̄a: & oratio totius cōtrouersie cōtinet: hic caderet aliquātulū offensoria eo quod narranda fuissent illa p̄ quē in suspitiōnē cōiurationis Sylla traheretur: sup̄ quib⁹ rō cōtrouersie fūdabat. Habuit ex arte Cicero sic illa narrare: & exponere ut p̄esto medicamētū uulneris esset: & odiū statim defensio mitigaret. Et sic habuit mēbratim disp̄gere p̄tes narratiōis: & ad unāquāq; accōmodare rationē: ut in arte ueteri fieri docet. & sic ita fecit eleganter. Nā de p̄ticulari in p̄ticulari repetita accusatiōe torquati rē ostēdit: & purgat accusatiōnē ut clare apparet in littera orōis. Talis autē mod⁹ cōfutatōis est p̄p̄ius p̄sertim in statu cāe cōiecturali. Ipsa enī cōfutatō ē dissolutio locoꝝ aduersarij. Ergo se rite nō habita alia narratione trāstulit ad cōfutatōnē. Et quia non p̄miserit aliā cōfirmatiōnē facile est uidere. Nā defendenti satis est diluere obiecta locoꝝq; dissoluere quibus īpetit p̄sertim cū agat cā suspitiōis ut hic sufficit defendenti suspitiōnes extinguere. Et ps defensoris tota est posita in refutatione ut ait Quintilian⁹. p̄terea qui aliena cōfutat sua confirmare uidetur. Et sic sepe istę duę p̄tes oratiōis cōfirmatiō & cōfutatō p̄miscēt: & in arte etiā a Cicerone ualde p̄mixte tractātur: quā ualde cognate: & finitime p̄tes sūt. Quod etiā patet ex dictis Antonij oratoris datis a Cicerone in libro de oratore. dicit enim: quod neq; rep̄bēdi quā cōtradiciū possūt: nisi tua cōfirmes: neq; hęc cōfirmari nisi illa rep̄bēdas. Idcirco hęc & nā & utilitate: & tractatiōe cōiuncta sūt. Sed his omissis uideam⁹ hanc cōfutatōnē in qua primum a torquato in se ipsū obiecta

confutat: quę pars cum sit aliquātulū egressiua a causa nō est se-
cūdū ppriā constitutionē tractata. ideo non opus est in hac ar-
te disquisitione locorū secūdū artem: facit tamē etiā hęc pars ad
causā & constitutionē p hunc modū: q̄ demōstrata legitima ra-
tione huius defensionis habitę a Cicerone: & ab hortēlio. Sylla
quodāmō p locū a testibus defendit: cum nec hortēlius p p̄ma
cōiuratione: nec Cicero p secūda. tales uiri defēderēt sciētes ābo
qui in illa coniuratione nocentes fuerunt nisi uterq; cognosceret

Syllam innocētē fuisse.

Sed iam redeo ad causa; iċ. Cicero prius reddita ratione: cur
tam multa de se dixit: adductas a torquato in Syllā suspi-
tiones extenuat. Et quoniam torquatus per locū ab argumento
ex interrogatione Allobrogum: & responsione Cassii suspitiōez
conflarat in Syllam. Cicero illam confutando dissoluit per eun-
dem locum. Argumentat enim ualidis orationib⁹: aut dicta Caf-
sij purgare Syllā: aut saltem non debere nec posse conflare suspi-
tionem: ut patet clare in littera orationis.

Exclusus hac criminatione iċ. Cum torquatus obiecisset
Ciceroni euz iudicia de coniuratis falsa protulisse: per hęc
intēdens ostendere crimen Syllę uicio ciceronis occultatum. Ci-
cero acriter & facunde confutat. & hęc etiā pars confutationis p
magna sui parte a pprio causę statu egreditur: q̄ in ea non expe-
dit locus constitutionis exquirere. Illa tñ pars ualde facit ad cā;
qua Cicero ueritatem iudiciorū probat. nam si uera fueruut iudi-
cia: neq; in his noīatus est Sylla: ipse innocens demonstratur.

Accusat Cornelii filius etcętera. Confutat hic Cicero
suspitiones iniectas in Syllam ī constitutione coniectu-
rali quę huius constitutio cāe ē: & primo repudiato iudicio cor-
nelij tacite conficto: & ex accusatione filij arguit: & ostendit Syl-
lam non fuisse de coniuratis Catilinę per locum ab argumento:
prout hic sumitur argumentum pro una ex illis sex partibus in
qua est coniecturalis constitutionis ratio distributa: & arguit ex
his q̄ considerātur in p̄terito tempore: cū ostēdit Syllā nō fuisse
cū Catilina: nec cū antonio eo tēpore quo comitiis consularib⁹
īpetū facere cōspirarāt: & cū his uerisimiliē esse debuerat si in ea
dē cā fuisset iċ. Deinde hic idē arguit p eūdē locū: cū ostēdit no

ete illa periculosissima in toto tempore coniurationis et ipsi⁹ cō
 iurationis extuante feruore Syllam non fuisse cū coniuratis: nec
 in urbe nec in exercitu Catilinę nec in aliquo loco suspecto: sed
 tunc fuisse neapolitana in ciuitate: & in ea italię parte quę maxi
 me ea suspitione caruit. Deinde confutat suspitionem adductā
 ex emptione gladiatorum ꝛ. ostendēs ueram causam qua empti
 sunt: & sic per locum contra argumenta illa & signa: quib⁹ hęc
 suspitiosa dicebat: suspitionem hanc diluit. Deinde suspitio
 nem adductam ab aduersariis per locum ab argumento profe
 ctionis Quintij amici Syllę in hispaniam ulteriorem confutat:
 & diluit per locum contra illud argumentum: & signum osten
 dens profectio; illam fuisse tempore non suspecto: Cui⁹ etiā;
 legitimam causam reddit magnam. s. rationem cu; Mauritanę
 rege contractam. Deinde arguit non esse illum Quintium cri
 minosum per locum a probabili a causa: cum ostendit sibi non
 expedisse peccare ea causa quę cęteros ipulit in facinus cupidita
 te u; retinendę possessionis. Nam in illo cupiditas ista non fuit
 qui es alienum dissoluit prediis diminutis. Deinde suspitio;e;
 adductam ex Quintii profectio;e in hispaniā confutat per locū
 a signo: ostendens non uerisimiliter debuisse esse quesitam hęc
 perficiēdi facultatem per talem profectio;em: imo si Sylla erat
 coniuratus: ipsum uerisimilius debuisse tenere quicūq; penes se
 q̄ infructuose eum in terras ultimas transmandare. Deinde etiā
 Quintium purgat a suspitione huius sceleris per locum a proba
 bili a cā: cum primo eius integritatem & honestatem ostendit: si
 mulq; ex honestate familię: & patris fide corroborat locum istū
 Et deinde significat cupiditatem illam retinendorum predioru;
 quę unum hominum gen⁹ faciebat horribile & pertimescendū
 in Quintio non fuisse: qui se ex suspitione tanti sceleris: & ex
 hominum etiam sermone non armis: sed patrimonio uendica
 uit. Deinde suspitio;e adducta de disidio Pōpeianoꝝ ꝛ. cōfutat
 p̄ locū ab argumēto: demonstrās nihil hoꝝ fecisse: aut apparuisse
 q̄ sibi obiiciāt: cū pari studio sibi adsint pompeiani: atq; Colo
 ni; de quib⁹ nūquam fuit illa suspitio ꝛ. Deinde quia aduersarij
 L. Cecilium fratrem Syllę criminabantur: dicētes p̄p̄t suę legis
 rogationē gladiatoru; uij eē cōpata;. Hęc cōfutat cicero p̄ locu;

ab argumēto demōstrans non sic facta eē q̄ dicerēt ̄. Deinde eā
suspirōnē quā torquat⁹ ex epistola Ciceronis adduxerat cōfutat
per locum a collatione: cū ostendit alios qd̄ dicat a Sylla factuz
facere potuisse si Gn. Pisonem Catilinam Vgonteium: & An-
toniū: & cum ostendit ex ipsius torquati dictis ad maleficium:
alteri q̄ Syllę fuisse profuturū: quia ualet Catilinę propter cuius
consulatū dixerat coniurationē alias esse factā ̄.

Neq̄ istoz facinorū tātōrū ̄. Postq̄ superi⁹ cicero cōfuta-
uit suspitiōes ex locis uariis ut ante ostēfū est. hic multū
late cōfutat easdem per locum a probabili a uita syllę: quē quidē
locū quando ipse est in hac constitutione permaxim⁹: & multū
accommodatus ab arte late: & seriose pertractat: primū ostendē
do q̄tū sit huic loco fidendū: ex exēplis Catilinę et coniuratorū.
deinde significando integritatē honestatemq̄ uitę Syllę ī utraq̄
fortuna quę omnia ad hęc spectant: ut ex antea actis morib⁹ Syllę
nemo debeat suspicari eum unq̄ cōiurationis facinus cōcepisse.

Questiones nobis seruorū ̄. Qm̄ aduersarij uidebantur af-
fectare quęstiones & tormenta seruorū: ideo hic Cicero
caute dicit contra qōnes. si enim res quęstioni subiecta fuisset:
& ex h̄ esset aliqua contra Syllā extorta confessio aliq̄ ipse con-
futasset secundum regulas suas in arte: secūdū quas ibi docet di-
cere contra qōnes confessione iam facta: sed hic tātū inferret ti-
mor qōis cautissime dixit: ut nullo uereri uideret: & si confessio
extorqueretur. postea cum iam sufficienter ostēdisset ueritatem
nō rite qōnibus iueniri. deinde ostēdit hęc ueritatē meli⁹ p̄ locū
a pbabili a uita haberi: cum dicat nihil oratiōis: uel obscuritatis
esse posse in causa si audiatur illa uox q̄ dēt esse ḡuissima uox
scilicet & conditio uitę preteritę.

Nillum in causa testem timemus ̄. Postq̄ future quęstio
nis quam aduersarii minabantur uim exauxit per locum
contra quęstiones & monstrauit plus loco per probabile a uita q̄
quęstionib⁹ fidei dandum: ita similiter hic est usus loco contra
testes ut nec uereri testionia uideret: & si aliq̄ adducerēt postea
iā añ sufficiēt ostēdisset p̄ locū cōi testes nō eē credēdū: s; in his
magnis disq̄sitiōib⁹ argumēto p̄ locū a pbabili a uita utēdū: cui
loco ut mltū fidei dāi dēat elegāt̄ oñdit & dicit ualde prudēter

& modice ppter arrogantie euitatione auctoritate defedetiū de
bere ualere quasi per locum a testibus argumētans.

Ccusati sunt uno noie ꝛ: hic cōfutat aliqua obiecta in cō-
sulares: & in seipsū: & hęc pars cōfutatiōis egressiua ē a sta-
tu cāe iudiciali. iō eā sine locoꝝ & argumētoꝝ disq̄sitōe p̄t̄seo

Deprecatio

Nihil uideo in hoc p̄ sylla ꝛ. Postq̄ Cicero cōfutauit in cō-
stitutiōe coniecturali: ut sepe in iudicialibus causis solet
se uertit ad dep̄cationē qua t̄n nō ita utitur: ut Syllā peccasse: &
cōsulto fecisse fateat: & t̄n postulet sibi ignosci. s; hic ita sp̄ ac
utitur: ut sine confessiōe criminis dep̄cet. ideo extricta descripti-
one uocabuli p̄ eū in artē data: nō esset pp̄rie dep̄catio noiāda:
sed ip̄a in oratiōibus aliq̄n usus est Cicero aliter q̄ in arte descri-
pserit: & hic & i aliis locis. Quādo. n. i arte dep̄catōne descripsit
cōsiderauit d̄ra; ppter quā dep̄catio a purgatiōe distincta ē: cū
eēnt ille duę cōcessionis p̄tes tāq̄ sp̄es sub genere pp̄etate diffe-
rentes sua. Nā cum sp̄es utraq̄ fateat: illa crimē in ip̄rudētiā ne-
cessitatē fortunāq̄ reflectit: q̄ꝛ rex nihil hic facit: & t̄n postulat
sibi agnosci. At h; nō sit stricte sic hic dep̄catio: ē tamē p̄ quāto
ut uides humiliē dep̄catur ex locis dep̄catiōis ipsius i arte descri-
pte: dep̄catio noiāda. Illa enim stricta dep̄catō in iudiciū uenire
nō pōt s; accepta largius ē ut supra dixi in plantiana: etiā in caus̄
iudicialib; naturalis. Itaq̄ sic illā hic inducit egregie locis ml̄tis
ac ualidis: qbus in arte docuit m̄iam cōmouere. ostēdēs qd sibi
& familię suę parētib; & amicis futur; sit nisi obtinuerit cū dicit
ideo se supplicare: ne eēna & turpis ifamia suo generi iniuriat ꝛ
Et aperit i quāta sit calamitati cōstitut; ad quē locū. q̄ ual; mul-
tū ad m̄iam cōmouēdā sepe pie reddit: & facile ē ex oratiōe p̄ci-
pere. & uti; illa rerū cōmutatiōe: cū docet i q̄tas lachrymas a q̄ta
dignitate puenēit: qd' argumētū p̄ cōe; locū tractari doc; i arte ꝛ

Conclusio.

Sed iam impediōr egomet ꝛ. Cum terminaret Cicero ora-
tionē hanc in deprecatione optime conclusit. conclusione
q̄ ex cōmiseratiōe cōstaret: in q̄ ut dēt ex arte se iudiciū subiicit
pt̄ati: eosq; cōsiliās hūiliē dep̄cat ut hic clemētiā suā ostēdant.
Poss; etiā dici totā illā ptē quā imediare supi; p̄ dep̄catiōe sig-
ni cū hac sil' eē orōis epilogū & pp̄e conclusiōe; ex cōmiseratiōe

ad misericordiam commouendam.

De elocutione.

Ultimum ē ut de reliqua pte rhetoricę uꝫ oratiōis elocutiōe uideamus. de qua plane p omnia sit dicendū ut in pōpeiana est dictū: & de huius est exornationibus perscrutandum.

Colores.

Inflāmandę ciuitatis huius extinguendi impii. articulus est.

Honore hęc autoritate uirtute ꝛ. Articulus.

Qui adfunt qui laborant ꝛ. repetitio est. item dissolutum.

Quis nostrū seruū syllam ꝛ. repetitio ē. itē rōcinatio ut pꝫ clare.

Ratio rei. p. religio priuati officij ꝛ. articulus est.

Quod mundū positus in re. p. ꝛ. repetitio est.

Qui interfuit q cognouit repetitio est. item dissolutum.

Quę facta contra nos delata ad uos ꝛ. hic est articulus.

Qui uobis in consilio fuerunt ꝛ. repetitio est.

Hunc defendunt huic adfunt. dissolutum est.

Multa cum essem consul de sūmis rei. p. periculis audiui ꝛ. repetitio est. item dissolutum.

Consilio inuestigasset uirtute aperuisset dissolutum est.

Ille ābitꝫ iudiꝫ ꝛ. cōtētio sniāꝫ ē usqꝫ ad locum illum. ac uero in cōiuratione ꝛ.

Infestus bonis hominibus hostis patrię ꝛ. articulus est.

Scleris libidinis audacie ꝛ. articulus est.

Quod flagitium lentulus ꝛ. repetitio est.

Illū alobroges ꝛ. repetitio est. item cōtētio sniāꝫ usqꝫ ad locum illum propter hanc igitur causam tantam.

Nemo in simulauit nemo noiauit ꝛ. repetitio ē. itē dissolutum.

Cornua: tubas: falces ꝛ. articulus ē. Ille relictꝫ ꝛ. similiter cadens est. item articulus.

Veniebat enim ad me & sepe ueniebat Antoniꝫ ꝛ. cōduplicatō ē

Cum discipulum in puericia ꝛ. articulus est.

Cum mihi patrię nostrorū periculorum ꝛ. repetitio est.

Suscepi causam in dignitate suscepi ꝛ. conduplicatio est.

Si falsum dixerim te in eos dixisse ꝛ. diuisio est.

Si iam hoc tibi concedam ꝛ. repetitio est.

Vter tandem rex est ꝛ. interrogatio ē quis & cōcīna enumerati. ante bis quę causę obsunt aduersarij.

- N**emo enim istud ꝛ.repetitio est.
Etiam atque etiam puto ꝛ.conduplicatio est.
Sibi haberent honores ꝛ.repetitio est.
Si ille labor meus pristinus ꝛ.repetitio est.
Deserunt amicis presto sunt omnibus ꝛ.dissolutum est.
Fortissimi consulis constantissimi senatoris ꝛ.articulus est.
An uero clarissimum uirum ꝛ.contentio sententiarum est.
Sine tumultu sine delectu sine armis ꝛ.repetitio est.
Ego uitam omnium ciuium statum orbis terre ꝛ.articulus est.
Auditor adiutor particeps extitit ꝛ.articulus est.
Maximi animi summi consilij ꝛ.articulus est.
Sudio consilio auctoritate ꝛ articulus est.
Si nobilitas hominis ꝛ.repetitio est.
In me irruit:me accusat ait ꝛ.dissolutum est.
Odii immortales uobis tribuam ꝛ.exclamatio est.
Vos profecto animum meum ꝛ.repetitio est.
Patrimonio naufragium ꝛ.translatio est.Item articulus.
Dicta interrogata responsa ꝛ.articulus est.
Memoria scientia consuetudine ꝛ.articulus est.
Non occultaui:non continui domi ꝛ.dissolutum est.
Diuisi toti italie diuisi in omnis prouincias ꝛ. dissolutum est.
Lecto descripto diuulgato ꝛ.articulus est.
Qui ueris tacueris ꝛ.dissolutum est.
Fero te torquate iam dudum fero ꝛ.conduplicatio est.
Permitto aliquid iracundie tue ꝛ.dissolutum est.
Noli hac noua leuitate abuti ꝛ.repetitio est.
De me esse omissum siquid est tibi remissum ꝛ.anominatio e.
Iratu animus tuus etas amicitia nostra ꝛ.articulus est.
Neq; uero qd mibi irascare intelligere possu ꝛ. contetio sniaz e
Inimicum inquis accuso meum ꝛ.contentio similis precedenti
 immediate. Itē sbiectio ē usq; ad locū illū.ac si cōsiderare cepis
Cōsulatū nobis eripiebāt honori uestro pugnabāt ꝛ.hic ē color
 inēptatō.cōmutat.n.qd' dcm ē alio v° qd' idē ual; .itē dissolutū ē
Cur ab eo dissidebat ꝛ.repetitio est.
Cum omnia ordinarentur instituerētur pararent ꝛ.dissolutū ē.
Vbi fuit filla corneli ꝛ.introgatio ē illa uere gūis & cōcīna aña

- enumerati. que cause aduersariorum obsunt.
- A**gro camerti: piceno: gallico ꝛ. articulus est.
- H**ominem amantissimum sui familiarissimi ꝛ. articulus est.
- O**fficiis usi consuetudine ꝛ. articulus est.
- Q**ui adsunt laborant. dissolutum est.
- P**romulgarit impulsus amore fraterno destiterit ꝛ. absolutū ē.
- N**ec ego tantum fraterno amori ꝛ. hic est sententia.
- I**mprobis largitionibus restitit ꝛ. dissolutum est.
- E**ius uoces eius minę ꝛ. Repetitio est.
- C**oncurfatio stipatio greges hominum ꝛ. articulus est.
- Q**uid quisq; nouerit ꝛ. cogitarit amiserit ꝛ. dissolutum est.
- Q**uis enim contra patriam ꝛ. Repetitio est.
- S**emper audax petulans ꝛ. articulus est.
- D**ignitatem: liberalitatem: moderationem ꝛ. articulus est.
- Q**ue domus: que celebratio quotidiana ꝛ. repetitio est.
- N**on inquā cadit in hos mores. repetitio est.
- S**i in extremo discrimine. repetitio est.
- G**ubernat dolor moderatur natura ꝛ. dissolutum est.
- N**unquam occultetur libido ꝛ. repetitio est.
- N**ihil quenquam scire ꝛ. repetitio est.
- M**unite communem artem bonorum ꝛ. dissolutum est.
- D**efendebāt amicum aderant supplicia ꝛ. dissolutum est.
- N**unquam meliores fortiores ꝛ. articulus est.
- Q**uis non de communi salute ꝛ. repetitio est.
- P**lus uirtutis plus amoris ꝛ. repetitio est. item articulus:
- O**mnī studio uirtute autoritate ꝛ. hic est articulus.
- A**deo ne uobis alienus ꝛ. repetitio est.
- V**t cum consul bellum gesserim ꝛ. contrarium est usque ad lo-
cum illum si medius fidius ꝛ.
- N**on in ea. r. pub. uersor non ꝛ. repetitio ē.
- Q**ui inuestigauit coniurationem qui ꝛ. repetitio est.
- N**on dico id quod graue est ꝛ. occupatio est.
- C**um quęrerem omnia multa audirem ꝛ. dissolutum est.
- Q**ui huic urbi atq; huic imperio ꝛ. repetitio est.
- N**ihil ad hoc consul ꝛ. dissolutum est.
- R**ei. p. precipitāti subueni patriam cū ꝛ. dissolutū ē. itē in p̄tato

- ¶ Omnia generis nominis honoris. &c. Articulus est.
- ¶ O miserum & infoelicem illum diem. &c. Exclamatio est.
- ¶ Spoliato honore fama fortunis. &c. Articulus est.
- ¶ Urget eadem fortuna. &c. dissolutum est.

¶ Explicite pro Sylla.

¶ Argumētum orationis pro Aulo Licinio archiapoeta.

Aulus Licinius archiaspoeta Anthiochię natus Ro-
 mę uixit in amicitia & gratia multorum clarissimo-
 rum uirorū ciuiū romanorū specialiter liculorum:
 & a nōnullis gręcis populis honorat⁹: & eorū ciuita-
 tibus donatus fuit Ciceroni etiā apprime familiaris & carus. hic
 poeta cū decederet e Sicilia cū L. Lucullo Heracliā uenit & ascri-
 bi etiā in eadem uoluit cinitate. quodq; cū sua uirtute tū luculli
 auctoritate ab heraciensibus ipetrauit. itaq; ascriptus est ciuis le-
 ge Syllani & carbonis. &c. Deīde sibi de ciuitate lis mota fuit. Ci-
 cero uero cū hac pulcherrima & placida oratione defendit & lau-
 dat: & exhinc multa agit honorifice de poetis. sed cur hic fuerit
 mota cā Licinio: siue odio: siue iuidia: siue aliq̄ alia rōe nō expli-
 cat hęc oīo: nec alibi memi me legisse. accusator siue petitor aut
 actor ur̄ fuisse qdā noīe Gracch⁹ ad eū si qdē spāliter loco uno ī
 hac oīone cicero uerba uertit. sed q̄cūq; fuit nō potuit ēē nō im-
 pius qui poetam earū omnibus ocio: & musis deditū infestauit
 & a curis altissimis pieridūq; dulcedine: & summo ac sacro stu-
 dio ad dicendā causam uertit. Sed Cicero summus orator pro
 poeta suo digne ac ornatissime causā egit: quā efficaciter ac no-
 tiue sum dubius. at nihil puto uirtuti poeta qui h̄ solo noīe oīa
 merito debuit cōsequi: & eloquētię ciceronis nō ipetratū fuisse.

¶ Genus causę in quo hęc habet oīo.

Hęc oīo est principaliter in iudiciali gñe constituta. habet
 ei hęc cā accusationē siue petitionē: siue aliquā alteri⁹ noīs
 actionē. Et habet ad illam defensionē unde iudiciale fit gen⁹. nā
 Aulus Licinius Archiaspoeta cū ciuitatis iure per actionem ad-
 uersarii expelleret hac insigni oīone pro eo iure conseruādo a ci-
 cerone defendit. multū gen⁹ demōstratiuū hic icidit cū Licini⁹

g i

cōmendet & poeticū nomen extollit: in quo quidem licet pars magna orationis uerset: non tamen est ipsum principale genus causę: quonia; id totum refertur ad aliud: puta ad defensionem archię: ut. s. uideatur idignum talem hominē tali institutū disciplina a ciuitate repelli.

Constitutio causę in qua hęc habet oratio.

Quia tales uideri possunt in hac causa itētio atq; depulsio nō es iure ciuis heraclie citate donat⁹. iure sū ciuis ciuitate donatus. Ideo ex hac intētionē & depulsione constitutio uidet̄ existere iuridicialis absoluta: quoniam in hac constitutione que ritur iure ne aliquid factum sit: itaq; cum causa hęc huiusmodi dispositionē habere possit. uidelicet an Archias iure sit ciuis heraclie constitutio esse apparet huiusmodi. possit tamen uideri alia rōe cōiecturalis: ut si talis esset itētio talisq; depulsio. Nō es ciuitate donatus. sum ciuitate donatus itaq; questio facti esset: An esset archias ciuitate donatus. Et ad hoc faciunt multa argumenta in confirmatione orōnis habita: que quidem sunt de rōe coniecturalis constitutōis: & econtra uidentur fuisse argumenta aduersarii de ratione iuridicialis absolute: cum diceret eum non esse ciuem: quia domicilium Romę non habuit: & quia nō fuit professus apud p̄torem. ita q; utraq; potest cadē constitutio. sed de p̄cipaliori difficile ē iudicare: quia non plane patet accusatoris intentio ut in confirmatione prout erunt loci: & argumenta tāgentur sic q; singula poterunt referri constitutionis proprię rationem.

De rhetoricę partibus hic considerandis.

Hic inuētionē memoria & pronūciationē dicendum est. ut dictum est superius in pōpeiana. sed consideremus dispositionem orōnis. **D**ispositio quidē ē in partibus orōnis: nō ab institutione artis profecta: sed ad casum tēporis iudicio oratoris accōmodata. non enī hic utitur omnibus partibus orationis quare & si in his partib⁹ quibus utitur sit ordo ex artis institutōe seruatus non dicitur tamen ab artis institutione profecta ut patet clare per Tullium in arte noua capitulo de dispositionē. hic enī primo ponit exordiū deinde narrationē. deinde permixtī cōfirmationē & confutationē augendo cōmendationē litterarum

& poetę. deinde ponit orationis epilogum.

¶ De partibus orationis exordium.

Quid est in me ingenii iudices. *ic.* Hic incipit oratio & orationis exordium qd' ex genere causę quã sit rite accomodatum huic causę discutiamus. Genus autem causę honestum ẽ. Nam hic defendit quod ab omnibus defendendum uidet. ius scilicet ciuitatis honestissimo poeta datus. preterea nullius ẽ hic criminis accusatio quę ante latam sententiam posset aliqua in causa turpitudinem comiscendo dubium genus efficere. sed hic nec accusatio turpis est: & est honesta defensio. Poeta uero persona honestissima ẽ. unde dicamus causę genus esse honestum. Quapropter illo exordio usus est ex arte quo demonstrauit honestatem defensionis suę & causę ipsius Licinii archię: cum primũ se se obnoxium probauit ex debito ad illius defensionem qui repetere fructũ studiorum suoꝝ & proprię suo iure potest: qui sibi fuerit princeps ad suscipiendũ & requirendũ rōnem eorum studioꝝ ut teneat ac debeat ipse Cicero opem & salutẽ lingua sua ei afferre: qui suo hortatu & preceptis eam confirmauit ut salutẽ ceteris ferre posset. & ne quis forte a Tullio dici miraretur propter diuersitatem studiorum orōnis & poetę dixit oēs artes pertinentes ad humanitatẽ cõi quodam uinculo & cognatione contineri. deinde pro iusitato dicendi modo quo erat usus in forẽsi iudicio ueniam impetrauit: per hoc etiã faciens auditores faciles dociles & attētos. *ic.* Deinde honestatẽ cãę Licinii clarissime arguit ultia particula huius exordii dicens si sibi concedi tribuiq; senserit liberiorẽ audaciam se effecturum: ut putent A. Licinium cum sit ciuis nõ segregandũ a numero ciuiũ. uerũ etiã si non fuisset asciscendum esse. sic enĩ oportet de ciuitate causam illius presertim uideri honesta;: qui dignus ostendat ascisci in ciuitatem etiã si nõ foret ciuis. hic auditores facit attentos & dociles. & etiã breuiter quid sit acturus ostendit: qd' facere ex arte debuit existẽte genere causę honesto. Preterea cũ esset in demonstratiõ genere magnam orōnis partẽ acturus in laude Licinii beniuolentiã hic captauit iuxta doctrinã de exordiis in genere demonstratiõ data;. Nam a psona sua Cicero beniuolentiã captat ostendens officio facere se qd' facit: q. s. causa necessitudinis intercedit: ut appareat

g z

eum se obnoxium archie ostendit. Item ab auditorum persona ul-
ma particula exordii captat se sperare quod intendant iudicibus facile
persuasurum. nec uicio uenit in parte una effectus exordii plures indu-
cere. & de hoc exordio breuiter dictum sit.

Narratio.

Nam ut primum pueris. etc. hic est narratio pars una orationis
per quam narratur uita Licinii: & ostenditur qualiter ciuis Hera-
chie factus fuit: & est ut esse debet breuis dilucida & uerisimilis. Inci-
pit enim narrare de Archia unde necesse erat non uel a natiuitate uel
infantia: sed ab ea etate qua se contulit ad scribendum. fuisse enim
superfluum priora narrare: & usque eo quo opus erat prosecutus est
narrando usque quo ad tempus ipsi ciuitas heraciensis est data. nam
transire ulterius fuisse in hac causa superfluum: in qua causa ageba-
tur an illa ciuitas data esset: nec transicionibus utitur: nec deerrat ab
expositione rerum & uite Archie quas incoepit exponere: & preter-
eunda preterit: nec bis aut sepius idem dicit. Quae omnia sic seruata
breuiter faciunt narrationem: nec non etiam ut quicquid primo gestum est
ita primum exponit. Nam primum narrat ut se primo Anthiochie ubi
erat natus ad scribendum contulit. Deinde qualiter se habuit in Asia
Deinde ut fuit a grecis ciuitatibus honoratus. deinde ut iam notis
omnibus Roma uenit & qualiter uixit. postremo ut sibi heracie
ciuitas data est. & sic rerum ac temporum ordinem seruat: ut gesta res &
uita archie fuerunt: nec perturbate: nec contorte: nec ambigue quicquam
dicit: nec transit in rem aliam: nec ab ultimo repetit: nec longe pro-
sequitur. quoniam non incipit ab infantia Archie nec prosequitur
ultra ciuitatem datam. Et seruat quae dantur pro breuitate precepta.
ut ista narratio dilucida sit: quae quidem est ut supra diximus. etiam
uerisimilis. Dicit enim ut natura postulat: & opinio & mos. nam ipsa
uera uideatur appetere ut poetarum summis colantur honoribus: & ex-
altentur illustrium hominum familiaritate & gratia: qui pro poetis
& aeterna fama res dignas agunt: hoc more seruatum est. hoc homi-
num opinione consensum. praeterea constant hic dignitates perso-
narum: rationes consiliorum & oportunitates quibus possit euidenter
apparere archias ciuitatem donatum fuisse: sic ut refelli non possit ho-
mines ipsos haec facere non potuisse. ut patet clare in littera orationis. &
sic ualde uerisimilis sit ista narratio.

Confirmatio cum confutatione.

S Inihil aliud. ꝛ. Hic est confirmatio cum confutatione si habita. nam ut supra dictum est partes iste finitime & connecte sunt ut merito possint tanq̄ una pars simul induci. hic loci sunt & de ratione constitutionis cōiecturalis: & de rōne iuridicalis absolute. Primo enī arguit per locum a testibus archie ciuitatem datam cum. M. Lucillum hominē grauissimum interfuisse & uidisse dicit & legatos heraclensium hoc testari. locus autem hic pertinet ad rōnem cōiecturalis status. Deinde redarguto aduerfario q̄ his non stet: & petat: quē sciat exhiberi non posse. descendit ad confutandum duo argumēta aduerfarii: quē sunt de rōne iuridicalis absolute. Nam obiecerat aduerfarius primo q̄ quādo archie ciuitas data est heraclie fuit nō habebat domiciliū Romę. Item q̄ non fuerat professus apud p̄torem: ut tenebat ex lege quē argumēta de rōne iuridicalis absolute cōstitutionis in qua considerat quid fiat fm legem: aut contra. sed hęc negando confutat: & ostendit archiam Romę habuisse domiciliū: & ut debuit fuisse professus: & per consequēs fecisse fm legem: ac ideo sibi iure ciuitatem datam: nec eo dubitandū qui aliis ciuitatibus sit ascriptus: & ostendit non esse mirandum si homines q̄ ciuitatē minus dignis dabāt digniorem ciuitate donauerūt: qui locus pertinet ad absolutam iuridicalem: quoniam arguitur ex consuetudine: quē est una pars iuris (ut ait Cicero) ubi agit ī arte de absoluta iuridicali: & roborat istum ut uides per illum locū Si de cōmunis. ꝛ. Deinde redarguit aduerfarium querētem census. & ostendit per locum ab argumento temporis p̄teriti: non p̄iudicare Licinio si census non fuit quia absens fuit. ꝛ. Qui locus pertinet ad coniecturalem. Deinde ostendit cum sensus nihil aliud opetur q̄ q̄ confirmat & indicat censum hominem se gessisse pro ciue. hunc effectum ex aliis argumētis haberi posse: ut ex cōfutatione testamēti & hereditarū aditione.

Veres a nobis. ꝛ. Hic Cicero mirabilem diuinamq̄ penelitterarum cōmendationem adiungit: & poeticum nomen extollit: quē licet de demonstratiuo sint genere: tamen ad iuridicalia referuntur: ut scilicet propter has laudes & disciplinam singularē uideatur Licinius nō ēē de datę sibi ciuitatis iure eiiciēd⁹

sed pars hæc constitutione causę remota est: nisi cum arguit per locum ab occasione præterita uel omissa: qui locus est de ratioe coniecturalis constitutionis. Nam ostendit Archiam si cuius nõ fuisset potuisse hoc multotiens ipetrasse. & a Sylla & a Quinto Metello pio familiarissimo suo.

¶ Conclusio.

Care cõseruate iudices. Hic est conclusio pars una & artificiosus terminus orationis: in qua conclusione usus ẽ enumeratione per quam (ut uides) colligit & cõmouet: quibus de rebus uerba fecit. sic breuiter & elegãter ut quodãmodo renouata oratio non itegrata uideatur. hic enim memoriam artificiose eorum quę dixerat renouat auditorib⁹. Nam ut ordine quęq; orata sunt repetit & concludit eos: deprecans ut potius sua humanitate leuatus: calamitate archias q̃ acerbitate uiolatus esse uideat. simulq; sibi in fine conciliat iudices & prætorem. Omni enim in parte cum possumus hæc facere monemur ab arte: licet exordii proprium sit.

¶ De Elocutione.

Altimum est ut de reliqua parte rhetorię: uidelicet orationis elocutione uideamus. de qua plane per omnia sic dicendum ut supra dictum est in Pompeiana. & de hui⁹ similiter est orationibus perscrutandum.

¶ Colores.

¶ In qua me non inficior mediocriter esse uersatũ. .x̄. Hic est color diminutio: cum id qd' egregium in se est ne significet arrogans ostentatio orationẽ attenuat atq; diminuit: potest cõueniri cum

¶ Liptote.

¶ Ut famã igenii expectatio hois expectatõeꝝ ipsius. .x̄. gdatio ẽ.

¶ Erat tẽporibus illis iocundus. .x̄. dissolutum ẽ.

¶ Quid enĩ horũ infirmari gratis põt. .x̄. subiectio ẽ ampla ualde usq; ad locum illũ. & enĩ cũ mediocribus multis. .x̄.

¶ Quid cũ ceteri nõ mō post ciuitatẽ datã. Cõtrariũ ẽ.

¶ Aut ociũ meũ abstraxerat. .x̄. sifr desinens ẽ.

¶ Quãtũ ceteris ad suas res obeundas. .x̄. repetitio ẽ.

¶ Hęc studia adolescentiam agũt. .x̄. dissolutum ẽ.

¶ Nec sensu modo gustare. .x̄. hic translatio est.

- ¶ Quotiēs ego hūc uidi cū līam. .x̄. Conduplicatio est.
- ¶ Saxa & solitudines uoce respondent. .x̄. Contrariū est.
- ¶ Homerū calophonii ciuem esse suū. .x̄. Dissolutum ē.
- ¶ Ergo illi alienum. .x̄. Contrariū ē.
- ¶ Nostra sunt trophea: nra monimēta. .x̄. repetitio ē.
- ¶ Maxime marcelli fuluii. .x̄. articulus ē.
- ¶ Quid noster hic magnus. .x̄. Exemplum ē.
- ¶ Neq; enī dissimulandū: neq; obscurari pōt. .x̄. sentētia ē.
- ¶ Nulla enī uirtus aliā mercedē. .x̄. sentētia ē. rōne subiecta ē.
- ¶ Quē beneficia legis auctoritate municipii. .x̄. articulus ē.
- ¶ Qui uos qui uos ipatores: qui p. r. res gestas. repetitio ē.

¶ Explicit pro Aulo Licinio archia poeta.

¶ Argumentū orōnis de laudibus Cēsaris occasione
M. Marcelli per Cēsarem restituti.

Marcellus ciuis Romanus amplissimus atq; clarissimus in dissensione ciuili fuit cum Pompeio quēadmodū & Cicero cum multis aliis senatoribus ciuibusq; romanis. Confecto autem bello cēsar uictor multos ex inimicis suis fautoribusq; Pompei ad patriam restituit: & ad pristinam dignitatem. inter quos Ciceronem & postmodum deprecante senatu populoq; Romano restituit & Marcellum: & ad patriam & ad pristinam dignitatem: non obstante q; Marcellus Caesarem offendisset: & q; Caesar adhuc suspicari se diceret de uoluntate Marcelli: tamen sua illa benignitate notissima suę priuatę passioni publicam anteposuit uoluntatē. unde hanc Cicero orationem agit ad Cēsarem: qua ipsum de illa sua humanitate diuino pprie ore cōmendat: ostendens eum esse per suam clementiam in restitutione Marcelli summā atq; immortalem gloriam consecutus. Deinde ostendit multis rationibus non debere Cēsarem de aliquo suspicari. & tamen eum rogat ut pro salute publica uitam suam custodiat: sine qua nō possit dignitas reipublicę nec restitui nec seruari.

Genus causę in quo hęc habetur oratio.

Quia hęc oratio est in demonstratiuo genere constituta: & in ea parte quo solum in laude uersatur. Nam summe laudat hic Cęsarem pro restitutione Marcelli: unde est attributa in alicuius certę personę laudem: propter quod fit ut in demonstratiuo sit genere laudat & summe Marcellum ut Cęsar factum laudabilius uideatur tali homine patrię restituto: nec illa pars in qua cęsarem admonet de custodia & cura uitę principale mutat genus causę. omnia enim ad laudem Cęsar referuntur: ut planum est. sic quę hęc oratio (ut dixi) in demonstratiuo genere tota est: & separatim tractata quod nõ sepe accidere dicit Cicero. demonstratiuũ siquidem genus sepius in causis cũ aliis duobus cõmiscet. ut ex dictis superius in multis locis apparere põt.

Constitutio causę in qua hęc habet oratio.

Idem potest hic cõstitutio iuridicialis: cum Cicero laudat hic Cęsarem: quę in restituendo Marcellum id clementer fecerit: quod nõ solum iure sed pie ac sancte facere debuerit. Notandum tamen quę in huiusmodi genere ubi controuersia nulla est: non sic aperte & faciliter constitutio causę emergit: ut in causis apertarum cõtrouersiarum quales sunt iudiciales: & nõnunquã de liberatiue (ut enim ait Marcianus) in demonstratiuo genere quę ad modũ status emergat nõ ẽ facile cõmemoratu.

De rhetoricę partibus hic considerãdis.

In inuentione memoria & pronũciatione dicendum. hic ut supra dictum est. Dispositio autem non est ab institutione artis profecta: sed ad casum temporis oratoris iudicio accommodata in partibus orationis. Nam si esset ab institutione artis profecta: non solum ordinem partium orationis: sed etiam numerum contineret oratio iuxta sententiam Ciceronis in arte noua capitulo de dispositione. Sed hic primo fit exordiũ. Deinde cõfirmatio. deinde conclusio. Potest etiam notari propositio quędam loco narrationis: ut ostendatur inferius. Mera enim narratione diuisione & confutatione nequaquã est usus eas non exigente cã Interiectę sunt breues quedã cõclusiones ut causę genũ postulabat quę ostendetur inferius.

De partibus orationis exordium.

Inturni silentii. ̄. Incipit hic oratio & orationis exordium in quo Cicero laudaturus Cæsarem pro restitutione Marcelli beniuolentiam captat: & animos audientium facit attentos & dociles. Captat enim a persona Cæsaris cum ostendit finem sibi silentii: quo uti consueuerat. illo die mansuetudine & beneficio Cæsaris factum esse. & ne irritare uideretur inuidiam contra Cæsarem: quia u; posset itelligi se consueuisse silere propter metum interpositione. artificiosissime euacuauit hanc suspicionem de causa timoris: & causam hanc cōtulit in dolorem & uerecundiam res non tam inuidiosas. Nam plane fatetur se uehementer de Marcelli exilio doluisse: ut etiam se magis gratum faciat Cæsari cum ostendat etiam finem suo dolori eiusdem clementia factum esse. Item captat beniuolentiam a persona Cæsaris: cum dicit se clementiam suam & mansuetudinem inauditam: & in summa potestate tantam modestam: tamq; incredibilem: & diuinam sapientiam nullo modo posse tacitam præterire. Item attētos facit auditores cum pollicetur se de mādati iūsitatis atq; diuinis uirtutibus locuturum. Item dociles facit quia facit attentos. Inquit enim ipse in arte. docilis est qui attente audit. Nec est in hoc exordio considerandum an genus causę sit bouestum: turpe: uel dubium: quia nihil hic defendit: nihilq; oppugnatur. ut fit in iudiciali & in deliberatiuo. Et quando separatim ab illis tractatur demonstratiuum genus quod raro accidit sed fit. hic non sumitur præceptio exordiendi ab honestate uel turpitudine: uel dubietate causę. potest dici hoc esse exordium terminatum ad eam partem subsequenter. Marco enim Marcello. ̄. & ibi est propositio qua utendum est aliquando cum narratione causa ipsa nō postulat ut uult Quintilianus de institutione oratoria. capitulo de narratione. & hic nullam fuisse narrationem necessariam manifestum est: cum dicat Cicero in arte noua. In demonstratiuo genere principio tractato narratio nulla est: quę necessario consequatur. potest uideri etiam exordium terminari etiam ad

eam partem: nullius tantum flumen ingenii. ̄̄. est enim eadem in hac parte pro consiliando auditore sententia quę ad proprietatē exordii ptinet: q̄q̄ oratio ista tota uideri possit eiusmodi eō q̄ tota ad laudationem Cęsarıs facta est: per quam laudationē eius conciliatio cōparatur. Quare proprietas hęc exordii quę est conciliare animū auditoris male potest a re aliqua oratione distingui. Cum sit oratio pure demonstratiua apud eum p̄sertim habita cui⁹ laudatione continet. hac tamen parte potest exordiū a confirmatione distinctum uideri. ubi enim incipit per rationes ostēdere q̄ in facto hęc gloria Cęsarıs magna sit: q̄ quoniam facere incipit loco illo. nullius tantum flumen ingenii. ̄̄. Ideo ibidem confirmatio demonstratiua notāda non merito uisa est. diuisione etiam non est usus hic Cicero. ut superius dictum est. nam cū diuisio pars una orationis: aut aperiat quid conueniat nobis cu; aduersario: & quid in controuersia reliquatur: aut fiat per distributionem enumerando de quo: uel exponēdo de quibus rebus sit dicturus orator: pro prima eius parte locum hic nō habuit diuisio ubi controuersia nulla erat. per distributionem autem non repugnabat generi causę diuisio. cum dicat Cicero in demonstratiuo genere exponēdas esse in diuisione res q̄s: aut laudaturi: aut uituperaturi sum⁹. Sed hic opus nō fuit: quia in exordio sufficiēter dedit intelligere quibus de rebus esset Cęsarem laudaturus: cum dixit tantam enim mansuetudinem: tam inusitatam inauditamq; clementiā: tantū in summa potestate rez; omniū modū tā deniq; incredibilē sapiētiā: ac pene diuinam tacitus p̄terire nullo possum modo. ̄̄.

¶ Confirmatio.

Nullius tantum flumen ingenii. ̄̄. Cum in genere demonstratiuo in laudatione confirmatiuo & in uituperatione contraria confutatio orationis aduersarii intelligatur ut uult Cicero in arte noua. hic merito dici pōt esse confirmatio hui⁹ orationis ubi per efficacissimas rationes incipit summa & singularis cęsarę clementię cōmendatio demonstrari. & laudat Cęsar a rebus exterius dum saepe commemorat Cicero uictorias suas & fortunam & triumphos suos: hęc cum aliis suis actibus uirtuosis

de mansuetudine & benignitate manantibus comparādo & lau-
datur apprime a rebus animi: & potissimum propter Marcelli re-
stitutionē de misericordia: clemētia: leuitate: mansuetudine: mo-
destia: & sapiētia singulari ac pene diuina. ut clarissime patet in
textu orationis.

Nunc ueniam ad grauissimā. ꝛ. Pars ista licet uideatur re-
fellere & confutare suspicionem & exhortari Cēsarem ad
custodiam uitę suę: & restitutionem reipublicę. tum se tenet ex
parte laudatorię confirmationis. Nam omnia ista ad laudem cę-
saris principaliter dicta sunt. Confutatio autem si qua in hac cau-
sa inducenda fuisset: oportuisset eam fieri per uituperationē cō-
trariam laudationi: sic q̄ fuisset facta dissolutio locorum cuius-
piam laudationis: ut in hoc genere fieri debet. qđ quia hęc non
postulauit oratio ideo confutatio nulla fuit. sed tota confirma-
tio dici debet usq; ad conclusionem orationis: quę statim ī fine
notabitur. & ista similiter orationis pars cęsarę potissimū indu-
citur ut superior a rebus animi. Nam equitatem & leuitatem suā
cōmemorat & supplicat ut uirtute & cōsilio rēpublicā cōstituat
in statu optimo. ut patet intuēti.

Conclusio.
Sed ut unde est orsa. ꝛ. Hic ē conclusio orōnis: in qua Ci-
cero eleganter agens gratiarum actiones: & cōmēmorans
lētitiā ciuium Romanorū: & suam pro. M. Marcello restituto
terminat eo fine: quo debuit istam orōnem. f. in gratiarū actiōe
Nam oratio habita fuit pro colato beneficio & populo & sibi.
ergo merito post laudationem gratias agere debuit uice populi
& uice sui: qđ elegāter hic facit. nec minus q̄ in arte docuit in hac
oratione eleganter exercuit. nam cum dicat in arte in hoc genere
demonstratiuo conclusionibus breuibus esse utendum: usus est
eis egregie locis aliquibus ibi. f. quare gaude tuo. ꝛ. omitte ista;
quęso. & ibi quare oēste qui salua hęc. ꝛ.

De Elocutione.

Altimum est ut uideamus de reliqua parte rhetoricę: uide-
licet elocutione: de qua per omnia sic dicēdū ut est supra ī
Pompeiana. & de h⁹ similiter est exornatiōibus p̄scrutandū. ꝛ.

Colores.

- Nullius tantū flumē ingenii. .x̄. Translatio est.
- Tanta uis. tanta copia. .x̄. articulus est.
- Omnes nostrorū imperatorum. .x̄. Repetitio ē.
- Militum uirtus locorū oportunitas. .x̄. Articulus est.
- Nihil sibi ex ista laude centurio. .x̄. Repetitio ē.
- Tibi cedit tuā totā ei propriā fatef. .x̄. Dissolutum ē.
- Nūq̄ enī temeritas. .x̄. sentētia est.
- Immanitate barbaras multitudines innumerabiles. .x̄. articulus ē.
- Animū uincere iracundiam cohibere. .x̄. sentētia est.
- Aduersariū nobilitate ingenio uirtute. .x̄. articulus ē.
- Clementer mansuete iuste moderate. articulus ē.
- Totiens de maximis tuis beneficiis. .x̄. repetitio ē.
- Quę nō modo sentētia bona sed ni miꝫ audebo uel sola dicere. .x̄. sentētia est rōne subiecta.
- Sed quis ē iste tam demens. .x̄. subiectio ē.
- Constituenda iudicia reuocāda fides. .x̄. articulus ē.
- Quę quidē nūc tibi oīa belli uulnera. .x̄. Translatio ē.
- Omitte istam queso. .x̄. Dissolutum ē.
- Si quidē gloria ē. .x̄. hic ē color diffinitio. hic enī proprias glorię amplectitur potestates breuiter & absolute. conuenit enim cum ethymologia.
- Impia prouincias rhenū oceanū. .x̄. articulus ē.
- Erat aut̄ obscuritas quędam. .x̄. Dissolutum ē.
- Multi dubitabant quid optimū esset. .x̄. repetitio ē.
- Cum id sollicitudine cura labore. articulus ē.
- Magnis curis molestiis doloribus. .x̄. articulus ē.
- Argumentū orōnis. pro. Q. Ligario.

Quintus Ligarius ciuis Roman⁹ cum. G. consilio cōsule profectus est legatus in Africam ante belli ciuiliis p̄cipiū Deinde prouincia decedente cōsilio ligarius p̄fectus prouincię mansit in Africa. postea cum bellum exarsisset iter Cēsarem Pom. Ligarius nullo negotio se implicari passus est (ut dicit Cicerō) Nam P. Accius Varrus: qui p̄tor Africā obtinuerat: uti cam uenit: & arripuit imperium ad clamorem multitudinis imperite ad eum facto concursu: & Ligarius aduentu suo quieuit. sed necessitate mansit in Africa: quę prouincia contra Cēsarem

tenebatur: ad quam prouinciam bello ardente. L. Q. tubero cū iusto imperio sibi a senatu: & forte ut motis erat dato uenisse eam intrare non potuit prohibente Ligario ut assererat ipse Tubero unde ad Pompeiū iuit in Macedoniā: & apud eum de iniuria que factus est (ut dicit Cicero) & cum eo fuit in bello civili. quo bello finito Cēsar uictor Tuberoni & multis aliis patriā restituit: sed ligarius exulabat: domi manentibus duobus fratribus Ligarii qui cum Cēsare semp fuerant. & cū. Q. Tubero fili⁹. L. Tuberonis Ligariū Cēsari accusauisset q̄ contra Cēsarem fuisset in Africa qd̄ q̄ ipsū; cū p̄re suo puicia phibuisse: eū Ligariū Cicero hac insigni orōne defendit & pro ipso gratiā Cēsaris nitit̄ ipetrare.

¶ Genus causę in quo hęc habet orō.

Hęc oratio est in iudiciali genere constituta. habet enī hęc causa accusationem cum defensione. nam accusatus apud Cēsarem a Tuberone Ligarius a Cicerone hac orōne defendit̄.

¶ Constitutio causę in quo habet orō.

Quodlibet genus causę constitutionibus tribus absoluit̄. cōiecturali legitima & iudiciali. In omni & enī causa in qua est accusatio cū defensione: aut qd̄ accusator intendit defensor depellit negando simpliciter: & sic status in causa cōiecturali habet locū. aut fatē factum sed iure factū asseuerat. & tūc habet locū iudicialis. & quia sepe nascit̄ a scriptura: locum in hac sibi legitima constitutio uendicauit. Itaq̄ in aliqua harum trium constitutionū p̄ns orō sic oporteret. Est aut̄ in iudiciali constitutione quia in hac causa cōceditur factum: hoc ē ligarium fuisse in Africa. sed an iniuria Cēsaris factū sit querit̄. qd̄ asseuerat Tubero cicero pro Ligario contradicit. Et cum iudicialis constitutio diuidatur in absolutā & assumptiuā: dicendum q̄ hęc orō in pte assumptiua conficit̄. Est enī in concessione ut apparebit statim que cōcessio ē species assumptiuę. ergo est in assumptiua. patet enī sic esse per assumptiuę descriptionē. Assumptiua est enī pars inquit Cicero in qua cū per se defensio infirma ē: sed assumpta extranea re cōprobat̄. assumitur siquidē necessitas mansionis in Africa ad cōprobandam causam Ligarii: que aliis pro se uideri posset infirma apud Cēsarem cum nititur Cicero per purgationem Ligarium ipsum defendere. & assumitur etiam deprecatio

pars una cōcessionis itaq; (ut dicebatur) apparet. q̄ oratio hęc est in parte assumptiua: quę pars in particulas quatuor ē diuisa. uide licet concessionē. remotionē criminis. translationem criminis. & cōparationem. Est igitur hęc oratio in aliqua istarū constituta. ē enī in concessionē quę fit quādo reus postulat sibi ignosci. hoc enī fit hic obnixē admodum petit Cicero ut Ligario ignoscatur a Cęsaro. & cum spēs siue particula ista concessio subdiuidat in purgationē & deprecationē. dicendū est q̄ hęc oratio ita in concessionē uersat. Nam ut ignoscat Ligario petit per ambas ptes concessionis: purgationem. s. & deprecationem. Negat enī Cicero in Africa fuisse Ligarium consulto & ex uoluntate: sed per necessitatem unam. uidelicet partē seu locum purgationis. & etiam si peccasset & consulto fecisset Ligarius quicqd fecit artificiose postulat Cicero: ut Cęsar misereatur Ligarii. & sic oīo in purgatione & deprecatione uersat. unde per dicta patet quęstio causę constitutio in qua hęc habet oratio fit iuridicialis assumptiua in concessionē per purgationē a necessitate: & per deprecationem. Nū transeamus ad reliqua.

¶ De rhetoricę partibus hic considerandis. **E** inuentione memoria & pronūciatione hic ē dicendum. ut est dictum in pompeiana. Dispositio autē hic est ī partib; orōnis nō ab institutione artis profecta: sed ad casum temporis oratoris iudicio accōmodata. Primo siquidē ponit cū exordio simul duo adiuuētā causę fortissima hac causa quibus maxime utitur in orōne. deinde ponit narrationem. deinde confirmationem. deinde reuertit ad exordii sentētiā. deīde ponit confutationē. postea utit alia pte concessionis. s. pura deprecatione. & in fine cōcludit. ut inferius ostendetur.

¶ De partibus orationis exordium. **¶** Quū crimen. G. Cęsar. 2. Hic orō incipit: & orōnis exordium qđ ab ironia incipit: ut asserit Marcianus in sua rhetorica & qđ ē duob; fortissimis adiuuētis isti; cāę uallatū: duo siquidē sunt in qbus orō ista maxie niti uidet humilis. s. īpetratio uenię cū misericordię postulatōe: quę pars deprecatio nominat & est pars una cōcessionis. aliud est ostensio culpe similis. in accusatore autem est grauioris: & ipsius nonnulla donatio: quod

quidē est ualde efficacax adiuuētum: & ipso ualde utitur Cicero in locis suis. Incipit autem ab his duobus adiuuētis causę tanq̄ ab argumentatione firmissima: qđ fieri debere causa postulante docet in arte. Et causa quidem hęc optime postulabat. na; causa hęc certe difficultatē habere apud Cęsarem uidebat̄ contra quę a Ligario retenta Africa dicebat̄. Ne igitur aures Cęsar̄is offensi esset puro exordio nulla alia ratione firmato: aut narrationi ĩpatientes & intractabiles incoepit ab his adiuuētis orationem sup̄ quibus est eam potissimū fundaturus. nam confessus est subito cum ironia crimen deprimēs quā diuinam ironiam Quĩtilian⁹ appellat & recte: & ita confessus est ut ueniam postularet: & facilius impetraret a cęsare. Deinde ad adiuuētum aliud se cōuertit ostendens simile quid cōmissum esse a. L. Tuberone patre. Q. tuberone qui. Q. Ligarium accusabat. & hic Cicero (ut Quintiliano placet) usus ē clausula dicens. Itaq; prius de uestro delicto confiteamini neesse est Ligarii ullam culpa; reprehendatis. Sciebat enim Cicero tantam Cęsar̄is esse clementiam qđ unusquisq; qui se peccasse confiteret̄: & errati ueniam postularet: nō modo suas aures non offenderet sed sibi cōsiliaret. & uere similiter cogitabat tantam illius esse iusticiā qđ pro causa eadem non plectetur accusatū pro qua nō fuisset ab eo punitus accusans. Ideo sic incoepit: ut his duobus adiuuētis primū animo Cęsar̄is confirmato: & ad clementiam & ad iusticiam orationem demum al̄s deinde perficeret benignius audiēdam. nec in isto principio al̄s cōplexus ē exordii pprietas: cū esset causa suadente ad exordii sentētiā reuersurus. ut inferius apparebit.

Narratio.

Quintus igitur Ligarius. ĩc. hęc est insignis narratio orōnis quam post ualida illa duo adiuuēta in exordio supra habitam ponit Cicero. quia enim habet hęc causa difficultatem: ut superius dictum est. proposuit exordium taliter firmatū ad cui⁹ exordii erat proprietates alias & sentētiā reuersur⁹. Ipse enim inquit in arte. Si causa nostra magnam difficultatem uidebitur habere: ut nemo equo animo p̄cipium possit audire a narratione cum ĩcoeperimus ad principii sententiam reuertemur. Tale igit̄ principium habuit: ut in eo uis quędam confirmatiua animum

Cęsarıs cōmoueret. & idcirco cum esset tam difficilis & offensi-
 ua usus est in hoc p̄phoemio apostropha & ironia: quibꝰ p̄cepto-
 res multi artis ī p̄phoemiis uti uetāt. sed Quĩtilianꝰ libro quarto
 oratorię institutōis cap̄lo de insinuatione ita cōcedit utendum:
 si causę utilitas postulabit: ut in hac causa Ligarij postulasse con-
 memorat. & etiā ipsa; narrationē postposuit supra habitis adiu-
 mētis: suspicans forte ne parum ipsa probabilis auribus Cęsarıs
 uideret: atq; ideo illa duo adiumēta p̄p̄osuit. nam dicit in arte
 si narratio parum probabilis ē exordiemur ab aliqua firma argu-
 mentatione. & licet ista adiumēta causę non uideant in exordio
 per modum argumētationis induci: tamē iuxta materia; & cōdi-
 tionem orōnis nō uideēt incōueniens q̄ illamet de ipsis fiat cōsi-
 deratio: quę fieret de argumētatione directā deductā. Sunt enī
 ad p̄suadendū efficacia & ponūtur in confirmatione firmissima
 orōnis istius. itaq; q̄q̄ postulatio uenię non sit in argumētum ta-
 men est firmissimū adiumētum qđ est ī hac causa ualde efficax
 ad quā causam magna ex arte adducitur deprecatio. & q̄q̄ etiam
 de per se non possit uideri bonum argumētum alterius culpę re-
 prehenso: quia qui accusat alterum innocētiam suam nō probat
 sed alienū detegit crimen: tamē est argumētum ad hominē & in
 hac causa bonū adiumētū. **V**nde appet q̄ id qđ de firmissima
 argumentatione p̄ponēda docet Cicero: cum in arte loquitur
 de dispositōe referri debet ad hęc etiā adiumēta: quę hic eadem
 rōne ante oīa collocant. qua rōne docet ibi argumētatōes; firmissi-
 mā collocari. sed ut ad narratōnē de qua hic agitur ueniamus di-
 cendum q̄ narratio ista ualde nobiliter & artificiose cōfecta est
 exponēdo enī rem gestam: hoc est profectiōnez & mansiōnem
 Q. Ligarij in africa unūquodq; (ut uide) trahit ad utilitatem suā
 causa uincendi: hoc ē suū propositū obtinēdi qđ in causa depre-
 catoria uincere est. Et narratio breuis ē dilucida & uerisilis. bre-
 uis primo quia unde necesse ē incipit narrare: incipit siquidem a
 profectiōne Ligarij tēpore nō suspecto: ut profectiō illa non ui-
 deatur auribus Cęsarıs odiosa. & sic ut clare patet nō ab ultimo
 initio repetens summatim narrauit usq; quo opus erat profecutꝰ
 usq; .s. ad aduentu; accii uarii & quietē Ligarij ut Cęsari notum
 fiat alio obtinente impium Africę a tumultu & bello cōtra ipsu;

cesarem quieuisse ligarij: nec transitionibus utitur: nec deerat ab eo quod inceperit exponere. & omnia certe que profint cause apit & preterit inutilia. Dilucida autem est. Nam ut quicquid primo gestum est exponit primo: uidelicet profectio: deinde mansionem & causam mansionis: deinde repentinum metum belli ciuilibus: deinde in eo statu rerum uoluntatem ligarij ad redeundum: deinde aduentum uarij & concursus gentium ad eum: deinde ligarij quietem a rebus tumultuosis & rebus ac temporum ordinem seruat ista narratio ita explicans res ut gestę sunt non contortę aut aliquo modo uiciose: nec in aliam trahit rem: nec ab ultimo repetit: nec longe prosequitur: nec preterit pertinentia: & breuis est unde fit dilucida. Verisimilis autem est quod dicit ut mos postulat. Mos enim erat ut legati cum consulibus in prouincias irent: ut iuit ligarius. unde narratio rei amore non abhorret. Et cum Quintilianus libro quarto oratorie institutionis capitulo de narratione nos doceat inferere expositionem narrationem breuem re poscente: & factorum rationem ad uerisimilitudinem adaugendum. Videamus hoc esse in ista narratione a Cicerone seruatum. nam (ut asserit ipse Quintilianus) rei ordo per se talis est. ligarius legatus confidio profectus est etc. Quid ergo. M. Tullius quintus ligarius cum esset nulla belli suspitio legatus in Africam confidio profectus est. & alibi non modo ad bellum: sed ne ad minimam quidem suspensionem belli etc. Et cum esset iudicaturus satis quod ligarius nullo se implicari negotio passus est: adiecit domum spectans & ad suos redire cupiens. Ita exponebat & ratione fecit credibile: & effectibus quoque impleuit: & spacia temporum congruunt: ut uerisimilis sit ratione temporum: & profectio in prouinciam & in ea mansio necessaria: & constat hic personę ligari dignitas: qua factum est ut satisfieri non possit prouincialibus: nisi post confidium ligarius permaneret in Africa: simulque constat ratione consiliorum ligarij: & ceterorum qui in hac narratione nominantur. Itaque undequaque uerisimilis est. usus est etiam Cicero in hac breui narratione communicatione que non inutilis est in parte narrationis extrema: quando scilicet in longum exegerit

b

ordo rerum: ut ait Quintilianus libro quarto oratorię institu-
tionis capitulo de narratione. hic autem & si non esset longa
rerum expositio usus est tamen in parte illa ultima narratōis
ad huc. G. Cęsar. Q. ligarius omni culpa caret: domo ē egres-
sus: non modo ullum ad bellum: sed ne ad minimam qui-
dem suspicionem belli ȳ. Et nota q̄ hęc cōmonitio sapit epilo-
gi naturam: ut consideranti patere potest.

¶ Confirmatio

N si ille potuisset ȳ. Hęc est cōfirmatio quā immediate
post narrationem collocavit. Narratio enim negotio: ut
scilicet ligarius iuit: & mansit in prouincia: & profectioe &
mansione in extrema commonitione purgatis: & sic cęsarıs
animo conciliato. Cuz sibi liquido fuerit ostensum omni tpe
in narratione comprehenso ligarium non contra se non con-
sulto prouinciam tenuisse. Incipit narratam mansionis neces-
sitate confirmari per coniecturas. Cum dicit nunquid si ille
euadere potuisset uticę potius q̄ romę: cum. p. Actio q̄ cum
concordissimis fratribus: cum alienis esse q̄ cum suis maluis-
set. q. d. non maluisset. & hic per coniecturalem locum ita ar-
guit necessitatem remanendi incubuisse ligario. docet enim
in arte suspitiones ex constitutione coniecturali trahi: ut per
eas significetur: an id aliquid necessario factum sit: an econ-
tra factum sit consulto. Et ne forte argui posset sua culpa liga-
rium in hanc manendi necessitatem incidisse: añ monstrauit
pfectionem non fuisse culpabilem: quia non turpem. ex qua
pfectione secuta est necessitas mansionis. Et nota q̄ non
fuit opus diuisione in hac oratione: quia non enumerantur de
quot: nec exponendo de quibus esset acturus: eo q̄ constabat
per accusatorem Tuberonem apta iam ipsius causę s̄stātia.
unde non habuit locum expositio pars una diuisionis: & ē in
extrema parte narrationis admonitione: u; de parte in partem
absoluit narratam causam eam purgādo per tempora: ut patet
in littera orationis. & confutando respondet etiam de parte in
partem. unde ablata fuit enumerandi necessitas que magis ui-
detur accusanti conuenire q̄ defendenti. patefecit eī accusatio

certa uestigia defensori : quibus sibi est in sedendū. unde raro sibi necessaria fit determinatio per expositionē uel enumerationem: nec ea diuisionis parte fuit opus quę aperiret : quid cum aduersario conueniret: & quid in controuersia linqueretur: quę unum tantū conueniebat mansio scilicet ligarij in Africa: quā mansione; in principio orationis Cicero fuit confessus. cętera uero in quibus aduersatur Cicero Tuberoni particulatim dissoluit ut patet in lra orōnis.

Conclusio confirmatōis.

Nillum igitur habes ꝛ. Hęc breuissima conclusio cōfirmationis breuiter pertractate ut patet.

Exordij sententia.

Maius ergo causam ꝛ. Cum Cicero summus orator in principio collocarit duo causę adiumenta fortissima: & deinde narrauerit ad cōmodum causę omnia contrahendo: & demum pernarrata breuiter confirmauit: nunc anteq̄ ueniret ad confutationem in qua sciebat magnam uim causę contineri. nam cum ipse dicat in arte totam spem uincendi rationemq̄ persuadendi positam esse in confirmatione & confutatione: maxime in confutando poni debet tota uis & potētia defensoris. Anteq̄ ergo ad partem hanc laboriosam ueniret: ut dixi: uoluit per exordij proprietatem sibi beniuolum Cęsarem comparare. Itaque reuersus est ad exordij sententiam: quia id non modicum sibi commodum iudicauit. Et nota quę huius causę genus dubium est: quia causa partem habet honestatis rum ratione personę ligarij: tum ratione facti. Nam causa pfectionis suę fuit honestas & mansionis etiā honesta necessitas. Et contra quodāmodo dici potest hanc causam partem turpitudinis continere. licet non simpliciter tamē respectie ad Cęsarem que; offendisse uidebatur in prouincia sibi inimica cu; aduersariis permanēdo. Omne eī; quod ī aliqua causa animū auditoris offendit potest quodāmodo turpitudine in causa illa dici. Etenim ad hoc solum turpitudine facit dubium genus cę quia offendit animum quem sibi opposita honestas ualde cōciliat. Est itaque in hac causa: tam quę offendat Cęsarē mansio

b z

scilicet ligarij in prouincia sibi ifesta .Est item quod conciliet
scilicet protectionis honesta causa et necessitas mansionis. du
bium igit ut dixi genus est cause. ideo ne pars illa offendens
sibi posset obeē auditoris animum alienando egregie Cicero
per hāc exordij pprietatem cęsarıs beniuolentiā captare sum
ma arte conatus est. Captat enī a psona cęsarıs auditoris in p̄n
cipiis suam admirabilem clemētiā cū exclamatione extollē
do : p̄ quā clemētiā dicit se posse defendere alium non fecisse
quod ipsemet cōfiteatur fecisse. hęc est in uoluntate aduersa cę
sarıs perstitisse. Captat etiā lucē liberalitatis & sapientię Cę
sareę demōstrādo cū clarissime cōfiteat se fuisse contra Cęsa
rem iudicio & uoluntate: & hoc facit magno cum artificio: ut
cum confessus fuerit se uoluntate offendisse cęsarem magis
clementiam & mansuetudinem cęsarıs uideatur extollere. Vt
enim ait Quintilianus oratorię institutionis libro nono cap^o
de figuris sententiarum: cum dicit Cicero p̄ ligario suscepto
bello cęsar gesto iam ex parte magna nulla ui coactus ad ea
arma profectus sum: quę erant sumpta contra te: non solum
ad utilitatem ligarij respicit: sed magis laudare uictoris clemē
tiam non potest. hęc Quintilianus & recte sic est significādo
p̄sertim postea nullam sibi penam a uictore cęsare datā eē:
immo sibi uitā & patriam cum honore & dignitate integre re
stitutam: quo loco dicens apud quē igit hęc dico apud eum
ꝛ. utitur figura interrogationis ad se ipsum: & responsionis:
ubi non ingrate uices solent esse: ut placet Quintiliano. Itaq;
captat egregie beniuolenciam illius de se māsuētum magnifi
cūq; iudiciū proferendo. **T**acite etiam inuit quę expectatio
debet esse: & quę existimatio iudiciū in causa p̄nti: quando li
garius non offendit ex uoluntate cum fuerit tam mansuetus:
tamq; munificum cęsarıs iudicium erga Ciceronem qui Cę
sarem offenderat ex snā. **C**onfutatio.

Ide quęso Tubero ꝛ. Hic Cicero ad Tiberonem conū
sus incipit suam accusationem solēniter confutare. & i
cipit hęc pars ab illo adiuuēto fortissimo in prima parte oꝛo
nis tacto. Oñdit enī ipsum Tiberonem accusationem: & ipi⁹

patrem eadem contra Cęsarem: & peiora fecisse q̄ ligarium: & tñ petere ut ligarius puniat quod dēt magnum inconueniens & ut facinus Tuberōnis extollat magis utiē hoc loco amplificatōe: quę p̄ congeriē fit dicens. Quid enī tuus ille Tubero diſtrictus in acie pharſalica gladius agebat: cui⁹ latus ille mucro petebat: qui ſenſus erat armorum tuorum: q̄ tua mens: oculi: manus: ardor aī. Quid cupiebas ac etiā ut Quĩtiliano placet oratorię institutionis libro quarto capitulo de figuris ſententiarum. hic eſt iſterrogatio figurata nō ſciſcitandi gr̄a aſſūpta ſed iſtādi ſimulq; hic Cicero eſt uſus apoſtrophe aduerſarium inuadēdo. deinde confutans ibi improperat ſuam crudelitatem: quā odioſam Cęſari eē monſtrat. Eſt enim oratoris boni non ſolum in refutatōe ut hic Cicero: ſed in toto actionis gr̄e contra crudelitatem iuehere. hęc autem Ciceronem feciſſe hic agentē contra Tuberōnis inhumanitatem Quintilian⁹ ait liº quinto oratorię iſtitutiōis capitulo de refutatiōe. Deinde cōfutatur nomen ſceleris ab aduerſario culpę: & factio ligarij impoſitū: oñdēdo q̄ nō debeat ſcelus appellari: & ut cūq; ſit in eo ipſo uel ſcelere uel culpa fuerit Tubero tranſit inde ad ſpecialiora obiecta ligario a Tuberone. Et quia iſta deſenſio ligarij in iuridicali aſſumptiā conſtitutiōe: & in conſeſſione propter purgationem ex parte neceſſitatis fit pro parte una: & p̄ altera fit per deprecationem: ut inferius apparebit. Videam⁹ q̄ bene ſeruauit & cōſiderauit Cicero in parte iſta neceſſitatis qd̄ in arte docuit ſimili in caſu eſſe conſiderandū. Docet enim eſſe q̄rē. Iu; quomodo uis illa ſiue neceſſitas uitari potuerit qd̄ hic querit egregie cum comparat factum. Q. ligarij cum factio. L. Tuberōnis patris. Q. Tuberōnis accuſantis: oſtēdēs q̄ id qd̄ fecit Tubero quando ſcilicet iuit in Africam fecit ex uoluntate eo q̄ ſenatui paruit quando non erat periculū nō parere. qd̄ uero ligarius fecit ex neceſſitate fecit: eo q̄ ipſe ſenatui paruit quando parere erat neceſſe: tamen laudat obedientiam etiam Tuberōnis eo tpe ut fortius excuſare: & etiam commēdare iſtelligatur obedientiam. Q. ligarij alio tempore. Et ut ligarius reprobendi non poſſit de eo pp̄t quod eſt Tubero cōmēdād⁹

b 3

ac etiam ut uideat maior ligarium necessitas obligasse: ostendit etiam Tiberonē aliquali necessitate cōn suā uoluntatem fuisse cōmotum: ppter sanctissimū rei. p. nomen. ꝛ. Sic ut in illam necessitatem ligari⁹ nō uenisse sua culpa itelligat: cum fuerit uirtus obedire senatui. deinde explicato facto Tuberonis a ligario crimen remouet uolūtatis oñdens q̄ si fuit crimē in uolūtate ligarij. fuit etiam in uoluntate Tiberonis: quaz ex ipius actione criminatur sūma cū arte: ut enim Quintilianus artificis est iuenire in actōe aduersarij: quę inter semetipsa pugnent: aut pugnare uideant. quę aliqn̄ ex rebus ipis manifesta sunt: ut in cā Celiāna clodia aurū se celio cōmodasse dicit: qđ signum magnę familiaritatis est: uenenū sibi paratuꝝ summi odij argumentum est. Tubero ligarium accusat q̄ is in Africa fuerit. Et q̄rit q̄ ab eo tempore in Africam non sit admissus hęc Quintilian⁹: & recte obtinē se quidē eam uoluit puinciā

Tubero: q̄ntū tñ iure imperij non uoluit obtinere ligarius sed uar⁹: q̄ se pro uero ipatore gessit in Africa. Et sic in ligario nō fuisse criminosa monstrať uolūtas: sed sola necessitas. Deide cōfutat respōsionē: q̄ posset fieri a Tuberone. posset enī dicere q̄ ipse nō ueniebat in Africam: ut esset contra Cēsarem: sed ut traderet puinciā Cēsari. hoc sibi tollit Cicero: & artificiose p ea quę sunt ab eo gesta cōcludit Tiberonem hoc non fuisse factuꝝ: ut pōt appere per argumenta Ciceronis ad h̄ deducta magna cum arte & ingenio.

Deprecatio.

Ita unde tibi ꝛ. Cum Cicero fuerit usus confirmando confutando in hac oratione una pte concessionis: quę ē purgatio. Nunc ad reliquā se conuertit: quę deprecatio nominatur. Quę licet (ut ait Cicero) iudicialis fieri nō possit: tamē hic in iudiciali genere inducitur. sed notandum q̄ pura deprecatio de p se iudicialis proprie esse non potest: quia deprecari p prie non est defendere: & sine defensione genus iudiciale nō fit. habet enim ipsum accusationem cum defensione. p̄terea nō iudicis qui proprius est auditor in causa iudiciali deprecatiōne moueri: & sic non pōt intēdi finis oratoris ex ipa deprecatiōe

apud iudicem. & ita intelligendum est q̄ deprecatio iudicialis esse non p̄t. s. pura de p̄ se: tamen adiuncta cū alia defensione mere iudiciali: ut & pura purgatione in iudiciali et causa tractat deprecatio. Et tūc illa confessio culpe q̄ p̄supponit in deprecatione fit cōdicialis: ut si p̄mo purgatio dixeris nō peccaui: q̄ per necessitatem hoc feci. Deinde subiungas: & tñ si ex uoluntate peccassem ueniam peto: & ores postea ut debet orari in deprecatione. Et sic fit in ista oratione iudiciali in qua etiam uberior deprecatio induci potuit: quia causa apud principem agebatur: nec ex lege iudicanda p̄ subditum legis: ut est mer⁹ iudex. & dico merus ad differentiā ei⁹ qui iudicis & principis locum tenet. Sentit hoc etiā Quintilianus oratorie institutōnis libro quinto de refutatione dicens: deprecatio quē est sine ulla specie defensionis rara admodū: & apud eos solos iudices qui nulla certa p̄nunciandi forma tenentur: q̄q̄ ille quoq; apud G. Cēsarem & triumuiros p̄ diuersarum partium hominib⁹ actiones: etiā si p̄cib⁹ utuntur adhibent tamen patrocinia nisi hoc non fortissime defendentis est dicere: quid aliud egimus Tubero nisi ut quod hic p̄t nos possemus x̄. Ecce quō uult esse hic deprecationem cum defensione coniunctā: illa siquidem snia: ut Quintilianus ait libro nono de oratoria institutione capitulo de figuris sententiarum admirabiliter utriusq; partis facit bonam causam Cicero. Itaque defendit ligarium in hac causa per purgationem ostendēdo: q̄ id quod fecit necessario fecit: & utitur simul deprecatione cum Cēsaris clementiam deprecatur: ut adhuc si ligarius fecisset ex uoluntate: quod fecit per locos deprecationis dignum ostendat uenia. Itaque asserit nūc se omnia uelle referri ad summam unam scilicet clementie & misericordie Cēsaris: quod dignū quātū ad sniam p̄mo fuit in ōois principio collocatū tanq̄ unū fortissimū adiumentū: ī quo hęc ōo nitere. ualde siquidem nitit hęc ōo in uenie petitione: & post purgatione; in deprecatione: ut appareat specialit̄ in ea parte in qua ostendit se nō agere apud Cēsare tāq̄ apud iudicē: sed tanq̄ apud parentem: & tamen colligit adiumenta quē ualerent etiam apud iudicem: per eam monstrās inocētā

b. 4.

ligarij: & quasi non uelit curare de ipis tendit ad deprecatoe; cui
studes ut uides fatendo: & ueniã postulãdo: & quãtũ põt Cę-
sarem ad misericordiã cõmouẽdo: q̃ mĩa qm̃ potissimũ com-
mouet hac orõne: ut Cicero iquit in arte qñ aperit qd̃ pximis:
& cęteris nostris necessariis casuz sit p̃ nostras calamitates. iõ
nunc ostendit in quanta miseria futuri sint: & quanto nunc
squalore teneant multi. Q. ligarij necessarij pp̃t̃ ipius exiliuz.
& quõ duo sui fratres exulaturi sunt exultate ligario: & quõ hi
qui p̃ ipõ deprecant̃ sint nobiles & p̃bi: & quãto & q̃ iusto do-
lore moueant̃: q̃ oĩa multũ ualẽt ad mĩa cõmouẽdam. & cũ
fuerit Cicero confessus ut haberet mĩa deprecandi ne in pura
siue cõditõẽ aliqua p̃sisteret: sed ut cõditionalr̃ fateret̃ qd̃ si-
endũ est qñ adiuncta deprecato purgatoẽ: ut supra dixi. oñdit
iterum ligariũ tempestare: & ui quadã a Cęsare descensisse: &
demõstrat pp̃t̃ tãtam frũm illoz concordia si potuisset futuz
fuisse cũ Cęsare cũ quo reliqui fr̃es fuerũt: nec p̃ hoc curat re-
gredi ad purgatoẽ; iã a necessitate tractatã: s; uult ex h̃ descẽ-
dere ad cõfessionẽ illã cõditionalẽ: ut facit cũ dicit q̃ si cõsilio
id fecisset x̃. Et cũ doceat in arte Cicero deprecate; oñdere debẽ
si p̃ cã aliis quoq; sit ignotũ: h̃ ẽt oñdit dicẽs si adhuc uolũta-
te peccasset silis eẽt eoz quos tãtum Cęsar uoluit saluos esse.
Et cum silr̃ doceat deprecantẽ inde ueniã postulare: & allegare
si plura: aut maiora officia q̃ maleficia uidebũt cõstare bñficia
fratrũ ligarij olim facta in Cęsare; allegat: quos fratres ut me-
lius mĩa moueat oñdit Cęsarem deprecari: & uirtutẽ uolunta-
temq; deprecantiũ p̃ ligario sepe in hac deprecatoẽ cõmemorat:
ut facere dẽt ex arte. Cũq; Cicero in arte nos moneat ut depre-
cantes significemus nullam a ciuibus nostris: aut ab aliis gen-
tibus uituperationẽ suscipere posse illum quem deprecamur si
cõceserit ueniam. eleganter locum illum hic tractat ostẽdẽdo
Cęsarem non solum nõ posse expectare ex hac uenia data ui-
tuperationem aliquam: sed summam sibi gloriam & gratiaz
populi cumulaturum: & talem qualem accepit in restitutione
Marcelli: & ut illi sepiissime quẽrat simile exhortat̃.

Conclusio.

Mongiorem orationem ꝛ. Cum terminaret Cicero orationem in parte deprecationis concludere bene habuit conclusionem que ex commiseratione constaret: in qua breuiter misericordia commouetur. Mouere enim studet Cæsarem ad misericordiam: cum in fine demonstrat salutem daturum illis presentibus qui pro ligario precebantur: si ligario dederit unum seruat id quod docet in arte. Nam dicit ibi captari misericordiam si ostendamus quid sit nostris euenturum: si obtinuerimus aut si non obtinuerimus salutem siquidem dicit daturum Cæsarem ligarianis obtinente ligario. Et simul debet intelligi ipso non obtinente Cæsarem illos presentes ligarij amicos: & necessarios afflixurum a summa misericordia. possit etiam tota de precatio pro conclusione notari. Est enim hec pars signanter effectuum effusiuarum: ut alias dictum est: propterea male potest per aliquas proprietates a deprecatione distingui.

De elocutione

Quoniam est ut de reliqua parte rhetorice uidelicet orationis elocutione uideamus: de qua plane per omnia sic dicendum: ut supra est dictum in Pompeiana: & de huius similis est exornationibus perscrutandum.

Colores.

- Q**ui cum hoc sciret tum me ꝛ. repetitio est.
- Q**ue tua mens oculi manus ardor. Articulus est. Item amplificatio per congeriem iuxta Quintiliani sententiam.
- I**talia prohibetur exulat ꝛ. dissolutum est.
- N**oui enim te noui patrem noui domum ꝛ. repetitio est. Item dissolutum.
- V**irtutis humanitatis doctrine ꝛ. Articulus est.
- C**auere credas: caue ignoscas ꝛ. repetitio est. Item dissolutum est.
- C**auere credas fuit in Africa ligari? tulit arma contra te dissolutum est.
- S**pem cupiditatem odium pertinaciam ꝛ. hic est articulus.
- F**uerint cupidi: fuerint irati: fuerint pertinaces ꝛ. dissolutum est. Item repetitio.
- F**uroris paricidij ꝛ. Articulus est.
- L**iceat. G. Pompeio mortuo ꝛ. dissolutum est. Item repetitio.

- V**estro generi familie discipline ꝛ. articulus est.
- A**liena uoluntas conuentus firmi ꝛ. articulus est.
- C**essit auctoritati amplissimi uiri ꝛ. dissolutum est.
- Q**ue fuit igit in illo hoie tanta constantia? dico cōstantiam.
- N**escio an melius patientiam possem dicere ꝛ. dubitatio est.
- N**obilitas splendor ingenium ꝛ. articulus est.
- N**unc q̄ro utrum ūras iniurias an rei. p. psequamini si ūras ꝛ. diuisio est.
- I**gnoscite iudices errauit lapsus est. Articulus est.
- N**on fecit non cogitauit ꝛ. dissolutum est.
- D**ic te Cēsar de facto ligari ꝛ. dissolutum est.
- L**igarius ante bellū pfectus ꝛ. Articulus est.
- T**am & si totus aīo: & studio dir⁹ ꝛ. ꝑcisio est. cōuenit cū ecli pfi figura: & cū liptote: & cū aposioposi cum qua etiam cōuenit significatio per abscisione;
- E**rrauit temerariē fecit poenitet ꝛ. dissolutuꝝ est.
- A**n sperandi ligario causa non sit ꝛ. contrarium est.
- T**otūq; agrum sabinū ꝛ. denominatio est continens pro contento. Item articulus pro sequentia.
- Q**uā patria q̄ domus q̄ diꝝ penates ꝛ. repetitio est.
- M**oueant te hoꝝ lachrymę ꝛ. dissolutum est.
- H**unc splendorem hunc. L. marcū ꝛ. articulus est.
- S**ed ierit ad bellum discēserit ꝛ. dissolutum est.
- N**ihil est tam populare q̄ bonitas ꝛ. snīa est ad rem tantum relata ut ait Quintilianus.
- H**omines ad deos nulla re proprius accedunt q̄ salutem hominibus dando ꝛ. sententia est.
- N**ihil bēt: nec fortuna tua mai⁹: q̄ ut possis: nec nā meli⁹ q̄ ut uelis conseruare q̄ plurimos. snīa est ad personaz uersa.
- N**am hic Cicero que erant rerum propria fecit hominis ut ait Quintilianus.

ExPLICIT pro. Q. Ligario.

Argumentum orationis pro rege deiotaro.

Deiotarus Rex amicissimus populo .ro. bello ciuili cum Pompeio fuit. Et post pugnam farfalicam se contulit domum; atque deinde. G. Cesare bella gerenti subsidia administravit. Quare ab ipso Cesare relictus rex fuit in regno suo aliquantulum ab eo: quod sibi Pompeium in amicitia pretulisset: rerum suarum parte mulctatus. Is deiotarus postmodum per philippum medicum seruum suum (quem romam cum legatis suis miserat) accusatus est Cesare: quod cum ipse Cesar diuersaret in hospitio apud deiotarum in castello Luceio cum rex interficere parauit. collocatis primo armatis in loco ubi erat regia dona daturus Cesare. Deinde iterum collocatis armatis in balneo ad quod loca datis terroribus cum Cesar ire recusauisset: dicitur ab accusatore non uoluntate deiotari: sed sua fortuna esse seruatum. Etiam accusatus est deiotarus ab eodem quod fuisset semper aduersus Cesarem animo impio atque alieno: quod exercitum contra ipsum conparauisset: quod nuncios ad celum quedam inimicum Cesaris destinare uoluisset: quod equites non bonos Cesari misisset: & in his seruum quendam iudicatum: quod bello Africano audiens domicium pisse naufragio Cesare obsideri uersum grecum dixisset: dire & suspecte sententia: quod pro illa letitia uino obrutus in conuiuio saltauisset: quod Blefannus legatus & amicus regius regi scripsisset perbra de Cesare. has accusationes Philippus ille seruus & medicus fecit contra deiotarum dominum suum: ut dicit hic Cicero corruptus & sornatus a Castore quodam adolescente nepote deiotari eius ex filia nato: & auo suo inimicissimo. contra quas accusationes & suspitiones inductas Cicero coram Cesare hanc orationem habuit.

¶ Genus cause in quo hec habetur oratio.

Hec oratio est in iudiciali genere constituta. habet enim hec causa accusationem cum defensione. accusatus enim deiotarus a Philippo quod propter insidias. G. Cesarem necare uoluisset. hac egregia oratione apud ipsum Cesarem a Cicero defenditur. de demonstratiuo quod incidit dicendum: ut supra in aliis orationibus dictum est.

¶ Constitutio cause in qua hec habetur oratio.

HAec oratio in cōiecturali constitutione cōficiť. Patet eĩ; ex cōtextu & serie oĩs accusatoris ĩtentio. Ista uidelicet Cęsarę occidere uoluisti: fuisti cōĩ Cęsarę aĩo ĩpio: atq; alieno ĩc. & sic de aliis cęter. accusatōib; ptib; dicędũ qđ sint simpliciter negatę: ut patet. tũ lřa oĩs. uñ cōstitutō cęę cōiecturalis est.

¶ De rhetorice ptib; hic cōsiderādis.

In inuentione memoria: & pronūciatione hic dicendum ut supra in Pompeiana dictum est. Dispositio uero in ptib; oĩs hic nō ab ĩstĩtũe artis pfecta: sed ad cāũ temporis oratoris iudicio accommodata est. Posito enim exordio narrationem quandam ponit antefactorum regis deiotari: & simul antefacta purgando in fine huiusce narrationis: proponit breuiter causam qua arguit in přens. deinde confirmat post confutat: post diuidit quę purganda restant: postea purgat & confutat: post extenuat antiquam suspicionem quę posset in mente Cęsaris residere. Post adducens aliqua argumenta concludit ut apparebit ista singulariter cōsiderando: & oĩa secundum artem hoc ordine mirabiliter collocata.

¶ De partibus orationis Exordij.

Quoniam in omnibus causis grauioribus ĩc. Hic incipit oĩo & oĩs exordiũ in quo ĩ cōsiderādũ: qđ cum huius cęę dubiũ gen; eēt: ut qđ foret turpis accusatio: sed accusati singularis honestas: qđ quodā mō ĩ hac cā turpitudine accusatōnis cũ accusati honestate pugnaret. uñ redditur dubiũ gen; cęę maxime opus fuit ut orator beniuolęciam caperet auditoris: ne qđ illa turpitudinis pars sibi posset obesse: quę quidem pars cui; in omni causa maxime obesse possit: cui; plurimum in hac cā in qua erat auditor iudex is contra quem ĩsidię factę dicebātur. Quapropter ne persisteret animo alienato propť accusatōnem turpē summo studio fuit Cęsar ad beniuolentiam reuocandum. Itaque si cuiq; longiusculum hoc uideatur exordij non miretur aut damnet. Nam ut ait Quintilianus modus in principiis adhibendus est pro conditione causarum: quia breue principium simplices longius perplexe suspecteque: & infames desiderant: lector peritus ergo cōsideret poti; quāta

arte: quanto ingenio utendum fuit in causa presenti: in qua de insidiis contra Cæsarem agebatur. Cicero parti suæ beniuolus; Cæsarem compararet quæ elegantissime facit. Nihil enim omit tit ex his quæ possint: ne dum homines alienatos a nobis: sed lapideos prorsus ac ferreos ad beniuolentiam commouere.

Captat equidem hic beniuolentiam a persona Cæsaris audito ris: & a persona deiotari: a persona aduersariorum ipsos in odi um inuidiam & contemptum adducendo. Arte autem ipsa in hoc exordio beniuolum sibi Cæsarem facere non poterat. Nam res ipsa: & causa per se ipsam considerata: potius sibi alie num reddebat præsertim antequam esset ueris aut probabilibus rō nibus cōfutata: quod nundum in exordium factum erat sed ab ipsa re: & causa beniuolentiam post captauit quæ cito potuit. prima uidelicet particula confirmatōnis breuissime absoluta cu; incipit rationes aduersariorum cōfutare ubi ait. En crimē en cā. Cur rege; fugitiuus dominum seruus accusat &c. Ibi enī aduersariorum causam per contēptōem deprimendo beniuo lentiam a re capta. nec enī conuenit eam captari alia in parte quæ in exordio. Nā licet attentos dociles & beniuolos facere effe ctus sint magis inconuenientes exordio: possunt tamen imo debent in qualibet alia parte orationis re id promittente com parari: ut uult Cicero Quintilianus: & alij qui de arte oratoria rite sentiunt. sed ut sequamur quod incepimus captat eleganter Ci cero beniuolentiā a psona Cæsaris: cum dicit re insolitā inaudi tam regē. s. eē reū capitis ī suo dūtaxat piculo non eē nūquā: p h eī occulte Cæsare sup ceteros hoīes magnificat: cum oñdit in suo nō solū piculo licē quod alios nō liceret. Itē cū dicit se timore iusto ex consideratione suæ præstantis singularisq; nature li berari: quod enim per se consideratum graue fit iniquum dicē .s. apud eum de facinore contra quem arguatur facinus esse factum per Cæsaris patientiam fieri dicit equissimum. Item cū dicit se tantum timere quid sit de deiotaro iudicaturus quæ intelligere: quid uellet de se ipso iudicari. Apparet enim hic quæ expectatō iudicio cæsario sit: & quæ sit existimatō de cæsarea uolūtate. Itē cū dicit se ī uultu oculisq; ei⁹ acq̄escē: quæ solus ipse

Cęsar suppleat defectum concursus populi. Ro. & unus ipse p̄ uniuerso populo satis sit. Item cum per fidem: cōstantiam: atq; dementiam suā implorat: & per dexteram suam: non tam in p̄liis: q̄ in promissis: & fide firmiorem. Item cum dicit cū solere facile & semel exorari: nec ullum inimicum eū placasse qui senserit postea in animo suo simultatis reliquias resedisse sic in hoc exordio beniuolentiam captare studet Cicero a p̄sona cęsaris: & cum nos Cicero in arte doceat beniuolentiam a nostra p̄sona captare: intelligamus contineri personā illius p̄ quo oratur s̄b oratoris p̄sona: sic q̄ p̄cepta eadem in utraq; persona sumenda sunt. Hoc tñ sciendum q̄ eorū pro quib⁹ dicimus debeamus uberius laudare: uel facta: uel uitā. p̄sonarū uero rerum laudatio moderate tractanda est. Itaque cum mō captat beniuolentiam a p̄sona deiotari. his idem usus est modis quos instituit in arte seruandos. Cū a nostra persona esse mus beniuolentiā captaturi. Captat enī p̄ cum officia regis in rē. p. dicit esse collocata: cūq; ob merita illa assuetum ornari a cuncto senatu: & cum hoc statu profert incōmodū suū: ut hic scilicet talis rex mō necessitatem hēat defensores cōtra crimē atrocissimum. Item cū dicit oēs ciues si in foro diceret illi regi esse fautores qui in bellis romanis suam consumpsit etatē. Item cum dicit sibi recordanti beneficiorum deorum immortalium: & senatus in rege deiotari nullo modo oratione; posse deficere. Item cum incommoda regis profert ostendens eum esse affectum nonnullis incommodis & detrimentis propter offensionem animi cęsaris. Et hac spe fretus inimicos regis eū accusare. Item cum cęsarem deprecatur summississe pro rege deiotaro: & hospicij sanctissime celebrati eorū eo memorem facit. A persona autem aduersariorum beniuolentiā captat: adducēdo ipsos in odium: cum eorum crudelitatem & impietatem ex probando commemorat: & cum maliciam corrupti serui cōfidentiamq; insidiosam: atq; improba; eorum significat. Item ī iuidiā adducendo cum oñdit eos pl⁹ in cęsaris ira & sua cū illo amicitia q̄ in cāę ueritate cōfidē. Itē in cōtēptū adducēdo cū eos dic̄ nō ualē: neq; īgenio: neq; usu: neq; exercitatōe rez.

& cum sibi uilitatem conditionis seruilis impropert. Sic exordium hoc conficit Cicero ingenio: atque arte mirabili multaque in eo sunt ut in alijs ab illo eloquentie fonte manantibus que clarius intellectu percipere possumus: quam exprimere per sermone; omnia enim apud eum plena sunt artis: & illius sue dicendi inextimabilis facultatis.

Narratio

Quanquam cui sunt inaudite res. In hac oratione in qua negatum factum opus nulla narratione defendenti fuit. Et exordio posito potuit: aut diuidere: aut confirmare: aut confutare. Nam illa narratio que aperit cause substantiam accusanti magis est propria: quam positam ab accusatore non debet orator idoneus in defensione repetere: faciens de ipsa unam separatam partem orationis. sed decet per singulos locos ire diluendo que ab aduersariis sunt narrata: eamque cause narrationem particulam explicare confirmando aut confutando. quo facto inuenisse orator expressisse totam narrationis seriem: eamque sibi agendo aliud ad suum proficuum conuertisse. Cum igitur Cicero in hac oratione non haberet integram accusationem post exordium in narratione repetere: alia usus est narratione antequam ueniret ad confirmationem: que quidem narratio sibi utilis uisa est: ut si cesar haberet animum iratum contra deiotarum propter ante acta deiotari: quia aliquo tempore fuisset contra cesarem cum Pompeio: ipse animum suum hac prius rei expositione in qua narrat & excusat ante acta deiotari: ut postea ad hanc causam non sic difficilem eius animum inueniret. Itaque alicui forte potest hanc quam uoco narrationem plus habere de exordij ratione eo quod animum preparet: & conciliet auditoris. uel plus habere de ratione confutationis eo quod ea que obiici possent purgat. Sed nec conciliatio: nec purgatio hic auferunt talis narrationis namque. quam narratio una est ut ait Cicero cum exponimus rem gestam: & unumquodque trahimus ad utilitatem nostram uicendi causa: que narratio pertinet ad eas causas de quibus iudicium est futurum. Et hec est illa narratio que principaliter spectat ad causam: in qua cognosci causa non potest. Aliter est narratio que intercurrit nonnunquam: aut fidei: aut criminationis: aut translationis: aut alicuius operationis: aut laudationis causa.

Et huiusmodi est ista narratio quā hic preposuit ut antea cta
purgādo animū cęsarıs appareret: & est diuisa in partes duas.
Nā narrata causa qualiter deiotarus cum Pompeio fuit. ostē
so q̄ post fuerit amicus cęsarıs: & ab ipso cęsare remuneratus
proponit breuissime principalem partem accusationis: quę q̄
grauior est causa. Primo incipit purgare. pars ista est ibi. Is igitur
non modo a te periculo liberatus. ubi proponit hanc partē
principalem super qua uult fundare confirmatiouem. Et est si
quidem ista narratio illustris & clara & artificiose composita.
Nam est & breuis & dilucida & uerisimilis: & per partes sin
gulas cum artificiosa purgatione coniuncta: ut apparere pōt
eam accurate consideranti.

Confirmatio.

Quod tu nisi cum furiosissimum ẽ. Hic est confirmatō
parua usque ad eum locum qui incipit cum inquit in ca
stellum ẽ. Vbi incipit confutatio. exponit enī hic aliqua sua
argumenta cum asseueratione. In sequenti autem parte dissol
uit locos contrarios. Quapropter particulam hanc a sequenti
distinxit: in qua arguit Cicero per probabile a uita deiotari cū
ipsius integritatem & honestatem uite mores. constantiam.
probitatem. religionem. & fidem p̄dicat. arguitque per pro
babile a causa: cum ostendit deiotarum solum ex cogitatione
tanti sceleris fuisse contra sūmū omnium gentium ac popu
lorum arma excitaturum: & per consequens maxima incōmo
da p̄lapsurum. Fit ex arte enim defensio per probabile a cau
sa: cum defensor negat causam sibi fuisse maleficij aut illam
extenuat. Quanto ergo magis erit ista defensio per p̄babile a
causa: cum defensor hic Cicero ostendit non solum causam
fuisse deiotaro Cęsarem occidendi: quia uel appeteret cōmo
da: uel declinaret incommoda. sed hanc unam fuisse causam
sui exicij. uidelicet si fecisset uel & si cogitasset hoc scelus: nec
ipsum deiotarum hoc ignorare potuisse demonstrat cum pru
dentem eum p̄dicat.

Confutatio.

Quam inquit in Castellum ẽ. Hic incipit confutatio quę
est usque ad eum locum. reliqua pars accusationis ẽ.

ubi incipit diuifio eorum: quę purganda reſtant in coniecturali conſtitutione defendens plurimū indiget confutatione: per quā ſuſpitiones oppoſitas extenuet diſſoluet. Ideo hic Cicero bonā partē habuiſſe orōnis in conſutādo conſumpſit. diluere itaq; incipit primū locū qui uidet eſſe pars prima grauiffimę & principalis accuſationis. Et cum hui⁹ conſtitutionis ratio (ut ait Cicero) in ſex partes diſtributa ſit. uidelicet probable: collationē: ſignū: argumentū: conſecutionē: & approbationē. quibus partibus uti debet accuſator accuſando deſenſor defendēdo. Videam⁹ quō partibus his & harum particulis arguat Cicero. Arguit ſiquidē primo in genere ſigni ex parte occaſionis idoneę non quęſitę: & idoneę pręteritę uel omiſſę: cum dicit id maleficium occultius: & magis idoneę potuiſſe fieri per uenenū: & tamē illo modo nō eſſe nec dici eſſe tētātū. Arguit per probable a cauſa: ut ſupra fecit in confirmatōne: cum dicit ſi eum palam interemiſſet omniū fuiſſe in ſe odium excitaturū. Arguit iterum in genere ſigni ex parte ſpei celandi: cum oſtendit ſpem celandi in beneficio eſſe potuiſſe: in eodem uero non potuiſſe: & tamen non ueneficiū ac cuſari. Arguit itez ex genere ſigni ex parte loci temporis & ſpatii cum dicit nō fuiſſe magnū ac difficile armatos in loco inſidiarū per illud tēpus fuiſſe retētos uſq; ad aduētum cęſaris ad eū locū neq; cauſam fuiſſe loci mutandi & ſpatii prolatandi a lotione ad finē cenę. Et arguit etiā in genere argumēti prout ſumit argumētum pro una parte ex illis ſuperius noiatis: in quas ratio coniecturalis conſtitutionis diſtributa ē: cum Cęſarem obſecrat: ut illi⁹ temporis repetita memoria: ſi ibi ubi dicant inſidias collocatas a Deiotaro aliquid tumultuoſum aut trepidū ſenſit: uel potius uidit ac ſenſit omnia quieta ac placata: & ex hominis grauiffimi & ſanctiſſimi diſciplina qd' eſſe profecto non potuiſſet animis maculatis: & ad inſidias apparatus. nam inſidiarū ipſarum ſignū aliquod uiſum eſſet. Arguit etiā in genere approbationis per locum contra teſtes: cum conſutat dictum Philippi medici: qui ſe omniū conſciū eſſe dicebat. Nam oſtendit eū ſcire nō potuiſſe: quia rex ſapiētiffimus nō miſiſſet eum Romā ſi fuiſſet cōſcius tanti ſcleris. ꝛ. Nec fratres ſuos (ut dicebat) carceraiſſet & eum ſi nō fuiſſent conſcii eiufdem facti.

I

Diuisio purgandorum.

Reliqua pars accusationis. **H**ęc est diuisio eorum: quę purganda extant: quę est usq; ad eum locum statim subsequente. De exercitu dicam breuiter. ubi incipit confutatio diuisorum. hic notandum est qd cum diuisio pars orationis ad hoc sit inuenta: ut per eam aperiamus quid conueniat: & quid in controuerfia sit: & per eam exponamus: quibus de rebus simus acturi. Prima parte in hac oratione uti opus non fuit in qua factum totaliter negabatur. secus autem est in iuridicali constitutione: in qua factum conceditur. sed querit an iure sit factum. ibi enim orator dicit aduersario. conuenio tecum in hoc: quia factum esse confiteor. disconuenio quia iure factum esse defendo. tu iniuria factum dicis. hoc autem hic Cicero facere non habebat propter statum cause naturam: Sed etiam nec reliqua usus fuit post narrationem incipiens confirmare uel confutare. ut enim capere possit uidetur Ciceronem tali fuisse ratione commotum. considerauit enim uim totius periculi in illa cause parte consistere qua accusabat Deiotarus insidias uitę Cesaris construxisse. Ideo subito primo exordium & narrationem ad illam partem purgandam obrepfit: quę magis animus Cesaris offendebat unde se contraxit ad illum locum: ut in eo sufficienter absoluta spatiosa oratione ad libitum uteretur. sic ergo superfluum iudicauit enumerare quod de rebus aut exponere de quibus rebus esset acturus: cum quasi rem unicam cordi haberet illam uidelicet grauissimam & principalem partem accusationis quam bene tunc exposuit dicens. Is arguitur te domi sue interficere uoluisse. & immediate purgare incoeperit ibi. ut dictum est qua parte non sufficienter per confirmationem & confutationem absoluta reliquas partes accusationis diuidit per enumerationem & expositionem nam duas reliquas partes accusationis enumerat: & quę sint exponit.

Confutatio diuisorum.

De exercitu dicta breuiter. Hic incipit confutatio partium reliquarum accusationis in diuisione superius positarum. Et licet plura purgari uideantur quam in hac diuisione sint posita tamen aduertendum est quod diuisio illa omnia quodam generali modo complexa est: una enim pars fuit quod rex comparasset exercitum contra

Cesarem: & istam plane confutat ut uides: altera pars diuisionis fuit in speculis semper fuisse regem: cū esset animo a Cesare alieno. & illa pars est ualde pregnas & generalis. nam omnes accusationis particule que inferi⁹ diluuntur. uidelicet missio nūtorum ad cellium: transmissio malorum equitum Cesari: exilaratio in aduersis cesaris: & scriptio proborum de cesare ad regem pro pte Blaffamii sub illa parte generali de alienitate animi in Cesarem cōtinēter quasi uoluerit accusator his particulis sic adductis probare partem illam generalem: q. f. rex in speculis fuerit cū habuit animum alienum. Itaque partes has singulariter purgat Cicero: & ostendit nō habuisse regem animū alienum a Cesare sed feruentissimum in sua cōmoda: & promptissimū ad subsidia administranda. & est hec confutatio usque locum nihil a me arbitror preteritum. ubi extenuat & cōfutat unam tacitam suspitionē: que uersari posset in mente cesarea ne cesar extimaret deiotarum sibi inimicum esse propter multa; sibi iposita; a Cesare. hanc itaque suspitionē diluit & purgat Cicero eleganter: ut uides subiunctaque sibi una ratione firmissima ibi. sed cum de illo labore. etc. Accurrit ad locum propriū defensoris: cum misericordiā cesaris capta re nititur: cūque accusatores calumniari ostendit: cū legati regii uelint sua corpora obicere ad detegendā accusatorū maliciā: & regis innocentia demonstrandam.

Conclusio.

No circa. G. Cesar. etc. Hic est conclusio artificiosus orationis terminis. Et nota quod Cicero hanc orationē iuxta exigentiam cause conclusit. Nam cum ipse dicit in arte noua. Conclusiones tripartite sunt: quoniam constant: aut ex miratione: aut amplificatione: aut cōmiseratione exigente materia conclusionem. Hic assumpsit que ex cōmiseratione constaret. nam ostēdit quā calamitatē sentētia Cesaris allatura sit regibus: aut quantam incunditatem: quorum alterum optare sit inimicorum regis: alterum suę clemētię. cum enim dicat in arte si cōmpatione ostendemus que nobis futura sint: nisi causam optinuerimus auditorē ad misericordiam cōmoueri. hoc facit eleganter ut uides. & quia cōmiserationem (ut ipse ait) breuem esse oportet: quia nihil arefcit citius lachryma: partem hanc breuissime absoluit. posset etiam dici quod

i z

epilogus siue conclusio orationis superius inciperet ab eo loco. laboro equidem regis Deiotari causa. .i. ab illo enī loco usq; ad finem intētus est ad misericordiam cōmouēdam: quod ē p̄priū epilogis in quib⁹ toti debēt affectus effundi.

Restat ut hic argumentationē rhetoricam ostendamus: ex quinque partib⁹ constitutam: quę post narrationē in confirmatione tractata est: cuius quidem argumētationis propositio est expositio illa grauissime & principalis accusationis superius cum ante factorum regis narratione in fine cōiuncta illa uidelicet particula. his igitur nō modo arte periculo liberatus: sed honore amplissimo ornatus arguitur te domi suę interficere uoluisse. .i. Particula siquidem ista est propositio argumētationis quam h̄ probare non uelit eius oppositum demonstrare. per eam tamen clare ostendit summatim quid sit quod probare uelit: quia eius uidelicet falsitatem & propositione sic posita rationes p̄cipio confirmationis adducit ibi uidelicet q̄ tu nisi eū furiosissimū. .i.

Hic enī est ratio. Nam hac breui subiectione quod intendit uey esse demonstrat. Demonstrat siquidem contrarium opinionis: quā intendit Cicero non posse cęsarem cogitare nisi furiosissimū illum extimet qui est prudentissimus: ut enī omittam cuius tanti sceleris. .i. Hic est confirmatio rationis. nam plurib⁹ argumentis corroborat breuiter expositam rationē. Apparet enim quomodo ualde corroboratur quod dixit in oratione ostendēdo. post positis aliis argumētis quanta fuisset dementia id appetere propter quod omniū contra se unū regum: ac gentium alios incitaret: quę dementia in rege prudentissimo esse non poterat quāq; hoc loco. .i. Hic est exornatio qua utitur in hac magna materia rei honestandę & collupletandę causa. confirmata iam argumentatione ut uides honestat causam suam: cum de singularib⁹ regis moribus probitate constantia atq; honestate cōmemorat.

Quod igitur facinus. .i. Hic est complexio quę concludit breuiter colligens partes argumentationis: ut clare patet. & est usq; ad confutationē sequentē. & nota q̄ pticula ista: quę cōplexio argumētationis noīat. est etiā epilogus siue cōclusio cōfirmatōnis: h̄ nō signauerim: cū de confirmatione tractarem.

De Elocutione.

Ultimum est ut de reliqua parte orationis rhetorice: uidelicet de orationis elocutione uideam⁹: de qua plane per omnia sic dicendum ut supra in pompeiana est dictum. Et de his similiter ē exornationib⁹ p̄scrutandum.

Colores.

Vgitiuos autem dominum accusantes: & dominū absentem. ꝛ. Conduplicatio est.

Cū uidebā cū uerba audiebā. ꝛ. hic ē similiter desinēs.

In tuis oculis in tuo ore. ꝛ. Dissolutum ē.

Spectarem curiā intuerer forū. ꝛ. dissolutū ē.

Istam inquā differam. ꝛ. conduplicatio ē.

Sed omni metu liberauisti: hospite ignouisti: regē reliquisti. ꝛ. dissolutum ē. Item similiter desinēs.

Nihil ille de conditionibus tuis. ꝛ. repetitio ē.

Ignosce ignosce Cęsar. ꝛ. Conduplicatio ē.

Quāti honoris p. rei: quāti fenatus. ꝛ. repetitio ē.

Itaq; Gn. pom. bella uictoria triūphos. ꝛ. repetitio ē.

A Pompeio discessit spem infinitam prosequi noluit. ꝛ. dissolutum est.

Ille exercitū G. domici. ꝛ. Repetitio ē.

Vt enī mittā cui⁹ tanti sceleris. ꝛ. Occupatio ē.

Cuius tanti sceleris fuerit. ꝛ. repetitio ē. Itē distributio.

Omnes reges quorū multi erant finitimi. ꝛ. repetitio ē.

Quis consideratior illo quis rector. repetitio ē.

Nota tibi est hominis probitas. G. Cęsar noti mores. ꝛ. dissolutum est.

Deiotari integritas grauitas uirtus fides. ꝛ. Articulus ē.

Quod igi⁹ conari occultius. ꝛ. Contrariū ē.

Qualis rex athalus in populū africanū fuit. ꝛ. exēplum ē.

Repeto illius tēporis memoriā. ꝛ. dissolutū ē.

Num quę trepidatio: nū quis tumultus. ꝛ. repetitio ē.

Nō quęro quasi uerisile nō sit. ꝛ. occupatio ē.

Non arbitror: nō audiui. ꝛ. dissolutū ē.

Pecuniam dedit exercitū aliud. ꝛ. dissolutū ē.

In regē iustum seuerū grauē fortem. ꝛ. articulus ē.

Qui igi⁹ adolescens nō tāta gloria p̄cedit⁹. ꝛ. Cōtrariū ē.

- ¶ **Q** se iactare: q̄ ostentatione. .xx. repetitio ē.
- ¶ **N**on ficto crimen insectari. .xx. repetitio ē.
- ¶ **S**it in dominatu seruitus in seruiture dñatus. .xx. Contētio ē.
- ¶ **O**tēpora o mores. .xx. Exclamatio est.
- ¶ **G**n. ille Domitius. .xx. exemplum est.
- ¶ **C**onsulem cēsorē pontificē maximū. .xx. articulus ē.
- ¶ **S**ed tamē ille inimico seruū. .xx. contētio sentētiarū ē. usq; ad eū locū ad semel iste est.
- ¶ **N**on ne cum esset productus. .xx. repetitio est.
- ¶ **V**exatos uerberatos. .xx. articulus ē.
- ¶ **E**t quē uos liberi in summa reipublicę libertate. .xx. cōtrariū ē.
- ¶ **E**t enim si antiochus. .xx. exemplum est.
- ¶ **I**n asia capadotia ponto. .xx. articulus est.
- ¶ **D**e magnitudine animi grauitate cōstantia. .xx. articulus ē.
- ¶ **M**emoriā tuā implorat. .xx. dissolutū est.

¶ **E**xPLICIT pro rege Deiotaro.

¶ **A**rgumentū oñonis pro Aulo Cluentio habito.

Vlus Cluentius habitus & stadius albius opianicus Romani ciues ambo ex municipio lariniate fuerunt adinuicem inimici: Nam cum cluentius matrem haberet nomine Sasiā mulierē libidinofam atq; impiam: & sibi etiam inimicam: eo q; contra phas & familię decus eiecta per diuortium filia sua sorore cluentii ipsa generi sui auri Melini adolescentis nuptiis imixta non ut mater iam habebatur: & colebatur a filio matris impudicitie non amico: cum inquā haberet hanc matrem cluentius melino illo adolescente iam mortuo: & per scel⁹ opianici trucidato ipsi opianico matrimonio copulatam: & opianicus uellet marciales quosdam deditos sacris martis liberos romanosq; ciues esse defendere cōtra ius & uolūtatem larinacium. Cluentius uero causam hanc ageret contra opianicum uehementer opianico factus est inimicus. unde ut Cicerro afferit. ac ut multa bona cluentii ab intestato deuoluerētur ad

Sasiam suam uxorem illis matrem cum ueneno curauit tollere. quod cum Cluētio esset indicatum comperto apud scamandrū libertum fabritiorum ueneno accusauit primo Scamandrum & obtinuit. Deinde accusauit illum Fabritium patronum scamandri & iterum obtinuit. itaq; patrono libertoq; damnatis cum cuius causa ueneficium hoc fieri dicebatur opianicum accusauit. Opianicus accusatus scaleno iudici pecuniam grādem dedit ad quosdam alios iudices corrupēdos: quam pecuniam cum scaleno aliquibus iudicibus promississet: deinde abnegauisset asserens se ab opianico destitutum: ut eos opianico infestos faceret pecuniam ipse sumpsit: & opianicum cōdēnauit. uolebat enī ut dicit Cicero opianicum damnari pro se solo retēta pecunia q̄ ea distributa per reliquos iudices eum absolui. & sic opianico a scaleno & ab aliis omnib⁹ prē quīq; damnato. Cum fama esset illo in iudicio uersatam esse pecunię intentionem ingens inuidia est in cluentium suggestionibus. L. Quintii. tribuni plebis & defensoris opianici concitata. iactabat enim tribunus in populo hominem innocētem per pecuniam condemnatum. Cicero itaq; cum Cluentius annos octo hac flagrasset inuidia: fereq; in opinione; hominum fixum esset innocentem opianicum pecunia Cluentii condemnatum. hac ipsum oratōne notabili hoc purgat a crimīe Cūq; cluentius accusaretur aliis cribus mris eius ipulsi ut q; u; opianicū iam dānatū & exulē uenari fecisset. qđ quia idem facē uoluisset in filio opianico adolescentē cicero ipsum egregie hac mirabili oratione defendit.

¶ Genus causę in quo hęc habet orō.

Hęc oratio est in iudiciali genere constituta. Habet enim hęc causa accusationem cum defensione. Nam accusatus Cluentius hac oratōne a Cicerone defenditur. Demōstratiuum qđ in uituperatiōe opianici & laude Cluentii habetur est incidēs Nam accomodatur ad defensionem principaliter hic intentam.

¶ Constitutio causę in qua hęc habet orō.

UT plane intelligamus in qua constitutiōe hęc oratio habetur uideamus quę intentio: quę ue depulsiō sit in causa.

Intentio autem accusatoris. hęc est: Iudicium pecunia corrupti-
sti. A. Cluentii ut tuus inimicus opianicus damnaretur. Item ut
eam de omnibus obiectis principalibus criminib⁹ coniungam⁹
unamq; faciamus intentionem. A. Cluentii hunc adolescentem
opianicum in eius nuptiis ueneno tollere uoluisti. Item patrem
hui⁹ iā damnatū opianicum de medio sustulisti. Depulsio uero
Cluentii ad hęc omnia talis esse comprehenditur. iudicium non
corrupti. tollere hunc adolescentem opianicum ueneno nō uolui
patrem huius opianicum iam damnatū ueneno non sustuli. qua-
re cum sit simplex hic negatio facti in depulsione ad principales
intentionem accusatoris apparet q̄ constitutio principalis est
coniecturalis. iuridicialis autem absoluta & legitima ex scripto:
& sententia. constitutiones hic incidunt ut suis diceſ in locis.

¶ De rhetoricę partibus hic considerādis.

¶ De inuentione memoria & pronūciatione dicendum ut su-
pra dictum est in pōpeiana. Dispositio uero hic est in par-
tibus orationis non ab institutione artis profecta: sed ad casum
temporis oratoris iudicio accomodata. Primo enim ponit exor-
dium insinuatione permixtum. deinde diuisionem. deinde nar-
rationem cum quadam confirmationis parte coniunctam. dein-
de puram confirmationem. deinde confutationem. deinde regre-
ditur ad confirmationem in constitutōne legitima ex scripto &
sententia. deinde inferit confutationem ad quędam obiecta. de-
inde confirmat in constitutione principali causę: uidelicet conie-
cturali. deinde concludit sed conclusionis finis & orationis nō
habetur.

¶ De partibus orōnis exordium.

¶ Nimaduerti iudices. x̄. Hęc oratio insignis hic incipit: &
orationis exordium quod mirabile est & incredibili mini-
sterio atq; arte confectum. Nam cum esset dubium genus causę
eo q̄ huic suspitio corrupti iudicii iuniani & ceteri ueneficii cri-
mina obiecta Cluentio ante ipsorum dissolutionem quandam
turpitudinem ad causam uidebātur afferre. hinc honestas ex per-
sona cluentii & persona Tullii defensoris ipsius oriri uidebatur
in causa: ut enim uult Aristoteles primo suę rhetoricę Orator ap-

parens qualis quidam hic est amicus & bonus melius persuadet
 fert equidem per se qualitatis speciem: quę honestat causam suaz
 & iuxta Quintilianı sententiam non solum aduocati defensionē
 sed etiam testis fidem affert. Cicero itaq; talis orator & uir qđ
 mirum si honestatem afferre posset ad causam quam ipse defen-
 deret. qđ in hac causa Cluentiana ipsum fuisse gloriatum tene-
 bras effudisse iudicibus Quintilianus libro quarto oratorię in-
 stitutionis capitulo an rhetorica sit ars. Cum igitur ut dixi esse
 dubium genus causę: atq; ab hoc accomodandum esset exordiū
 beniuolentię captatiuū. Cūq; iam in animis hominū insedisset
 opinio tribunitia suggestione conflata corruptum istud a cluen-
 tio fuisset iudiciū: atq; ob id ex arte insinuatione foret utēdum
 quę adhiberi docet in arte: quoniam est persuasus auditor huic
 hoc Cicero duplici respectu exordium cū insinuatione pmissere:
 cum in genere causę dubio nil obstaret quin exordiri aperte
 posset imo ex arte deberet: & opinio illa quę quodāmodo fixa
 in animis iudicum timebat insinuatione requireret. Ergo ut hic
 fecit egregie: & mirabiliter uideam⁹. Primo enim per insinuat-
 ionem ad se audienda allicit auditores pollicendo de eo qđ aduer-
 sarii firmissimū sibi adiumentum putarint se esse dicturum quę
 asserit se animaduertisse orationem oratoris contrarii in duas
 partes esse diuisam: quarū altera niti & confidere magnopere ui-
 debatur inueterata inuidia iudicii Iunianii: & pte alia in qua non
 ita uidebant confidere breuiter recitata: dicit se uelle seruare ean-
 dem distributōnem in respondendo: ut omnes intelligant nihil
 eum subtergere uoluisse reticendo: nec obscurare dicēdo. Sic igi-
 tur cum ostendit se uelle ad illa adinuenta aduersarioꝝ firmis-
 sima & fm eorū ordinem respondere usus est uno ex modis insi-
 nuandi qui in arte ab eo docet auditore persuaso: & etiā iuxta
 Quintilianı sententiam hic est usus insinuatione & p̄titione dicē-
 dorū: ut insinuaret utilius. deinde apto exordio beniuolentiam
 captat ab auditoꝝ p̄sona: ap̄iēdo quę de his existimatio & quę
 iudicii expectatio sit: simulq; proferendo eorū laudabilē consue-
 tudinem iudicādi: cum causę difficultate mōstrata apte testatur
 rem illā se in illa difficultate cōsolari: qđ ita audire de criminib⁹

consueuerunt: ut eorum dissolutionem querant ab oratore. & ut attētos faciat exponit qualiter sit acturus. deinde iterum beniuolentiam a persona auditorum captat cum dicit neminem ciuē sine suo ac talium hominum subsidio inuidiē posse resistere. deinde ut & insinuando & beniuolētiā simul ab auditorum persona aperte captando ad se auditores alliciat. Primo dubitatione utitur quid potissimum sit dicturus: aut cui loco responsur⁹ cum admiratione ut debere fieri docet in arte: cum dicit se quouertat nescire. ubi ut ait Martianus utitur figura quē dyaphoresi⁹ uocatur: quē utilis est ad generandum crudelitatem. Nam ut ait Quintilianus libro nono oratoriē institutionis. capitulo de figuris sententiarum affert & aliquam fidem ueritatis crudelitatis dubitatio consimulamur querere nos unde incipiendum: unde desinendum quid potissimum dicendo: an omnino dicendum cuiusmodi exemplis plena sunt omnia. & subiungit ipse Quintilianus exemplum huius loci Ciceronis. deinde enumeratis quē negare non potest & quasi formidata difficultate euellendē illi⁹ opinionis: ut iudices sibi conciliet sese ad id impotentem ostendit: cum dicit non esse sui ingenii sed auxilii ipsorum iudicum ipsius innocentie: sic in hac calamitosa fama quasi in aliqua pernitiosissima flamma atq; cōmuni incendio subuenire. Deinde ostenso q̄ in iudicio falsa inuidia ualere non debeat: rogatisque iudicibus ut huc nihil prēiudicati afferant: eos sibi facit attentos innuens se dicturum: quē ante nō sciuerint. Cum eos deprecatur ut patiantur eum suum dicendi ordinem conseruare: & perorata causa si quid erit praeteritum tunc requirant: quasi per hoc innuens nihil relicturum: sed omnia patefacturum: quibus uere poterunt remota inuidia iudicare. Deinde etiam ut sibi ualde attentos ac dociles auditores compararet: cum demonstrauerit scire se ad quantum difficilem causam accedat dicit. si quis deus ad se audiendum beniuolentiam iudicum conciliarit effecturum se ut intelligant: nihil tam timēdum q̄ inuidiam: nihil tam optandum q̄ equum iudicium. Deinde iterum a persona iudicum auditorum beniuolentiā captat: aperiendo quē expectatio sit eorū iudicū: dicit se sperare locū illum atq; confessum quem inimici

fore Cluentio horribilem putauerunt miserie illius futurum portum atq; profugium. deinde facit attentos ac dociles rogando ut attente audiant. &c. Et hec pauca de hoc artificioso principio dicta sint.

Diuisio.

Orripuisse dicitur A. Cluentius. &c. Hic est diuisio pars una orationis qua hic est usus egregie fm eam sui speciem que expositio nominatur. res enim de quibus est dicturus exponit hic breuiter & absolute: cum se dicit ostensurum neminem unquam grauioribus testibus in iudicium uocatum. Deinde ea facta preiudicia ut absolui nullo modo opianicus potuerit. deinde his demonstratis ostensurum quod requiri intelligat pecunia tentatum esse iudicium non hac cluentio sed contra cluentium: & facturum ut intelligant quid in ea causa tota ipsa res tulerit error affixerit & flarit inuidia. Et primum se facturum id ex quo. &c. ut hic exponedo predicat ita perficit orando. Visa tamen quibusdam fuit reprehensibilis ista partitio: ut ait Quintilianus: qui cum eis contra Ciceronem hoc loco sentire uidetur. Nam uult ipse in unius criminis uaria defensione superuacua esse partitionem omnes modos defensionis colligentem: ut si quis ita partiatur dicam non talem esse hunc quem tuor: ut credibile uideri possit homicidium: dicam occidendi causam huic non fuisse. dicam huic eo tempore quo homo occisus est trans mare fuisse. Et ideo paulpost hoc subiungit ipse Quintilianus. Itaque non defuere qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarent: quam se dicturum esse promisit. primum neminem maioribus criminibus grauioribus testibus in iudicium uocatum quam opianicum. deinde preiudicia facta ab his ipsis iudicibus esse a quibus condemnatus. Postremo iudicium tentatum pecunia non a Cluentio. sed contra Cluentium. quia si probari potest quod est tertium nihil necesse fuerit dicere priora. hec ille libro quarto oratorie institutionis. capitulo de partitione cuius & si me ualde ratio moueat: ut secum sentiam: tantum ita me flectit: & uincit auctoritas Ciceronis: ut cogitare non possim quicquam in suis orationibus uictiosum. preposuit uero de industria parte hanc narrationi quam sequi debeat ordine profecto ab artis institutione: quod est ei modi narratio

ut in ea multa confirmatio misceatur. Si ergo uolebat prius qd
esset confirmatur⁹ exponere opus erat: ut partem hanc prepone
ret narrationi.

Tibi te peto Opianice. x̄. Antequā Cicero ueniret ad causa;
ut uitaret iuidiam: quia cōtra mortuum diceret iam dam
natum ab eius filio ueniam petit: ostendens necessitatem huius
modi dicendi: & ad narratiouem a longe repetēdam illico descē
surus: ne id moleste patiantur iudices deprecare. curauit enī sum
mo studio ut narraturus inueniret animos sine ulla inuidia pre
paratos.

Narratio.

Mvlus Cluentius fuit pater. x̄. Hic est narratio pars una ora
tionis: cui⁹ narrationis initium sumpsit Cicero a persona
posita: cum accidētibus suis quod fieri debere ex arte quādo id
perfuturū est: & ideo hic factum esse memorat Quintilianus li
bro quarto oratorię institutionis. capitulo de narratione. & licet
longa sit illa narratio non est tamē aliena a preceptis: quę de bre
uitate narrationis in arte dantur a Tullio. Si quis enim bene con
siderat quāta & quam probabili narratione fuit opus: ut rem &
causam suam iudicibus comprobaret non mirabitur paulo lon
gius exordii rei demonstrandę petiisse: quod fecit ut ipse testat̄
ut cognitis p̄cipiis facilius extrema cognoscerent. Est ergo bre
uis dicenda narratio non quidem fm se: sed respectu materię &
causę est dilucida & uerisimilis: ut esse debet ex arte narratio.
Primo enī unde necesse erat incipit ac ne quis obiicere possit p̄
cipii narrationis remotione: & quasi & ab euo hoc est animis re
moto principio ipsum inutiliter incoepisse: cum incipiat a patre
Cluentii. sciendum q̄ incipit ab eius morte: ut ostendat primo
fomenta maternarum inimicitiarum cum Cluentio: quę sciri nō
possent: nisi nuptię Cluentię sororis Cluentii secutę mortem pa
tris utriusq; narrarentur. circa quas nuptias narrādo usus ē Cice
ro excursione laudabili dicens. O mulieris scelus incredibile: &
preter hanc unam in omni uita inauditum. O libidinem effrena
tam & indomitam. O audiciam singularem nō me timuisse: si
minus uim deorum hominumq; famam: at illam ipsam nocte;
facesq; ipsas nuptiales: non limen cubiculi: non cubile filię: non

parietesq; deniq; ipsos superiorum testes nuptiarum. hoc enim
 loco & in hac excursione demonstrauit elrgāter se ui quadā esse
 affectum sicut fieri oportere in huiusmodi excursionibus Quinti-
 liano placet. fecit autē mirabiliter Cicero ut auditorum animos
 impleret affectibus: qui quidem affectus in animis generādi sūt
 ab oratore p sermones passionales. ut uult Ar. in sua rhetorica q̄
 les hi sunt omniū animos contra talem matrē facientis iratos: &
 in super opere p̄tium est in hac causa ut cognoscatur matrem ini-
 micam esse cluentio: & quia contra parētes agētibus callida op^o
 est arte facit mirabiliter Cicero ut ipsum maternū nomen contra
 Sasiā matrem animos magis accēderet q̄ contra cluentium. de
 quo loco nō inutile est uidere quid sentiāt. Quintilian^o is ergo
 libro xi. oratorię institutionis sic scribit. Vnum iam igitur huic
 loco quod est fane summe difficultatis ad dicēdum uidetur: ut
 quibus ea quę sunt natura parū spetiosa quęq; non dicere: si utrū
 libet esset librum maluiffemus. non tamen sic indecora dicētib^o
 quid asperiores habere frontem potest: aut quid aures hominū
 magis respuūtur: q̄ cum in filio filii ne aduocatis in matrē pero-
 randum aliunde: tamen necesse est ut in causa cluentii abiti: sed
 non semper illa uia qua contra Sasiā Cicero usus est. non quia
 ille nō optie: sed quia plurimuū refert qua ī re & quō lēdat. Itaq;
 illa cum filii caput palam impugnaret fortiter fuit repellēda. duo
 tamen quę sola superant diuinę Cicero seruauit. primū ne obli-
 uiscatur reuerētię quę parentibus debet. Deinde ut repetitis alte-
 rius causis diligētissime ostēderet q̄ id qd' erat in matrem dictu-
 rus non oporteret mō fieri: sed etiā necesse esset. Primaq; hęc ex-
 positio fuit q̄q; ad p̄sentem quęstionē nihil pertinebat adeo ut
 in causa difficili atq; perplexa nihil prius intuendum credidit q̄
 quid deceret. Fecit itaque nomen parentis nō filio inuidiosum.
 Sed ipsi inquam dicebatur. &c. Hęc Quintilianus elegantissime
 profecutus est: etiam Cicero narrationem usq; quo erat oportu-
 num. usq; uidelicet ad opianici damnationem & inuidiam con-
 citatam: & ea quę id iudicum sunt secuta: ac ut egregie seruet reli-
 qua documenta breuitate intuenti uidere perfacile. deinde q̄ di-
 lucide narret apertus est. nam ut quicquid primo gestum est ita
 primū exponit: & rerū ac tēporū seruat ordinem: & reliq; adīplet

que pertinet ad narrationem dilucidam faciendam: que dimitto legētis indagini: ne prolixior equo sim. utraq; etiam uerisimilis sit: quia ut mos: ut natura: ut opinio postulat dicat spatia tēporū personarum dignitates: consiliorum rationes: locorum oportunitates constent uidere facile orationē legenti. Ego uero pertranso tantum: ne sim in re nō necessaria longior: tamen quia illa tractantur ex locis confirmationis que cum ipsa narratione miscentur in hac oratione. cūq; hęc causa esset huiusmodi: ut si Cicero narrationem plane simplicisq; uoluisset exponere forte maiore; offensionem animorū maioremq; inuidiam cumulasset contra Cluentium sic argumētando: & causam ipsam agendo narrauit. sic deniq; partes rei geste ipsis continuo argumenta subiiciēs dispersit atq; firmauit: ut ad unamquāq; confestim accommodaret rationem: que uulneri presto esset medicamentum: & odium opposita defensio mitigaret: ut exigēte causa fieri docet in ueteri: & Quintilianus affirmat libro quarto oratorię institutionis caplo de narratione dicens inferendū esse expositioni defensionem re poscente: & factorum rationem pro uerisimilitudine rei agendę: & sic a Cicerone fit hic: neq; enī narratio hęc reperta est: ut tantum cognoscat iudex: sed aliquādo magis ut consentiat ut ipse Quintilianus eodem libro & caplo.

Nunc iam summam exponam. 22. Recitatis in superiori parte fundamentis: atq; radicib⁹ inimicitarū fasie matris atq; Cluentii filii sui: & ita recitatis ut unūquodq; dictū tractū uideatur ad utilitatem suam causa uincendi: ut ab arte precipitur quod apparere potest faciliter intuenti. Descendit hic ad eam partem narrationis: in qua multa confirmatio commiscitur. Nam cum uelit ostendere in hac narratione incorruptum a Cluentio fuisse iudicium: habet ostendere opianicum ueris & grauibus criminationibus fuisse damnatum. & hoc narrare simpliciter & pure nihil eēt apud animos: p̄sertim in oppositū persuasos. oportet ergo ut narrando p̄misceat argumēta: & coniecturales locos cū causę constitutio sit cōiecturalis. Videamus itaq; q̄breuiter fieri pōt nōnullos locos quibus causam hanc Cluentianam narrando si mulq; confirmando narrata corroborat. summam enim expositis hac in parte: & crimine ueneficii a causa seu ratione: quibus

Cluentius accusauit & ostendit opianicum fuisse culpabilem: in greditur narrationē quandam de uita & sceleribus opianici: quę narratio fauet causę cluentii per locum a probabili a uita demonstrans eum fuisse iuste damnatū: cum a simili turpitudine nunq̄ affuerit cunq̄ talia sciuerint iudices qui damnauerit.

Hunc tu hominem. ̄. Postquā late superius Cicero monstrauit narrando opianici multa flagitia. & sic per locum a probabili a uita causam Cluentii roborauit. Hic descendit ad narrādum causam inimicorū inter opianicum atq̄ cluentium: & deinde illud crimen ueneficii contra Cluentium: pro quo crimine opianicus principaliter damnatus fuerit. Et notat q̄ illę pro causa marcialium inimicitie susceptę: & reliqua maior causa spes. f. hereditatis Cluentianę si fuisset cluentii mortuus intestatus trabuntur in argumenta pro causa cluentii ad ostendendum per locum a probabili a causa opianicum uoluisse tollere ueneno cluentiū. & per cōsequēs eum iuste damnatum. Cum de hoc crimine causam dixerit. & sic non fuisse per corruptum a Cluentio iudicium condemnatum.

Multa dici possunt. quare. ̄. Superi⁹ demonstratis insidiis opiani contra cluentiū: descendit ad ostendendum a quo corruptio iudicii profecta sit. & probat primo per locum a probabili a causa fuisse non a cluentio sed ab opianico profectum. deinde ut ē profecta seriose demonstrat: & interdum ut attentos iudices narrationem habeat eos ut attēte audiant deprecatur. Cum enim in omni parte orationis studendum sit: ut auditores habeamus attentos hic Cicero potissimū postulabat: ut merito in narratione tam longa ut ait Quintilian⁹ de institutione iudices: & in narratione nōnūquā: & in argumētis ut attendant & ut faueant rogamus: & sic facit hic Cicero.

¶ Confutatio pura.

Neq̄ me poenitet hoc potius tempore. ̄. Postquā superi⁹ Cicero rem narrauit & narrando ita esse monstrauit fuisse uidelicet opianicum iuste damnatum & ab eo pecunia iudiciū fuisse tentatū: fuisseq̄ in suspitionem illius corruptiōis cluentiū uerisimiliter a tribuno deductū. nunc ad puram confirmationē accedit: i qua breuiter Cluentiū purgat. nā cū oñderit q̄re libēti⁹

nunc tractat hanc causam quā antea tractauisset accidit ad cōfirmandum opianicum corrumpere uoluisse iudicium: cluentium uero nō uoluisse: & hoc per locum a probabili a causa: & uterq; ad loquendum inducte ostendit uni opianico corrumpendi iudicium fuisse causam Cluentio non fuisse. uel uideri potest locus a collatione cum utriq; sermone ad inuicem posito & comparato ostendit id qd aduersariū fecisse crimina alteri nemini bonum: nisi ipsi aduersario fuisse. deinde per locum ab argumēto: & suspitione magis firma demonstrat opianicum iudiciū tentauisse pecunia cum ostendit & opianici tabulis hoc haberi: qd scaleno iudici nūmos dedit. .xx. & cū demonstrat fautores opianici scaleno ad iudiciū flagitasse. .xx. simulq; qd obiici posset de cōdēnatione scalenii purgat rōne in narratione iam dicta.

¶ Epilogus.

Quare cum istinc causa corrumpendi. .xx. Post narrationem plenam argumētis & positam immediate superius confirmationem hāc breuem Cicero hic usus est epilogo quo breuiter & in summa dictorum argumentorum memoriā reuocaret. .xx.

¶ Confutatio.

Tenī pecuniam Scaleno. .xx. Hic est confutatio in qua eam rationē: quę afferebatur a Tullio accusato de pecunia tradita scaleno iudici ab opianico. uidelicet pro gratia reintegrāda Primo confutat cū ostendit id nō fuisse possibile: & per locum ab argumento suspitiosam facit pecuniam apud iudicem: pretertim talem uirum sordidissimum. .s. qualem d. fuisse Scalenum ipsamq; pecuniā suspitiosam reddit ex numero minime ad consiliatorem gratię: sed ad aptissime ad corrumpendum tot iudices comparato.

Tenī iudicia facta per multa. .xx. Procedens Cicero confirmando quę fuerant ab aduersariis allegata: cum uitaretur ipsi contra Cluentium: afferentes iudicia aliqua de hac re: & sic per locum a iudicato causam suam confirmantes egregie ista cū ista confutat: & quia locus a iudicato proprius est constitutionis iuridicialis absolute: dicendum est qd ista confirmationis pars: quę per huiusmodi locū inuitetur in iuridiciali absoluta constitutione uersatur: quę sic ad causam huic icidit. Intenderet enim

aduersari iure cōtra cluentium iudicatum esse debere: Cicero pro cluentio sic depellit iure contra cluentium iudicatum esse nō posse. Omnia illa iudicia qualia fuerint trutinatur: & monstrat non fuisse iudicia uel cluentio non obesse: & p^o iudiciuz quo. C. Iunij est damnatus labefactat Cicero per locum a consuetudine & lege: cum id ostendit non lege & more seu consuetudine fuisse tractatum: Sed ui & tempestate tribunitia fuisse confectum. Pręterea si ex lege subforcionis fuit ille damnatus non esse cum cluentij causa cōiunctuz, deinde labefactat & per locum a iudicato adductum per aduersarios contra cluentium: ex damnatione aliquorum iudicum qui opianicum condemnarant: ostendens illa iudicia nihil ad causam cluentij pertinere. Deinde arguit per locum a iudicato cluentium non corrupisse iudicium cum facit mētionem de illo iudicio quo fuit falcula iudicatus gratis opianicum cōdemnasse: & ex falcule iudicio similitudinem ad reliquos iudices trahit: & h^o loco de industria quod negari non posset interrogans h^o modo. uidelicet dixit ne tandem causam. C. fidicularuus falcula & ex figura usus est ardentōris prolationis: & speciem maioris securitatis exhibuit: quā sine interrogatione ptulisset. deinde locum a iudicato per aduersarios adductum de extimatione litis. p. septimo sceuole confutat per locum a consuetudine.

¶ Sequit̄ illud iudicium ic̄. Confutatis nonnullis forensibus iudiciis cōfutat hac in parte censoria: quę contra Cluentium aferebant. primo ergo confutat illum aduersariorum locum a iudicato censorio per locum a consuetudine: & more maiorum cum. d. maiores nunq̄ auctoritatē censoriam ut rem iudicata; obseruasse: & illud probat exemplis: institutisque maiorum. & nota q̄ in probationibus huius partis multa funguntur proboemij uice & Quintilian^o testatur: & apparet aperte lra; intuenti.

¶ Quare qui uobis in mentem ic̄. Hic ponit epilogum huius partis confutationis quę censoria iudicia confutauit.

¶ Quę cum ita sint ic̄. Procedens confutatio cōfutando iudicia illa censoria non standum esse demonstrat per locum a bono

k

& equo cum ostendit non pertinere ad communem utilitatē tantam potestatem censoribus dari: ut regiam licentiam quodammodo consequantur: quod fieret si suis scriptionibus ut rei iudicatę sciretur. Deinde ostendit q̄ si rei uirtuti est standum: & non iudicij censorum opianicus suspitio esse debet. Cluentius uero non: & facit hoc locis coniecturalibus breuiter: & artificiose epilogatis. Deinde iterum labefactat iudicia censoria per locum a consuetudine maiorum ponens aliqua exempla eorum cōuenientia. unum est quod de me maxime. qđ obiectu; testamento Egnatij Cicero hac in parte confutat eleganti quodam & artificiose argumento: ostendens in accusatōne aduersarij duo esse interesse ipsa pugnancia: quod inuenire (ait Quintilianus) artificij est. fecit autem egregie hoc loco demonstrans censoriam notam: & egnatij testamentum: quibus duobus nihil magis cluentio erat aduersum inter se pugnare cum dicit. Sed acci consideres censio diligenter uirum cęsorū iudicium graue uelis esse an egnatij: At enim senatus uniusus. quia aduersarij arguebant contra cluentium per locum a iudicato senatus iudicium allegantes. Locum hunc Cicero confutat egregie ostendens senatum conditionaliter iudicasse: & per eundem locum a iudicato demonstrat quod tunc. Iudicauit per furorem populi iudicasse cum fuerit postea recisum & uoluntati populi quod fecit repudiatum.

Est etiam reliqua permagna auctoritas. Quia iter cętera iudicata Ciceronis ipsius afferebat auctoritas contra cluentiu; obiectionem illam Cicero: ut uides conuellit egregie.

Nunc quoniam ad omnia que ab se dicta sunt. postq̄ Cicero maiora & inuidiosiora superius magna arte & incredibili purgavit industria: hic (ut ait Martian⁹) coniecturę partibus expedite ad per scriptionem legis accesitor ordine: uidelicet commutatorię si cluentium legis assertōne defenderet: fugere causam diffidentia uideretur. Itaq; ne uideatur cluentius non cā & re: sed lege confidere causam ex lege. sic agit hic Cicero ut uideat non agere ex opinione cluentij ut ait Quintilianus li^o quarto de pertione. quedam interim nos & uitis ligatoribus

simulandum est dicere: q̄ Cicero pro cluentio facit contra iu-
 diciariam legem ï. Sed uidentur in qua causę cōstitutiōe uer-
 satur hęc pat̄s: & cum agatur hęc quęstio ex sententia legis &
 scripto: quia aduersarij uelint legis sententiam trahere ad om̄s
 ciues romanos. Cicero uero persistat in scripto legis quę loq̄t̄
 soluz de hominibus ordinis senatorij: ut apparet in textu ora-
 tionis: dicendum q̄ constitutio est legitima ex scripto & sen-
 tentia. itaque uideamus: ut hic Cicero causam confirmauit ex
 locis constitutionis illius fieri docet in arte. p̄mo enim osten-
 so q̄ non secundum opinionem. T. Acci causam eget ex lege
 sed ex re ipsa: & q̄ hoc fecit uoluntate cluentij: qui non uelit le-
 ge defendi: adducit locum illum communem a scripto dicen-
 dum iudicium si in ea ciuitate quę legibus tueatur distendi a
 legibus. de hinc locuz hunc multa ratione: & exemplo corro-
 borat. Deinde ut debet ex arte utitur illa crebra legis recitatōe
 & sententiam legis repetit: & ostendit id q̄ scriptum est dilu-
 cide brebiter commode & perfecte scriptuz; eē: nec alligare clu-
 entium. Deinde ostendit q̄ periculosum sit: & indignum a le-
 ge recedere: cum dicit cluentium abitum non recusaturū: q̄tū
 ad ipsum attinet: qn̄ ea lege rationem uitę suę reddat: & tamē
 iudices deprecatur ut quoniam a legibus omnia cōmoda sua
 obtinent atq; salutem: a legibus non recedant: quasi per hoc
 uelit innuere ea quę per leges obtinent si ab eis recesserint ad-
 mittenda fore. & admonet q̄ sit indignum populum liberum
 & solutum per paucos iudices nouis legibus alligari. Deinde
 eam sentētiā quę a. T. accio erat ex cogitata: & scripto a tri-
 buta contemnit & infirmat: cum quasi. T. accium deridendo
 eum sic agere causaz dicit: ut bonus discretus adolescens uelit
 intelligit omnes ciues ea lege teneri. Deinde ostendit iterum
 q̄ periculosum sit a lege recedere: cum dicit uidere se quāta &
 q̄ periculosa: & q̄ infinita quęstio tenetur ab accusatorib⁹. cuz
 eam legem quę in senatorio ordine scripta sit P. R. transfere
 conentur. Deinde iterum lege recitata sententiam eius aperit
 & demonstrat: & procedit demōstrando: qd̄ inconueniens ex
 huius legis uiolatione sequatur: cum ostendit periculum esse

k z

paratum. T. Accio auctore omnib⁹ qui de plebe romana unq̄ dixerūt testimonium ̄. Deinde quid iudicem sequi cōueniat late pulcherrimeq; demonstrat cōtra id quod. T. accius dixit .f. non oportere iudicem legibus esse deuictum: quib⁹ qdem supradictis locis docet in arte causam agere eum qui causam a scripto defendit: ut ipse hac ōois pte p cluentio defēdebat.

¶ Quibus de rebus mihi pro Cluentio ̄. Postq̄ Cicero in constitutione legitima & scripto & sententia demōstrauerit cluentium non teneri. hic ad confutandum aliqua alia obiecta regredit̄. hęc autē pars confutationis multū locorum artis disquisitione non indiget: fere enim tota est simplex negatiua: & per eam magis abiecta in uitam q̄ in cām Cluentij confutant̄.

¶ Habetis iudices qui in totam uitam ̄. Cum Cicero late supius causam egerit cluentianam pro purgatione criminis: de corruptione iudicij causam nunc eandem agere incipit p purgationem criminum uenificij obiectorum cluentio. Itaq; pars hęc confutationis: & causę principalis quę uersat̄ in constitutione coniecturali quę constitutio est principalis in hac causa ut supra dictum est. cōfutat ergo primum uenificij crimen obiectū primo per locum a testibus cum. L. plectorij senatoris testimonium adducit. eumque summa fide & uirtute p̄ditum esse dicit: & ostendit ut scire possit: quia uidelicet defuncti. C. iubi ubi fiunt hospes in egritudine sic: ut ppter auctoritatem & certissimam rei noticiam sibi habendam fidem uelit intelligi. Deinde hoc ipsum crimen cōfutat per locum a probabili a causa cum nullum commodum hereditatis defuncti ad cluentium uenisse demonstrat.

¶ Alterum uenificij crimen ̄. Confutatio p̄mo uenificij crimē cōfutat hac in parte secundū quod arguebatur Cluentius adulescentem opianicū ueneno tollere uoluisse: & primo cōfutat per locū a probabili a cā cum demonstrat nullam huius criminis causam fuisse Cluentio: aut incōmodorum uitatiōe: aut commodorum appetitiōe. Deinde per locum a signo cōfutat cū interrogatione loquendo demonstrat idoneā perficiendi facultatem in nuptiis non esse quęsitam ex tpe & ex frequentia ̄.

Deinde negat quem interceptisse dicebant subito mortuū esse: qui quidem locus pura negatione sat ualet (ut ait Quintilianus) si erit palam falsum negare satis est: ut pro Cluentio Cicero. Cūq; dixerat accusator e peto poculo concidisse negat eodie mortuum eorum ̄. Deinde mendaciū; confutat per locū; a testibus cum testimonium patris defuncti adolescentis adducit: qui pater si quid fuisset suspiciosus; accusare Cluentiū; uerisimiliter debuisset.

Vnum etiam mihi reliquum ̄. Confutatis duob; ueneficijs criminibus confutat hic tertium: quo arguebatur cluenti; dā; natum opianicum ueneno per M. Aseliū; substulisse: & cō; futat primo p locū; a pbabili a causa cum nullam causam fuisse demonstrat: ut Cluentius mortuum opianicū; esse uellet: aut incommodorum uitatione: aut commodorum appetitō;: cū; esset iam talis opianic; inimicus q; obesse nō; posset: & cuius uita miserima Cluentium delatrare deberet. Deinde cō; futat per locum a signo cum ostendit idoneam perficiendi facultatem non esse quē; sitam: tū; rō; ne ministri quem dicebant fuisse M. Aseliū; ab opianico q; a cluentio amiciosem: tū; ratione modi ueneficij: cum differūt; accusantes datū; esse in pane uenenū; quod ostendit fuisse difficile uel non ita facile sic in poculo. Deinde opianici morte narrata ut demonstraret non fuisse qd; aduersarij dixerant repentinam inde m̄; rem Cluentij uxorem opianici falsam suspitō; ne retorta: locū; a testibus quō; ex testimonio serui stratonis adduxerant multa ratione confutat.

Conclusio.

Quod hoc portentum dī; immortales ̄. Cum Cicero iam dixisset oī; a uite pericula a m̄; re contra Cluentium cō; parata: nū; c ad finem orationis id repetit: & concludens utitur artificiose locis amplificatō; is q; p locum cō; munem instigationis auditorum causa sumitur: cum ostendit matrem illam non uulgare sed singulare esse monstrum: atq; portentū; & enumeratione quadam utitur multorum q; antedixit: & in amplificatō; e persistens ostendit scelus ueneficij fabriciani consilio m̄; ris ordinatum. Ceterū; q; finem determinatum: & certum hui; oī; s

habere non potui. plura de conclusione non dicā: nihilomin⁹
quia descendere uidetur ad finem orata iam causa. & pars hęc
locis nitit̃ amplificatiōis in quibus ut fere materia sepe ab ora
tore concludit̃ p̃tem hęc pro orationis conclusione signemus.

¶ De elocutione

Ultimum ut de reliqua parte rhetoricę uꝫ de orationis elo
cutione. uideamus de qua plane per omnia sic dicendū
hic ut supra est dictum: in Pomp^a similr̃ est exornationibus
perscrutandum.

¶ Colores.

¶ Dominetur in contionibus iacet in iudiciis. dissolutū ē
Et sine iuidia culpa plectat̃: & sine culpa x̃ cōmutatio ē

¶ Si eam ratio conuellit x̃. repetitio est.

¶ Portum atq; profugium futurum x̃. Translatio est.

¶ Nefariis iniuriis quotidianis insidiis x̃. Articulus est.

¶ Virtute extimatōe nobilitate x̃. articulus est.

¶ Mater inq̃ appellabat̃ x̃. Conduplicatio est.

¶ Tu illa egregia & p̃clara mater x̃. permutatio ex contrario cō
uenit cum tropo qui dicitur Alegoria.

¶ O mulieris scelus incredibile x̃. exclamatio. Item repetitio fa
milię cogitationis noīs x̃. articulus est.

¶ Mulier audax pecuniosa x̃. articulus est.

¶ Instituit accusatores x̃. dissolutum est.

¶ Ut negociū susceperūt adolescētē iuestigaret x̃. dissolutū est

¶ Nūq̃ se iudiciis: nūq̃ se legibus x̃. Repetitio est.

¶ Cum armatis aduolauit quatuor uiros quos municipes fece
rant substulit x̃. dissolutum est.

¶ Si tamen utriusq; humanitatem constantiamq; cognoscit x̃.
permutatio est ex contrario.

¶ Illa autem non admiratur audaciā x̃. disiunctio est.

¶ Itaq; ceteri propter liberos x̃. Contentio sniarum est.

¶ Auditis nō ab inimico x̃. repetitio est.

¶ Audiebant uerba multorum testium x̃. repetitio est.

¶ Et quisq; cum hęc cognouerit x̃. Interrogatō g̃uis & cōcinna

¶ Quę specie parentis memoriā noīs x̃. Articulus est.

¶ Quid de opianico suspicatum sit uidetis x̃. transitio est usq;

- ad illum locum ut illum magnum ꝛ.
- C** Non ille honorem a prouincia ꝛ. Repetitio est.
- C** Itaque rem cum opianico transigit ꝛ. dissolutum est.
- C** Rem confecit prima portione dissolutum est.
- C** Nemo rem ullam contrabebat ꝛ. Repetitio est.
- C** Omnes aspernabantur omnes abhorrebant ꝛ. repetitio est.
- C** Pro loco pro antiquitate generis ꝛ. repetitio est.
- C** Erat ipse immani acerbaq; natura: & opianici ꝛ. dissolutum est.
- C** Sermonem fabricij non est aspernatus ꝛ. dissolutum est.
- C** Prob dii immortales opianicum ꝛ. Exclamatio est.
- C** Quis unq; audacior quis nocentior ꝛ. Repetitio est.
- C** Satis arbitror demonstratum ꝛ. Transitio est.
- C** Timor eius perturbatio ꝛ. articulus est.
- C** Aperiebatur causa insidiarum ꝛ. dissolutum est.
- C** Sic pugnaui sic omni ratione contendi ꝛ. repetitio est.
- C** Aderat frequens aduocabat ꝛ. dissolutum est.
- C** Citatur reus agitur causa ꝛ. dissolutum est.
- C** Erigebat animum iam dimissum ꝛ. dissolutum est.
- C** Respicite iudices hominum fortunas ꝛ. repetitio est.
- C** An uero illi sua per se ipsi iudicia ꝛ. Contrarium est usq; ad locum illum tum uero illa iudicia.
- C** Quid ei tãdẽ illi iudices rñderent si quis ꝛ. põt dici q; hic sit rñcinacio: si itterrogatões & rñsiões hic poitas attribuamus ei dẽ: at si duob; sec; eẽt: q; ut ait Cicero ratiocinatio ẽ p quam ipi a nobis rõe poscim; qre qcqd dicimus & crebro nosmet a nobis petimus uni; cuiusq; ppositionis explanationem ꝛ.
- C** Quis tantam turpitudinem ꝛ. repetitio est.
- C** Quod si hoc uidetis quidem iam: ac omni rõne cõclusio est.
- C** Extat memoria sunt tabule ꝛ. hic est dissolutum.
- C** Atq; ego illa non argumentabor ꝛ. occupatio est.
- C** Eum corrupisse qui in periculo fuerit ꝛ. repetitio est.
- C** Negate: negate inq; ꝛ. Conduplicatio est.
- C** Ad hominis agentis audacis ꝛ. articulus est.
- C** Ad excogitandum accusatissimi & similiter cadens.
- C** Et duobus iugulatum p̄iudiciis ꝛ. Translatio est.

- C**um esset egens sumptuosus ꝛ. Articulus est.
- A**udax callidus ꝛ. Articulus est.
- Q**ui illum uestrum innocentē ꝛ. permutatō ē ex coñrio dicta
- V**ersatum esse in iudicio mentionem pecunię ꝛ. dissolutum est. Item membrum. Item similiter desinens cōparat ut membrorum est. Conuenit cum colore: ut comparat cum ritbimo.
- A**tque in hanc flāmam recentem ꝛ. Translatio est.
- S**ed clamore boīnū de foro: atq; adeo de ciuitate ꝛ. correctō ē
- Q**uis tñ auderet dicere nocētē ꝛ. repetitō ē: Item cōtētō sniaz
- Q**uam dies mitigauit ꝛ. dissolutum est.
- A**gitis tractatis inquiritis ꝛ. dissolutum est.
- Q**uid albiana pecunia ꝛ. Translatio est.
- T**enentur uno loco ꝛ. repetitio est. Item dissolutum.
- Q**uare cū istinc cā corrūpēdi iudiciū istic pecunia ꝛ. repetitō ē
- A**lienissimum sordidissimum ꝛ. articulus est.
- P**reter inuidiam errorem suspitionem ꝛ. Articulus est.
- M**aximis opibus cognatis affinibus ꝛ. Articulus est.
- M**odestus prudens ꝛ. Articulus est.
- A**cerrimus criminofus ꝛ. Articulus est.
- N**on fuit illud iudiciū iudiciū simile nō fuit cōduplicatio est.
- N**on modus est habitus: non mos ꝛ. repetitio est.
- Q**uod homo neq; temporis ꝛ. Articulus est.
- N**on dico hoc tempore iudices ꝛ. occupatio est.
- E**xagitabant oēs eius fraudes atq; fallacię ꝛ. dissolutum est.
- O**inocētiā opianici singularem ꝛ. exclamatio est.
- I**tē permutatio ex coñrio iniqua flāma turbulēta ꝛ. articul⁹ ē
- A**ut h iudicium reprehendas tu cui⁹ accusatio ꝛ. diuisio ē & magis in uigore sentētię ppa q̄ i prolatione uerborum.
- A**lia lege certis criminibus plurimis testib⁹ ꝛ. Articul⁹ est. C. Seia cum. A. L. metello & GN. domicilio ꝛ. exemplum est.
- V**trum q; censores scripserint ita sit an q; ita fuerit illi scripserint ꝛ. Communicatō est.
- S**im ideo q; subscripserint diuisio est.
- R**emouent autoritates censorię ꝛ. dissolutum est.
- D**ocet quā pecuniā Cluentius dederit quēadmodum dederit

& hic est color qui cōuersio nominat̄ repetendo cum ad extre-
mum continenter reuertitur. Conuenit cum schemate quod
anadiplosis dicitur.

- ¶ Cū uō eū fuisse opianicū cōstabit ṛ. Frequentatio est.
- ¶ Qui tabulas publicas ṛ. repetitio est nihil se testibus.
- ¶ Nihil tabulis ṛ. Repetitio est.
- ¶ Non utique exemplorum copiam ṛ. repetitio est.
- ¶ Nuper hominem tenuem ṛ. exemplum est.
- ¶ De huius pudore integritate uirtute ṛ. Articulus est.
- ¶ Non in exemplū sūmi & clarissimi. P. africani ṛ. exemplū ē
- ¶ S; tu acci cōsidēs cēseo diligēt utrū cēsoꝝ iudiciū ṛ. diuisio ē
- ¶ Cum tunc populus cum populo concitato repetitio est.
- ¶ Ut mare quod sua natura tranquillum ṛ. similitudo est.
- ¶ Hoc enim uinculū est huius dignitatis. simili cadens est.
- ¶ Ut corpora nostra sine mente ṛ. similitudo est per breuitatē
apertius dicendi causa. Item sententia est.
- ¶ Legum ministri magistratis ṛ. repetitio est.
- ¶ Quid. M. plectoris: qd. C. flaminij ṛ. ex^o ē i plib^o. Itē repetitō
- ¶ Omnes uiri mulieres liberi serui ṛ. Articulus est.
- ¶ Itaq; abicio legem morem Cluentio gero ṛ. dissolutum est.
- ¶ Quoniam omnia cōmoda nostra iura libertatem ṛ. articul^o ē
- ¶ Etiam scis inuidiosus: aut multus offensus ṛ. repetitio est.
- ¶ Est enim sapiente iudicij ṛ. sententia est.
- ¶ Sed binc in consilio legem religionem equitatē ṛ. articul^o est
- ¶ Habetis iudices quē totam uitā de morib^o a cluētij ṛ. tñsitō ē
- ¶ Apud hunc ille romę habitauit ṛ. dissolutum est.
- ¶ Pater pater inquam illius adoloscens conduplicatio est.
- ¶ Sed hoies inimicos suos morte affici uolunt ṛ. diuisio est.
- ¶ Damnati exules deserti ṛ. Articulus est.
- ¶ Nemo recipere tecto ṛ. Repetitio est.
- ¶ Post mortem eius sasia nefaria mulier ṛ. dissolutum est.
- ¶ Ex omnibus seruis stratonem illum dilexerat ṛ. dissolutū est
- ¶ Tu periculum capitis ṛ. Repetitio est.
- ¶ Voluerit optauerit ṛ. Articulus est.
- ¶ Mitto illā p̄mā libidinis iniuriā ṛ. occupatō ē. Item repetitio

Item dissolutum.

Itaq; apud ceteros nouis inter ppinquos i. Cotentio sniay e

Ceteri nouis affinitatibus i. Cotentio sniay e. Explicit pro

Aulo Clu. Abito.

Argumentum orationis pro. P. Quincino.

Qornelius Quincin⁹ & sext⁹ neu⁹ romani ciues societate inierunt ceterar⁹ rer⁹ quas i gallia possidebat. C. Q. stare illa societate defuncti hereditas illa uenit ad. P. Q. frēm suū q. P. Q. cū uellet rōez societatis uidē cū neuio a q̄ fuerat p̄ter spem de p̄missa q̄dā pecunia destitut⁹ magna cū fraude circūuētus a neuio. nā cū adiuicē p̄ illa rōe pecuniaria litigarēt. fuissentq; de cōi uolūtate uadimonia dissoluta: & Quiti⁹ iter cepiss⁹ in galliā neuus a p̄tore postulauit: ut sibi ex p̄toris edicto bona Q. possidē liceret: q; deseruisset sibi uadimoniū quiti⁹ qd̄ Ne uio p̄tor iniuste cōcessit Alpheno p̄curatore cā. Q. defēdēte. Fuit et̄ quiti⁹ ip̄e q̄ p̄ i galliā uenit eiecit⁹ p̄ uim manu fuorū cōmuniū a fūdo galligano. uolebat igit̄ neu⁹ bona quiti⁹ tenē & possidē: & in ip̄is ius suū eē dicebat: q; p̄ xxx. dies possedisset ex p̄toris edicto. cām aut̄ neuū. Q. hortēti⁹ & L. philippus mlto cū fauore defēdebāt cōi quos Cicero p̄. P. Q. porauit hac elegātissima ōroe. Genus cāe i quo hęc hētur ōro.

Hęc ōro eē iudiciali gñe cōstituta. hēt eīz hęc cā petitōez cū defēsiōe. petebat eīz neu⁹ bona. P. Q. retinē tāq; ex p̄toris edicto possessa: & a postulatōe. Q. a Cicerone hac ōroe defēdit. demonstratiuū qd̄ i laude. Q. & uitupatōe Neuū habetur: eē incidēs. Nā refert̄ ad p̄ncipale p̄positū defensionis.

Constitutio cāe in qua hęc habetur oratio.

Hęc in cā Neuus se iure fecisse qd̄ in bonis. Q. fecerat assererat. cōi uō Q. nō iure: s; i iuria fecisse dicebat. Nec defēsiōez exnea neu⁹ assumebat. Nā rō illa deserti uadimonij p̄ quā cā; fūdebat neu⁹ nō dici dēt defēsiō exnea: s; potius rō cāe: nisi enī sic esset in oīb⁹ s; lib⁹ cāis nulla eēt constitutio iuridical⁹ absoluta: s; eēt q̄lib; assūptia si rō q̄cūq; defēsiō diceret exnea nō aut̄ e defēsiō exnea nisi aut p̄ cōcessionē & sub ea p̄serti purgatōe. Nā deprecato nō p̄ cōcessionē & s; ea p̄fti

purgatōne. Nam deprecatio non proprie defensio dici potest aut per remotionem criminis: aut translationem criminis: aut cōpationem. hęc quidem sole sunt defensiones extraneę: reliq̄ uero rōes quę ab oratoribus adducūtur ad cās diūsarum con- stitutionū rōes proprie cārū appellari cōuenit. & huiusmodi ē rō deserti uadimonij adducta p̄ neuuū. propria rō cāę suę non extranea defensione: qđ cū ita sit cū u; cōfessio facti sit & as- fertio iure facti: qđ neuu⁹ cōfiteatur se in bona Quintij p̄toris edicto imissum: & asserbat iure imissum sine assūptione de- fensionis extraneę. Quītius uero id iniuria factū dicit. mani- festum est: qđ cōstitutio causę in qua hęc habet oratio est ab- soluta iuridicialis in qua q̄ri cōuenit (ut ait Cicero) iure ne sit factū: ut in hac causa & quęstione Quintiana fit.

De Rhetoricę partibus hic considerandis.

Que in uentione memoria pronūciatione hic est dicendum ut supra in Pōpeiana est dictū. sed dispositio hic est in partibus orationis ab īstitutōne artis p̄fecta. Primo cōponit exordium. deinde narrationem. deinde diuisionem. deinde si- mul cōfirmationē & cōfutationem: quaz duarū partium ad- iunctione dici mutata non debet dispositio naturalis. raro enim contingit ut unā sine altera ponamus. sunt enī loci utri- usq; fere idem hoc differentes: qđ in altera parte asseueratione firmantur in altera dissolutione tollūtur. deinde ponit Epilo- gum conclusiuum orationis.

De partibus orationis exordium

Que duę res s̄. Hic īcipit ōo & ōois exordium: p̄ cui⁹ disquisitōe p̄ gen⁹ cāę cōsiderādū qđ dicim⁹ dubiū eē an̄ eī; rē ultio iudicio iudicatā: lic; appeat Cicero defēdē quod uideat ab oībus defēdēdū: & oppugnare qđ uideat ab oībus oppugnādū. dici tñ dēt dubiū gen⁹ cāę cū p̄fertim & honesti uiri. Q. hortēsi⁹ & L. philipp⁹ defēdebāt neuuū: & neuu⁹ ipsa p̄toria auctoritate possidē se dicat. ī dubio itaq; cāę gñe: ut ex arte debuit iudices stud; h̄ exordio cāę suę beniuolos cōpare p̄ eī; beniuolentiam caprat a p̄sona aduersariorum eos trabēdo in inuidiam: cum p̄rogatiuas ipsorum late commemorat:

tum ex parte eloquentiæ defensorum: tum ex parte gratiæ Neuiane & sua detrimenta lamentatur: tū ex parte eloquentiæ & gratiæ: tum ex parte angusti temporis quas sit artatus in cāe præuisione: quibus deinde rebus postulat merito: ut uerba sua audiant meliori mēte iudices: cā; reddēs ut. s. ueritas debilitata equitate talium hominum recreetur: p hoc etiā a persona iudicum sibi beniuolentiam cōpando captat ꝛ. Deinde pulcherrime a persona aduersariorum trabendo eos in inuidiam cum appellans iudices proponit illam cōditionalem q̄. s. nullo fuisset præsidio uideant̄ contra uim & gratia; solitudinis atq; inopie ꝛ. Procedendo enim sic inuit apud aduersarios esse uim atq; potentia; a p̄sona uō sua partē solitudinem atq; inopiam Deinde beniuolentiā captat a persona iudicum cu; excusando metum Quintij dicit. C. Aquilio præposito iudici non uenire sibi in dubium fidem eius atq; constantiam: & reliquos iudices appellat electissimos ciuitatis inq; his debere h̄re sūmam spem Quintius cōfitē. Deinde a persona aduersariorū ipsos in inuidiam trabendo beni^{an} captat cū dicit sextū neuium aduersarium uerbo esse uera hoīes potentissimos: atq; horrentissimos ciuitatis ut uult Cicero manifesto iudicib⁹ apparere his adiumentis Neuiū magis q̄ ueritate confidē. deīde captat beni^{an} a persona Quintij sua incommoda proferēdo cū ondit iniuriam factam Quintio in eo q̄ orator ip̄m defendens cogatur p̄ loco dicere: & alia lamentant̄ detrimenta propter aduersariorum potentiam sibi inesse: & p̄lati icōmodis simul ondit Quintiū in aliis sp̄e nō habere q̄ in. C. Aquilio. Ceterisq; iudicibus illius cāe cū ipsum afflictum: & affectū malis dicit ad suā fidē mīamq; confugere: cū sibi nō fuerit adhuc equus magistratus: aut agendi par potestas: simulque orat iudices ut agitatem equitate; illo in iudicio cōsistere patiantur: in qua q̄dem ultima particula captare uidetur beniuolentiam etiam ab ipsorum iudicum persona: cum inuit in eis solam spem optinendę iustitię remansisse. Verum p̄ maiori parte usus est in hoc exordio aduersarios reddere inuidiosos. & sic de hoc exordio breuiter dictum sit.

Narratio.

Cornelius Quintius x̄. Hic est narratio pars una orationis & eius generis quod pertinet ad eas causas de quibus iudicium est futurum: in qua quidem narratione Neuium quodque trahit ad utilitatem suam Cicero causa vincendi: ut est facile in ore uideri. & est breuis diludica & uerisimilis: ut debet esse laudabilis & artificiosa narratio. Incipit enim narrare unde erat necesse: nec ab ultimo initio repetiuit. Nam a societate contracta per. C. Quiritium & Neuium cuius societatis necessaria noticia erat incepta: & usque quo opus erat prosecutus erat usque. scilicet ad hoc iudicium. C. Aquilij in ea causa constitutum: nec utitur transitionibus non necessariis: nec deerat ab eo quod incipit exponere: nec bis aut sepius idem dicit: & breuiter omnia facit quibus ipsa narratio breuis sit dilucida & uerisimilis: ut uidere perfacile consideranti narrationem & documenta narrationis in arte.

Diuisio

Cuius quoniam tibi instant x̄. Hic est diuisio pars una orationis in qua hic usus est Cicero secundum eam suam spem que expositio nuncupatur. exponit enim hac in parte breuiter & absolute quid ipse acturus sit: ut sit uidelicet ostensurus causas non fuisse: cur a preetore Neuius postularet ut bona. P. Q. possideret. Deinde ipsum ex edicto possidere non potuisse. Postremo non possedisse. hic enim terminus totam suam est complexus orationem: & ut ipse testatur hoc ipse sibi circundedit ne extra hos cancellos euagaretur oratio. partes enim expositionis generales sunt termini dicendorum scilicet quarum partium una quaque plures questiones possunt contineri. Nam si omnes explicarentur in partitione aduerterent animos auditorum a causa taliter ornata. ut enim ait Marcianus in sua rhetorica capitulo de partitione talis esse debet partitio: ut singule partes eius plurimas in se questiones contineant. Nam si fuerit precipue incidentes questionum articulos deriuata enarrabitur ipsa partitio: etiam ex hoc reddant iudices rerum copiam fugiendam: ponens ipse exemplum de hac partitioe: subiungit idem Tullius in Quintiana sic partitio est ut singula capitula plures questionum articulos continerent

& ei p^o istud non fuisse causam postulandę p̄scriptionis: uide
 quanta contineat q̄ pecunia debita sexto neuio non fuerit: &
 aliter agi oportuerit: quod. Quadimonium nō deseruerit. se
 cundum q̄ uidelicet ex edicto possidere non potuerit: q̄ & p̄
 curatorem habuerit & absens defensus sit: & non latitauerit
 & ceteri creditores Quintij sint: & q̄ ante missum fuit ut fun
 do communi expelleretur q̄ proscriptio eius imparetur z̄. Hic
 ille utitur etiam enumeratione utens uocabulo numerali: cu;
 dicit nego fuisse causam cur postularet: nego ex edicto possi
 dere potuisse: nego possedisse. hęc tria cu; docueris porare: &
 hęc cōnumeratio ut debet ex arte non plus q̄tum minor con
 tinetur ut uides: q̄ ait marcianus. Animaduertis corpus oratō
 nis totius per hęc tria lineamenta digestum esse.

Confirmatio et confutatio coniuncta.

Non fuit causa z̄. Hic est confirmatio cum confutatione
 coniuncta permixta: quas hac oratione coniunxit: q̄ ip̄e
 natura coniunctę sunt. unde cum de utraq; permixtim tracta
 uit in arte: & etiam talem modum causa ista poscebat: in qua
 nunc ut actor ip̄operat acta p̄ neuium: nunc ut reus neuianas
 fallacias repellit a quiritio. modum etiam hunc agendi omnes
 defendentium orationes patiuntur. sed uideamus ut hęc pars
 est eleganter tractata per locos suę constitutionis: uidelicet iu
 ridicialis absolute. p̄ enī primam expositionis partē uidelicet
 non fuisse cām cur neuius postularet z̄. Arguit & demonstrat
 p̄ locū a cā: cum causam omnino fuisse nullam: quia debitum
 non fuisse. debitum uero nō fuisse necesse est: demonstrat per
 cōiecturales locos ut facit egregie. Vñ hac ī pte cōcidit con
 iectura in qua stili argumētatōe uersat p̄ locū ab argumento
 demōstrās nō debuisse Quiritiū neuio: q̄ ī mlta petēdi occasio
 ne nō petijt. Nec ullius unq̄ debiti v̄bū fecit: & quę contra ul
 a Neuio dicebantur: uel dici potuissent multa ratione confu
 tat. deinde ad aquilium uersus & subito post hortensium po
 stulans. ut de re pecuniaria iudicium ante fiat sine piculo for
 tunarum. & confutat id qđ neuius dicere uidebatur. h. s. imo
 iqt abs te satis accipiā: & cōfutat p̄ locū a bono & eq̄: cū satis

dationem illam innuit esse iniquam qua fatisset Quintius. Neuius uero non interrogatiue dicens quis tandem nobis ista iura tam equa describit: quis hic statuit quod equum sit in Quintium: id iniquum esse in neuium. deinde iterum se conuertit ad probandum non fuisse causam cur postularet: quia non fuit debitum: & hoc multa arguit ratione.

Quod si debuisset etc. Postquam superius Cicero primam illam dispositionis partem confirmauit omnēs nil neuius Quintium debuisset: & hæc coniecturaliter demonstrando nunc prosequitur partem eandem dispositionis eam. scilicet non fuisse causam cur neuius postularet ut bona Quintij possideret: confirmando per locos proprios principalis constitutionis in causa. hæc est iudicialis absoluta. Nam dato & concesso quod debuisset Quinti⁹ neuius: & quod ut neuius assererat desertum sibi fecisse uadimonium: arguit non fecisse: tamen causam ut neuius postularet etc. Et arguit hic elegantissime & latissime per locum a iure nature: cum demonstrat quanta fuerit eius impietas in socium & affinem: in eo neuius humanus facere debuisset: sic ut cum multis rationibus ostendat ius nature uiolare non debuisset: quod ius ut ipse inquit in arte est quod aut cognationis: aut pietatis causa obseruat. hoc ergo iure attento demonstrat non fuisse causam neuius ut postularet etc. Quod idem arguit etiam per locum a consuetudine: quid in causa simili boni uiri facere consueuerant: quia omnia prius experiri malunt: quam ad illud extremum auxilium deuenire. ad finem uero partis huius confirmatorie argumentum efficacissimum reseruauit: ut docet ipse in arte argumenta debere disponi: ut scilicet meliora in principio & fine collocentur: mediocria & non tantum utilia per medium dissipantur. hoc utique argumentum huius partis in fine collocauit quod est eo die quo neuius dicat uadimonium esse factum.

Quintius asserat se probare eo die non fuisse se romæ. posito ergo hoc argumento quo merito debeat iudices commouere ut eos uehementius accedat sibi: conciliet elegantissime ex aggregando materia Quintianam: petitionem iustissimam ponit in fine.

Docui q̄ pollicitus sum ̄. Hic est epilogus cōfirmationis an
tehabire ̄.

Attende nunc ex edicto ̄. Confirmata prima dispositionis
siue enumerationis parte superius hic qd̄ reliquum est confir
mare profequitur. Intendit itaque monstrare sextum neuium
p. Q. bona nullo modo possidere: quod arguit per locum a le
ge: cum legem tractat edicti p̄torij ostēdens in eo edisto. p.
Quintium non posse comp̄hendi: & per consequens ex eo di
cto bona sua possidere non potuisse. Deinde q̄ neuus asserere
bat Quintium iudicio non fuisse defensum: & idcirco p̄to
ris edicto bona sua legitime possideri cōfutat Cicero: & mon
strat Quintium ab alpheno procuratore fuisse defensum: &
per consequens p̄toris edicto bona sua nō esse possessa: qd̄
totum trahitur ex loco a lege cum liquido demonstratur legē
edicti p̄torij Quintio non obesse: cum fuerit ab alpheno de
fensus: & quę de appellatione tribunorum & obiectione potē
tię illoꝝ obiebat neuus. Confutat Cicero ut defensus Qui
tius uideatur: & sic edicto p̄torio ip̄um offendi non posse.
Deinde improperat factum neuij per locum a iure nature q̄
affinis: & socius id fecisse dicatur: quod alienissim⁹ nemo fec
̄. Deinde arguit per locum a consuetudine siue lege romana
edicto p̄toris neuium non possedisse: cum arguatur non p
basse per testes sibi uadimonium fuisse desertuz: & reliqua q̄
lex siue consuetudo requirit: ut latitacionem absentis & frau
dem ̄. Deinde ostendit ex testimonio ipsius met neuij se nō
possedisse ̄. Deinde diserte pertractat quoddam efficacissimū
argumentum quo ostenditur non edicto sed ui Quintium eē
deiectum: aut nuncium unum biduo septingenta passuū mil
lia confecisse: quod cum sit impossibile restat ut Quintius sit
ui eiectus ̄. Deinde rediens ad edictum arguit non possedis
se neuium: & argmit per locum a lege cum ostendit ipsum nō
obseruasse legem edicti: qui e fundo dñm ui detrufit: & sic
ipsum oīa non iure: sed iniuria fecisse demonstrat: q̄ cum pos
set ad suum uenire facilius si quid ei debitum fuisset a Quin
tio omnia potius difficillima iudicia p̄tentauit.

¶ Epilogus.

Stendi quā multa quādo fieri. .x. Postquā Cicero superius late differuit confirmādo & confutando. hic descendit ad constitutiōes orationis: & primo ē usus epilogo per enumerationem omniū argumentorū ante factorum: per quam enumeratio nem summa cum arte colligit ea de quibus uerba fecerit argumēta sic breuiter ut re noua & non reintegrata oratio uisa sit: & ordine quicquid dictum erat retulit: fecitq; diligenter ut fieri debere docet in arte.

¶ Conclusio ex commiseratione.

Nunc causa perorata. .x. Superius imediate Cicero usus est enumeratione. nunc utitur constitutiōe: quę constat ex commiseratiōe & ex calamitate Quintii iudices commoueat ad misericordiam. & hoc agit egregie ex locis commiserationis: qui ab ipso in arte tractantur ut intuiti uideri perfacile pōt.

¶ De Elocutione.

Quod primū ē ut de reliqua parte rhetoricę: uidelicet elocutiōe orōnis uideamus: de qua plane per oīa fit dicendū: ut diximus in pōpeiana. & de huius ē silis exornatiōib; pscrutandum.

¶ Colores.

Homines disertissimos fortissimos. .x. articulus est.

Qui cōi studio summis operibus. .x. articulus ē.

Ita fit ut ego qui tela depellere. .x. Translatio est.

In tuā. C. aquilii fidem ueritatem misericordiam. .x. articulus ē.

Nomē in ius par non agendi potestas. .x. repetitio ē.

Tollitur ab atriis licinius. .x. dissolutum ē.

Ibi cū uir optimus sextus neuus. .x. pmutatio ē ex cōtrario.

Auctorē uelle facere destitit. .x. dissolutū est.

Quitius porro istum posse facere uideat. .x. dissolutū est.

Tum iste uir optimus. .x. permutatio ē ex contrario.

Deteriore tēpore absens auctonatus. .x. dissolutū est.

Disceditur postulat. .x. dissolutum est.

Et enī si ueritate amicitia fide. .x. articulus ē. Itē conclusio.

Amicū sotiū affinem. .x. articulus est.

Libellos sex alphenus procurator. .x. dissolutum ē.

Quintus interea cōtra ius cōsuetudinē. .x. articulus ē.

- 191
- V**enit Quintius Romā uadimonium sistit. .x. dissolutum est.
- B**onorum possessor expulso ereptor. .x. articulus est.
- N**ihil petiit quiescit conditionibus hūc quo at pot pducit. .x. dissolutum est.
- D**ecernit q̄ equū nihil dico. .x. significatio ē per abscisionem.
- R**ecusabant qui aderant. .x. quintio. .x. dissolutum est.
- S**ponsorē facere maluit fecit. .x. dissolutum est.
- N**ego fuisse causam cur postulare. .x. repetitio est.
- N**on fuit causa cur postulare. .x. ratiocinatio est.
- Q**uis tam dissolutus in re familiari. .x. repetitio est.
- C**ertiorē faceret appellaret rationē affert. .x. dissolutum est.
- Q**uod uiri optimi faciūt si quis uos. .x. contrarium est.
- I**ta credo hominē propinquū tui obseruātē uirū bonū. .x. articulus
- H**omo timidus uirginali uerecundia. .x. pmutatio ex cōtrario ē.
- S**i debuisset sexte petisses. .x. gradatio est.
- C**ū hoīem nomino satis mihi uideor dicere. .x. significatio p̄ biguum.
- A**ppellandi tempus non erat. .x. subiectio est.
- S**i negligentiam dicis mirabuntur. .x. diuisio est.
- Q**uid hęc quo pertinet onus ad tuum. .x. subiectio est.
- P**ossimus aliquando depositis armis. .x. repetitio est.
- Q**ui iter tot ānos re appellari q̄ quitiū. .x. repetitio est.
- N**ihil hoc tanto negotio. .x. repetitio est.
- P**otentes disertis nobiles omnes. .x. articulus est.
- M**ine locentur pericula intēdantur. .x. dissolutum est.
- E**tenim mors honesta. .x. Commutatio est. Item sententia.
- C**um posset perdere pepercisse. .x. Commutatio est.
- D**omus eius uxor liberi. .x. Commutatio est & articulus.
- A**udacem cupidum perfidiosum. .x. articulus est.
- D**ocui quod primū pollicitus sum. .x. Transitio est.
- D**ebere tibi dicis Quintium. .x. dissolutum est.
- C**redo aliquē eiectum. .x. articulus ē. Item permutatio ex cōtrario
- I**ngenio uetustate artificio. .x. articulus est.
- E**loquētiam grauitate honore. .x. articulus est.
- E**xcellens ingenio nobilitate extimatione. .x. articulus est.
- V**nus fuit affinis sotiū necessarius. .x. articulus est.

- V**adimonium mihi deseruit fraudauit. .xx. Dissolutum est
Orem incredibile o cupiditate incōsideratam. .xx. Exclamatio ē.
Est quedam tam perspicua uirtus. .xx. sentētia est.
Quid hęc arma quid hęc extimatio. .xx. repetitio est.
Quid facias diffinit te instituit. .xx. dissolutum est.
Eum ipsum qui fraudandi causa. .xx. repetitio est.
Mitto illud dicere enī qui non latitauerit. .xx. occupatio est.
Cui Romę domus uxor liberi procurator esset. .xx. articulus est.
Ostendi q̄ multa ante fieri frequētatio est usq; ad locū illum nūc
 porata prius h⁹ inopia possit ad misericordiā. .xx. contētio est.
Contra sibi officium fidem diligentia. .xx. Articulus est.
Scilicet uiuere enim. .xx. repetitio ē.
Ab ipso repudiatus. .xx. hic ē color pmissio cū ostendit se se quī
 tiū tradere & pmittere alterius potestati.
Ne is cui⁹ officio nemo unq; .xx. repetitio est.

Explicit Quintiana.

Argumentū orōnis pro L. Flacco.

Vtius Flaccus ciuis romanus unus de auditoribus
 Ciceronis & defensoribus patrię in cōiuratione cate
 linę fuit p̄tor in Asia: & cum expleta p̄tura e pro
 uicia discessisset Romāq; uenit. D. Lelius Flacci in
 imicus non in illos hoīes asiaticos excitauit: ut Romā uenirent
 ad accusandum. L. flaccuz qui uenerūt & eum uariis auaricię cri
 minibus accusauerunt: ut q̄ impensa inutili remigū onerasset ci
 uitates: & q̄ nōnullis indebite prouicialibus ac Romanis pecuni
 am abstulisset. huiusmodi itaq; accusatus criminibus flaccus: &
 Gręcorum atq; Asiaticorum quorūdam testimonio lęsus a cice
 rone hac notabili orōne defendit.

Genus causę in quo hęc habet orō.

Hęc oratio ē in iudiciali genere constituta. habet enim hęc
 causa accusationem cum defensione. Accusatus enim. L.
 flaccus a lelio. nam gręci & asiatici magis testiū q̄ accusatoꝝ p̄
 se spem ferant defendit a Cicerone.

1 z

Constitutio causę in qua hęc habet orō.

Constitutio in qua hęc habetur oratio coniecturalis est. nā; fere omnia quę in Flacco obiecta sunt per negatione; simplicem depelluntur alicubi tamen factum nō negatur: sed iure factum dicitur: bene constitutio tūc mutatur. uariat enim constitutionem ista depulsio sed per orationis partes omnia explicantur & unaquęq; constitutio suo loco monstrabitur. hoc tātum dicitur in presens qđ in coniecturali constitutione principali fundatur oratio.

De rhetoricę partibus hic considerandis.

De inuentione memoria & pronūciatione hic est dicendum ut supra est dictum in pompeiana: sed uideamus huius orationis dispositionē: quę quidem hic est non ab institutione artis profecta: sed ad casum temporis oratoris iudicio accomodata. non enim nisi quatuor orationis partibus usus est. Nam exordium ponit primo. deinde diuisionem. deinde confutationem. deinde conclusionem.

De partibus orationis exordium.

Cum in maximis periculis huius urbis. ̄. Hic exordiū cum oratione incipit quod ē ex arte accommodatum egregie. genus autem causę est dubium cum accusatio in flaccū crimen auaricię uideatur afferre. & exinde causa partem turpitudinis uideri possit habere. altera uero parte sit summa honestas flacci & integritas ut patrię cum iam cognita. Vnde genus causę sit dubium ante presertim qđ fuerit in causa ultimo iudicio iudicatum. Cum igitur dubium genus sit esse debet exordium principaliter beniuolentię captatiuū: & ita egregie a Cicerone confectum ē: ut possimus uidere perbreuiter. Captat enim primo beniuolentiam a persona flacci & sua qualis fuerit uterq; in rempublicā: & in eos qui audiunt referendo consignificat se cum. L. flacco simul in maximis urbis Romę periculis: in grauissimo atq; acerbissimo reipublicę casu cedem ab adiutoribus cōiugibus liberisq; suis uastitatem a templis delubris urbe atq; italia depulsi per hoc dicens se sperasse potius honores. L. flacci adiutorem futurū qđ miseriarum deprecatorum. & ille etiā uelut ex cōmemoratione insperati incommodi: cum esset miseriarum deprecator: hac in causa non

adiutor bonorum iudices a sua persona beniuolos sibi facit: nā ut docemus in arte beniuolentiam a nostra persona captabimus si nostra incōmoda proferemus postq̄ etiā spectare ad incōmodi speciē similem q̄ exordii rationem q̄ dicit se extimasse si aliquando iudicium Flacco fuisset subeundum multitudinis potius imperite q̄ hominū sapientissimorum fuisset subeūdum: nec D. Lelium unquā fuisse eam accusationem suscepturum: & huiusmodi spei suę rationibus assignatis hac spe deceptum esse significat. Deinde egregie iudices sibi facit dociles & attentos: cū petit ut cogitent statum ciuitatis memoriam temporum præteritorum: salutem præsentium: spem reliquorum in suis sententiis & in illo uno iudicio contineri ostendens q̄ si unquā respublica grauitatem iudicum implorauit sibi eo tempore potissimū imploraret: cum sint ipsi non de lidorum misorum aut frigum: sed de sua republica & cōmuni salute iudicaturi. itaq̄ cum ostendat quātum sit res difficilis & grauissima iudicanda: quātunq̄ expectet ad cōmunem salutem & quantum ad rempublicā pertineat eos ualde reddit attētos. Deinde etiā iudices beniuolos sibi facit ostendens omnia alia reipublicę subsidia cecidisse: & nihil spei pro salute saluanda nisi in ipsis in uniuersa republica remansisse. Deinde iterum captat beniuolentiam a persona Flacci cōuersus ad Lelium oppugnātem Flacci integerrimam multis in officiis uitā monstrat. & sic de singulis. ̄.

Diuisio.

ET a testibus leditur. ̄. Hic est diuisio pars una orationis: cuius diuisionis ea specie usus est hic Cicero: quę expositio noīat. quibus enī de rebus dicturus sit. exponit hic breuiter: & absolute & fm̄ hanc expositionē tota orō subsequens tractat a Tullio ut ex arte sua conuenit.

Confutatio.

Per deos īmortales iudices. ̄. Hic est confutatio pars una orationis quę pars est semper adeo utilis ac idonea defendenti: ut alia fere confirmatione non egeat: cum præterea etiā sua confirmare uideat qui aliena confutat: ut sepissime dictum est. In hac igitur cum agatur causa in constitutione cōiecturali locis uti cōiecturę. & quoniā accusantes suā causam cōfirmationēq̄

fundauerant per locum a testibus: quos ex asia adduxerāt contra Flaccum: opus fuit in Cicero eorum dicta refelleret per locū præcipue contra testes qđ facit egregie. Vtitur enī primo argumēto illo qđ ipse in arte docet ab argumēto & signis contra testes opponi. Nam sic incipiens confutare multa cum elegantia uerborū uim illius loci cōmunis assumit. uidelicet plus oportere credi argumētis & signis q̄ testibus. nam admiratiōe querit a iudicib⁹ an credituri sint testib⁹ ignotis nihil ipsi cōiectura iudicaturi in eo presertim cui⁹ uitę innocentissime multa sunt signa & argumenta: ut ipse ostēdit cū ante actam ab eo uitā in officiis aliis cū multa laude cōmemorat: qđ totū ad id refert ut credi debitū uideat̄ his argumētis & signis nō testibus.

In quos testes. x̄. Postquā superius Cicero demonstrauit nullis omnino testibus esse potius q̄ Flacci uitę credendū hic ostendit hos presertim testes refutādos. Arguit itaq̄ cōtra testes generaliter talium in dicendis testimoniis inconstantiam demonstrādo: cum dicit testes gręcos esse & illiteratos & leues & impudentes: & causis uariis concitatos. Cūq̄ iuehit in uniuersū genus gręcorum testium ostendendo eos nunq̄ religionem & fidem in dicendis testimoniis coluisse sicut Romani colunt: sed semper eos impudentissimos testes fuisse: & infames ipso pro uerbio. deinde recitato insidioso accusatoris modo in inquisitiōne per ipsum habita contra Flaccum ostensa q̄ gręcarū nationū natura testimonia ita confutat ut ostendat illam nō esse nec debere illa testimonia uocari. Deinde arguens cōtra crimen ipsum id egregia ratione confutat: cum demonstrat nullam surripi potuisse pecuniam cum ipsam in erario nō habeant ciuitates: nec tributo imposta appareat nec uersura collecta cuꝫ nullę creditoris tabulę proferant: quas tamen si proferētur multa suspitione cōmaculat: testesq̄ ipsos multis argumētis ostēdit cupide dicere atq̄ mentiri: ita ut eorum dicta & illa sōphismata ciuitatum nullatenus pro testimoniis habēda uideantur: quę omnia induxit summa cum arte: & elegantia orationis ad confirmandū locū illum contra testes quo maxie loco hac egebat in causa.

Et iam iam uniuersa istoz. x̄. Postquā superius Cicero uniuersaliter cōfutauit testimonia leuissimę natiōis hic crimē

unum a provincia Asia obiectum Flacco confutat. Crimen erat huiusmodi q̄ Flaccus uidelicet inutili impensa remigum prouinciam Asiam onerasset. Itaq̄ propter depuisionē Flacci ad huiusmodi intentionem: quę intentio est iniuria remiges imperasti. depulsio uero iure imperaui. Constitutio iuridicialis hic incidit. fatetur enī fecisse & iure fecisse defendit. quod ut possset Cicero iudicib⁹ demonstrare: tria habuit cōfutare quę obici potuissent Potuisset enī obici iniuria ipsum remiges imperasse: quia nō licuisset impare. Itē quia nō fuisset opus ipare. Item quia nauis nulla nauigasset. hęc tria triplici constitutione confutat primū in iuridiciali absoluta: cum dicit iure fecisse quia licuit. licuisse autē per locum a lege demonstrat: quia senat⁹ consulto. x̄. Secūdu uero in iuridiciali assumptiua excōparatio. cum hanc agitet cōtrouersiam. fuerit ne utilius remiges impasse uel nō: in qua quidem cōstitutione cū queri ex arte conueniat de eo quē oportuerit iudicare an fuerit utili⁹: querit hoc Cicero utrū. s. greci statuēt & extere nationes an p̄tores impatoresq̄ romani: ut ostendat. s. nō provincialium sed ipsius. L. Flacci hoc proprie fuisse iudiciū. deīde ostendit fuisse honestius: atq̄ uenustius remiges habuisse prop̄ dignitatē & splēdorē populi romani. deinde arguit utilius fuisse propter p̄fidiū quod multis argumētis ostendit: & in cōtrariū obiecta confutat sic ut appareat opus fuisse ipsum remiges imperasse. Tertiū autē agit in constitutione cōiecturali. classē. uidelicet ad tutelam & p̄fidiū nauigasse qd̄ per locū a testibus p̄bat & ut nulla fraudis suspitio maneat ipurgata q̄ de numero nauū & de descriptione equabili sumptus obici possset purgat.

Sed quoniā de totius cōis Asię. x̄. Cicero prosequēs suam confutationē in constitutione cōiecturali. postquā confutauit crimē a tota asia obiectū flacco cōfutat eidē obiecta crīna spāliū p̄sonarū: & arguit p̄ locū cōtra testes singulorū uite turpitudinē detegēdo: & oñdēdo eos cupide dicē atq̄ mētiri. qm̄ eī cā sua multū ledebat a testib⁹ ī multa testiū reprobatoē cōsistit.

Itaq̄ ciuitatis prudentis. x̄. Quia hac in pte ita cōfutat ut cōfiteat q̄ ei de pecunia collata ad honores p̄ris obiciebat & se id iure fecisse defendat: quia illā sibi pecuniā accipere licuerit constitutio uariat & fit iuridicialis absoluta.

Aspiciant hunc florem. .xx. Parūper aduersariis scelere nota
tis infami ut in eos odium iudicū irritaret: ut appareat nō
omnes exteris ciuitates inimicas Flacco esse: sed leues tantū &
male institutas. bene autē moratas & nobiles Flacco fauere: easq;
pro flacco sunt numerat: ut oppositis grauissimis contra leuissi
mos probatissim⁹ cōtra infames causam suā per locū a testibus:
& cōtra testes extollat ac roboret.

Sequit̄ auri illa iuidia. .xx. Hac in p̄ticula dum crimē de auro
iudaico refellit icidit cōstitutio iuridicialis absoluta. Nam
Flaccū iure fecisse demōstrat. ut patet in l̄ra ōronis.

Quoniam Eniamus iam ad ciuiū romanorū. .xx. Hac quoq; in pte iuri
diciali absoluta cōstitutio agit causa; cōtra obiecta aliquo
rum ciuiū romanorū: cū oñdit flaccū iure fecisse qd' fecerit. tum
in causa deciani. tū in h̄reditate Valerię Sextili uxoris. tū in cā
liberti lucronis uilliciq; septimi.

Alter falcidianū crimē ē ingēs. .xx. Hic cum obiectū p̄ falcidii
ep̄las crimē neget testimoniūq; refellat uoracissimi hōis tā
ad cōiecturalē cōstitutionē tracta ē: & p̄ locum cōtra testes argu
mentum est sumptum.

Sed quid ego de epl̄is. .xx. Pars hęc ē a causę cōstitutione re
mota & egressiua: sed sūmo artificio collocata. Nam hic
Cicero aduersarios ducit in odiū & exēpla proponit quorūda;
qui exigēte r. p. statu absoluti fuerūt quasi p̄ h̄ inuens imo clare
significās absolutionē flacci ad statū cōe; & publicū p̄tinere.

¶ Conclusio.

Et si prodesse. L. Flacco. .xx. Ab hac pte p̄cipue incipit iudi
ces deprecari & acriter niti ad misericordiā cōmouēdam: &
sic ōronē deprecādo cōcludit ut cōclusio uideat̄ ex cōmiseratiōe
cōstare. Ostendēdo enī uariā fortunarū cōmutationē: & in qbus
icōmodis sit futur⁹ nisi causam obtinuerit enūciando & suppli
cando: & subiciēdo se p̄tati iudicū quorū misericordiā captat:
& iducēdo lachrymas miserabiles atq; p̄ces filii Flacci deprecādo
cōcludit: & affectus h̄ potissimū loco effundit: qui ut placet quī
tiliano ē effusiuius affectuum.

¶ De Elocutione.

Altimū ē ut de reliqua pte rhetoricę. u; ōronis elocutione

uideamus de qua plane p oia sic dicendū ut ē dictū supra in Pō
peiana. & de h⁹ fili ē exornationib⁹ pscrutādum.

Colores.

- Q**uēdē a uobis cōiugibus liberis u⁹is. .xx. articulus ē.
- V**astitatē a tēplis delubris urbe italia. .xx. articulus ē.
- U**t oia r. p. subsidia. .xx. articulus ē.
- S**i nūquā reipublice. .xx. articulus ē.
- H**oc tpe hoc inquā tpe. .xx. conduplicatio ē.
- D**e ciuitatis statu de cōi salute. .xx. repetitio ē.
- P**rofugia bonorū p⁹sidia innocētū. .xx. articulus ē.
- Q**uē enī aliū appellē! quē obtester! quē īplorē. .xx. repetitio ē.
- I**tem subiectio ē.
- N**isi hoc loco: nisi apud uos: nisi p uos. .xx. repetitio ē.
- Q**uid autores! quid duces! quid principes. .xx. repetitio ē.
- P**retereo illa quē ptereūda nō sunt. .xx. occupatio ē.
- M**ulti boni docti prudētes. .xx. articulus ē.
- M**ulti ipudentes illūtrati leues. .xx. articulus est.
- T**ribuo illis līas: do multarū artū disciplinā. .xx. dissolutū ē.
- O**ēs se spoliatos uexatos fortunis uersos. .xx. articulus ē.
- A**d id se parat nihil curat aliud. .xx. dissolutū ē.
- V**inci refelli coargui. .xx. articulus ē.
- C**omitatū dico imo quātus exercitus. .xx. correctio ē.
- A**uctoritatē gratiā copias opes. .xx. articulus ē.
- I**lla uetus quē quōdam opibus imperio gloria. .xx. articulus ē.
- T**um bella inutilia suscipiebāt. .xx. hic ē repetitio.
- A**dolescens bonus honesto loco natus. .xx. articulus ē.
- V**enit in oppidum gręcorum. .xx. dissolutum ē.
- A**udire temeritatē uulgi audire. .xx. repetitio ē.
- D**uę rōnes conficiēde pecunię. .xx. diuisio ē.
- V**na sedent ex accusatorū subselliis surgūt: .xx. dissolutū ē.
- B**ene testem interrogauit. .xx. Dissolutum ē.
- H**i uiuūt cum inimicis. .xx. dissolutum ē.
- C**onfessoribus cōuiuuis cōtubernalibus. .xx. articulus ē.
- N**ihil religione testatū. .xx. hic ē repetitio.
- O**ia corrupta libidine iracūdia studio p⁹cio piurio. .xx. articulus ē.
- C**lasses p⁹donum urbis portas. .xx. articulus est.

Sustulit pacē maritima summa uirtute atq; incredibili celeritate confecit. .xx. dissolutū ē.

Omnis finus promōtoria littora. .xx. articulus ē.

Aliud uidit extimauit quocūq; tpe. .xx. dissolutū ē.

Sed qm̄ de totius cōis aseq. .xx. transitio ē.

Vnus asclipiades fortuna egens. .xx. articulus ē.

Testarer publicanos excitare negociatores. .xx. dissolutū ē.

Si p̄tor dedit ut ē scriptū a quēstore numerauit. .xx. gradatio ē.

Querit̄ grauis locuples ornata. .xx. articulus ē.

Nobiscū ē confitendum si consiliis principū. .xx. diuisio ē.

Vtrū uultis p̄ris flacco licuisse: nec ne si licuit. .xx. diuisio ē.

Vnde humanitas doctrina religio. .xx. articulus ē.

Et eorū eadē terra parēs alrix patria. .xx. articulus ē.

In hominū leuitates incōstantiā cupiditatē. .xx. articulus ē.

Qm̄ quidē furtuz nufq; reprehendis. .xx. dissolutū ē.

Affers faciem nouā nomē uetus. .xx. articulus ē.

Cur nō pergami smirne tralibus. .xx. articulus ē.

Otiū te delectat lites turbē. .xx. dissolutū ē. itē articulus.

Aminthus ē genere honore extimatione. .xx. articulus ē.

Sciūt hoc oēs nobiles. .xx. repetitio ē. Itē dissolutū.

Restituat uxorē reddat misero patri filiā. .xx. dissolutū ē.

Filiam filiā inquā erūnoso patri. .xx. cōduplicatio ē.

Sed quēro usu coemptione usu nō potuit. .xx. diuisio ē.

Litem⁹ igit̄ Lentulo parētem⁹ Cethego. .xx. dissolutū ē.

Harū rerū auctores duces principes. .xx. articulus ē. .xx.

Vis absit ferrū ac lapides remoueant. .xx. dissolutū ē.

O dii imortales quid hoc miserius. .xx. exclamatio ē.

M. aquilium p̄res nr̄i. .xx. exēplū ē. aliqua quē sequūt.

Dabit̄ de ducibus auctoribusq; cōseruāde ciuitatis. .xx. repetitio.

O nox illa quē pene ēternas. .xx. hic ē exclamatio.

Tu tñ flacce p̄tor cōis exicij nūcios. .xx. repetitio ē.

O nonē ille decēbris. .xx. exclamatio ē. filij paz; infra O nox. .xx.

Miseremini familię iudices: miseremini fortissimi p̄ris:
miseremini filii. .xx. hic ē color repetitio.

Explicit pro. L. Flacco.